

ΝΙΚ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ—ΜΙΧ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΑΡΙΣΤ. ΒΕΚΙΑΡΕΛΗ—ΔΗΜ. ΖΗΣΗ κ. α.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΝ Β' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΟΕΣΒ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Ι. & Π. ΖΑΧΑΡΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΤΟΑ ΚΛΗΜΑΤΟΣ ΑΚΗ Θ.
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 2218
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1940

365

NEOELΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

18599

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΝΙΚ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ—ΜΙΧ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΑΡΙΣΤ. ΒΕΚΙΑΡΕΛΛΗ—ΔΗΜ. ΖΗΣΗ Κ. Α.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΝ Β' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1940

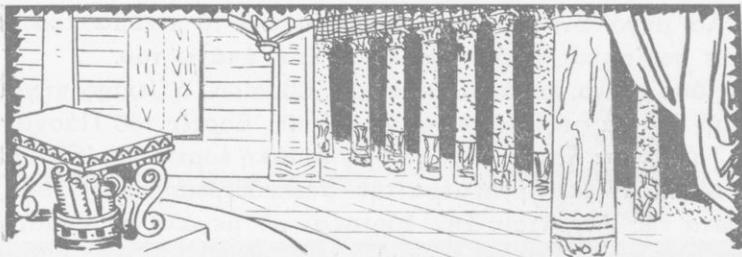
A'.
ΑΠΟ ΤΗΝ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

*Μὴ φοβηθῆς αὐτὸν ποὺ στήριξε
τὴν Πίσιη ἐπάνω τὴν Ἐλπίδα.
τὸν εἶδα στὴ ζωὴ τὰ μάχεται,
μὰ πάντα ἀνίκητο τὸν εἶδα.*

I. Πολέμης.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΔΩΔΕΚΑ ΧΡΟΝΩΝ

Τὰ σπιτάκια τῆς Ναζαρέτ, «σὰ φούχτα μαργαριτάρια σὲ σμαραγδένιο χωνὶ σκορπισμένα», ἔφεγγαν κάτασπρα στὶς πλαγιές του βουνοῦ ἀνάμεσα σὲ φουντωτὰ περιβόλια δόλο συκιές, πορτοκαλιές, δράνες καὶ ροδιές. Οἱ Ἐβραῖοι τὴν ἔλεγαν «Λαμπάν», τὸ ἀσπροχώρι, καὶ ἄλλοι «Λουλούδι τῆς Γαλιλαίας».

Ἐκεῖ μεγάλωσε δὲ Ἰησοῦς.

Ἡ ζωὴ του ἦταν σὰν τὴ ζωὴ δλων τῶν παιδιῶν τῆς Γαλιλαίας.

Γράμματα πολλὰ δὲ μάθαιναν δὲ ραββίνος (δάσκαλος) του χωριοῦ τους μάθαινε νὰ διαβάζουν τὴ Γραφὴ καὶ τὸ Νόμο του Μωυσῆ, καὶ τὸ πολὺ πολὺ νὰ γράφουν.

Ἄναθρεμμένος σὰν δλα τὰ παιδιά τῆς Γαλιλαίας, μαθαίνοντας τὰ ἔδια μαθήματα καὶ παίζοντας τὰ ἔδια παιγνίδια, δὲ Ἰησοῦς ἔμενε διαφορετικὸς ἀπὸ δλα τὰ ἄλλα.

Οἱ γονεῖς του ἦταν ἀνθρωποι ἐργατικοί, ποὺ ζοῦσαν ἀπὸ τὴν ἐργασία τους. Οἱ Ἰησοῦς δούλευε καὶ αὐτὸς οτὸ ἐργαστήρι του Ἰωσῆφ μὲ τ' ἀδέρφια του, παιδιά του Ἰωσῆφ ἀπὸ τὴν πρώτη του γυναίκα, ἔπαιζε μὲ τους συντρόφους του, πήγαινε στὸν ναὸ μαζὶ μὲ τους γονεῖς του, μάθαινε δὲ μάθαιναν δλα τὰ παιδιά.

Καὶ δμως ξεχώριζε ἀπὸ δλα τ' ἄλλα, καὶ ἡ μητέρα του τὸ ἔβλεπε καὶ μάζευε μέσα τῆς τὰ λόγια του ἔνα ἔνα καὶ τὰ φύλαγε σὰν ἀνεκτίμητα μαργαριτάρια.

Καὶ μεγάλωνε δὲ Ἰησοῦς καὶ δυνάμωνε τὸ πνεῦμα του καὶ γέμιζε σοφία καὶ ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἦταν ἐπάνω του.

Κάθε χρόνο, κατὰ τὸ ἔθιμο τῶν Ἐβραίων, δὲ Ἰωσὴφ πήγαινε μὲ τὴν Μαρία στὴν Ἱερουσαλήμ γιὰ τὶς Ἑορτές τοῦ Πάσχα.

Τὸ Πάσχα ἦταν ἡ μεγάλη θρησκευτικὴ ἑορτὴ τῶν Ἐβραίων, ποὺ ἔόρταζαν ἐκείνη τὴν μέρα τὴν ἀπελευθέρωσή τους ἀπὸ τὴν δουλεία τῆς Αἰγύπτου. Τὴν ἔόρταζαν μὲ μεγάλη ἐπισημότητα στὴν Ἱερουσαλήμ, στὸν ναὸ τοῦ Σολομῶντος, καὶ οἱ Ἐβραῖοι ὅλης τῆς Παλαιστίνης τὸ θεωροῦμσαν καθῆκον νὰ πᾶνε ἐκεῖ νὰ ἔκτελέσουν τὰ θρησκευτικά τους χρέη καὶ νὰ φᾶνε τὸ πασχαλινὸ ἀρνί.

“Οταν ἔγινε δὲ Ἰησοῦς δώδεκα χρονῶν, ὅταν ἔφτασε δηλαδὴ στὴν ἡλικία, δῆπο τὰ παιδιὰ τῶν Ἐβραίων ἄρχιζαν νὰ διδάσκωνται τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γυμνάζωνται στὰ θρησκευτικά τους καθήκοντα, τὸν πῆραν οἱ γονεῖς του κι ἐκεῖνον στὴν Ἱερουσαλήμ μαζί τους.

Ἄφοῦ λοιπὸν τελείωσαν οἱ ἑορτές καὶ οἱ προσκυνητὲς ὅλοι γύριζαν στὰ σπίτια τους, στὸ δρόμο ἔξαφνα δὲ Ἰωσὴφ καὶ Ἡ Μαρία ἀντιλήφθηκαν, πῶς δὲ Ἰησοῦς δὲν ἦταν πιὰ μαζί τους. Μὲ τὴν ἰδέα ὅμως, πῶς Ἰωσὴφ βρίσκεται μὲ ἄλλους ταξιδιώτες, φίλους ἢ συγγενεῖς, ἔξακολούθησαν τὸ δρόμο τους ὅλόκληρη τὴν μέρα. Μὰ ὅταν τὸ βράδυ τὸν ζήτησαν παντοῦ καὶ δὲν τὸν βρήκαν, τρόμαξαν καὶ γύρισαν πίσω στὴν Ἱερουσαλήμ, δῆπο τρεῖς μέρες τὸν γύρευαν. Τέλος τὴν τετάρτη μέρα πήγαν καὶ στὸν ναὸ κι ἐκεῖ τὸν βρῆκαν.

Καθισμένος ἀνάμεσα στοὺς δασκάλους, μὲ τὸ πρόσωπο φωτισμένο ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ψυχῆς του, δὲ Ἰησοῦς τοὺς ἄκουε, συζητοῦσε μαζί τους καὶ τοὺς ἔξηγοῦσε δσά αὐτοὶ δὲν καταλάβαιναν. Καὶ αὐτοὶ οἱ σοφοὶ μὲ ἀσπρα μαλλιά, ποὺ εἶχαν γεράσει στὴ μελέτη τῆς Γραφῆς, εἶχαν μαζευτὴ γύρω του καὶ μὲ ἀπορία ζητοῦσαν καὶ ἄκουαν καὶ θαύμαζαν, πῶς νὰ βρίσκεται τόση σοφία σὲ κεφάλι παιδιοῦ δώδεκα χρονῶν.

Καθὼς τὸν εἶδε ἡ Μαρία, ἔτρεξε κοντά του καὶ τοῦ εἶπε.

— Παιδί μου, γιατί μᾶς τὸ ἔκαμες αὐτό; κοίταξε, δὲ πατέρας σου κι ἐγὼ καταθλιμμένοι σὲ γυρεύομε.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΤΕΧΝΗΣ

·Ο ·Ιησοῦς δωδεκαετής ἐν τῷ Ναῷ.

[Εἰκὼν ·Ερρίκου Χόφμαν.]

’Απόρησε δὲ Ἰησοῦς καὶ ἀποκρίθηκε.

— Καὶ γιατί μὲ γυρεύατε; δὲν ξέρατε, δτι πρέπει νὰ μένω ἐγὼ στὸ σπίτι του πατέρα μου;

Δὲν κατάλαβαν οἱ γονεῖς τὰ λόγια του παιδιοῦ τους, δὲν ἤξεραν, πιούς ἦταν ἔκεινος, πιού δὲ Ἰησοῦς δύνομαζε Πατέρα, οὕτε πώς δὲ ναδὸς του Θεοῦ ἦταν τὸ σπίτι του. Ἡ μητέρα του δύως μάζευε πάλι μέσα στὴν καρδιά της τὰ λόγια του αὐτὰ καὶ τὰ φύλαγε δλα σὰν ἀνεκτίμητα μαργαριτάρια.

Σηκωθήκε δὲ Ἰησοῦς καὶ ἀκολούθησε τοὺς γονεῖς του καὶ μαζὶ γύρισε στὴ Ναζαρέτ, γλυκός καὶ εὐάγγωγος σὰν πάντα, δύποταγμένος σὲ δὲ τοῦ ἔλεγαν ἔκεινοι.

Περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ πρόκοβε δὲ Ἰησοῦς στὴν ἡλικία καὶ στὴ γνώση, κοντά στὸ Θεό καὶ στοὺς ἀνθρώπους.

Πηγελόπη Δέλτα.

« Ἡ Ζωὴ τοῦ Χριστοῦ »

ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΟΥ ΓΟΛΓΟΘΑ

Τὸ ἐνδιαφέρον δλου του ξένου κόσμου, πιού μαζεύτηκε ἔκεινον τὸ χρόνο στὴν Ἱερουσαλήμ, δὲν ἦταν τόσο γιὰ τὸ Πάσχα, ἀν καὶ γι’ αὐτὸ ήρθαν, παρὰ γιὰ τὴ δίκη του Γαλιλαίου Ἰησοῦ. Αὐτὸν ἀποκαλοῦσαν ἄλλοι μεγάλο κακοῦργο, ἀπατεώνα, ἀγύρτη, ἐπαναστάτη καὶ ἄλλοι μεγάλο Διδάσκαλο, Μεσία, Προφήτη. Οἱ τελευταῖοι ἦταν πρὸ πάντων Γαλιλαῖοι ψαράδες τῆς Γεννασαρέτ, πιού πολλὲς φορές εἶχαν φάει μαζὶ του ψάρια καὶ εἶχαν ἀκούσει τὶς θεῖες δύμιλες του. Καὶ αὐτοὶ ἦταν πιού ἔστρωσαν πρὸ τριῶν ἡμερῶν τὰ ἴματιά τους στὸ δρόμο του Ἰησοῦ καὶ ἔκραζαν : « Ωσανὰ ἐν τοῖς Ὑψίστοις ! »

Καὶ γι’ αὐτὸ τὴ νύχτα τῆς δίκης ἦταν πολλοί, πάρα πολλοί, μαζεμένοι στὸ πραιτώριο, νὰ παρακολουθήσουν τὴ δίκη καὶ νὰ μάθουν τὸ ἀποτέλεσμα. Τὸ πρωὶ διαδόθηκε σὲ δλη τὴν Ἱερουσαλήμ, δτι δὲ Γαλιλαῖος καταδικάστηκε νὰ σταυρωθῇ στὸ λόφο του Γολγοθᾶ μαζὶ μὲ δύο ληστές. Καὶ γι’ αὐτὸ ἀπὸ νωρὶς καὶ δὲν τόπιος πληθυσμὸς καὶ οἱ ξένοι ἀρχισαν νὰ μαζεύωνται στὸ

δρόμο τοῦ Γολγοθᾶ καὶ στὸ λόφο ἐπάνω φαινόταν κόσμος πολὺς σὰν μερμήγκια. "Ἐτρεχαν ὅλοι ν' ἀπολαύσουν τὸ θέαμα τριῶν ἀνθρώπων καὶ πρὸ πάντων γιὰ νὰ ἰδοῦν τὸν παράξενο ἔκεινο Γαλιλαῖο, ποὺ τόσες φῆμες διαδίδονταν γι' αὐτόν.

"Ἐβλεπε λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ τὸ ἔνα κι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ δρόμου ἀνθρώπους κάθε ἡλικίας καὶ κάθε φυλῆς νὰ περιμένουν ἀνυπόμονα τὸ πέρασμα τῆς συνοδείας.

"Ήταν πιὰ μεσημέρι κι ἔλαμπαν στὸν ἥλιο οἱ πανοπλίες τῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν, ποὺ δδηγοῦσαν στὸ Γολγοθᾶ τοὺς καταδίκους.

Σὲ λίγο ἡ συνοδεία τῶν στρατιωτῶν, ποὺ βάδιζαν μὲ κανονικὸ βῆμα, ἀνέβαινε στὸν ἀνήφορο τοῦ Γολγοθᾶ, ἔχοντας στὴ μέση τοὺς τρεῖς καταδίκους φορτωμένους τοὺς σταυρούς τους. "Ολοι οἱ θεατὲς ἔτρεχαν τότε στὸ δρόμο, ὅσοι ἤταν πίσω ἐσπρωχναν τοὺς μπροστινούς, ὅλοι σηκώνονταν στὶς μύτες τῶν ποδιῶν τους, τέντωναν τοὺς λαμπούς τους καὶ ἀνοιγαν διάπλαστα τὰ μάτια τους νὰ ἰδοῦν, νὰ ἰδοῦν τοὺς καταδίκους καὶ πρὸ πάντων τὸ Γαλιλαῖο. Γυναῖκες κρατοῦσαν στὴν ἀγκαλιά τους τὰ μικρὰ παιδιά τους κι ἔδειχναν σ' ἀυτὰ μὲ τὸ δάχτυλο τὸ Γαλιλαῖο.

"Ἐκεῖνος βάδιζε σκυφτὸς ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ καὶ ὁ ἔδρωτας ἔπεφτε σταγόνες ἀπὸ τὸ μέτωπό του στὴ γῆ. Λένε, πῶς τὴν ἄλλη μέρα ὁ δρόμος τοῦ Γολγοθᾶ ἤταν γεμάτος ἀπὸ ἀνθισμένους κατάλευκους κρίνους, ποὺ φύτρωναν ἀπὸ κάθε σταγόνα τοῦ ἔδρωτα τοῦ Ἰησοῦ καὶ γέμιζαν ἀπὸ εύωδιά τὸν ἀέρα.

Στὸ πλῆθος μέσα ἤταν καὶ πολλὲς γυναῖκες ἀπὸ τὴ Γαλιλαῖα, ποὺ εἶχαν ἀκολουθήσει τὸν Ἰησοῦν μαγεμένες ἀπὸ τὴ γλυκιά του μορφὴ καὶ τὴ γλυκιά του δόμιλία. Τὸν εἶχαν ἀκούσει πολλὲς φορὲς στὴν ὡραία πατρίδα τους νὰ διδάσκῃ μὲ τὴν μελωδικὴ φωνή του στὶς ἔξοχές, στὴν ἀκρογιαλιά, στὶς καταστόλιστες ἀπὸ παπαροῦνες πεδιάδες καὶ ἡ φωνή του ἔφτανε ώς αὐτὲς μυρωμένη ἀπὸ τὶς ἀνθισμένες πορτοκαλιές. Καὶ τώρα τὸν ἔβλεπαν νὰ σηκώνῃ τὸ σταυρό του καὶ δάκρυα γέμιζαν τὰ μάτια τους, χωρὶς νὰ τολμοῦν νὰ τ' ἀφήσουν νὰ τρέξουν, γιατὶ τὸ μάτι τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων ἔφτανε παντοῦ κι ἔβλεπε καὶ κατασκόπευε κάθε ἔνδειξη συμπάθειας στὸν καταλυτὴ^{*} τοῦ Νόμου.

Στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου στεκόταν καὶ μιὰ Γαλιλαία, ποὺ κρατοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι ἔνα παιδάκι ἔξι χρονῶν καὶ ἔσκυβε σ' αὐτὸν καὶ τοῦ ἔδειχνε μὲ τὸ δάχτυλό της τὸν Ἰησοῦν, τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ συνοδεία περνοῦσε ἀπ' ἐμπρός της. Τὸ παιδί ὅμως, ὅταν εἶδε τοὺς ψηλούς καὶ αὔστηρούς Ρωμαίους στρατιώτες, ὅταν εἶδε τὰ ὅπλα τους, ποὺ συμβόλιζαν τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης, νὰ ἀστράφτουν στὸν ἥλιο, φοβήθηκε, ἔβαλε τίς φωνὴς καὶ προσπαθοῦσε νὰ κρυφτῇ στὶς δίπλες τοῦ φορέματος τῆς μητέρας του. Ἐκείνη τοῦ ἔδωσε θάρρος μὲ λόγια καὶ τοῦ ἔστρεψε τὸ κεφάλι πρὸς τὸ μέρος τῆς συνοδείας καὶ τοῦ ἔδειξε τὸν Ἰησοῦν.

Ἐκεῖνο τόλμησε νὰ παρατηρήσῃ καὶ μόλις ἀντίκρισε τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦν, ἔτρεξε χαρούμενο, πέρασε τὴν γραμμὴν τῶν στρατιώτων, πλησίασε τὸν Ἰησοῦν, ἀγκάλιασε τὰ γόνατά του καὶ τὸν ἔβλεπε κατάματα μ' ἔνα ἀγγελικὸν χαμόγελο στὰ χείλη. Ἡταν ἔνα ἀπὸ τὰ παιδιά ἔκεινα, ποὺ εἶχε εὐλογήσει ὁ Ἰησοῦς πρὸ δλίγων ἡμερῶν κι ἔτρεξε νὰ τὸν ἀγκαλιάσῃ, γιατὶ τὸν εἶχε ἀγαπήσει.

Οταν ὁ Ἰησοῦς εἶδε, ὅτι ἀπ' ὅλο ἔκεινο τὸ πλήθος μόνο ἔνα μικρὸ παιδί τόλμησε νὰ τοῦ δείξῃ συμπάθεια, ἀπόθεσε τὸ βαρύ σταυρὸ καταγῆς, ἔσκυψε καὶ φίλησε τὸ παιδί στὸ μέτωπο.

Μὲ τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸν ἡ συνοδεία σταμάτησε καὶ τὸ δειλὸ πλήθος ἦταν ἔτοιμο νὰ τραπῆῃ εἰς φυγήν, μόλις εἶδε τοὺς Ρωμαίους στρατιώτες νὰ σταματήσουν. Κάποιος κρύος φόβος ἔπιασε τὸ πλήθος κι οἱ Ρωμαῖοι στρατιώτες, ποὺ δὲν ἀγαποῦσαν τίς ἀταξίες, χτύπησαν τὰ δόρατα στὶς ἀσπίδες τους. Ξεροὶ κρότοι ἀκούστηκαν. Ἡταν ὁ βρυχηθμὸς τῆς Ρώμης. Τὰ πλήθη πάγωσαν στὴ θέση τους.

Ο κεντηρίωνας* ἔτρεξε βιαστικός, γιὰ νὰ ἰδῃ τί τρέχει καὶ κεντώντας μὲ τὸ δόρυ του τὸν Ἰησοῦν, τοῦ εἶπε ἀπότομα: «Ἐμπρὸς δὲν ἔχομε καὶρὸ νὰ χάνωμε! Εἶστε τρεῖς, ποὺ θὰ σταυρώθητε καὶ ἡ ὥρα περνᾶ».

Τὸ παιδί δόθηκε στὴ μητέρα του, ὁ Ἰησοῦς σήκωσε τὸ σταυρὸ του καὶ ἡ συνοδεία ἔξακολούθησε τὸ δρόμο της πρὸς τὴν κορυφὴ τοῦ λόφου.

Δ. Π. Παναγόπουλος.

«Ἐκλεκτὰ διηγήματα»

ΓΟΛΓΟΘΑΣ

’Ηλί· ’Ηλί· λαμά σαβαχθανί !
 ”Ανθρωπος· καὶ τὸν πόνο πῶς νὰ κρύψῃ !
 Κρατήσου, αὔγη, τὸ φῶς σου ἃς μὴ φανῆ,
 ως ποὺ τὸ ἀχνὸ κεφάλι Του νὰ σκύψῃ.

Καὶ λούλουδα, καὶ γιούλια κι ἄγρια κρίνα,
 γέρναν τὰ κεφαλάκια τους κι ἔκεῖνα !

Τώρα . . . μπορεῖς αὔγούλα νὰ φανῆς.
 Κι ἃς ἔχῃ πάρει στὴ θωριά τὴ θλίψη·
 Θεός, χλοιδός κι ὡραῖος δσο κανείς,
 σιγὰ σιγὰ ἀνεβαίνει πρὸς τὰ ὕψη.

Καὶ γιούλια, χαμολούλουδα καὶ κρίνα
 σηκώσαν τὶς κορφούλες τους κι ἔκεῖνα.

N. Πετιμεζᾶς—Δαύρας.

« Σιγαλὲς Φωνὲς—'Ιερονσαλῆμ »

ΤΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Σήμερα μαῦρος ούρανός, σήμερα μαύρη μέρα,
 σήμερ' ἀγγέλοι, ἀρχάγγελοι, ὅλοι μαυροφοροῦνε,
 σήμερα ὅλοι θλίβονται καὶ τὰ βουνά λυποῦνται,
 σήμερα πᾶνε κι ἔρχονται στῆς Παναγιᾶς τὴν πόρτα.

”Η Παναγιά ἡ Δέσποινα καθόταν στὸ θρονί της,
 τὴν προσευχή της ἔκανε γιὰ τὸ μονογενῆ της.
 ”Ακούει βροντές, ἀκούει στραπές καὶ ταραχές μεγάλες,
 προβάλλει ἀπὸ τὴ θύρα της νὰ δῆ στὴ γειτονιά της.
 Βλέπει τὸν ούρανὸν θαμπό καὶ τ' ἄστρα βουρκωμένα
 ἀκούει φωνή, ἀκούει λαλιά ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα :

— Σῶσε, κερά μου Παναγιά, τούτην δὰ τὴν ὄφρα
καὶ τὸν Ὑγιό σου πιάσανε καὶ στὸ σταυρὸ τὸν πᾶνε.

‘Η Παναγιὰ σὰν τάκουσε, ἔπεσε καὶ λιγώθη.

Καὶ σὰν τὴν συνεφέρανε, τοῦτο τὸ λόγο λέει :

— “Οσοι πονᾶτε τὸ Χριστό, ὅλοι κοντά μου ἔλατε.

‘Η Μάρθα, ἡ Μαγδαληνὴ καὶ τοῦ Λαζάρου ἡ μάνα,
τοῦ Ἰακώβου ἡ ἀδερφή, κι οἱ τέσσερες ἀντάμα,
ἔπηραν τὸ στρατὶ στρατί, στρατὶ τὸ μονοπάτι.

Τηρᾶν ζερβά, τηρᾶν δεξιά, κανένα δὲ γνωρίζουν,
τηρᾶν καὶ πιὸ δεξιώτερα, θωροῦν τὸν “Αι-Γιάννη.

— “Αι μου Γιάννη, Πρόδρομε καὶ Βαφτιστὴ τοῦ γιοῦ μου,
μὴν εἶδες μου τὸ τέκνο μου καὶ σὲ τὸ δάσκαλό σου;

— Ποιός ἔχει χείλη νὰ στὸ πῆ, καρδιὰ νὰ μολογήσῃ
πιούς ἔχει χειροπάλαμα, γιὰ νὰ σοῦ τόνε δείξῃ!

— “Έχεις καὶ χείλη νὰ τὸ πῆ, καρδιὰ νὰ μολογήσῃς,
ἔχεις καὶ χειροπάλαμα, γιὰ νὰ μοῦ τόνε δείξης.

— Θωρεῖς ἐκεῖνον τὸ γυμνό, τὸν παραπονεμένο,
ὅπου φορεῖ στὴν κεφαλὴ ἀγκάθινο στεφάνι ;

‘Εκεῖνος εἶναι ὁ γιόκας σου κι ἐμὲ δ δάσκαλός μου.

Κι ἡ Παναγιὰ σὰν τάκουσε, τοῦτον τὸ λόγο λέει :

— Ποῦ ‘ναι γκρεμός νὰ γκρεμιστῶ, γιαλός νὰ πάω νὰ πέσω ;

Κανένας δὲν τῆς μίλησε νὰ τὴν παρηγορήσῃ·
μόν’ δ Ἀριστός τῆς μίλησε ἀπ’ τὸ σταυρὸν ἐπάνω :

— Πάρε, μανούλα, ὑπομονὴ καὶ διάφορο δὲν ᔁχεις.
Στρῶσε τραπέζι θλιβερό νὰ φᾶνε οἱ θλιψμένοι

καὶ τὸ μεγάλο Σάββατο, κάθου νὰ μ’ ἀπαντέχης.

Τὴν Κυριακίτσα τὸ πουρνὸ θὰ ποῦν Χριστός ἀνέστη.

Δημοτικόν.

«ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ»

[Ως γνωστόν, μετά τήν παραίτησιν τοῦ Διοκλητιανοῦ ἀπὸ τὸ ἀξιωμα τοῦ Αύγούστου (306), τὸ Ρωμαϊκό Κράτος περιῆλθεν εἰς ἀναρχίαν. Πολλοὶ αὐτοκράτορες ἀνηγορεύθησαν συγχρόνως εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ ἐπαλαίσιον μεταξύ των, ὡς ὅτου τὸ 323 ὁ Κωνσταντῖνος ἐπεβλήθη καὶ παρέμεινε μόνος κύριος τοῦ Κράτους. Ὁ Εὐσέβιος*, ὁ ἐπὶ Κωνσταντίνου ἀκμάσας ἐπίσκοπος Καισαρείας καὶ Παλαιστίνης, ἀφηγούμενος τὰ γεγονότα ταῦτα καὶ περιγράφων τὴν τρομεράν τοῦ οὐγκρουσιν τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς τὸν Μαξεντίου, ἀναφέρει τὰ ἔξης, τὰ δποῖα ἥκουσεν ἀργότερα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Ιδίου τοῦ Κωνσταντίνου:

«Ἐνῷ προσήνετο ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς τὸν πατρόφον Θεόν, διὰ νὰ βοηθήῃ αὐτὸν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἐπεφάνη θεομηνία παραδοξοτάτη. Ὁ ἥλιος ἦτο περὶ μεσημβρίαν, στὲ αἴρην εἶδεν διοφάνερα ὑψηλὰ εἰς τὸν οὐρανόν, ὑπεράνω τοῦ ἥλιου, σταυρὸν φωτεινόν, φέροντα τὴν ἐπιγραφήν: «ἐν τούτῳ νίκα».

[Ἴδού πῶς ἔξιτορεὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα τὸ δράμα γεγονότα ὁ Ἀγγελος Τανάγρας.]

Τὸ λάβαρον.

Ο Κωνσταντῖνος ἐκάλεσεν ἀμέσως τοὺς καλυτέρους τεχνίτας, ποὺ ἡμποροῦσε νὰ εὕρῃ εἰς τὸ στρατόπεδον, παρέστησε πῶς ἦτο τὸ δράμα καὶ διέταξε νὰ τὸ κατασκευάσουν μὲ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους.

Τὸ πρῶτον τοῦτο λάβαρον, τὸ δποῖον εἶδεν ὁ ἴστοριογράφος ἐπίσκοπος Εὐσέβιος, ἦτο χρυσοῦν δόρυ, ἔχον εἰς τὴν κορυφὴν ἐπίσης χρυσοῦν στέφανον, φέροντα τὰ δύο στοιχεῖα Χ καὶ Ρ, δηλαδὴ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Κάτω ἀπὸ τὸν στέφανον «ἔκρεματο βασιλικὸν ὑφασμα σὺν πολλῷ κινητρυπανέντον χρυσῷ, ποικιλίᾳ συνημμένων πολιτελῶν λιθῶν», τὸ δποῖον εἶχεν εἰς τὰ ἄκρα τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν παιδιῶν του.

Καὶ ἡ ὕψωσίς του ἐμπρὸς εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς ἀετούς, τοὺς κόκκινους δράκοντας, τὰ βέξιλλα* καὶ τὰ φλάμουρα* ἔγινε πα-

νηγυρική πρός μεγάλην βεβαίως ἔκπληξιν καὶ σκάνδαλον τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων.

Τὸ πλεῖστον αὐτῶν, βάρβαροι Ἀλαμανοί* καὶ Γαλάται*, εἶδον μὲν ἀπόλυτον ἀδιαφορίαν τὴν καινοτομίαν. Αἱ τριάκοντα ὅμως χιλιάδες χριστιανῶν, δταν εἶδον τὸ σύμβολον τῆς Θρησκείας των, τῆς ἐπὶ τόσους αἰώνας καταδιωκούμενης καὶ τρομοκρατουμένης, νὰ ὑψώνεται ἐπὶ κεφαλῆς των, ἔνιωσαν τὴν συγκίνησίν των νὰ μεταβάλλεται εἰς παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ.

Διότι τὸ λάβαρον αὐτὸ ἐσυμβόλιζε πλέον καθαρὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἰδεας, τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστοῦ των καὶ δι' αὐτὸ τὸ δλιγάτερον ποὺ ἡμποροῦσαν νὰ δώσουν, ἦτο μία ζωῆ...

‘Ο ἐνθουσιασμὸς λοιπόν δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ φανατισμὸς ἀπεριόριστος διὰ τὸν Αὔγουστον.

‘Η μυστικὴ εἵμαρμένη ἐκεῖ ἐπάνω εἶχεν εἰπῆ τὴν λέξιν τῆς...
‘Ο Κωνσταντίνος ἔπρεπε νὰ νικήσῃ !

‘Η μάχη τῆς ἐρυθρᾶς πέτρας.

‘Ητο ἡ 28η Ὁκτωβρίου τοῦ 312, ἡ ἑβδόμη ἀκριβῶς ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μαξεντίου εἰς τὸν Θρόνον καὶ ἡ Ρώμη μαζευμένη εἰς τὸ ἀμφιθέατρον ἐπανηγύριζεν. Ἐνῷ αἱ λεγεῶνες ἐβράδιζαν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, δι Μαξέντιος ἐώρταζε.

Κανεὶς ἀπό τοὺς ἐπισήμους, καὶ δλιγάτερον ἀπ' δλους αὐτοὺς δι Μαξέντιος, δὲν ἐσκέπτετο τὸν Κωνσταντίνον.

‘Εμπιστευμένος εἰς τὸν στρατόν ιου, ἦτο παραζαλισμένος ἀπὸ τὰς κολακείας καὶ τὰ θυμιάματα τῶν ἐμπίστων του, οἱ δποῖοι τὸν ἐπροσκύνουν ὡς κύριον τοῦ κόσμου καὶ νέον θεόν.

« ‘Ἐς αὔριον τὰ σπουδᾶ! ». Μὲ τὴν φράσιν αὐτὴν εἶχε κλείσει τὸ στόμα μερικῶν φρονίμων, ποὺ ἐτόλμησαν νὰ διαταράξουν τὰς διασκεδάσεις του.

‘Ο λαός ἔξ ἄλλου, μολονότι τρέμων ὑπὸ τὸ καλλίγιον* τῶν Πραιτωριανῶν*, ἀφιερώνετο εἰς τὰς ἐορτάς, πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἀγαπημένους του ἀγῶνας τοῦ ἀμφιθεάτρου, προσπαθῶν νὰ λησμονῇ τὴν τύχην του.

Ψωμὶ καὶ ἑορτάς! Μήπως αὐτὸ δὲν ἔφανέρωνεν ἀπὸ καὶ ροὺς τώρα τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τῆς Ρώμης;

Οἱ ἀγῶνες εἶχαν ἀρχίσει ἐν μέσῳ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος. Μεταξὺ ὅμως δύο ἀγωνισμάτων, κατασκονισμένοι βερεδάριοι* ἔφεραν τὴν εἰδῆσιν, διὰ τὴν ἡ μάχη εἶχεν ἀρχίσει κοντά εἰς τὴν Μουλβίαν γέφυραν.

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἦτο φυσικὰ ἡ ἀνήσυχία. Ἀλλὰ ἀμέσως ἡ φυσικὴ νωθρότης τοῦ χαρακτῆρος ἥ ἵσως ἡ δύναμις τοῦ πεπρωμένου ἔξανακάθισαν τὸν Μαξέντιον εἰς τὸν θρόνον του.

Μήπως αἱ λεγεώνες του δὲν ἦσαν τρεῖς φοράς περισσότεραι τοῦ Κωνσταντίνου;... Μόνον οἱ Καρχηδόνιοι μισθοφόροι του, ποὺ εἶχαν θαυμασθῆ πρὸ δὲ λίγων ἡμερῶν εἰς τὸ πεδίον τοῦ "Αρεως, δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς Γαλάτας καὶ τοὺς Ἀλαμανούς; Διατί νὰ χαλάσῃ μίαν τέτοιαν ἑορτάσιμον ἡμέραν καὶ νὰ κόψῃ εἰς τὸ μέσον τὸ ἀμφιθέατρον;

Ἀλλὰ ἡ ἀγανακτημένη βοή τῶν Πραιτωριανῶν, ποὺ ἤξευραν καλύτερα τὸν Κωνσταντίνον καὶ ἔβλεπον, διὰ διακινδυνεύουν τὸ πᾶν, τὸν ἔκαμαν νὰ ἐννοήσῃ, διὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μένῃ ἕκεῖ, ἐνῷ δ στρατός του ἐπολεμοῦσε.

Καὶ τότε ὅμως πάλιν ἔστειλε νὰ ἐρωτήσουν πρὶν τοὺς Σιβυλλιακοὺς χρησμούς*, διὰ νὰ μάθη ποῖον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης.

Ἀλλὰ ὁ Ποντίφης ἀρχιερεὺς ἀπεκρίθη μὲ διφορούμενον χρησμόν :

« Ὁτι θνήσεται ἀθλίως δ ἔχθρὸς τῆς Ρώμης ».

Ποῖος ὅμως ἦτο δ ἔχθρὸς αὐτός;

Ο Μαξέντιος οὕτως ἥ ἄλλως ἔξήγησε τὸ πρᾶγμα εύνοϊκῶς διὰ τὸν ἔαυτόν του, καὶ μόνον πιεζόμενος ἀπεφάσισε νὰ ξεκινήσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Πραιτωριανῶν.

Μόλις ὅμως ἔβγαινεν ἀπὸ τὰ τείχη, σμῆνος μαύρων πουλιῶν ἔξεπέταξε διὰ μιᾶς τρομαγμένον καὶ ἐσηκώθη ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλὰς των.

Ἡτο δ πρῶτος κακός οἰωνὸς καὶ δ λαός, ποὺ παρηκολούθει τὴν ἀναχώρησιν, ἥρχισε νὰ τὸν σχολιάζῃ δυσοιώνως.

‘Ο Μαξέντιος ἐπηρεασμένος, ὀκόμη μίαν φορὰν ἐδίστασεν.
Τότε δῆμος πλέον ἀργά νὰ ύποχωρήσῃ !

‘Η μάχη ἐδίδετο ἐμπρὸς εἰς τὸν Τίβεριν καὶ τὸ κύριον σημεῖον τῆς συμπλοκῆς ἦτο ἡ λεγομένη «Σάξα ρούμποσα», δηλαδὴ «Ἐρυθρὰ πέτρα», ἐννέα μίλλια περίου ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Ρώμης καὶ ἔξ μίλλια ἀπὸ τὴν Μουλβίαν γέφυραν.

“Οταν ἔφθασεν δὲ Μαξέντιος, τὰ δύο στρατόπεδα ἥσαν εἰς χεῖρας καθ’ ὅλον τὸ μέτωπον καὶ δὲ Κωνσταντῖνος ἐπάνω εἰς κατάλευκον ἄλογον, δῶρος περιγράφει δὲ Λακτάντιος *, εὐδιάκριτος ἀπὸ τὸν πολύτιμον λόφον τοῦ κράνους καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς χρυσῆς πανοπλίας, ἐδεικνύετο ἀπὸ ὅλον τὸν στρατόν.

‘Απὸ τὴν μίαν πλευρὰν ἥσαν αἱ γαλατικαὶ λεγεωνες, οἱ Βρεττανοὶ καὶ οἱ Ἀλαμανοὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίθετον οἱ Σικελοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ Λίβυες μισθοφόροι τοῦ Μαξεντίου, ἀποτελοῦντες ὅλοι ὅμοι ἀνθρωποπέλαγος τριακοσίων τουλάχιστον χιλιάδων ἵππεων καὶ πεζῶν.

Καὶ εἰς τὰ σύννεφα τῆς σκόνης, τὸ θέαμα τῶν χαλκοφράκτων αὐτῶν ἀνθρωπίνων ὅγκων, συγκρουομένων μέσα εἰς τὴν βοήν, τὰ σαλπίσματα τῶν μακρουλῶν σαλπίγγων καὶ τὰ οὐρλιάσματα τῶν κεραύλων * ἦτο κάτι τρομακτικὰ ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπές.

Πίσω ἀπὸ τὴν κυρίαν γραμμὴν τῆς συμπλοκῆς, δῆπου ἔνεκα τῆς σκόνης τὸ μάτι ἔβλεπε μόνον ἀπερίγραπτον μπέρδεμα ἀνθρώπων, ἀλόγων, κονταριῶν, ἐφαίνοντο ἄλλαι κοχόρτεις* μὲ τὰ σήματά των, δράκοντας, λύκους, ἀετούς, Μινωταύρους, στολισμένους ἐλλείψει λουλουδιῶν ἀπὸ κλαδιά δένδρων, τρέχουσαι συντεταγμέναι εἰς τὰ ἀσθενέστερα μέρη.

Καὶ μόλις οἱ χαλκόφρακτοι ὅγκοι ἔφθαναν εἰς ἐπαφήν, τὰ δόρατα ἀφηναν τὸν λόγον εἰς τὰ ξίφη καὶ ἥρχιζε πάλη σώματος πρὸς σῶμα, ἀσπίδος πρὸς ἀσπίδα, σιδήρου πρὸς σιδηρον, δῆπου τὰ κτυπήματα ἀντήχουν βαριά, βγάζοντα σπινθῆρας ἀπὸ τὰ κράνη, ἀπὸ τοὺς γύρους τῶν ἀσπίδων καὶ τὸν χάλυβα τῶν σπαθιῶν.

Πίσω ἀπὸ τὰς γραμμὰς οἱ ψιλοὶ ὀπλῖται ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα

μέ τά τόξα καὶ τά μολυβένια βλήματα τῶν σφενδονῶν των, τά ὅποια εἶχον ἐπάνω τὴν λέξιν «Φίρ»* ἢ «Φέρι Ρόμα»* ἢ ἀκόμη «Δέξαι»* εἰς γλώσσαν ἑλληνικήν.

‘Ωρυγαί, ρόγχοι, βογκητά, βλασφημίαι εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, κραυγαὶ διαπεραστικαὶ πόνου, ἐλελεῦ* θριάμβου, βαρυπρόφερτα λατινικὰ προστάγματα... ἀλλὰ πρὸ πάντων μία φωνή, μία κραυγὴ μυριαπλασιαζομένη εἰς βοὴν ὡς θόρυβος πολλῶν ὕδατων ἐκυριάρχει :

— Χριστὸς νικᾶ... Χριστὸς νικᾶ...

‘Ησαν οἱ Χριστιανοί, τῶν ὅποιών ὁ ἐνθουσιασμός, οἰστρηλατημένος ἀπὸ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ θαύματος, εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἀπηλπισμένην ἔντασιν προσπαθείας.

‘Εβλεπαν ἐμπρός τῶν εἰς τὴν συμπλοκήν, ὅπως τὸ διηγούνται οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς, οὐράνιας δυνάμεις νὰ καταβαίνουν εἰς βοήθειαν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐθαμβώνοντο ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν ὅπλων των, ἐθαύμαζον τὰ γοητευτικὰ ἢ φοβερὰ σχήματά των, ἥκουαν τὰς φωνάς των...

Τὸν Κωνσταντίνον ζητοῦμεν... Τὸν Κωνσταντίνον ἐρχόμεθα νὰ βοηθήσωμεν!.. ἐφώναζον αἱ ἐμφανίσεις αὐταί.

‘Επειτα τὸ ἀδιάκοπον ἐκεῖνο ἀκτινοβόλημα τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τοῦ λαβάρου, ποὺ ἐβλεπον νὰ προπορεύεται καὶ νὰ τοὺς δόηγῃ, τοὺς ἐμαγνήτιζε, τοὺς ἐφερεν εἰς τὰ μάτια δάκρυα, τοὺς ἐστόμωνε κάθε ἰδέαν φόβου...

‘Ο Χριστός των, ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἥτο ἐκεῖ... Καὶ ἥσαν αὐτοὶ οἱ ἐκλεκτοί, ποὺ θὰ ἐπύργωναν τὴν βασιλείαν του εἰς τὸν κόσμον...

‘Η νίκη τοῦ σταυροῦ.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν βοὴ θριαμβευτικὴ ἀντήχησεν ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Κωνσταντίνου.

Αἱ Ἰταλικαὶ λεγεώνες τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου ἤρχισαν πρῶται νὰ κλονίζωνται καὶ νὰ ὑποχωροῦν.

‘Ο Μαξέντιος ἄφησε μεγάλην κραυγὴν καὶ προτείνων τὴν πυγμὴν ἐχύθη νὰ τὰς ὑποστηρίξῃ.

Τὴν ἰδίαν στιγμὴν δῆμως ἀντελήθη, ὅτι οἱ κατάφρακτοι Κλιβανάριοι*, τὸ βαρὺ ἔχθρικὸν ἵππικὸν τοῦ Γαῖου Σενεκίωνος, ἐπροχωροῦσε μὲ καλπασμὸν νὰ κόψῃ τὴν ὑποχώρησίν του.

Ἡ κατάστασις ἐγίνετο κρίσιμος. Ἐσήκωθη τότε εἰς τοὺς ἀναβολεῖς καὶ ἐκοίταξε γύρω εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης σκεπασμένον ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπὸ σύννεφα σκόνης, τὴν ἄμπωτιν καὶ παλίρροιαν τῆς ἀνθρωποθαλάσσης τῶν δύο στρατῶν.

Οἱ Μαυριτανοὶ ἵππεῖς, δεκατιζόμενοι ἀπὸ τὰς σιδηρᾶς κορύνας τῶν Κλιβαναρίων, ἥρχισαν νὰ ὑποχωροῦν χωρὶς καμίαν τάξιν, αἱ δὲ σικελικαὶ καὶ καρχηδονιακαὶ λεγεῶνες ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ἰταλῶν, ἐκάμπτοντο καὶ αὐταὶ πρὸς τὸν Τίβεριν.

Μόνον οἱ Πραιτωριανοὶ ἐννοοῦντες, ὅτι πολεμοῦν διὰ τὸν ἕδιον ἔσωτόν των, ὅτι χανομένης τῆς μάχης ἐχάνοντο καὶ οἱ ἕδιοι, διεξεδίκουν τὰς θέσεις των βῆμα πρὸς βῆμα εἰς ἀπηλπισμένην πάλην, πυργώνοντες τὰ σώματά των, ὁ καθένας ἔνα δχύρωμα, εἰς τὸ ὅποιον ὁ ἀντίπαλος ἔπειτε νὰ πατήσῃ, διὰ νὰ διαβῇ.

Οἱ κίνδυνος δῆμως τῶν Κλιβαναρίων ἐγίνετο διαρκῶς καταφανέστερος. Μία δὲ ἤλη ἔξ αὐτῶν, ἔχουσα ἐμπρὸς τὸν γιγάντιον Κεντηρίωνα μὲ τὰ ἀνεμισμένα γένεια, πάλλοντα ὑψηλὰ τὴν πελωρίαν κορύναν του, ἔτρεχεν ἀκάθεκτος*, ἀναποδογυρίζουσα δ, τι εὔρισκε νὰ ἀνακόψῃ τὸν δρόμον τῆς Μουλβίας γεφύρας.

— Χριστὸς νικᾶ... Χριστὸς νικᾶ... ἐβρυχᾶτο ὁ ἀνεμοστρόβιλος.

Τότε ὁ Μαξέντιος ἀποθαρρημένος ἐγύρισε πρὸς τὸν Τίβεριν νὰ ἔξασφαλισθῇ τουλάχιστον πίσω ἀπὸ τὸν ποταμόν, ὅπου ἐνόμισεν, ὅτι ἡμποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον.

Τὸ κίνημα δῆμως αὐτὸ ἀπεθάρυνεν ἐντελῶς τὰς λεγεῶντας του καὶ δόλοι; ἀντὶ νὰ κοιτάξουν πᾶς ν' ἀντιταχθοῦν, ὥρμησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἐκτὸς τῶν Πραιτωριανῶν, οἱ ὅποιοι δείχνοντες μὲ λύσσαν τὴν πυγμὴν πρὸς τὸ μέρος του, ἔμειναν γενναίως ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς Κλιβαναρίους.

Αἱ σιδηραὶ κορύναι τῶν καταφράκτων ἥρχισαν τότε φρικτὸν ἀγῶνα.

Ἐκρίθη!.. Ἐσφραγίσθη!.. Ἀπεφασίσθη!..
Ἡ ἡτα τοῦ Μαξεντίου ἦτο γενική.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Μαξέντιος βλέπων, ὅτι θὰ συνελαμβάνετο ζωντανός, διὰ δλίγον ἀκόμη καὶ ἦτο εἰς τὰ χέρια τοῦ ἔχθροῦ του, ἔχωσε τοὺς πτερυνιστῆρας εἰς τὰ πλευρά τοῦ ἀλόγου του, κατεπάτησε τοὺς φεύγοντας καὶ ὤρμησε νὰ περάσῃ μὲ ἀπηλπισμένην προσπάθειαν.

Ἄλλα μέσα εἰς τὸ ἀσφυκτικὸν ἀλληλοπάτημα, εἰς τὸ δόπιον εἶχεν ἐμπλεχθῆ, ἔξετοπίσθη ἔξαφνα ἀπὸ φοβερὸν σπρώξιμον νέου κύματος φυγάδων πρὸς τὸ ἀριστερὸν χεῖλος τῆς γεφύρας καὶ παρεσύρθη εἰς τὸν ποταμόν. "Αλογον καὶ ἀναβάτης εὑρέθησαν μέσα εἰς τὰ θοιλὰ νερά τοῦ Τίβερεως.

Μεγάλη βοὴ τότε ὑψώθη ἀπὸ ἔχθροὺς καὶ φίλους.

— 'Ο Αὔγουστος... ὁ Αὔγουστος .. Βοήθεια! Σώσατέ τον...

Ἄλλα κανεὶς δὲν διεκινδύνευε.

Μίαν στιγμὴν ὁ Μαξέντιος ἐφάνη προσπαθῶν νὰ ἀντιπαλαίσῃ μὲ τὸ ρεῦμα. Δεύτερον ἀνθρωποκρήμνισμα ἀπὸ τὴν γέφυραν τὸν ἐξηφάνισε πάλιν μέσα εἰς τὴν ἀφρισμένην δίνην.

Περισσότερον δὲν ἡμπόρεσε νὰ ἰδῇ κανείς, διότι ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν αὐτὴν οἱ ἵππεῖς τοῦ Λογγίνου* ἔφθαναν εἰς τὴν γέφυραν καὶ οἱ Πραιτωριανοὶ κοπανιζόμενοι ἀπὸ τὰς κορύνας ἔπιπταν κατὰ σωροὺς εἰς τὰ κύματα.

‘Ο Τίβερις ἐκρατοῦσε πλέον εἰς τὰ θοιλὰ βάθη του τὸν ἔχθρὸν τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου.

"Ἀγγελος Τανάγρας.

« Νερίκηκάς με, Ναζωραΐτε »

Η ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Τὴν ἀπαρτη Πόλη μας ξένου πόδι τὴν πάτησε, ποδάρι Βενετσάνου. Κι ὁ Δάνδολος*, γιὸς κουρσάρων*, δὲ λησμονεῖ τὴν τέχνη τῶν πατέρων του. Κουρσεύει καὶ θέλει μὲ ξένα κι ἀταίριάστα στολίδια νὰ στολίσῃ τὴ λιμνογέννητη πατρίδα του.

Γαλέρες* φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται. Παίρνουν τὸν πλοῦτο μας τὸν ἀδαπάνητο, τὴ δόξα μας τὴν ἀβασίλευτη, τὴ λάμψη, τὴ σοφία, τὰ ἵερά μας. Ἡ Βενετιὰ τὰ δέχεται περίχαρη, στολίζεται καὶ καμαρώνει σὰν ξιπασμένη κι ἄμυαλη τοιγγάνα. Ζώνεται τὸ σπαθὶ τοῦ Κωνσταντίνου μας τὸ εὐλογημένο, ποὺ ἔχει στὸ θηκάρι του τὸν ούρανὸ μὲ τ' ἀστρα, τὴ θάλασσα μὲ τὰ καράβια, τὴ γῆ μὲ τὰ κάστρα της· ἴστορία χρυσόγλυπτη τοῦ ἀπέραντου Κράτους μας. Παίρνει τὴν κολυμπήθρα, ποὺ τόσοι βαφτιστήκαν πορφυρογέννητοι* καὶ βαφτίζει μέσα τῶν ἐμπόρων τὰ παιδιά. Μὲ τὶς χρυσόπορτες τοῦ Ναοῦ μας στολίζει τὸν "Αγιο Μάρκο της. Στήνει στοὺς πύργους της τὸ ρολόγι θαῦμα τοῦ κόσμου, μὲ τοὺς Μάγους, ποὺ χαιρετοῦν ταπεινοὶ τοῦ Χριστοῦ μας τῇ Γέννησῃ.

Γαλέρες φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται. Παίρνουν τὰ πλούτη μας, τὴ δόξα, τὰ ἵερά μας. Ἀλλοῦ τὰ πᾶνε, στὴ Δύση τὴν τριστράβαρη, γιὰ νὰ ἡμερέψουν καὶ κείνης τοὺς λαούς, νὰ δοξάσουν καὶ κείνης τὰ χώματα.

Ἡ "Αγια Τράπεζα ὅμως δὲν ἀκολουθεῖ. Ἡ πλάκα ἡ πολύτιμη, ποὺ τὴν ἔστησε δὲν ιουστινιανός στὴ μέση τοῦ Ναοῦ, λαμπρὸ ζαφείρι στὴ χρυσὴ σφεντόνα του, ἡ πλάκα, ποὺ ἄκουσε τόσα νικητήρια καὶ θυσίασε ἐπάνω της δὲν πάει νὰ κλειστὴ σκλάβια στὰ δολερὰ τείχη! "Οχι! δὲν πάει! "Ανοιξε ἡ καρίνα* στὰ δυό καὶ γλίστρησε ἡ "Αγια Τράπεζα στὰ νερά τοῦ Μαρμαρᾶ. Ὁ βοῦρκος ἔφυγε ἀπὸ κοντά της, δπως φεύγει ἡ ἀμαρτία τὸ Σταυρὸ κι ὁ χρυσὸς ἄμμος στρώθηκε, κλίνη πάναγνη ἀπὸ κάτω της. Καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι, τοῦ Δικαιοκρίτη καὶ Παντοδύναμου, στάθηκε ἐπάνω της ἄγυρπνο, δπως μάνας μάτι στὴν κούνια τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ της.

"Κι ἀπὸ τότε εἶναι κεῖ καιρὸς διαμάντι, ἥλιος κατάργυρος, νερὸ τρισάγιο. Μύρο ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ βυθὸ κι ἀπλώνεται στὸ πρόσωπο τῆς θάλασσας καὶ κάθεται χρίσμα σωματικό, χρίσμα ψυχικό, ἑθνικὸ πρῶτ' ἀπ' ὅλα! "Οπως ἀπὸ τὸ Δισκοπότηρο βγαίνει ἡ σωτηρία τοῦ Χριστιανοῦ, θὰ βγῆ ἀπὸ κεῖ κι ἡ δικῆ μας ἀπολύτρωσῃ. Ἡ χαραυγὴ τοῦ Γένους μας ἔκει θ' ἀνατείλη· ναι, ἔκει θ' ἀνατείλη. Προβαίνει όλοένα ἡ "Αγια Τράπεζα καὶ βού-

λεται νὰ πιάση τὴ στεριά. Καὶ τότε σ' δλη τὴν ἑλληνικὴ γῆ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, ἀπὸ νότο καὶ βοριά, χαρούμενος ἥλιος θὰ πυρώσῃ τοὺς δούλους, καμπάνα θὰ σημάνῃ σὲ κάθε ἑκκλησιὰ τὴν ἑθνικὴ μας λειτουργία.

**Αντρέας Καρκαβίτσας. [Κατὰ λαῖκὴν παράδοσιν.]*

« Λόγια τῆς Πλώρης »

Η ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΧΕΛΙΔΟΝΟΥ*

Εἶναι πολὺς καιρός, καμιά ἑκατοστὴ χρόνια, ποὺ ἦρθε ἔ-
ξαφνα στὴν Ἀττικὴ μεγάλο ἔχθρικό στράτευμα. Οἱ ἔχθροι προ-
χωροῦσαν καὶ κατέστρεφαν δλα, ἔκαιγαν τὰ σπίτια καὶ τὶς
ἐλιές, ὅρπαζαν καὶ σκότωναν δ, τι εὕρισκαν μπροστά τους.

Οἱ χωριάτες μαζεύτηκαν δπως δπως, πήραν δ, τι ἄρματα
βρῆκαν καὶ παρατάχθηκαν στὴ μιὰ μεριά τῆς ρεματιᾶς, ἐκεῖ ποὺ
εἶναι σήμερα ἡ ἑκκλησιὰ τῆς Παναγίας. Οἱ ἔχθροι ἤταν στὴν
ἀντίπερα μεριά, πολὺ περισσότεροι καὶ καλύτερα ἀρματωμένοι
καὶ ἤταν φανερό, πῶς θὰ νικοῦσαν.

“Εξαφνα τότε ἀπὸ τῇ σπηλιά βγαίνει ἔνα χελιδόνι καὶ πε-
τοῦσε ἐκεῖ, ποὺ ἤταν παραταγμένοι οἱ “Ἐλληνες. Αύτοὶ πήραν
ἀμέσως θάρρος καὶ κεῖ ποὺ κατέβανεν δ ἔχθρός, γιὰ νὰ περάσῃ
τὸ ρέμα, ἔπεσαν ἐπάνω τους, χωρὶς νὰ φοβηθοῦν τὸ πολὺ πλῆ-
θος. Τοὺς τσάκισαν, τοὺς κυνήγησαν καὶ σκότωσαν πάρα
πολλούς.

Καὶ γι' αὐτὴ τῇ νίκη ἔχτισαν τὴν ἑκκλησιὰ καὶ εἶδαν ἔπειτα,
πῶς καὶ τὸ νερό, ποὺ βγαίνει στὴ σπηλιά, εἶναι ἀγίασμα καὶ
γιατρεύει τὶς ἀσθένειες.

Λαῖκὴ παράδοσις. [Κατὰ Ν. Γ. Πολίτην.]

« Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσ-
σης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ », Τόμ. 1'.

Ο ΑΙ - ΝΙΚΗΤΑΣ

Στή Μεσσαρά τής Κρήτης είναι μιά έκκλησιά τοῦ "Αι - Νικήτα. Τώρα καὶ τρακόσια - τετρακόσια χρόνια στὸ πανηγύρι τοῦ "Άγιου εἰχαν μαζευτῆ ἐκεῖ ἀποβραδίς πολλοὶ χριστιανοί, γιὰ νὰ λειτουργηθοῦν τὸ πρωὶ. Εἶχαν ἀναμμένες φωτιές νὰ περάσουν τὴν νύχτα. Εἶδαν δῆμας τὶς φωτιές κουρσάροι* ἀπὸ τὸ γιαλό, βγῆκαν στὴ στεριὰ κι ἔχοντας γιὰ σημάδι τὶς φωτιές πλησίασαν στὸ σκοτάδι κι ἔφτασαν στὴν ἐκκλησιά, χωρὶς νὰ τοὺς καταλάβουν. Ἐκεῖ βρῆκαν ἔνα πλῆθος χριστιανούς, τοὺς ἔκλεισαν μέσα, σφάλισαν τὴν πόρτα καὶ τὰ παράθυρα καὶ περίμεναν νὰ ξημερώσῃ, γιὰ νὰ μποροῦν καλύτερα νὰ πάρουν τοὺς σκλάβους νὰ τοὺς μπαρκάρουν στὸ καράβι τους.

Οἱ Χριστιανοὶ σὰν εἶδαν τί ἔπαθαν κι ἐνόησαν, πῶς δὲν μποροῦν νὰ φύγουν, γιατὶ ἡ πόρτα ἦταν κλεισμένη καὶ φυλαγμένη, παρακαλοῦσαν δῆλοι τὸν "Άγιο νὰ τοὺς γλιτώσῃ. Κι ὁ "Άγιος εἰσάκουσε τοὺς θρήνους καὶ τὶς παρακλήσεις τους. Τοὺς εἶπε ὁ παπᾶς, πῶς ὁ "Άγιος τοῦ ἔδειξε ἔνα δρόμο νὰ φύγουν, νὰ κάμουν μιὰ μικρὴ τρύπα στὸ πισινὸ μέρος τῆς σπηλιᾶς, που ἦταν ἡ ἐκκλησιά, κι ἀπὸ κεῖ θὰ βγοῦν σ' ἄλλη σπηλιά, που βγαίνει στὴν ἄλλη ράχη τοῦ βουνοῦ. Ἀπ' αὐτὴν τὴν τρύπα ἔφυγαν σιγὰ σιγὰ δῆλοι, χωρὶς οὕτε νὰ τοὺς ἰδοῦν οὕτε νὰ τοὺς ἀκούσουν οἱ κουρσάροι· ἔμεινε μόνο ἔνα κορίτσι, ποὺ τὸ εἶχε πάρει ὁ ὥπνος σὲ μιὰν ἀγκωνὴ τῆς ἐκκλησιᾶς.

Τὸ πρωὶ ποὺ ἄνοιξαν οἱ κουρσάροι τὴν ἐκκλησιά, δὲν ἦβραν ἄλλο μέσα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κορίτσι. Τὸ πῆραν καὶ τὸ κράτησε δικαπετάνιος τους γιὰ σκλάβα του. "Εμεινε μαζὶ μὲ αὐτὸν ἔνα χρόνο. Ἀπάνω στὸ χρόνο, ἀνήμερα τὴ γιορτὴ τοῦ "Άγιου Νικήτα, ἐκεῖ ποὺ ἐτοιμαζόταν νὰ δώσῃ τὸ πρωὶ τὸν καφὲ στὸν ἀφέντη τῆς, θυμήθηκε τὰ παθήματά της καὶ τὴν πῆραν τὰ κλάμάτα. 'Ο ἀφέντης τῆς θύμωσε καὶ τὴ μάλωσε πολύ, ποὺ τόσο καιρὸ δὲν μπορεῖ νὰ ξεχάσῃ τὸ σπίτι της καὶ τοὺς δικούς της. 'Αλλὰ προτοῦ νὰ τελειώσῃ τὶς φωνές του, τὴν ἔχασε ἀπ' ἐμπρός

του. Γιατὶ τὴν ἄρπαξε δὲ Ἀγίος Νικήτας, καβάλας σ' ἄλογο μὲν ἀσπρα φτερά, καὶ τὴν πῆγε καὶ τὴν ἀπόθεσε στὸ ἔδιο μέρος στὴν ἐκκλησιά, ἀπὸ κεῖ ποὺ τὴν πῆραν οἱ κουρσάροι. Καὶ κεῖ ποὺ πάτησε τὸ ἄλογο τοῦ Ἀγίου στὴν ἐκκλησιά, φαίνεται ἀκόμα ἡ πεταλιά του στὸ βράχο.

Λαϊκὴ παράδοσις. [Κατὰ Ν. Γ. Πολίτην.]

«Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ», Τόμ. Γ'.

ΤΟ ΞΩΚΛΗΣΙ

Γίγαντας δὲ πλάτανος χιλιόχρονος
κι ἡ κουφάλα του κρυφὸς ξωκλήσι
καί, διωγμένοι οἱ χριστιανοί, τὴν πίστη τους
μὲς στὸν κούφιο πλάτανο εἶχαν κλείσει.

Απ' τὰ μάτια τοῦ διαβάτη ἀπόκρυψαν
σκίνοι καὶ λυγίες τὸ μονοπάτι
κι εἶχε γιὰ σκεπὴ τὰ πλατανόφυλλα
καὶ τὴν πόρτα του ἔφραζαν οἱ βάτοι.

Ἐνας ἔνας μὲ λαχτάρα πήγαιναν,
σύθαμπα τὸν ὅρθο καὶ τὸ βράδυ,
γιὰ νὰ θυμιατίσουν τὰ εἰκονίσματα
καὶ νὰ βάλουν στὸ καντήλι λάδι.

Τώρα, δταν διαβαίνωμε ἀπ' τὸν πλάτανο,
τίποτ' ὄλλο πιὰ δὲ θ' ἀπομένη,
παρὰ μόνο μιὰ κουφάλα ξέσκεπη,
σάπια, τρύπια καὶ σαρακωμένη.

Μ' ἀπ' τῆς πίστης τ' ἀγιασμένο χάλασμα
 κάθε γλυκοχάραμα καὶ δεῖλι
 θὰ μυρίζῃ κάτι—σὰ θυμίαμα,
 θὰ φωτίζῃ κάτι—σὰν καντήλι.

Γεώργιος Δροσίνης

« Θὰ βραδιάζῃ »

B'.
ΑΠΟ ΤΗΝ
ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

*Νικοῦσες ; καὶ τοὺς κόσμους ἔλει θέρωνες !
Μιλοῦσες ; καὶ τοὺς ἄγριους τοὺς ἡμέρωνες !
Ἐπιρραγούσθες ; μάγευες καὶ τὰς Σειρῆνες !
Φιλοσοφοῦσες ; καὶ τὸ νοῦ στοὺς οὐρανοὺς ἐφιέρωνες !*

Γ. Στρατήγης.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΣΠΑΡΤΗ

Πλατανιστάς.

Κοντά στὰ ἀνασκαμμένα ἔρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ὁρθίας Ἀρτέμιδος, στὸ πράσινο ψήλωμα τῆς ἀκροποταμιᾶς τοῦ Εύρωτα, ποὺ εἶναι καὶ τώρα κατασκέπαστο ἀπὸ πυκνὰ πλατάνια, ἥτανε δὲ Πλατανιστάς.

Πλατανιστάς λεγότανε τὸ περίφημο ἐργαστήρι, δπου ἄγρυπνοι οἱ ἔφοροι τῆς ἀρχαίας Σπάρτης χάλκευαν τὰ ὡραῖα ρωμαλέα κορμιὰ τῶν ἔφήβων καὶ τῶν παρθένων στὰ πιὸ σκληρὰ γυμνάσματα καὶ ἀγωνίσματα.

Σ' αὐτὴ τὴν ἀκροποταμιὰ τὴν κατάφυτη, ποὺ δὲ νέος βοσκός ἀνίδεος δδηγεῖ τώρα τ' ἀρνάκια του στὸ παχὺ χορτάρι, εἶχε τὸ μοναδικό της τὸ γυμναστήριο ἡ μακάρια ἐκείνη Πολιτεία.

Κάτω στὶς ἐκβολὲς τοῦ Εύρωτα, στὸ "Ἐλος, ὅργωναν κι ἔσπερναν τὴ γόνιμη γῆ, ποὺ τὴν πάχαινε ὁ ποταμός, οἱ Εἴλωτες, χιλιάδες δοῦλοι, ποὺ μόνος τους προορισμὸς ἦταν ἡ ἀγροτικὴ ἐργασία καὶ ἡ παραγωγή, γιὰ νὰ τρέφωνται οἱ πολῖτες τῆς Σπάρτης.

"Ο πολίτης τῆς Σπάρτης δὲν εἶχε κανέναν ἄλλο προορισμό, παρὰ πῶς μὲ τὴν καθημερινὴ καὶ ἀδιάκοπη γύμναση νὰ γίνη δυνατὸς καὶ ἀνίκητος πολεμιστής, γιὰ νὰ ύπερασπίσῃ τὴν πατρίδα.

Τ' ἀγόρια.

Σ' αὐτές τις ὅμορφες ἀκροποταμιές, σὲ χρόνια τόσο μακρινὰ καὶ περασμένα, δημιουργήθηκε ἡ τελειότερη δμαδικὴ ζωὴ ἀπὸ ὅσες εἶδε ὁ κόσμος.

Ἄπὸ ἑπτὰ χρόνων τὸ παιδί, κόρη ἢ ἀγόρι, τὸ ἔπαιρνε ἡ Σπάρτη, ἡ κοινὴ μητέρα, στὴ μεγάλῃ ἀγκαλιᾳ τῆς, καὶ ζοῦσε κάτω ἀπὸ τὴ φροντίδα καὶ τοὺς νόμους τῆς.

Μόλις ἥθελε γεννηθῆ τὸ μωρό, ἡ μάνα του τὸ παρουσιάζε στὴ συνέλευση τῶν Γερόντων. Αὐτοὶ τὸ ἔξεταζαν καὶ ἀποφάσιζαν, ἃν ἄξιζε νὰ ζήσῃ, γιὰ νὰ γίνη Σπαρτιάτης πολίτης. "Αν γεννιόταν μὲ ἐλάττωμα, τὸ πετοῦσαν στοὺς «Ἀποθέτας*», μὲ σκληρότητα ἀκατανόητη γιὰ σήμερα.

"Αν οἱ σοφοὶ Γέροντες ἀποφάσιζαν, ὅτι εἶναι ἄξιο νὰ ζήσῃ, τὸ ξανάδιναν στὴ μάνα του. Αὐτὴ τὸ ἀνάτρεφε ὡς τὰ ἑπτά του χρόνια, δλόγυμνο, χωρὶς σπάργανα καὶ πουπουλένια κρεβάτια, ἀπάνω σὲ μιὰ προβιά, κοντὰ στὴ φωτογωνιά, ἀσκέπαστο, μὲ τὸ ἔδιο τῆς τὸ γάλα. Καταφρόνια κοινὴ καὶ ὀτιμία γιὰ τὴ Σπαρτιάτισσα μάνα, ἃν ἔτρεφε τὸ παιδί τῆς μὲ ἔνο γάλα.

Ἄπὸ ἑπτὰ χρόνων τὰ παιδιὰ τάπαιρνε καὶ τὰ ἀνέτρεφε ἡ κοινὴ τους μάνα ἡ Πολιτεία. Ἡταν τῆς Σπάρτης παιδιά. Οἱ ἔφοροι εἶχαν τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἐπιμέλεια τῆς ἀνατροφῆς τους.

"Ετρωγαν δλα μαζὶ πολὺ ἀπλὴ τροφή, ποὺ μάθαιναν καὶ τὴν ἑτοίμαζαν πάντοτε μόνα τους. Πλάγιαζαν δλα μαζὶ στὶς ἀκροποταμιές αὐτές τοῦ Εύρωτα, ἐπάνω στὰ καλάμια, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὰ κόψουν μὲ τὰ χέρια τους μόνο, χωρὶς νὰ μεταχειριστοῦν ἄλλο δργανο. Κοι δὲν ἔκαναν καμιὰ ἄλλη ἐργασία μέρα νύχτα ἀπὸ τὰ γυμνάσματα.

Παρθένες.

Αὐτὰ ὅχι γιὰ τοὺς ἐφήβους μόνο. Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἦταν γιὰ τὶς γυναῖκες σκληρότεροι. Ἡ Σπαρτιατοπούλα ὡς τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου τῆς ἤτανε κόρη τῆς σιδερένιας Πολιτείας. "Ενα φουστανάκι ὡς τὰ γόνατα κοντὸ καὶ ἀνοιχτὸ στὰ πλάγια. Φτια-

σίδια, στολίδια, ἀρώματα, μακρυά φορέματα, ἡ πολυτέλεια, ἡ πολυσαρκία ἀκόμη, εἶχαν σκληρότατη τιμωρία.

“Ολες μαζὶ οἱ παρθένες τῆς Σπάρτης, ὅπως καὶ τὰ ἀγόρια, κατέβαιναν στὸν Πλατανιστά. Καὶ ἀτάραχες, ἐμπρὸς σ' ὅλον τὸ λαό, γύμναζαν τ' ἀλαβάστρινα κορμιά τους στὸ πήδημα, στὸ τρέξιμο, στὸ πάλεμα, στὸ ἀκόντιο, στὸ χορό, στὸ λιθάρι, στὸ κυνήγι, στὴν ἴππασία.

“Οταν ἔπειτα γίνονταν μανάδες, ἔστελναν ἀδάκρυτες στὸν πόλεμο τὰ παλικάρια τους.

— «Τὰν ἥ ἐπὶ τᾶς».

Κώστας Πασαγιάννης.

« Σπάρτη· Μνστράς »

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΓΟΡΑ*

Μέσα στὸ στάδιο, τῆς χαρᾶς σαλεύει ἡ τρικυμία·
τὰ πεντελίσια μάρμαρα σκεπάζει τα δ λαός·
κι ἀπὸ τὸ φῶς τ' ἀθάνατο ντυμένη ἡ Ὀλυμπία
φαντάζει, ἀστράφτει δλόγυρα, καὶ δείχνεται ὡς ναός.

Νά τῆς Ἑλλάδος τὰ ξανθὰ καὶ ξακουστὰ βλαστάρια,
ποὺ πάλεψαν, ποὺ ἀκόντισαν, ποὺ τρέξανε. Καὶ νά
τὰ μαῦρα καὶ τὰ χάλκινα κορμιά, ποὺ παλικάρια
τὸν Πέρση πέρα σπρώξανε στῆς Θράκης τὰ βουνά.

Οἱ πανοπλίες λάμπουνε στὸν ἥλιο καὶ τὰ τόξα,
ποὺ νικηφόρα στήσανε τὰ τρόπαια ἔναν καιρό,
ποὺ βροντερὰ ἀντηλάλαξαν τὴν σαλαμίνια δόξα
καὶ ποὺ τὸν κάμπο βάψανε τὸν Θέσπιο* αἰματηρὸ!

Καὶ νά τὰ ὠραῖα γεράματα τὰ εἰρηνικὰ τριγύρα,
ποὺ μὲ τὰ κισσοστέφανα στὴν τίμια κεφαλή,
ἄν εἶναι τώρα γιὰ νὰ βγοῦν ἀπ' τῆς ζωῆς τὴ θύρα,
ὅμως τὸ φῶς ἀνέσπερο στὰ Ἡλύσια* τοὺς καλεῖ.

“Ολα μεγάλα καὶ λαμπρὰ καὶ ἀμόλυντα καὶ ὥρατα.
κάτω ἀπ’ τὸν μάγον ἥλιο σου, ‘Ελλάς μου φωτεινή:
τ’ ἄγαλματα, ποὺ δείχνονται πανέμορφα καὶ νέα,
τὰ λάβαρα, ποὺ ὁ ἄνεμος μὲ δύαπη τὰ κινεῖ.

Τ’ ἄσπρα μαλλιά καὶ τὸ Ἱερὰ καὶ οἱ πορφυρὲς χλαμύδες*
καὶ οἱ σάλπιγγες ποὺ εἶναι ἔτοιμες, τὶς νίκες γιὰ νὰ εἰποδν
καὶ οἱ μεγαλόψυχες καρδιές, ποὺ οἱ μυστικές ἐλπίδες
μὲ ἄγιο μεθύσι γέμισαν κι ἀδιάκοπα χτυποῦν.

Κι ἥρθε στὴ μέση ὁ κήρυκας καὶ στάθηκε κι ὑψώνει
χρυσὸν ραβδὸν κι ὀλόγυρα τὴν ἀγωνία θωρεῖς:
κι ἥρθε στὴ μέση ὁ κήρυκας καὶ κράζει: «Στεφανώνει
τοὺς νικητάς μὲ κότινον* ἡ Ὀλυμπία πατρίς !

‘Η Ρόδος παίρνει σήμερα τὶς δυὸ μεγάλες νίκες.
Τοῦ Διαγόρα ἀς ἔρθουν τὰ δυὸ παιδιὰ μπροστά !»
Κι ἀπὸ τὰ πλήθη ἐπρόβαλαν πρὸς τοὺς ἐλλανοδίκες*
οἱ δυὸ ἀδελφοί — ὃ δίδυμα λουλούδια ταιριαστά !

Χαρά στην ποὺ σᾶς γέννησε καὶ ποὺ σᾶς μοσκοβόλα
τὰ πλαστικά, τ’ ἀτσάλινα, τὰ δυνατὰ κορμιά,
ποὺ βγαίνουν σὰν ἡμίθεοι μὲ μάτια φωτοβόλα
μὲ τὰ πλατιά τους μέτωπα καὶ τὰ χυτὰ μαλλιά ! . .

«Χαίρετε, ὁ Ρόδιοι, χαίρετε!» — ὁ ἐλλανοδίκης κράζει —
«Τοῦ Διαγόρα εἰσαστε σεῖς τὰ φύτρα τὰ Ἱερά,
ποὺ ἡ φήμη μὲ τὸ οὐράνιο φῶς πλατιά τὴνε σκεπάζει,
ποὺ ἔφτά φορές τὴ ἔρητη τῆς νίκης τὴ χαρά.

“Ἄς τρικυμίσουν οἱ χαλκοὶ κι ἀς ἀντηχοῦν τὰ σεῖστρα*,
τὰ κύμβαλα* ἀς ἡχήσουνε κι οἱ σάλπιγγες, ἐμπρός !».
Κι ἀνέβη, ἀνέβη ὁ ἀλαλαγμὸς ἐπάνω ἀπ’ τὴν κονίστρα*,
ὅπου ὁ λαὸς ἐβόησε περίγυρα ἡχηρός.

Κι άλοι κοιτάζανε δεξιά στοῦ γέρου τὴν κερκίδα*.
Μὰ δὲ Διαγόρας ἄφθονα τὰ δάκρυα του κυλᾶ
κι ἀμίλητος τὰ μάτια του σφουγγάρει μὲ τὴ χλαμύδα
καὶ τοῦ κρατεῖ ἡ συγκίνηση δεμένη τὴ λαλιά.

Καὶ οἱ νικητές, μὲ τὰ χλωρά στεφάνια τώρα, πᾶνε
καὶ στοῦ πατέρα τὸ λευκὸ κεφάλι τὰ φοροῦν
κι δρμητικὰ τὸν ἄρπαξαν στοὺς ὅμοιους καὶ περνᾶνε
κι ὁ θρίαμβος, ἀγέρωχα στὸ Στάδιο προχωροῦν.

Γύρω τὰ πλήθη τὸ ἱερὸ μεθύσι φλέγει τώρα
καὶ σειοῦν τοὺς κλάδους καὶ σκορποῦν τ' ἄνθια μ' ἀγνὴ χαρά.
Καὶ κράζουν : «”Ω ἀπόθανε, ἀπόθανε Διαγόρα !
ποιά δόξα ἔσυ ὠραιότερη θά ἐπιθυμήσῃς πιά ;»

Κι ἐκεῖνος, ὃς ἐφθάσανε στὸ ἄγαλμα ἐμπρὸς τῆς Νίκης,
τ' ἀσπρὸ κεφάλι του ἔγειρε μὲ χαμογέλιο ἀχνὸ²
κι εὔτυχισμένος τρεῖς φορὲς δι γερο-Ολυμπιονίκης
τὰ μάτια του παράδωσε στὸ φῶς τὸ ἀληθινό.

Γύρω ξεσποῦσε ὁ θρίαμβος κι ἀλάλαζαν τὰ σεῖστρα
καὶ τὸν παιάνα* οἱ σάλπιγγες χτυπούσανε ἥχηρὸ
καὶ τ' ἄνθια πάντα πέφτανε ἐπάνω στὴν κονίστρα
καὶ τ' ἄνθια πάντα ραίνανε τὸ γέροντα νεκρό.

Στέφανος Δάφνης.

« *Ελληνικοὶ ἀγῶνες »

Η ΠΟΜΠΗ ΤΩΝ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ

Τὰ Παναθήναια ἥσαν μεγίστη ἔορτὴ τῶν Ἀθηνῶν, διεκρίνοντο δὲ εἰς μεγάλα καὶ εἰς μικρά. Καὶ τὰ μὲν μικρὰ ἐωρτάζοντο κατ' ἔτος, τὰ δὲ μεγάλα κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος καὶ διήρκουν περισσοτέρας ἡμέρας ἀπὸ τὰ μικρά.

Τάς πρώτας ήμέρας τής έορτής τῶν μεγάλων Παναθηναίων έγινοντο διάφοροι μουσικοί, γυμνικοί καὶ ἵππικοι ἀγῶνες. Εἰς τοὺς μουσικούς ἀπηγγέλλοντο ὑπὸ ραψῳδῶν τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἡγωνίζοντο μεταξύ τῶν αὐληταί*, κιθαρισταὶ καὶ ἀοιδοί, φάλλοντες τῇ συνοδείᾳ αὐλοῦ* ἢ κιθάρας. Οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες περιελάμβανον τὰ συνήθη ἀγωνίσματα, ἥτοι τὸν δρόμον, τὴν πάλην, τὸ παγκράτιον*, τὸ πένταθλον*, ἡγωνίζοντο δὲ εἰς αὐτοὺς χωριστὰ οἱ ἄνδρες, οἱ ἔφηβοι, οἱ παῖδες. Οἱ ἵππικοι συνίσταντο εἰς ἀγῶνας ἴππων μετ' ἀναβάτου ἢ ἴππων συρόντων ἅρματα (δχήματα ἐλασφρά), ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ αὐτῶν διάφορα εἴδη. Παρεκτός δὲ τούτων ἀνεφέροντο ἀκόμη καὶ οἱ ἔξης ἀγῶνες : ἡ πυρρὴ, ἥτοι ὅρχησις μὲν ὅπλα, ἡ λαμπαδηδρομία, ἥτοι δρόμος ἀνδρῶν κρατούντων ἀνημμένας λαμπάδας καὶ ὁ ἀγὼν εὐανδρίας, κατὰ τὸν δρόποιον ἐκάστη ἐκ τῶν δέκα φυλῶν, εἰς τὰς δρόποιας ἥσαν διηρημένοι οἱ Ἀθηναῖοι, παρουσίαζε γέροντάς τινας, ἐνίκα δὲ ἡ ἐπιδείξασα τοὺς μᾶλλον θαλερούς καὶ ἀκμαίους.

Τέλος, πιθανώτατα ἐτελοῦντο λεμβοδρομίαι ἢ ἀγῶνες μεγαλυτέρων πλοιών. Τὰ βράβεῖα δέ, τὰ δρόποια ἐλάμβανον οἱ νικηταί, ἥσαν στέφανοι, χρήματα καὶ ἔλαιον ἀπὸ τὰς Ἱεράς ἔλαιας τῆς Ἀθηνᾶς, αἱ δρόποιαι ἥσαν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν πλησίον τοῦ Κολωνοῦ. Οἱ ποικίλοι οὖτοι ἀγῶνες ἐγίνοντο εἰς διάφορα μέρη καὶ διήρκουν, ὡς εἴπομεν, ἀρκετάς ἡμέρας, ἐτελείωνον δὲ διὰ τῆς παννυχίδος*, κατὰ τὴν δρόποιαν ἐτελεῖτο λαμπαδηδρομία.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν θεάν των ἐν μεγάλῃ πομπῇ τὸν πέπλον, τὸν δρόποιον ὅφαινον εὐγενεῖς παρθένοι τῶν Ἀθηνῶν, ἐργαστῖναι ὀνομαζόμεναι. Ἡ προσφορὰ αὐτοῦ ἦτο ὁ κύριος σκοπός τῆς έορτῆς τῶν Παναθηναίων καὶ διὰ τοῦτο ἐκομίζετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲν μεγάλην τελετήν. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Ἀθηναῖοι δλοι καὶ πλεῖστοι ξένοι συνηθοίζοντο εἰς τὸν ἔξω Κεραμεικὸν* (πλησίον τῆς Ἀγίας Τριάδος) καὶ ἐκεῖ ἐτίθεντο εἰς τάξιν. Τὴν πομπὴν διηύθυνον ίδιαιτεροὶ ἄρχοντες, ἱεροποιοὶ ὀνομαζόμενοι, ἐλάμβανον δὲ μέρος εἰς αὐτὴν καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἱερεῖς καὶ ἱερεῖαι

καὶ μάντεις διὰ τὰς θυσίας καὶ κήρυκες φροντίζοντες περὶ τῆς τάξεως. Οἱ περισσότεροι ἔκ τῶν πολιτῶν ἡκολούθουν ὡς δπλῖται, φέροντες δηλαδὴ ἀσπίδα καὶ λόγχην, οἱ δὲ πλουσιώτεροι ἔφιπποι καὶ μεταξὺ τούτων ἥσαν οἱ λαμπρότεροι καὶ ἀριστοκρατικώτεροι νέοι τῶν Ἀθηνῶν, ἔκ τῶν δποίων συνεκροτεῖτο τὸ ἵππικὸν τῆς πόλεως. ‘Ωδήγουν δὲ τοὺς μὲν πεζοὺς οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ταξίαρχοι, τοὺς δὲ ἵππεῖς οἱ φύλαρχοι καὶ οἱ Ἱππαρχοί. ’Αλλοι τέλος ἥρχοντο δχούμενοι* ἐπὶ τῶν λεγομένων πομπικῶν ζευγῶν, ἀρμάτων δηλαδῆ, ἔκ τῶν δποίων πολλὰ τουλάχιστον εἶχον διαγωνισθῆ εἰς τοὺς ἵππικούς ἀγῶνας τῶν προηγουμένων ἡμερῶν.

Εἰς μόνην τὴν πομπὴν ἐλάμβανον μέρος καὶ αἱ κανηφόροι, εὐγενεῖς Ἀθηναῖαι παρθένοι φέρουσαι κάνιστρα καὶ ἄλλα σκευή χρήσιμα εἰς τὰς θυσίας. ’Ἐκ τῶν ξένων δ’ ἡκολούθουν πλὴν τῶν διαρκῶς ἐν Ἀθήναις ἐγκατεστημένων καὶ τῶν γυναικῶν καὶ θυγατέρων αὐτῶν, οἱ θεωροί, ἦτοι οἱ ἀντιπρόσωποι ξένων πόλεων —ἴδιως τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν συμμάχων—ἀποστελλόμενοι ἐπίτηδες διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Τέλος μέγα μέρος τῆς πομπῆς ἀπετέλουν τὰ ἱερεῖα, ἦτοι οἱ βόες καὶ τὰ πρόβατα τὰ προωρισμένα εἰς θυσίαν οἱ Ἀθηναῖοι προσέφερον ἐκατόμβην (θυσίαν ἐκατὸν βοῶν), αἱ δὲ ἀποικίαι καὶ αἱ πόλεις τῶν συμμάχων ἥσαν ὑποχρεωμέναι νὰ στέλλουν μίαν ἀγελάδα καὶ δύο πρόβατα.

‘Η πομπὴ αὕτη, ἀφοῦ ἐτίθετο εἰς τὰξιν εἰς τὸν ἔξω Κεραμεικόν, ἔξεκίνει καὶ διὰ τοῦ Διπύλου εἰσήρχετο εἰς τὸν «δρόμον», δυστὶς ἥτο πλατεῖα ὅδος φέρουσα εἰς τὴν ἀγορὰν (μεταξὺ Θησείου, Στοᾶς Ἀττάλου καὶ Ἀρείου Πάγου), ἀπὸ τὴν ἀγορὰν δὲ ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. ’Ο πέπλος τῆς Ἀθηνᾶς ἔκει ἐφέρετο κρεμάμενος ὡς ἴστιον ἀπὸ τὰς κεραίας πλοίου κινουμένου διὰ τροχῶν, πρὸ τῆς εἰσόδου δὲ τῆς Ἀκροπόλεως κατεβιβάζετο καὶ ἐκομίζετο εἰς τὸν ναόν.

Τὰ ζῷα (βόες καὶ πρόβατα) ἀνέβαινον ἐπίσης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔκει ἔθυσιάζοντο, δὲ κήρυξ μεγαλοφώνως ηὔχετο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ ὑγείας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων των. Κατόπιν τὰ κρέατα διεμοιράζοντο εἰς τοὺς πολίτας

καὶ ἡ ἔορτὴ ἐπεσφραγίζετο διὰ γενικῆς εὐωχίας, κατὰ τὴν δποίαν ἔπινον ἀπὸ μεγάλα ποτήρια, τὰ δποῖα ἀπὸ τὴν ἔορτὴν ὠνομάζοντο Παναθηναϊκά.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ καταστήσουν τὴν ἔορτὴν τῶν Παναθηναίων δσον τὸ δυνατόν λαμπροτέραν καὶ μεγαλοπρεπεστέραν. Τὸ πρόγραμμα τῶν ἀγώνων ἦτο ποικιλώτατον, κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς πομπῆς ἡ πόλις ἐπεδείκνυεν εἰς τοὺς ξένους τὸ πλῆθος τῶν δπλιτῶν καὶ ἵππεων της, τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων πολιτῶν, τὸν πλοῦτον τοῦ δημοσίου καὶ τῶν ἰδιωτῶν καὶ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ύπηκόων πόλεων.

Τὴν λαμπράν αὐτὴν πομπὴν ἥθέλησεν ὁ Φειδίας νὰ παραστήσῃ ἐπὶ τῆς ζωφόρου* τοῦ Παρθενῶνος καὶ τὴν παρέστησε μὲ τέχνην καὶ δεξιότητα ἀξίαν τῆς μεγαλοφυῖας του· διότι δὲν προσεπάθησε ν' ἀπεικονίσῃ δλας ἐκείνας τὰς χιλιάδας λαοῦ παρελαύνοντος μὲ τάξιν καὶ δμοιόμορφον σχῆμα—ἡ εἰκὼν θὰ ἦτο τότε μικροπρεπῆς καὶ μονότονος—ἄλλὰ προσέθεσεν ἐκ τῆς δλης πομπῆς διαφόρους χαρακτηριστικάς σκηνὰς πλήρεις ζωῆς καὶ κάλλους. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν, δπου ἦτο ἡ εἴσοδος τοῦ ναοῦ, παριστάνοντο ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Ζεύς, ἡ Ἡρα καὶ ἄλλοι θεοί, ἐλθόντες νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἔορτὴν καὶ τὴν θυσίαν, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτῶν εἰκονίζετο ἡ παράδοσις τοῦ πέπλου. Τὰς ἄλλας πλευράς ἐπλήρουν ἄνδρες νέοι καὶ πρεσβύτεροι μὲ μικρὰ ἴματα, στηριζόμενοι εἰς τὰς βακτηρίας των καὶ συνδιαλεγόμενοι, ἄλλοι ἐφιπποι καλπάζοντες ἢ ἐπὶ ἀρμάτων δχούμενοι, ἄλλοι δδηγοῦντες τὰ θύματα, ἄλλοι φέροντες ἀγγεῖα πλήρη οἴνου καὶ ἄλλοι αὐλοῦντες, πρὸς τούτοις παρθένοι φοροῦσαι πολυπτύχους χιτῶνας* καὶ βαστάζουσαι σκεύη ἱερὰ ἢ ἡσύχως ἰστάμεναι. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ποικιλία, ἡ θελκτικὴ σεμνότης τῶν παρθένων, ἡ ἐλευθέρα καὶ ἀβίαστος στάσις τῶν συνδιαλεγομένων ἀνδρῶν, ἡ ζωηρότης τῶν ἵππων, ἡ δύναμις τῶν δυστροπούντων βιῶν καὶ τέλος ἡ χάρις δλων τῶν μορφῶν καὶ τῶν κινήσεων αὐτῶν μαρτυροῦν, δτι ἡ ζωφόρος εἶναι ἀληθῶς ἔργον μεγάλου καλλιτέχνου.

« Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν »

Xρῖστος Τσούντας.

Η ΛΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Μόλις δ ἀρχαῖος Ἀθηναῖος, κατὰ τὸ λυκαυγές συνήθως, ἥγειρετο ἐκ τοῦ ὑπνου καὶ ἐλάμβανε τὸ πρωινόν του «ἀκράτισμα»*, ἀποτελούμενον ἐξ ἄρτου ἐμβεβαμμένου εἰς ἄκρατον οἶνον, ἔξηρχετο τῆς οἰκίας. Εἴτε μετέβαινεν εἰς τοὺς ἀγρούς, εἴτε ἔκαμνεν ἐπισκέψεις ἐντὸς τῆς πόλεως ἢ περιπάτους περὶ αὐτήν. Ἰδίως δμως κατηυθύνετο εἰς τὸ Γυμνάσιον καὶ τὴν Παλαίστραν πρὸς ἴδιαν σωματικὴν ἀσκησιν ἢ πρὸς παρασκολούθησιν τῶν γυμναζομένων νέων καὶ συνάντησιν γνωστῶν καὶ φίλων, μετὰ τῶν δποίων διήρχετο εὐχαρίστους ὥρας συνομιλίας. «Τί καινόν;»* ἥτο ἢ πρώτη ἐρώτησις τῶν συναντωμένων.

“Οτε δμως ἐπλησίαζεν ἢ «περὶ πλήθουσαν ἀγοράν»* ὥρα, δ Ἀθηναῖος κατηυθύνετο κατὰ τὴν συνήθειάν του εἰς τὴν Ἀγοράν*, κειμένην παρὰ τὸ Ἡφαίστειον*, τ. ἔ. παρὰ τὸ σῆμερον καλούμενον Θησείον. Ἐκεῖ συνηθροίζοντο σχεδὸν δλοι οἱ πολῖται, διότι ἀξιοκατάκριτον ἔθεωρεῖτο τὸ μὴ ἀγοράζειν, δηλαδὴ τὸ μηδόλως συχνάζειν εἰς τὴν ἀγοράν. Ἐκεῖ εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἔδουν ἢ ν' ἀκούσουν νέον τι· ἐκεῖ εὕρισκε κανεὶς δ, τι ἔζητει, ἐκεῖ ἥδυνατο νὰ προμηθευθῇ δ, τι ἐπεθύμει, ἐκεῖ διεξήγοντο ὑποθέσεις καὶ συνήπτοντο συμβάσεις*. «Υπῆρχον μάλιστα καὶ Ἀθηναῖοι, καθ' ἔξιν διατρίβοντες καθ' δλην τὴν ἡμέραν ἐν τῇ Ἀγορᾷ, οἵτινες ἐκαλοῦντο περιφρονητικῶς ἀγοραῖοι ἢ ἀγορᾶς ἀγάλματα.

‘Η Ἀγορὰ περιεβάλλετο ὑπὸ στοῶν καὶ περὶ αὐτὴν εἶχον οἱ ἔμποροι τὰ πρατήριά των καὶ οἱ χειροτέχναι, οἵτινες συνήθως εἰργάζοντο ἐν ὑπαίθρῳ, τὰ ἐργαστήριά των, περὶ τὰ δποῖα συνεκεντροῦντο οἱ πολῖται κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των. “Ἀλλοι ἐφοίτων εἰς κουρεῖα, ἔνθα παρὰ τὸ «λαλίστατον γένος τῶν κουρέων» ἥκουον παντὸς εἶδους νέας, δπως γίνεται σῆμερον μεταξὺ τῶν θαμώνων τῶν καφενείων. ”Ἀλλοι ἐφοίτων εἰς τὰ μυροπωλεῖα ἢ σκυτοτομεῖα*. Παρὰ τοῖς δπλοποιοῖς συνήρχοντο

συνήθως οἱ εὔγενεῖς, ἐνήλικες πολῖται, ἐνῷ εἰς τὰ πεδιλοποιεῖα καὶ λυχνοποιεῖα ἔβλεπε τις νεανίας.

Ἄλλα τί συμβαίνει ἐκεῖ εἰς τὴν γωνίαν τοῦ δρόμου, παρὰ τὸν πενιχρὸν οἰκίσκον; Ἐκεῖ παρατηρεῖται συνήθως πυκνὴ συγκέντρωσις, ἐπειδὴ ἀκούει τις διαρκῶς ἀστεῖσμούς, σκώμματα* καὶ γέλωτας καὶ πολλάκις οἱ διαβαίνοντες ἐκεῖθεν ἐπισπεύδουν τὸ βῆμα τῶν, διὰ μὴ καταστοῦν στόχος τῶν εὐφυεστάτων σκωμμάτων. Ἐν τῷ οἰκίσκῳ τούτῳ εἶναι τὸ πενιχρὸν ἐργαστήριον ἐνὸς κατασκευαστοῦ λοφίων διὰ περικεφαλαίας. Ὁ χειροτέχνης οὗτος εἶναι ἐν ἀνάπτηρον, φαλακρὸν γερόντιον, πολὺ φλύαρον καὶ φιλοπατίγμον, μὲ ώχρὸν καὶ πανομργον πρόσωπον καὶ μὲ μικρούς, ἀλλὰ ζωηρούς δόφθαλμούς. Οὗτος λαμβάνει παρὰ τῆς πόλεως ἡμερήσιον βοήθημα ἐνὸς δύσιοιο διὰ τὴν ἀναπτηρίαν καὶ μεγάλην πενίαν του. Ἐν τούτοις εἶναι τόσον φαιδρὸν καὶ φιλοσκῶμμον πνεῦμα, ὥστε δικαίως οἱ σοβαροὶ πολῖται ἀποφεύγουν τὰ πλήρη χάριτος, ἀλλὰ καὶ λίαν δηκτικά σκώμματά του. Διὰ τοῦτο δὲ γέρων οὗτος περιστοιχίζεται διαρκῶς ὑπὸ κύκλου φαιδρῶν νέων, ἀρεσκομένων εἰς τὰ τοιαῦτα πειράγματα τοῦ εὐθύμου γέροντος.

Πολὺ πρὸ τῆς συγκεντρώσεως τῶν πολιτῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ συρρέουν ἐκεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Ἀγορανόμων*, συνοδευομένων ὑπὸ τῶν ἔχοντων ἀστυνομικὰ καθήκοντα μισθοφόρων Σκυθῶν, οἱ ποικίλοι πωληταὶ πρὸς τακτοποίησιν τοῦ ἐμπορεύματος αὐτῶν, ὅπερ ἐκθέτουν ἐπὶ μακρῶν τραπεζῶν. Ἄλλοι πάλιν ἀσχολοῦνται διαρκῶς μὲ τὴν κατασκευὴν τῶν ποικίλων ἀντικειμένων πωλήσεως, ὡς π. χ. νεαραὶ στεφανοπλόκοι, αἱ μυρρίναι, αἴτινες ἀπὸ πρωΐας πλέκουσι στεφάνους ἐκ μύρτων καὶ ἀνθέων διὰ τὰς ἔορτάς καὶ τὰ συμπόσια. Τινὲς τούτων ἔχουν τόσην καλαισθησίαν εἰς τὴν κατασκευὴν στεφάνων, ὥστε ἡ πελατεία των εἶναι πολὺ μεγάλη. Ὡσαύτως οἱ ἀλλαντοποιοὶ καὶ κρεοπῶλαι προπαρασκευάζουν καὶ μαγειρεύουν, ἐν μέσῳ καπνῶν καὶ κνίσης, τούς ἀλλάντας καὶ τὰ ποικίλα ἐκ κρέατος ἐδέσματα*.

Λίαν πρωὶ ἐπίσης ἐμφανίζονται εἰς τὴν Ἀγορὰν οἱ ἐκ τῶν

περιχώρων παραγωγοί, οἵτινες πωλοῦσι χονδρικῶς τὰ προΐόντα των εἰς τὰ διάφορα πρατήρια τῶν λεγομένων καπήλων*. Οἱ ἀλιεῖς προσκομίζουν τοὺς κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν νύκτα ἀλιευθέντας νωποτάτους ἰχθύς· οἱ δρνιθοπῶλαι δρνίθια· οἱ Ἀχαρνεῖς κομίζουν Ιδίως ἔξαλάνθρακας, ἄλλοι, χωρικοὶ ἡ δοῦλοι, φέρουν προσανάμματα ἐπὶ τῶν ὅμων ἡ φορτωμένα ἐπὶ δηνῶν καὶ παραδίουσιν ἀμέσως εἰς τοὺς τακτικούς των μεταπωλητάς.

Ο Φάνιππος ἀπέστελλεν ἐκάστην πρωΐαν ἐκ τῶν ἀπεράντων κτημάτων του ἔξι φορτία δύλων καὶ ἐλάμβανε δι' ἔκαστον φορτίον δραχμὰς ἀρχαίας δώδεκα.

Πολλοὶ δῆμοι ἐκ τῶν χωρικῶν τούτων εύρισκουν συμφερότερον νὰ πωλοῦν τὰ εἶδη των δχι διὰ τῶν καπήλων, ἄλλ' ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς πολίτας· οὗτοι ἐκαλοῦντο αὐτοπῶλαι. Περιέρχονται τὴν ἀγορὰν καὶ τὴν πόλιν διαλαλοῦντες τὸ ἐμπόρευμά των ὡς σήμερον. "Ἄλλος διαφημίζει τοὺς ἄνθρακας, ἄλλος τὸ ἔλαιον, ἄλλος τὸ δέρος του. Περατέρω ἀκούεται Βοιωτός τις διαλαλῶν θρυαλίδας λυχνιῶν ἐκ σχοίνου. 'Ἄλλα καὶ Ἀθηναῖοι πωληταὶ καὶ πωλήτριαι διέρχονται τὰς ὁδοὺς διαλαλοῦντες τὸ ἐμπορεύματά των, ὡς ἐπὶ παραδείγματι αἱ «λοίδοροι», ἀρτοπώλιδες μὲ ἄρτους καὶ πλακοῦντας καὶ οἱ ἀλλαντοπῶλαι μὲ τοὺς ἀλλαντας των. "Ἄλλοι πάλιν ἔμποροι ἔδωδιδων, Ιδίως ἀλιπάστων ἰχθύων τοῦ Εὔξείνου Πόντου καὶ ἀλλάντων, διατηροῦσι μόνιμα πρατήρια παρὰ τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ ἀλλαχοῦ· τὸ κυρίως δῆμος ἔμπόριον διεξάγεται ἐν τῇ ἀγορᾷ.

Τὰ πρατήρια εἶναι διανεμημένα κατὰ κατηγορίας. 'Εδω τὰ λαχανοπωλεῖα, ἔκει τὰ δπωροπωλεῖα, ἔκει τὰ ἰχθυοπωλεῖα, «ἰχθυόπωλις ἀγορά», οὕτως ὥστε δ ἀγοραστής εύρισκει εύκόλως τὸ εἶδος, δπερ ἐπιθυμεῖ. Εἰς εἰδικὰ διαμερίσματα τῆς ἀγορᾶς, δπως σήμερον, εύρισκονται τὰ πρατήρια ἀρωμάτων καὶ μύρων, λιβανωτοῦ, ἀφιερωμάτων, στεφάνων, σιδηρικῶν, δάδων, εἰδῶν πηλοπλαστικῆς ὡς ἐπίσης τὰ πρατήρια δούλων καὶ ἔριων. 'Ωσαύτως εύρισκει τις εἰς ὧρισμένας θέσεις ἐνδύματα παντὸς εἶδους: μεγαρικάς χλαμύδας, θεσσαλικούς πετάσους *, πέδιλα Ἀμυκλῶν καὶ Σικυώνος κ.τ.τ.

Είναι τόση ή συρροή καὶ ή κίνησις κατὰ τὴν ὥραν τῆς «πληθούσης ἀγορᾶς» ὅστε δὲν δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ τὰ πάντα δι’ ἐνὸς βλέμματος. Ἐξαιρετικὸς συνωστισμὸς παρατηρεῖται εἰς τὰ πρατήρια τροφίμων. Ἐκεῖ βλέπει τις παντὸς εἴδους ἀγοραστάς: ξένους, οἵτινες ἐπείγονται νὰ φάγουν κάτι τι διούλους, εἰς τοὺς δόπιούς οἱ κύριοι τῶν ἔχουν ἀναθέσει εἰδικῶς τὴν προμήθειαν τροφίμων, τοὺς λεγομένους «ἀγοραστάς» πτωχοὺς ἀστούς, οἵτινες ὁψωνίζουν καὶ μεταφέρουν μόνοι τῶν τὰ ὅψα *, καὶ πλουσίους ἐξ ἄλλου Ἀθηναίους, συνοδευομένους ύψῳ* ἐνὸς ἢ πλειόνων διούλων πρὸς μεταφορὰν τῶν ὁψών, τὰ δόπια ἀγοράζουν συνήθως αὐτοὶ οἱ Ἰδιοί κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν Ἀθήναις ἔθιμον. Ἄδοξον ἔθεωρεῖτο τὸ νὰ κομίζωνται τὰ ὅψα ὑπὸ ἐλευθέρων πρὸς τοῦτο ὑπῆρχον, ἐκτὸς τῶν διούλων, εἰδικοὶ παῖδες, οἱ καλούμενοι «παιδαριώνες» ἢ «παιδῶνες».

Εἰς ἄλλην περιοχὴν τῆς Ἀγορᾶς εύρισκονται συγκεντρωμένα τὰ κρεοπωλεῖα, μαγειρεῖα καὶ ἀλλαντοποιεῖα. Ὁ πωλητὴς ἔξαγει ἀπὸ τὴν ζέουσαν χύτραν ἀχνίζοντας ἀλλάντας καὶ δίδει εἰς τοὺς ἀγοραστάς. Βρασμένα καὶ ἄβραστα κρέατα αἰγῶν, χοίρων, βιῶν καὶ προβάτων τεμαχίζονται. Ἔνας λαίμαργος ἀγοράζει ἐντόσθια ἐψημένα. Ἄλλος τουναντίον προτιμᾷ δλίγον κρέας αἰγός, δπερ θεωρεῖται θρεπτικώτατον. Ἄλιπαστα καὶ καπνιστὰ χοιρομήρια εἶναι ἐπίσης πεοιζήτητα. Ὁ ἀλαντοπώλης δύμως δὲν ἔχει μεγάλην κίνησιν σήμερον· ὑποπτεύουσιν οἱ ἀγορασταί, δτὶ ἔχει ἀναμείξει εἰς τοὺς ἀλλάντας καὶ κρέας μὴ βρώσιμον*. Παῖς τις προτιμᾷ ἀλλάντας ἐξ ἥπατος προβάτου· ἄλλος καταβροχθίζει τεμάχια βραστοῦ κρέατος.

«Ἄς προχωρήσωμεν περαιτέρω, πρὸς τὸ μέρος, δπου πωλοῦντοι τὰ πουλερικά καὶ τὰ θηράματα. Ἀμφότερα προέρχονται δις ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ Μεγάρων καὶ Βοιωτίας. Ἡ πλουσία εἰς τὰ τοιαῦτα Βοιωτία παρέχει Ἰδίως παχεῖς χῆνας, δρνιθας, νήσσας, κολυμβίδας*, αἱ δόπιαι κρέμανται παρὰ τὰς πέρδικας, τοὺς κοσσύφους, τὰς ἀγρίας περιστεράς καὶ ἄλλα μικρὰ πτερωτά. Ἀλλὰ τὶ εἴδους εἶναι τὰ μικρὰ αὐτὰ πτηνὰ καὶ «πόσου τιμῶνται ;» Εἶναι αἰγίθαλοι*. δ δοιδιος ἀγοράζει ἐπτὰ ἐξ αὐτῶν

ἀντὶ ἐνὸς δβολοῦ. Ὁ κολοιὸς τιμᾶται ἐνὸς δβολοῦ, ὡς ἡ πέριδε. Ἡ κορώνη τιμᾶται τριῶν δβολῶν· αἱ κίχλαι ὅμως εἶναι πολὺ δικριβαί, ἐπειδὴ τὸ κρέας αὐτῶν θεωρεῖται εὐγευστότατον, δπως σῆμερον τὸ τοῦ φασιανοῦ.

Ἡ μεσημβρία παρῆλθε καὶ τὸ πλῆθος βαθμηδὸν ἀραιώνεται, ἀν καὶ αἱ ἀγοραπωλήσιαι παρατείνονται μέχρι τῆς ἑσπέρας, δπότε διὰ κώδωνος τελεῖται ἡ «ἀγορᾶς διάλυσις».

Δημ. Ζήσης. [Διασκευή.]

ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ

Ἐσεῖς, ποὺ πρωτοσπείρατε
τῆς λευτεριᾶς τὸ σπόρο,
λαχταρισμένο δῶρο
στὴ σκλαβωμένη γῆ,
ἐσεῖς κι ὅταν ὡρίμασαν
τὰ στάχυα καρποφόρα,
τοῦ θερισμοῦ τὴν ὕρα
μᾶς γίνατε ὁδηγοί.

Σὰν ἵσκιοι μεγαλόκορμοι
κι ἀπείραχτοι ἀπ' τὰ χρόνια
σέρνετε ἔμᾶς τ' ἀγγόνια
στὸ δρόμο τῆς τιμῆς
κι ὅπου πολέμου κράξιμο
κι ὅπου τῆς μάχης κρότοι,
ἐσεῖς περνᾶτε πρῶτοι
κι ἀκολουθοῦμ' ἔμεῖς.

Στή μνήμη σας ἀνάβομε
χρυσὰ λιβανιστήρια,
γιὰ σᾶς τὰ νικητήρια·
τὰ χείλη μας ὑμνοῦν
καὶ πλέκοντας τὰ χέρια μας
τῆς δόξας τὸ στεφάνια
δική σας περηφάνια
στοὺς τάφους σας κρεμνοῦν.

Γεώργιος Δροσίνης

« Ηνδινὴ Ρομψαῖα »

Γ'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ
ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

*Καὶ τῆς στεριᾶς ἀρματολὴ καὶ τοῦ πελάου νονδσάρα,
μὲς στὴ νυχτιὸ ἀστραποκαμός, μέσα στὴ μέρα ἀντάρα,
ἡ Πόλη ἡ Βοσπορίτιοσα, τοῦ Κωνσταντίνου ἡ κόρη...*

Κ. Παλαμάς.

Първите съвети на Учредителния съезд на РСДРП са дадени във Варшава на 22 и 23 юни 1893 г. Там са обсъдени основните принципи на партията и са взети решения за нейната организационна структура. Също така са обсъдени въпросите за политика и програма на партията. Възникващи са и спорове за мястото на партията в световната социално-революционна борба. Възникват и спорове за мястото на партията в световната социално-революционна борба. Възникват и спорове за мястото на партията в световната социално-революционна борба.

Съществуващите външни въздействия, които могат да предизвикат конфликт между различните течения в партията, са обсъдени и са взети решения за мястото на партията в световната социално-революционна борба.

ΠΛΗΓΩΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ

[Στό θρόνο τοῦ Βυζαντίου εἶχε ἀνεβῆ ἀπὸ τὰ 976 μ. Χ. ὁ αὐτοκράτορας Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος. Ὁ ξακουστὸς καὶ ἡρωικὸς αὐτοκράτορας ἔκαμε πολλοὺς καὶ σκληρούς ἀγῶνες ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ποὺ τότε λεηλατοῦσαν καὶ κατέστρεφαν τις βυζαντινὲς ἐπαρχίες, ἔως δτου νίκησε ὀριστικά τὸν τσάρο Σαμουήλ καὶ τοὺς διαδόχους του καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ ὑποταχθοῦν. Ἀπὸ τοὺς πολέμους αὐτοὺς μία σελίδα εἶναι καὶ ἡ ἀκόλουθη:

Στις 15 Αὐγούστου τοῦ 1002 μ. Χ., ἐօρτὴ τῆς Παναγίας, οἱ Βούλγαροι μὲ ἀρχηγὸν τους τὸ στρατηγὸν Ἰβάτζη πέφερον ξαφνικὰ στὴν Ἀδριανούπολη τὴν δῶρα τῆς λιτανεύεις. Σκοτώνουν, ἀρπάζουν, καίουν, πάνουν αἰχμαλώτους καὶ φεύγουν. Μεταξὺ τῶν σκλάβων εἶναι καὶ δύο παιδιά, ἀδελφικοὶ φίλοι, ὁ Κωνσταντῖνος Κρηνίτης, γιὸς τοῦ Κατεπάνω—στρατηγοῦ, διοικητοῦ τῆς Ἀδριανούπολεως, ποὺ τοῦ σκότωσαν πατέρα καὶ μητέρα, καὶ ὁ δρόφανος Μιχαὴλ Ἰγερινός. Τὰ δύο Ἐλληνόπουλα ἀκολουθεύσαν σκλαβοῖς τὴν αὐλὴ τοῦ τοάρου Σαμουήλ. Πολλές φορὲς μποροῦσαν νὰ φύγουν, ἔμεναν ὅμως κατόπιν ἐντολῆς τοῦ στρατηγοῦ Δαφνομήλη ἔθελοντές σκλάβοι, γιὰ νὰ κάνουν κατασκοπεία χάριν τοῦ αὐτοκράτορα τῶν Βυζαντινῶν· γιατὶ εἶχαν ἔνα Ιδανικό· τυφλὴ ἀφοσίωση γιὰ τὴν πατρίδα, ὅποια δουλειὰ κι ἀν τοὺς ἀναθέση. Στὴν εὐγενική τους αὐτὴ θυσία πολλές φορὲς κινδύνεψαν τὴ ζωὴ τους.]

‘Απὸ τὰ ξημερώματα τὸ στρατόπεδο τῶν Ἐλλήνων στὴ Στρώμνιτσα βρισκόταν σὲ ἀνησυχία. Ὁ Δαφνομήλης* ἔφευγε,

γιά νὰ κατεβῇ στὸν Ἀξιό, περνώντας ἀπὸ τὸ βουνό, ὅπου ὁ Βοτανειάτης* εἶχε καταστραφῆ μὲ τὸ σῶμα του.

Τρεῖς ἡμέρες πρίν, εἶχε φτάσει ἡ εἴδηση καὶ σὰν τὸ ἔμαθε ὁ Αὐτοκράτορας, κλείστηκε στὴ σκηνή του καὶ ἀπὸ τὴ λύπη του δὲν ἤθελε νὰ ἰδῇ κανένα.

*Ἀλλὰ οἱ μαῦρες ὕρες τοῦ Βασιλείου δὲ διαρκοῦσαν ποτὲ πολὺ· οὕτε Θλύψη οὕτε ἀποθάρρυνση δὲν μποροῦσε νὰ καταβάλῃ τὸ δυνατὸ πνεῦμα του καὶ σὰν τοῦ ἐρχόταν μιὰ ἀγαποδιά, κοίταζε εὐθὺς νὰ βρῇ τρόπο νὰ τὴ διορθώσῃ.

“Υστερα λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρώτη ὥρα τῆς λύπης του γιὰ τὸ χαμό τοῦ λαμπροῦ καὶ πιστοῦ του Βοτανειάτη, ὁ αὐτοκράτορας φώναξε τοὺς στρατηγοὺς στὴ σκηνή του νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὶ τρόπο νὰ τὸν ἐκδικήσουν. Ἡ Στρώμνιτσα ἦταν στενὰ πολιορκημένη, σὲ λίγες ἡμέρες θὰ ἔπεφτε βέβαια, ἀλλὰ ὁ Βασίλειος ἐννοοῦσε νὰ μάθῃ ποιὸς ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους στρατηγοὺς εἶχε στήσει τὴν παγίδα, γιὰ νὰ τὸν κυνηγήσῃ καὶ νὰ τὸν τιμωρήσῃ.

“Αποφάσισε λοιπὸν ν' ἀφήσῃ ἔνα μέρος τοῦ στρατοῦ του στὴν πολιορκία τῆς Στρώμνιτσας, νὰ κατεβῇ ὁ ἴδιος μὲ μεγάλες δυνάμεις στὸν Ἀξιό, νὰ συναντήσῃ καὶ νὰ χτυπήσῃ τοὺς Βουλγάρους καί, ἀφοῦ πέσῃ ἡ Στρώμνιτσα, νὰ γυρίσῃ μὲ δόλο τὸ στρατὸ στὴ Θεσσαλονίκη.

“Ο Δαφνομήλης ὅμως, καθὼς τὸ ἄκουουσε, ἔπεσε στὰ πόδια τοῦ Αὐτοκράτορα καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ μὴν ἐκτελέσῃ τέτοιο ἐπικίνδυνο σχέδιο, χωρὶς νὰ μάθῃ πρῶτα ποιὸς ἦταν ὁ ἔχθρος· καὶ πρὸ πάντων πρὶν ἔξετάσῃ τὰ μέρη καὶ ἰδῇ ἢν βρισκόταν κανένας ἄλλος δρόμος παρὰ ἡ στενὴ ἐκείνη ρεματιά, ποὺ εἶχε φάει τὸ Βοτανειάτη.

Πολλὴ ὥρα συζήτησαν. Στὸ τέλος μὲ μεγάλη δυσκολία παραδέχτηκε ὁ αὐτοκράτορας, ὅχι νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σχέδιό του, παρὰ ν' ἀφήσῃ τὸ Δαφνομήλη νὰ πάγη ἐμπρόδες νὰ κατοπτεύσῃ καὶ ὅστερα ν' ἀκολουθήσῃ ἐκείνος μὲ δόλο τὸ στρατό.

Πρωὶ πρωὶ λοιπὸν ἔτοιμάστηκε ὁ Δαφνομήλης νὰ φύγῃ μὲ τὸ σῶμα του· ἥξερε, πῶς ἡ ἀποστολὴ του ἦταν ἐπικίνδυνη, εἶχε ἀκούσει νὰ μουρμουρίζεται τ' ὅνομα τοῦ Ἰβάτζη, τοῦ Νικολίτσα

καὶ τοῦ Βραδισλάβ, καὶ ἡξερε, πῶς δποιος ἀπὸ τοὺς τρεῖς καὶ ἄν εἶχε στήσει τοῦ Βοτανειάτη τὸ καρτέρι, δὲ θὰ τραβιόταν ὕστερα ἀπὸ τέτοια ἐπιτυχία. Μὰ ἡ καρδιά του φούσκωνε ἀπὸ χαρά, ποὺ εἶχε καταφέρει τὸν Αὐτοκράτορα νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ πάγη μπροστά κι ἔτσι τουλάχιστο, ἄν σκοτωνόταν αὐτός, θὰ ἔδινε καιρὸ τοῦ Βασιλέα του νὰ σωθῇ. Τέτοιοι ἦταν οἱ περισσότεροι στρατηγοὶ τοῦ Βουλγαροκόνου. Ὁ μεγάλος αὐτὸς Αὐτοκράτορας ἡξερε νὰ ἐμπνέῃ στοὺς ἄντρες του ἀγάπη καὶ ἀφοσίωση, ποὺ ἔφτανε ώς τὸ θάνατο.

Πρὶν δύμας τὸν ἀφήσῃ νὰ φύγῃ, ὁ αὐτοκράτορας θέλησε νὰ κάμη ἔνα μνημόσυνο τοῦ Βοτανειάτη κι ἔκείνων, ποὺ εἶχαν σκοτωθῆ μαζὶ του στὴ ρεματιά. "Ολοι λοιπὸν οἱ στρατηγοὶ μαζεύτηκαν στὴ βασιλικὴ σκηνή, δπου εἶχαν στήσει τὴν Ἀγία Τράπεζα" δ πνευματικὸς τοῦ Βασιλέα μὲ φωνὴ συγκινημένη μνημόνεψε τὰ δόνματα ἔκείνων, ποὺ εἶχαν πέσει «γιὰ τὸ Βασιλέα καὶ γιὰ τὴν Πατρίδα».

Γονατισμένος ἐμπρὸς στὴν Ἀγία Τράπεζα ὁ Βασίλειος, μὲ σκυφτὸ κεφάλι παρακολουθοῦσε τὶς εὔχες καὶ ὁ ὑπερήφανος αὐτὸς Βασιλιάς, μαθημένος τόσα χρόνια στὶς ἀγριότητες τοῦ σκληροῦ πολέμου, δάκρυσε μιὰ δυὸ φορὲς ἀκούοντας τ' ὅνομα τοῦ πιστοῦ του Βοτανειάτη. Σὰν τελείωσε, ὁ Βασίλειος σηκώθηκε, ἔκανε τὸ σταυρό του καὶ προσκύνησε τὴν Ἀγία Εἰκόνα, ποὺ τοῦ πρόσφερε ὁ πνευματικός. "Υστερα βγῆκε ἔξι μὲ τοὺς στρατηγούς του, νὰ ἰδῇ τὸ Δαφνομήλη, ποὺ ἀρματωμένος κι δλόλαμπρος στὸ θώρακά του ἐτοιμαζόταν νὰ καβαλικέψῃ.

"Ο Δαφνομήλης κατασυγκινημένος γονάτισε ἐμπρὸς στὸ Βασιλέα του καὶ ὁ αὐτοκράτορας ἐπίσης ταραγμένος τοῦ ἔδινε τὶς τελευταῖες ὁδηγίες· ἔξαφνα τρεχάτος ἔφτασε ἔνας στρατιώτης καὶ ἀνάγγειλε, πῶς ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, λίγα βήματα ἀπὸ τὰ χαρακώματα, βρήκαν ἔνα στρατιώτη Βούλγαρο λιποθυμισμένο καὶ καταματωμένο.

—Νὰ τὸν φέρουν εὐθὺς ἔδω, διάταξε ὁ αὐτοκράτορας καὶ φωνάξετε τὸ γιατρό μου. Στάσου Δαφνομήλη! Πρὶν φύγῃς, πρέπει αὐτὸς νὰ μιλήσῃ.

Δύο στρατιώτες ἔφεραν τὸν ἀναίσθητο Βούλγαρο καὶ τὸν ξάπλωσαν στὰ πόδια τοῦ Βασιλέα. Ὡταν νέος πολύ, σχεδὸν παιδί, καὶ τὸ ματωμένο του πρόσωπο ἦταν τόσο χλοιόδ, πού μιὰ στιγμὴ φοβήθηκαν, μήν εἶχε δεψυχήσει.

— “Οχι ! εἶπε δι γιατρὸς σκυμμένος ἐπάνω του, ζῆ ἀκόμα, μὰ εἶναι σὲ κακὰ χάλια.

— Τί ἔχει ; ρώτησε δι Δαφνομήλης.

— Δὲν ξέρω, ἀποκρίθηκε δι γιατρός· οἱ πληγὲς τοῦ κεφαλιοῦ του δὲν εἶναι καὶ πολὺ βαθιές· ἄλλες δὲ βλέπω καὶ δύμως φαίνεται ἔξαντλημένος.

‘Ο Βασίλειος, ποὺ μὲ ἀνυπομονησία κοίταζε τὰ καμώματα τοῦ γιατροῦ, γύρισε στὸν ὑπασπιστή του.

— Φέρε τὸ κρασί μου, διάταξε. Καὶ σὰν τοῦ ἔφερε δι ἀξιωματικὸς τὸ χρυσό του ποτήρι μὲ τὸ κρασί, δῶσε του αὐτό, γιατρέ, εἶπε, ξυπνᾶ πεθαμένο !

Καὶ ἀλήθεια, μόλις ἔπιε λίγες στάλες δι νέος, ἔβγαλε βαθὺ ἀναστεναγμὸ καὶ κούνησε τὰ χεῖλια, σὰν νὰ ἥθελε κάτι νὰ πῆ.

— Ἐξέτασέ τον, Δαφνομήλη, εἶπε δι Βασίλειος, ἐσὺ ξέρεις βουλγάρικα.

‘Ο πληγωμένος ἀνοιξε τὰ μάτια, κοίταξε γύρω καὶ βλέποντας τόσα πρόσωπα σκυμμένα ἐπάνω του ἔκανε πάλι νὰ μιλήσῃ, μὰ τίποτε δὲν ἀκούστηκε.

— Τί λές ; τὸν ρώτησε βουλγάρικα καὶ σκύβοντας πιὸ κοντά, εἶναι στὸ βουνὸ δι Ἰβάτζης ; ρώτησε.

‘Ο νέος ἔκαμε νόημα : Ναι.

— Εἶναι ἐδῶ κοντά ; ρώτησε πάλι δι Δαφνομήλης.

— “Οχι ! μουρμούρισε ἐλληνικὰ δι νέος καὶ μὲ κόπο πρόσθεσε : δι Αύγουστος... ποῦ εἶναι ;

‘Απὸ τὴ συγκίνηση δι Δαφνομήλης γονάτισε πλάγι του καὶ τὸν σήκωσε στὴν ἀγκαλιά του.

— Εἶσαι γιὸς τοῦ λαμπροῦ μου Κρηνίτη, ποὺ τὸν σκότωσαν οἱ Βούλγαροι στὴν Ἀδριανούπολη ; ἀναφώνησε δι Αύτοκράτορας σκύβοντας ἐπάνω του.

— “Οχι, Δέσποτα ! δι Κωνσταντῖνος Κρηνίτης βρίσκεται βα-

ριά πληγωμένος στή μονή τής Ἐλεούσας, κοντά στὸν Ἀξιό.
Ἐγώ εἶμαι ὁ φίλος του, ὁ Μιχαὴλ Ἱγερινός.

— Καὶ σὲ στέλνει ὁ Νικῆτας;

— Ναί, Δέσποτα.

— Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;

— Ἀπὸ τῇ μονῇ, ὅπου ἄφησα τὸ φίλο μου.

— Καὶ ὁ Νικῆτας ποῦ εἶναι;

— Πήγε στὸ Πετρίτοι νὰ μάθη, ἃν εἶναι ἀλήθεια, πῶς ὁ Ἰβάτζης ζηιδὰ νὰ ἐνωθῇ μὲ τῇ φρουρᾷ τοῦ Μελενίκου καὶ νὰ σοῦ κλείσῃ τὸ στενό τοῦ Κλειδίου.

— Λοιπὸν μένει ἀνοιχτὸς ὁ δρόμος ὡς τὸν Ἀξιό ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ Δύσβατο; ἀναφώνησε ὁ Βασίλειος.

— "Οχι, Δέσποτα. Τὰ στενὰ τὰ βασιοῦν οἱ Βούλγαροι..

‘Ο Αὐτοκράτορας ἔκανε μερικὰ βήματα ἐπάνω κάτω. “Υστερα γυρνώντας στὸ Μιχαὴλ, ποὺ ἀποκαμωμένος εἶχε ξαναπέσει στὸ μαξιλάρι, τοῦ εἶπε σιγά:

— Κοιμήσου ἥσυχα καὶ κοίταξε νὰ γιάνης. Ἀργότερα ἔχω ἄλλα νὰ σὲ ρωτήσω καὶ θὰ σὲ χρειαστῶ γιὰ ἄλλη ύπηρεσία. Καὶ μὲ τοὺς στρατηγούς του πέρασε σὲ ἄλλο χώρισμα τῆς σκηνῆς.

Τὸ συμβούλιο βάσταξε πολλὴ ὥρα. Στὸ τέλος ἀποφασίστηκε νὰ μὴν πάη ὁ Δαφνομήλης στὸν Ἀξιό, ἀλλ’ ἀπεναντίας νὰ λυθῇ ἀμέσως ἡ πολιορκία τῆς Στρώμνιτσας καὶ μὲ τὸ στρατὸ δλόκληρο νὰ γυρίση πίσω ὁ Βασίλειος, νὰ κατέβη στὴν κοιλάδα τοῦ Πόντου καὶ νὰ χτυπήσῃ τὸ Μελένικο.

Τὸ ἴδιο ἐκεῖνο ἀπόγευμα, σὰ γύρισε ὁ Δαφνομήλης κοντά στὸ Μιχαὴλ νὰ μάθη περισσότερα καθέκαστα, τὸν βρῆκε ξαπλωμένο ἀκόμα καὶ μὲ δεμένο τὸ κεφάλι, ἀλλὰ ξεκουρασμένο καὶ πολὺ ζωηρότερο. Τὸν εἶχαν μεταφέρει σὲ μιὰν ἄλλη σκηνή, κοντά στοῦ Βασιλέα καὶ ὁ γιατρὸς διαιτάχτηκε νὰ μένῃ κοντά του καὶ νὰ τὸν φροντίζῃ ἀδιάκοπα.

— Πῶς βρέθηκες στὴ μονή τῆς Ἐλεούσας μὲ τὸ φίλο σου Κρηνίτη; ρώτησε ὁ στρατηγός.

‘Ο Μιχαὴλ τοῦ διηγήθηκε τότε:

— Ἐνῶ πήγαινε ὁ Κωνσταντῖνος Κρηνίτης στὴ Στρώμνιτσα,

ξέμαθε, δτι ό 'Ιβάτζης ξέστησε καρτέρι τοῦ Βοτανειάτη· ξτρεξε λοιπόν νὰ σταματήσῃ τοὺς "Ελληνες, μὰ αὐτοὶ ξεγελάστηκαν ἀπὸ τὰ ροῦχα του καὶ τὸν σαΐτεψαν." Ετσι οἱ "Ελληνες ἔπεσαν στὴν ἐνέδρα τῶν Βουλγάρων. 'Ο Νικήτας κι ἔγῳ βρήκαμε ἔπειτα τὸν πληγωμένο πλάγιο σ' ἔνα ρυάκι καὶ τὸν μεταφέραμε στὴ Μονῆ. 'Εκεῖ ἄφησα τὸ φίλο μου στὰ χέρια τοῦ πάτερ Γρηγόρη κι ἔτρεξα στὴ Στρώμνιτσα νὰ σταματήσω τὸν αύτοκράτορα.....

"Ο Δαφνομήλης ἄκουε μὲ προσοχή.

—Μὰ πῶς βρέθηκες ἐσὺ σὲ τέτοια κατάσταση ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὰ χαρακώματα; ρώτησε, σὰν τελείωσε ὁ Μιχαήλ τὴ διήγησή του.

—Γιὰ νὰ ξεφύγω ἀπὸ ἔνα σῶμα Βουλγάρικο, ποὺ μοῦ γύρευε χαρτιὰ καὶ σύνθημα, τὸ ἔβαλα στὰ τέσσαρα· μὰ μὲ σαΐτεψαν καὶ πλήγωσαν τὸ ἄλογό μου· αὐτὸ ἀφηνίασε καὶ, ἀφοῦ μὲ πῆγε ἀρκετὸ δρόμο, γκρεμίστηκε σὲ μιὰ χαράδρα καὶ σκοτώθηκε.

—Καὶ σὺ; ρώτησε ὁ Δαφνομήλης.

—Ἐγὼ τὴ γλίτωσα φτηνά· μόνο τὸ κεφάλι μου χτύπησα κι ἔτσι μπόρεσα νὰ τραβήξω πάλι γιὰ τὴ Στρώμνιτσα. "Οταν συνήρθα ἀπὸ τὸ πέσιμό μου, ἤταν νύχτα βαθιά· προσανατολίστηκα καὶ τράβηξα τὸ δρόμο μου. Ζαλίστηκα δύμως κι ἔπεσα μιὰ δυδ φορές, γιατὶ εἶχα χάσει πολὺ αἷμα καὶ ἤμουν νηστικὸς ἀπὸ τὴν παραμονή. "Υστερα πιὰ δὲ θυμοῦμαι πολὺ καθαρά. κάθε λίγο μοῦ ἐρχόταν ἡ σκέψη, πῶς ἂν δὲ φτάσω στὴ Στρώμνιτσα, δ Αύτοκράτορας θὰ πέσῃ στὸ καρτέρι τῶν Βουλγάρων. Καὶ τότε ξανάκανα καρδιὰ κι ἔτρεχα· μὰ στὸ τέλος δὲ βαστοῦσαν πιὰ τὰ πόδια μου καὶ ἀρκετὴ ὥρα σύρθηκα χάμω, πηγαίνοντας πάντα κατὰ τὰ φῶτα, ποὺ ἔβλεπα ἀπὸ μακριὰ καὶ ποὺ ἤτανε τοῦ ἑλληνικοῦ στρατόπεδου· ἄλλο δὲ θυμοῦμαι.

"Ο Δαφνομήλης σηκώθηκε ἔξαφνα καὶ τράβηξε τὸ Μιχαήλ στὸ στήθος του.

—"Ολη μου τὴ ζωὴ, εἶπε μὲ συγκίνηση, προσπάθησα νὰ ὑπηρετήσω πιστὰ τὸ Βασιλιά μου, ποὺ εἶναι ἡ μόνη μου λατρεία. Καμιά μου δύμως πράξη δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ τὸ

καλό, πού ἔκανα τὴν νύχτα ἐκείνη, πού εἶπα τοῦ Νικήτα νὰ σᾶς κρατήσῃ καὶ τοὺς δυὸς ἀνάμεσα στοὺς Βουλγάρους.

Πηνελόπη Δέλτα.

«Τὸν καιρὸν τοῦ Βουλγαροκτόνου»

ΤΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

Στῶν Προπυλαίων τὰ μάρμαρα πατώντας ἀντρειωμένα,
βαριὰ ἀπ' τὴν σαραντάχρονη καβάλα σκουριασμένα
τοῦ Βασιλιά προσκυνητῆ βροντοῦν τὰ φτερνιστήρια.
Στὴν Παναγιὰ Ἀθηνιώτισσα φέρνει τὰ νικητήρια
τὸ περιστέρι τὸ χρυσό, ποὺ τὰ φτερὰ ζυγίζει
κι ἀνασαλεύει κρεμαστό, χωρὶς νὰ φτερουγίζῃ
καὶ τὸ χρυσό, μονόφωτο, θαυματουργὸ καντήλι,
πούχει τὸ λάδι του ἄσωστο κι ἄκαγο τὸ φιτίλι.

Πέρασαν χρόνια καὶ καιροὶ κι ἔγινε σκλάβα ἡ Πίστη·
τὸ περιστέρι πέταξε καὶ τὸ καντήλι ἐσβήστη·
τῆς ἐκκλησιᾶς τὸ χάλασμα χορταριασμένο μένει
κι ἡ Παναγιὰ Ἀθηνιώτισσα γιὰ πάντ' ἀποδιωγμένη!

Πέρασαν χρόνια καὶ καιροὶ καὶ κάποια νύχτα πάλι
φάντασμα στήθηκ' ἡ ἐκκλησιὰ μὲ τὰ παλιά της κάλλη·
μόσχου καπνὸς εύώδιασεν ἀπ' τὰ λιβανιστήρια·
στὰ μάρμαρα ἀντιλάλησαν βαριὰ τὰ φτερνιστήρια·
μεσουρανώντας κύλησε διπλόφωτο ἐν' ὀστέρι
καὶ τὸ καντήλι ἀνάφτηκε — κι ἦρθε τὸ περιστέρι.

Γεώργιος Δροσίνης.

«Ηνοίνη Ρομφαία»

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΦΡΑΓΚΟΥΣ

Χήρας ύγιος ἐγεύγετο σὲ μαρμαρένια τάβλα,
χρυσά ἥταν τὰ πηρούνια του κι δλάργυρα τὰ πιάτα.
 'Η μάνα του στὴ μιὰ μεριά φτάνει ξαγριεμένη.
 — Γεύγεσαι, γιέ μου, γεύγεσαι κι οἱ Φράγκοι ἐπλακώσαν.
 — Πρόβαλε, μάνα μου, νὰ ἰδης πόσες χιλιάδες εἶναι·
 κι ἀν εἶναι δυό, νὰ χαίρωμαι κι ἀν εἶναι τρεῖς, νὰ πίνω
 κι ἀν εἶναι περισσότερες, σελώσετε τὸ Μαῦρο.
 — Ἐβγῆκα, γιέ μου, καὶ εἶδα τους, μὰ μετρημὸ δὲν ἔχουν.
 — Σελώσετε τὸ Μαῦρο μου, καλογιγλώσετέ* τον
 καὶ δῶσ' μου, μάνα, τὸ σπαθὶ τ' ἀγιοκωσταντινάτο,
 νὰ βγῶ νὰ ἰδῶ τὸν πόλεμο, ποὺ κάνουνε οἱ Φράγκοι...
 Μαῦρε μου, γοργογόνατε κι ἀνεμοκυκλοπόδη,
 πολλές φορὲς μὲ γλίτωσες ἀπὸ βαριές φουρτούνες
 κι ἀν μὲ γλιτώσης κι ἀπ' αὐτή, θὰ σὲ μαλαματώσω,
 τὰ τέσσερά σου πέταλα χρυσά θὰ σοῦ τὰ κάμω!
 Στὸ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες·
 καὶ στ' ἄλλο στριφογύρισμα δὲν εὔρηκε νὰ κόψῃ.
 Κι ὁ οὐρανὸς ἔσείστηκε κι ἡ θάλασσα μουγκρίστη.

Δημοτικόν.

ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

'Η μεγάλη ἀγορά.

'Η ιστορία τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἐν συγκρίσει μάλιστα πρὸς τὸν γύρω πολιτισμὸν καὶ ἴδιαιτέρως τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως, εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς θέσεως τοῦ Κράτους ἔκείνου.

'Η Κωνσταντινούπολις ὑπῆρξε καθ' ὅλους τοὺς σκοτεινοὺς

χρόνους τοῦ μεσαίωνος ἡ μεγάλη ἀγορὰ τοῦ κόσμου. "Ἐμποροὶ ἀπὸ τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου ἔφεραν ἐκεῖ τὰ ἐμπορεύματά των, εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀγορὰν καταναλώσεως, εἰς τὸ σημεῖον τῆς συγκεντρώσεως διὰ τὴν μετακόμισιν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν πρὸς τὴν Ἀνατολήν.

Οἱ ἐμποροὶ ἀναλόγως τοῦ ἐμπορεύματός των ἦσαν διεσπαρμένοι εἰς τὴν πόλιν ἥ ἀπετέλουν συνοικίας, εἰς τὰς ὅποιας τοὺς συνεκέντρωνεν ἡ Διοίκησις, διὰ νὰ τοὺς ἐπιτηρῇ καὶ διὰ νὰ ἐφαρμόζῃ τὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις. Μερικοὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι διαρκῶς ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Ἀστυνομίας καὶ νὰ μὴ ἐργάζων εἰς τὸ σπίτι των τὸν χρυσὸν ἥ τὸν ἄργυρον, ἀλλὰ νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὰ ἐργαστήρια τῆς «Μέσης», τοῦ μεγάλου ἐμπορικοῦ δρόμου τῆς πρωτευούσης.

Οἱ Ρῶσοι εἶχον συνοικίαν ἰδικήν των εἰς τὸ προάστιον τοῦ Ἀγίου Μάμαντος, ἀπὸ τὰ μέτρα δέ, τὰ ὅποια ἐλαμβάνοντο δι' αὐτούς, φαίνεται, ὅτι ἦσαν ἐπικίνδυνοι. Οἱ συμπατριῶται των ἔκαμνον συχνά ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἶναι φυσικὸν ἡ Κυβέρνησις νὰ τοὺς ἐθεώρει, ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν ἦσαν ἔτοιμοι νὰ χρησιμεύσουν καὶ ὡς κατάσκοποι· τοὺς ἀπετήρει λοιπὸν αὐστηρότατα. "Ἐπρεπε νὰ ἔχουν τακτικὰ διαβατήρια, νὰ εἰσέρχωνται δι' ὡρισμένης πόρτας, νὰ ὑφίστανται ἕρευναν μήπως φέρουν ὅπλα καὶ νὰ ἀκολουθῶνται ἀπὸ ὑπαλλήλους τῆς Ἀστυνομίας. Αὕτοὶ κατεγίνοντο πρὸ πάντων εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν γουναρικῶν, ἔφεραν δόμας καὶ χαριάρι τοῦ Τανάϊδος* καὶ αὐγοτάραχον καὶ ἔύλα. Συχνότατα, ἡμιάγριοι ὅπως ἦσαν, ἐπροκαλούσαν ρήξεις μὲ τὴν ἀστυνομίαν ἥ τοὺς ἐγχωρίους. 'Ο φόνος ἐνὸς Ρώσου ἐμπόρου ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ Ἐλληνορωσικοῦ πολέμου τοῦ 1043.

Οἱ Βενετοὶ ἐμποροὶ ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Πέραν, οἱ Ἐβραῖοι εἰς τὸ Στενόν, οἱ Γενουήνιοι εἰς τὸν Ὄρκον. Ὁλιγώτεροι ἀπὸ δύο λογιστές ἦσαν οἱ Ἀγγλοί ἐμποροί, διότι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγγλοί ἦσαν μᾶλλον στρατιωτικοί. Αὕτοὶ κατεγίνοντο εἰς ἔξαγωγὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τῆς μαλβουαζίας, τοῦ περιφήμου κρασιοῦ τῆς Κρήτης καὶ τῆς κορινθιακῆς

σταφίδος. 'Από τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἐμφανίζονται καὶ ἀποικίαι Γερμανῶν ἐμπόρων. Οἱ Βενετοὶ ἐν τούτοις δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὴν συνοικίαν των, δλίγον κατ' ὀλίγον ἐβγῆκαν ἀπ' αὐτήν· ἐνυμφεύθησαν 'Ελληνίδας, ἔξελληνίσθησαν οἱ Ἰδιοί, ἀπερροφήθησαν καὶ ἔχασαν τὴν ἑθνικήν των συνείδησιν.

Κάθε συνοικία ἀπό αὐτὰς ἐπεκοινώνει ἀπ' εύθειας μὲ τὴν θάλασσαν καὶ εἶχεν ἴδικήν της σκάλαν ἀποβάσεως ἐμπορευμάτων. Ἐννοεῖται, δtti ἡ τελωνειακὴ ὑπηρεσία εἰργάζετο ἀκοίμητος. 'Από τὰ στενά τῶν Δαρδανελλίων καὶ τὴν ἔξοδον τοῦ Βοσπόρου πρὸς τὴν Μαύρην Θάλασσαν οἱ αὐτοκρατορικοὶ τελωνειακοὶ παρηκολούθουν τὴν κίνησιν εἰσαγωγῆς καὶ ἔξαγωγῆς καὶ εἰσέπραττον τὰ νόμιμα τέλη. Τὰ μέσα τῆς μεταφορᾶς ἦσαν τὰ πλοῖα. Τὸ ἑλληνικὸν μεσαιωνικὸν Κράτος, ἐκτεινόμενον εἰς τρεῖς ἡπείρους, ἦτο κυρίως θαλασσινὸν κράτος ἔνεκα τῶν μεγάλων θαλασσῶν, αἱ ὁποῖαι τὸ διέσχιζον. Ἡ θάλασσα λοιπὸν παρεῖχε τοὺς μεγάλους ἐμπορικοὺς δρόμους. Μόνον ἀπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος 'Αλεξίου τοῦ Γ' τοῦ Κομνηνοῦ ἀρχίζει ζωηρὰ ἐμπορικὴ κίνησις μὲ ἀμάξια καὶ ζῷα καὶ σχηματίζονται μεγάλαι ἐμπορικαὶ συνοδεῖαι, αἱ ὁποῖαι θὰ ἡμπορούσαν νὰ ἀντισταθοῦν τότε εἰς τοὺς πυκνοὺς κινδύνους τῶν ληστῶν τῆς Εηρᾶς.

'Εκτὸς τῶν καθαυτὸ ἐμπορικῶν συνοικιῶν εἰς ὅλην τὴν πόλιν ὑπῆρχαν λεωφόροι καὶ στενωποὶ μὲ ἀψίδας, κάτω ἀπὸ τὰς ὁποῖας ἐμποροὶ ἔξεθετον τὰ ἐμπορεύματά των, διὰ νὰ τὰ προστατεύσουν κατὰ τῆς βροχῆς. Αἱ συνεχεῖς αὖται στοιαὶ ἐλέγοντο « "Ἐμβολα», σιγὰ σιγὰ δὲ κατήντησε ἡ λέξις "Ἐμβολον νὰ σημαίνῃ ὄλόκληρον τὴν συνοικίαν.

"Ἐν βιβλίον τοῦ Η' αἰῶνος, τὸ «'Ἐπαρχιακὸν βιβλίον» τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, περιλαμβάνει σειρὰν διατάξεων ἀστυνομικῶν, ἀπὸ τὰς ὁποῖας μᾶς παρέχεται ἡ ζωντανωτέρα ἐμπορικὴ εἰκὼν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ κανονίζεται ἡ θέσις τῶν ἐμπόρων ἀπέναντι τῆς 'Αστυνομίας, δρίζονται τὰ μέρη τῆς πόλεως, εἰς τὰ δποῖα ἐπιτρέπεται νὰ πωλήται κάθε εἶδος, ἀπαγορεύεται ἡ ὅψω-

σις τοῦ ἐνοικίου, ρυθμίζεται τὸ ζήτημα τῆς ἀγνότητος μερικῶν ἐμπορευσίμων εἰδῶν, προλαμβάνεται ἡ αἰσχροκέρδεια, ἐπιβάλλονται αὐστηρόταται ποιναὶ εἰς ἐκείνους, οἱ δποῖοι διώσθηποτε προσεπάθουν νὰ δολιευθοῦν τὸν πολίτην, κανονίζεται τὸ ἀνώτατον κέρδος τοῦ ἐμπόρου.

Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸν φαίνεται ἡ ὅλη πρόνοια τῆς διοικήσεως διὰ τὸν κανονισμὸν τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως, ἡ μέριμνα τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν καλὴν ἐμπορικὴν φήμην τῆς δποίας ἐπεθύμει νὰ διατηρήσῃ. Εἰς τὴν μεγάλην ἀγοράν τοῦ Πέραν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀγορὰς τῆς πόλεως, οἱ ἐμποροὶ ἔφεραν νὰ ἐκθέσουν τὰ ποικιλώτερα προϊόντα τοῦ κόσμου, εἴδη πρώτης ἀνάγκης καὶ εἴδη πολύτιμα. Εἰς αὐτὰς ἔξετίθεντο πράγματα γνωστὰ καὶ ἐμπορεύματα, ποὺ πρώτην φορὰν εἰσήγοντο εἰς τὴν Εύρωπην ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς ἐρήμους τῆς Ἀφρικῆς, ἀπὸ τὰς μεγάλας νήσους τοῦ Ἰνδικοῦ Ὡκεανοῦ, προϊόντα τῆς Εύρωπης διερχόμενα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ διευθυνθοῦν εἰς τοὺς Ἐμίρας καὶ τοὺς Σουλτάνους καὶ προϊόντα τῶν βαρβάρων, συγκεντρούμενα εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ διευθυνθοῦν εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς Σκανδιναυτικὰς χώρας.

‘Αλλ’ ἐκεῖνο πρὸ πάντων, τὸ δποῖον δεικνύει τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν εύρωσίαν τῆς πόλεως, εἶναι αἱ ἀγοραὶ τῶν εἰδῶν πολυτελείας. Οὐδεμίᾳ ἄλλη πόλις ἀπὸ τοῦ Ή' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος δὲν εἶχε τὸν πλούτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν εἰδῶν αὐτῶν. Βεβαίως πλουσιώταται ἦσαν αἱ ἀγοραὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Δαμασκοῦ, τῆς Βαγδάτης. ‘Αλλὰ καθεμία ἀπ’ αὐτὰς εἶχεν ὠρισμένα εἴδη, ὅλα δὲ τὰ εἴδη μαζὶ τὰ εἶχεν ἡ Κωνσταντινούπολις, πόλις τῆς κομψότητος, τῆς χλιδῆς* καὶ τοῦ πλούτου, καρπουμένη τὴν παραγωγὴν ὅλου τοῦ κόσμου, καθιερώνουσα τὸν συρμόν, δίδουσα αὐτὴ τὸ σύνθημα.

Γεωργίος Τσοκόπουλος.

«Γνωτικές τοῦ Βνζαντίου»

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Φιλανθρωπία.

‘Ο βυζαντινὸς κόσμος, παρ’ ὅλην τὴν αὐστηρότητα, ἡ ὁποία τὸν διακρίνει εἰς πολλά, παρουσιάζει τὸ μοναδικὸν φαινόμενον τῆς ὀργανωμένης φιλανθρωπίας, διὰ τὴν ὁποίαν ὑπερηφανεύεται ὁ σημερινὸς πολιτισμός. Οὕτως εἰς δλας τὰς μικρασιατικὰς πόλεις κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρχον καὶ διετηροῦντο ὑπὸ φιλανθρώπων κυριῶν γηροτροφεῖα, πτωχοτροφεῖα, ὁρφανοτροφεῖα, ξενοδοχεῖα διὰ τοὺς ξένους, ἀστέγους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ πολλὰ ἄλλα εὐαγή* ἰδρύματα. Παρόμοια τούτων, μέχρι τῶν νεωτέρων τουλάχιστον χρόνων, κανὲν ἐκ τῶν κρατῶν τῆς Δύσεως δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ.

Τὰ ἰδρύματα ταῦτα συνεκέντρων ὅλας τὰς δυστυχίας τῆς τότε κοινωνίας εἰς τὸν αὐτὸν περίβολον μέσα εἰς ἀπειρίαν μικρῶν οἰκίσκων, ὅπου διὰ πάσχων εἶχε καὶ κάποιον ἀπεσπασμένον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν γερόντων εὐρίσκετο ἔνας νέος ἡ μία νεᾶνις, διὰ νὰ τοὺς δῶσῃ τὸ γάλα των. Τοὺς τυφλοὺς τοὺς ἔχειραγώγουν, ὅπως τοὺς καθίσουν εἰς τὸν ἥλιον καὶ οἱ ἀποδεις εἶχον ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν διάθεσίν των τὰ πόδια τῶν ἄλλων τὰ μὴ ἔχοντα μητέρα βρέφη ἀνετίθεντο εἰς τὰς ἀγκάλας τροφῶν πρός τοῦτο μισθιδοτουμένων. Μεταξὺ τῶν δυστυχῶν αὐτῶν ἦσαν καὶ ὅσοι ξένοι ἔνεκα ἀσθενειῶν ἡναγκάζοντο νὰ διακόψουν τὸ ταξίδι των καὶ νὰ ζητήσουν βοήθειαν ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τῶν ἐν λόγῳ ἰδρυμάτων.

Δι’ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν στεγαζομένων εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ ταῦτα ἰδρύματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχε μία διεύθυνσις ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν προσώπου σημαίνοντος εἰς τὴν κοινωνίαν. Εἶχε δὲ ἡ διεύθυνσις αὕτη τὰ γραφεῖα της, τὰ λογιστικά της βιβλία, τοὺς προμηθευτάς της καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχρειάζετο διὰ τὴν κανονικὴν αὐτῆς λειτουργίαν. Μέσα εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ ταῦτα ἰδρύματα τοῦ Βυζαντίου, τὰ ὁρφανά, ὅταν ἐμεγάλωναν, ἐδιδάσκοντο μαζὶ μὲ τὰ ἄπορα τῆς συνοικίας. Καὶ χωρὶς ἄλλο, ὅταν ἐτελείωναν τὰς σπουδάς των, θὰ εὗρισκον ἀρκετὴν

προστασίαν, διὰ νὰ τοποθετηθοῦν κάπου καὶ νὰ ζήσουν ἀνεξάρτητοι πλέον πολῖται.

‘Η αὐτοκράτειρα, αἱ πριγκίπισσαι καὶ αἱ ἀρχόντισσαι, συχνότατα ἐπεσκέπτοντο τὰ ξενοδοχεῖα, δρφανοτροφεῖα καὶ τοὺς ξενῶνας, διὰ νὰ παρηγορήσουν τοὺς ἀποκλήρους τῆς ἡλικίας, τῆς ὑγείας καὶ τῆς μοίρας καὶ νὰ ἀνακουφίσουν αὐτούς, προσφέρουσσαι χρήματα, ἐνδύματα καὶ φαγώσιμα. Τὴν ἰατρικὴν ὑπηρεσίαν ἔξετέλουν ἐκεῖ μέσα ρασσοφοροῦντες ξενοδόχοι. Οὕτοι ἐθερόπευον, ἔδιδον συνταγάς καὶ παρεῖχον δωρεάν φάρμακα ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς πτωχούς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοὺς ζητοῦντας τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης των.

‘Η ἀγία Ἐλένη εἶναι ἡ πρώτη, ἡ δποία προσεπάθησε νὰ ἵσχυροποιήσῃ καὶ αὐτὴ διὰ φιλανθρωπικῶν ἴδρυμάτων τὰ θεμέλια τῆς χριστιανικῆς φιλαλληλίας. Εἶναι ἡ πρώτη, ἡ δποία κατὰ τὴν παράδοσιν ἴδρυσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει γηροκομεῖον μαζὶ μὲ ἄλλα φιλόθρησκα ἴδρυματα.

Κατὰ τὸν δγδοον αἰῶνα ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, εύσεβής καὶ φιλάρετος βασίλισσα «πολλὰ ξενοδοχεῖα καὶ γηροκομεῖα ἴδρυσε καὶ φόρων κουφισμούς* καὶ ἄλλα πλεῖστα κατώρθωσε», δπως λέγει ὁ χρονογράφος. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν ἴδιαν Εἰρήνην ἀποδίδεται ἡ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἴδρυσις τοῦ «Πιστωρίου», συσσιτίου δηλαδὴ διὰ τοὺς πένητας, δπου ἀν μή τι ἄλλο εὗρισκαν ὅμως οἱ πεινῶντες μίαν χορταστικὴν μερίδα ἄρτου· ἐπίσης καὶ ἡ προσφορὰ μεγάλης ἐκτάσεως γῆς, δπου οἰκοδομήθη ἡ ἐκικλησία τοῦ ἀγίου Λουκᾶ, διὰ νὰ θάπτωνται δωρεάν οἱ πένητες καὶ οἱ ξένοι, πολλοὶ τῶν δποίων θὰ ἥσαν προσκυνηταί, τῶν χειρῶν τῶν δποίων ἔξέφυγεν ἡ βακτηρία ἔνεκα τῶν ταλαιπωριῶν τῶν ἀτελευτήτων δδοιποριῶν.

Μία ἄλλη βασίλισσα, ἡ Πλάκιλλα, ἡ σύζυγος Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, ἀπὸ ὑπερβολικὸν ζῆλον ἔξετέλει ἀκόμη καὶ τὰ ἔργα τῶν νοσοκόμων καὶ ὑπηρετριῶν εἰς τὰ Νοσοκομεῖα. ‘Η φιλανθρωπία, διὰ τὴν δποίαν, δπως εἴπομεν, ὑπερηφανεύεται ὁ σημερινὸς πολιτισμός, εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἐναρέτου αὐτοκρατείρας εὖρε τὸν τέλειον ὑπηρέτην της. Αἱ θεῖαι ἀρχαὶ τῆς Ἐκκλησίας

τοῦ Χριστοῦ ἔχουσιν ἥδη δώσει τοὺς πρώτους ὡραίους καρπούς τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον.

Δὲν εἶναι δὲ μόνον αἱ Βασίλισσαι, δσαι προικίζουν μὲ φιλάνθρωπα ἰδρύματα τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βυζαντινοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἄλλαι εὐγενεῖς γυναῖκες, ὑπείκουσαι* εἰς τὴν ἐπὶ τῶν καρδιῶν αὐτῶν εὑεργετικὴν ἐπίδρασιν τῶν διδαγμάτων τῆς Ἑκκλησίας, ἀμιλλῶνται ποίᾳ πρώτῃ νὰ βοηθήσῃ τὴν ὑπὸ τόσων ἀναγκῶν βασανιζομένην πτωχὴν τάξιν.

Ἐν μόνον παράδειγμα ἀρκεῖ ν' ἀναφέρω, διὰ νὰ δείξῃ τὴν φιλαλλῆλαν τοῦ βυζαντινοῦ γυναικείου κόσμου καὶ τὴν ἡμερότητα τοῦ μεσαιωνικοῦ μας πολιτισμοῦ.

Ἡ Πατρικία Μάρη ἐπισκεφθεῖσα τὰς φυλακάς, διὰ νὰ κάμη ἔλεημοσύνας, ἥσθάνθη τόσον οἴκτον διὰ τὴν ζοφερότητά των, ὥστε παρεχώρησε τὴν μοναδικὴν οἰκίαν της εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὴν σωτήριαν τῆς ψυχῆς της. Ἡ εύχαριστησίς της, ὅταν εἶδε μεταφερομένους ἐκεῖ τοὺς καταδίκους, ἥτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἡ ἡμέρα ἐκείνη, δπως ἔλεγεν, ἥτο ἡ ὡραιοτέρα ἡμέρα τῆς ζωῆς της.

Ἡρωισμοί.

Ο Βυζαντινὸς κόσμος δὲν εἶχε μόνον ἀνδρας γενναίους, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας ἀξιοθαυμάστους διὰ τὴν ἀδάμαστον ψυχὴν καὶ τὸ ὑπερήφανον φρόνημά των.

Ἡ φρικιαστικὴ μοῖρα, ἡ ὁποία ἀνέμενε τὰς γυναῖκας τῶν βυζαντινῶν πόλεων, δσαι ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην εἶδον νὰ ἔμπηγνυται* εἰς τὰς ἐπάλξεις των ἡ σημαία τῶν βαρβάρων βασιλέων, ἔκαμνεν αὐτὰς νὰ ἐγκαταλείπουν τὰς οἰκιακάς των ὀσχολίας καὶ εἰς ἡμέρας κινδύνων νὰ ἀναλαμβάνουν δμοῦ μετὰ τῶν ἀνδρῶν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν τειχῶν.

Αἱ γυναῖκες τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν μοιραίαν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν της ἔδειξαν ἀνδρείαν ὅντως ἐπικήν*. Διότι καὶ γυναῖκες, ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐπιφανῶν, συμμετεῖχον τοῦ πολέμου ἀνδρικῶς. Ἐκόμιζον μὲ ὅλην τῶν τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῶν τειχῶν λίθους καὶ δοχεῖα πλήρη βραστοῦ ὅντας, δπως ἐκσφεν-

δονίζωνται κατά τῶν ἔχθρῶν. Πολλαὶ μάλιστα ἀπ' αὐτὰς ἔδεικνυον ἐντελῶς ἀνδρικὸν θάρρος. Ἰστάμεναι παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀνδρῶν, προέτρεπον αὐτοὺς ν' ἀγωνίζωνται κατὰ τῶν ἔχθρῶν μὲν ἀντοχὴν καὶ γενναιότητα.

Δὲν φαίνεται δὲ νὰ περιορίζεται τὸ γυναικεῖον ἐνδιαφέρον κατὰ τοὺς ἄγωνας αὐτοὺς μόνον εἰς πολεμικὰς ἀσχολίας. Ἡ φιλαλληλία δὲν τὰς ἀπησχόλει καὶ τότε διλιγώτερον. Βεβαίως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχον οὕτε οἱ σημερινοὶ Ἐρυθροὶ Σταυροί, οὕτε αἱ ὥργανωμέναι ὑπηρεσίαι εἰς τοὺς στρατούς. Ἀλλ' ὡς ἄγγελοι παρηγορίας δὲν ἔπαινον νὰ κύπτουν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν τραυματιῶν, νὰ παρέχουν εἰς αὐτοὺς τὰς πρώτας βοηθείας καὶ νὰ τοὺς ἀνακουφίζουν ἀπὸ τοὺς πόνους τῶν δύσνηρῶν πληγῶν.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὰ 1422, γυναῖκες τῆς πρωτευούσης, κατὰ τὴν ὀφῆγησιν τοῦ ἴστορικοῦ τῆς ἐποχῆς, δσαι δὲν μετέφερον πέτρας εἰς τὸ τείχος, ἐκρατοῦσαν « ὡά καὶ στυππία* καὶ τοὺς λαβωμένους Ιάτρευον ». Ἄλλαι φορτωμέναι μεγάλα δοχεῖα πλήρη ὕδατος ἢ οἶνου ἔσπευδον πρὸς τὰ μέρη, δπου ἐμαίνεντο ἡ συμπλοκή. Ἐκεῖ, μέσα εἰς χάλαζαν βελῶν, λίθων καὶ ἀκοντίων, ἔδιδον νὰ δροσισθοῦν καὶ νὰ τονώσουν τὰς δυνάμεις των οἱ ἀπὸ τὸν ἄγωνα ἔξηντλημένοι ὑπερασπισταί, διὰ νὰ τρέξουν πάλιν καὶ νὰ τοξεύσουν κατὰ τῶν ἔχθρῶν βέλη περιτυλιγμένα διὰ στυππίων ὀλειμένων μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ.

Τὰ ἐπὶ τῶν τειχῶν τρεχάματα αὐτὰ τῶν γυναικῶν δὲν ἦσαν ἀκίνδυνα· διότι κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτήν, μερικαὶ γυναῖκες ἐκ τῶν εὑρισκομένων ἐκεῖ ἐπάνω « ἐλαβώθησαν μὲ σαγίτας », δπως λέγει ὁ χρονογράφος. Ὁ κίνδυνος δμως, ὁ ὄποιος δὲν ἡπείλει μόνον αὐτάς, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ παιδιά των, τοὺς ἔδιδε πάντοτε θάρρος. Διὰ τοῦτο ὡς ἡρωίδες μυθικῶν χρόνων, ἔνεκα τοῦ μητρικοῦ των φίλτρου, ἐσήκωναν τὰ φορέματά των καὶ ἀνερριχθόντο μέχρι τῶν ἐπισφαλεστέρων μερῶν τῶν προμαχώνων, δπου ἐμάχοντο μετὰ τῶν ἀνδρῶν.

‘Ο ρόλος δέ ήρωικός τῶν γυναικῶν εἰς δόλας ἐν γένει τὰς πόλεις τὰς ύφισταμένας ἐφόδους μαρτυρεῖται παρά τῶν ἴστορικῶν. Ἐπί κεφαλῆς τῶν ἀγωνιζομένων γυναικῶν εύρισκεται κατὰ τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ ή Παναγία, ὑπὸ τῆς σκέπην τῆς δποίας εἶχε ταχθή ή Θεοφύλακτος πόλις. “Οταν οἱ ”Αβαροι ἐποιιόρκουν τὴν Πόλιν, μία γυναίκα στολισμένη μὲν ἱόχρωμα φορέματα ἐφάνη ἐπὶ τῶν προμαχώνων. Ἐπὶ τῇ θέᾳ της ἐσκοτίσθησαν οἱ ἐπιτιθέμενοι, κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Καὶ ὅταν ὁ ἔχθρος ἐξηφανίσθη δεκατισθείς, ἐτονίσθη ἐμπρόδεις τὴν εἰκόνα της διθριαμβευτικός ψαλμός :

«Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια».

Πλάτων Ροδοκανάκης.

«Ἡ βασίλισσα καὶ αἱ βνζαντιναὶ ἀρχόντισσαι»

Ο ΦΛΑΝΤΑΝΕΛΑΣ*

[20η Απριλίου 1453]

Στὰ τείχη ἔφεραν τίς ἄγιες εἰκόνες καὶ μιὰ γριά τυφλὴ ἀκολουθώντας μὲν λαχτάρα τὴν ἀνθρωποπλημμύρα, ἥρθε κι ἕκείνη νὰ ἰδῃ μὲν τὰ ξένα μάτια. Ο αὐτοκράτωρ τῆς ἔκαμε τόπο, χωρὶς νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια του ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Σιωπὴ νεκρικὴ!

Θαρρεῖς καὶ δὲ Αετός, δὲ ύψηλότερος τῆς Ασίας λόφος, ψήλωσε ἀκόμη πιὸ πολύ, νὰ ἰδῃ τὴν παράξενη ναυμαχία, ἐνδὲς στόλου δλόκληρου μὲν τέσσερα καράβια.

Τὸ πρῶτο βασιλικὸ καράβι μὲ τὴ σημαία, ποὺ τὴ στόλιζε δικέφαλος ἀετός, πρῶτο πρῶτο θέλει νὰ προχωρήσῃ, νὰ περάσῃ τὴν ἀλυσίδα τὴν χοντρὴ τοῦ κόλπου καὶ νὰ φέρη τροφὴ στὴν κουρασμένη Πόλη.

Ο ἄνεμος ἔπαινος· φύλλο δὲ κουνιέται καὶ τὰ καράβια ἥσυχα στέκονται σὰ μαρμαρωμένα καὶ καθρεφτίζονται στὴν ἥσυχη θάλασσα.

"Εξαφνα, ό Σουλεϊμάν Πασάς, όρμα μὲ δόλο τὸ στόλο καὶ τὰ τριγυρίζει.

*Ο κίνδυνος εἶναι μεγάλος.

*Ο περήφανος Σουλτάνος ξέχασε, πώς βρίσκεται στὴ στεριὰ καὶ προχωρεῖ μὲ τὸ ἄλογό του μέσα στὰ ρηχὰ νερά, νὰ τρέξῃ δὲ ἴδιος, νὰ βουλιάξῃ τὰ καράβια μὲ τὴ χριστιανικὴ σημαία.

Δίνει διαταγές, κεραυνούς.

Τελείωσε! Θὰ χαθοῦν τὰ παλικάρια! Δεμένα τὰ καράβια χεροπόδαρα, ἔπρεπε νὰ ξεχάσουν, πῶς εἶναι θαλασσινὰ καὶ νὰ γίνη στεριανὸς δό πόλεμος.

Στὰ τείχη δὲ λαός μὲ μιὰ ἀναπνοή, μὲ μιὰ εὐχή, μὲ ἔνα δινειρό ἀκολουθεῖ μὲ λαχτάρα καὶ προσεύχεται.

Προσεύχεται καὶ δι βασιλεὺς καὶ δὲ δίνει διαταγές, ἀστροπελέκια. Ξεύρει τὰ παλικάρια του.

Καὶ ἡ γριά προσεύχεται κι ἐκείνη καὶ κλαίει. Ἀπὸ κάτι μισόλογα ἀκολουθεῖ τὸ μεγάλο τὸ κακό καὶ παρηγοριέται, πῶς βλέπει.

Οἱ Τούρκοι ἔφεραν φωτιά κι ἄρχισε νὰ καίεται τὸ βασιλικὸ καράβι. Καὶ ἄλλοι όρμοιν σάν ἀστραπές μέσα στὰ ἄλλα τὰ καράβια.

Τότε δὲ κυβερνήτης Φλαντανελᾶς χώρισε σὲ δύο τὸ ναυτικό τους. Οἱ μισοὶ στὰ κατάρτια, μὲ τὸ ἔνα χέρι νὰ χύνουν νερό καὶ νὰ σβήνουν τὴ φωτιά, μὲ τὸ ἄλλο νὰ χύνουν ύγρὴ φωτιά καὶ νὰ κατένε τὰ ἐχθρικὰ καράβια. Καὶ οἱ ἄλλοι μισοὶ νὰ πολεμοῦν στῆθος μὲ στῆθος, σπρώχνοντας τοὺς Τούρκους, ποὺ ἥθελαν νὰ πηδήσουν μέσα.

Μεγάλη ἔκατονάδες χάνει ἀνώφελα δ Σουλεϊμάν πασάς καὶ ἀφρίζει δ Σουλτάνος καὶ δείχνει τὸ χρυσό του ρόπαλο ἀγριεμένος καὶ δέ κάθε ναύτης χύνεται στὸ θάνατο, γιατὶ δέρει, πῶς τοὺς περιμένει κατόπι θάνατος πολυβασανισμένος.

Καὶ δέ ούρανὸς γαλανός, ή θάλασσα λάδι. Ἀνοίγει τὰ χίλια στόματά της ἀθέλα καὶ καταπίνει τὰ πτώματα χωρὶς ὅρεξη.

Στὰ τείχη τὴ νεκρικὴ σιωπὴ ἀκολούθησε βοὴ μεγάλη.

Τής γριάς τὰ στήθη τὰ ξέσχιζε τὸ ἀναφυλλητό. Δὲν μπορεῖ νὰ ξεδιαλύνῃ τί γίνεται γύρω της καὶ τραβᾶ τὸ πλατύ μανίκι τοῦ πλαγινοῦ της καὶ ρωτᾷ δλη λαχτάρα :

—'Αδέλφι, τί γίνεται ἐκεῖ κάτω, δὲν ἔχω μάτια νὰ ίδω.

—Τί γίνεται ; 'Ο Σταυρός, μάνα, ἔκαμε τὸ θαῦμα του. 'Ο Φλαντανελάς πέρασε τὴν ἄλυσίδα.

—Δοξασμένο τ' ὅνομά του !

'Η γριά κλονίστηκε· δένενος τὴ στήριξε.

'Ακούστηκαν ψαλμοὶ καὶ ἔφεραν στὰ χέρια τὸν Φλαντανελά μὲ τὰ παλικάρια του καὶ μὲ τοὺς γενναίους τῶν ἄλλων καραβιῶν, ποὺ πολέμησαν, σὰ νὰ κινδύνευε ἡ δικῇ τους πατρίδα.

'Ο κυβερνήτης γελαστός, γύρισε καὶ εἶδε τὴ θάλασσα κι ἔτρεξε στὸ βασιλέα του· μὰ ἔξαφνα βλέπει τὴ μάνα του ἀκουμπισμένη ἐπάνω στὸ βασιλέα.

—'Η μάνα μου ! φώναξε.

'Ο αὐτοκράτωρ χαμογέλασε, ἐνῷ τὸν ἀγκάλιαζε.

—"Ε ! ἐσύ στήριξες γιὰ λίγο τὴν Πόλη κι ἔγὼ τὴ μανούλα σου.

'Ελληνικὸ αἷμα βράζει μέσα μας. Δὲν πέφτει ἀκόμα ἡ Πόλη, μὲ τέτοια παιδιά, δὲν πέφτει !

**Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου.*

« Διηγῆματα »

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Πεντήκοντα δύο ἡμέρας ἐπολιόρκει τὴν ἀπόρθητον Πόλιν διωδύμεθ δ Κατακτητής, μὲ διακοσίας ἑξήκοντα χιλιάδας στρατοῦ καὶ μὲ τετρακόσια πλοῖα. 'Αλλ' ἡ Πόλις δὲν ἔπιπτεν. Ἡτο περιτειχισμένη μὲ διπλᾶ τείχη καὶ μὲ βαθεῖαν ἀδιάβατον τάφρον. Τὸ δὲ στόμιον τοῦ Κερατίου κόλπου, κλεισμένον μὲ σιδηρὰς ἀλύσεις, δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἔχθροῦ νὰ εἰσέλθουν. 'Αλλὰ πλέον ἀκλόνητος ἀπὸ τὰ τείχη καὶ πλέον ἀδιάσπαστος ἀπὸ τὰς ἀλύσεις ἐφρούρει τὴν Πόλιν ἡ ἀνδρεία τοῦ Αὐτοκράτορός της καὶ τῶν παλικαριῶν του. Μὲ πέντε χιλιάδας μα-

χητῶν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ἐφύλαττεν ἀγρύπνως τὴν ιεράν κληρονομίαν τῶν πατέρων του.

Μετὰ τὴν παρέλευσιν πεντήκοντα δύο ἡμερῶν, κατὰ τὰς δοποίας εἶχε κατορθώσει ὁ Μωάμεθ νὰ διαπεραιώσῃ τὰ πλοῖα του ἔλκων* αὐτὰ ἐπὶ τῆς Εηρᾶς, ἀπὸ τὸν Βόσπορον εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, ἔστειλε κήρυκα πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, παραγγέλλων εἰς αὐτὸν νὰ παραδώσῃ τὴν Πόλιν.

—«Παράδωσε τὴν Πόλιν μὲ τὸ καλὸ» τῷ παρήγγειλε «καὶ εἶσαι ἐλεύθερος νὰ φύγης καὶ νὰ μεταβῆς εἰς Πελοπόννησον καὶ νὰ βασιλεύῃς ἐκεῖ ἀνενόχλητος».

‘Ο Κωνσταντῖνος τῷ ἀπεκρίθη ὑπερηφάνως, ὅπως ὁ ἀρχαῖος Σπαρτιάτης:

—«Μολὼν λαβέ!»

‘Ητο ἡ 28η τοῦ Μαΐου. ‘Ο Μωάμεθ, χολωθεὶς* ἀπὸ τὴν ὑπερήφανον ἀπόκρισιν τοῦ Κωνσταντίνου, εἶχε διατάξει νὰ γίνη τὴν ἄλλην ἡμέραν γενικῇ ἔξοδος τῶν στρατευμάτων του. Σάλπιγγες καὶ τύμπανα ἀντίχουν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν βαρβάρων. Δερβίσαι περιεφέροντο παντοῦ καὶ ἑκατήχουν τοὺς πιστοὺς τοῦ Προφήτου.

—“Οποιος φονευθῇ ἀπὸ σᾶς», τοὺς ἔλεγαν, «θὰ μεταβῆ κατ’ εύθεταν εἰς τὸν Παράδεισον τοῦ Μωάμεθ, ὅπου εἶναι βουνά τὸ πιλάφι καὶ τρέχει ώς ποτάμι τὸ μέλι. Καὶ ἐκεῖ θὰ τρώγῃ καὶ θὰ πίνῃ αἶλωνίως, εἰς τὰ δεξιά τοῦ Προφήτου. Καὶ δσοι ζήσουν ἀπὸ σᾶς, θὰ μοιράσουν πλούτη ἀμέτρητα. Τρεῖς ἡμέρας ἔχετε τὸ ἐλεύθερον νὰ ἀρπάζετε ὅ,τι εὐρήτε. Ἰδικοί σας εἶναι οἱ θησαυροὶ τῆς Πόλης καὶ τὰ πλούτη τῶν Γκιαούρηδων».

‘Αλαλαγμοὶ χαρᾶς διὰ τὰ πιλάφια τοῦ Παραδείσου καὶ τοὺς θησαυρούς τῆς γῆς ἥκούντο εἰς δόλον τὸ στρατόπεδον. Τὴν ἐσπέραν ἦναψαν μεγάλας πυράς ἔξω τῶν τειχῶν καὶ ἐφωταγώγησαν δλα τὰ πλοῖα εἰς τὸν Κεράτιον Κόλπον, ώς νὰ ἥτο πανήγυρις. “Ἐνας πύρινος κύκλος ἔζωνε τὴν Πόλιν. Καὶ ἥστραψαν ἀπὸ τὰς ἀγρίας φλόγας ἡ Πόλις, ὁ λιμήν, ὁ Γαλατάς. Καὶ τὸ πυροβόλον τοῦ ἔχθροῦ διαρκῶς ἐκρότει καὶ διαρκῶς ἦνοιγε τὰς δόπας εἰς τὰ τείχη, διὰ νὰ ἀνοίξῃ πύλας, νὰ εἰσέλθῃ ὁ ἔχθρος.

Ἐντὸς δῆμως τῆς πολιορκημένης Πόλεως, τὴν ὁποίαν ἔζωνον οἱ ἔχθροί, τίποτε δὲν ὅμοιάζει μὲ τὸ βάρβαρον αὐτὸ δέσμα. Οἱ πρόμαχοι τοῦ Γένους ἥσαν ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνουν, ἐδῶ, διὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τὴν Πατρίδα, ὅχι διὰ τὰ πιλάφια καὶ τὸ μέλι τοῦ Παραδείσου.

Ἄλι φωταψίαι, αἵ μουσικαὶ καὶ οἱ ἀλαλαγμοὶ τῶν ἔχθρῶν, ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη, τοὺς εἰδοποίουν, ὅτι εἶχε φθάσει ἡ μεγάλη, ἡ κρίσιμος στιγμή. Ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχε στείλει τοὺς Ἀρχιερεῖς, τοὺς Ἱερεῖς καὶ τοὺς μοναχούς νὰ ἐνθαρρύνουν τὰ πλήθη, ὅχι ὑποσχόμενοι, ὅπως οἱ δερβίσαι τοῦ Μωάμεθ, ἐπίγεια ἀγαθά, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ὑπομονὴν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· μὲ τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Παναγίας Ὄδηγητρίας, ἰστορημένην ἀπὸ τὸν Ἱερώτατον ζωγράφον, παρακαλοῦντες τὴν Μεγαλόχαρην νὰ σώσῃ πάλιν τὴν Βασιλεύουσαν, ὅπως τὴν εἶχε σώσει τόσας ἀλλας φοράς. Καὶ ἐνῷ ἡ Ἱερὰ λιτανεία διήρχετο τὰ τείχη, λαὸς ἀναρίθμητος, γυναῖκες καὶ παιδιά, μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὁφθαλμούς, ἤκολούθουν φάλλοντες :

«Κύριε ἐλέησον! Κύριε ἐλέησον!»

Ἄλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦτο νὰ πέσῃ ἡ «ἄπαρτη» Πόλις. Ὁ Κωνσταντῖνος, ἔφιππος ἐν μέσῳ τῶν πολεμιστῶν του, ἐπάνω εἰς τὰ τείχη, ἔδιδε παντοῦ τὰς τελευταίας του διαταγάς, διὰ τὴν μεγάλην στιγμήν, ἐμψυχώνων μὲ τὸ παράδειγμά του τὸ θάρρος των.

«Ο κίνδυνος εἶναι μέγας...» τοὺς εἶπε. «Ἄλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀπελπιζόμεθα. Ο Θεὸς εἶναι μαζί μας.»

Μία βοή ύψωθη τότε ἀπὸ χιλιάδας στόματα.

Ο βομβαρδισμὸς τῶν τειχῶν εἶχε σταματήσει μίαν στιγμήν. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχεν ἐννοήσει, ὅτι δὲ ἔχθρὸς ἔτοιμάζεται διὰ τὴν μεγάλην ἔφοδον. Καὶ πρὶν πέσῃ μαζὶ μὲ τὸν τελευταῖον πολεμιστὴν ἐπάνω εἰς τὰ τείχη τῆς Πόλεως ὡς βασιλεύς, ἥθελησε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ τελευταῖον του χρέος ὡς χριστιανός. Καὶ ἐκέντησε τὸν ἵππον του διὰ τὸ «Μεγάλο Μοναστήρι». Μετ' ὀλίγον δὲ Κωνσταντῖνος εἰσήρχετο, μὲ τὴν κεφαλὴν εὐλαβῶς ἐσκυμμένην, εἰς τὸν δοξασμένον ναὸν τῆς Αγίας Σοφίας.

΄Αφοῦ διῆλθε τάς βασιλικάς καὶ τάς ἄλλας ἔξ πύλας τοῦ ἔσωνάρθηκος, ἐπροχώρησε διὰ μέσου τῶν μεγαλοπρεπῶν κιδνῶν τῆς μεσαίας στοᾶς, κάτωθεν τοῦ ὑπερλάμπρου θόλου, διτις ὡς ἄλλος οὐρανός, λουσμένος εἰς τὸ φῶς, ἀπλώνεται ἐπάνω εἰς τάς κεφαλάς τῶν πιστῶν. Ἡ λειτουργία εἶχεν ἀρχήσει. Καὶ ἦτο ἡ τελευταία λειτουργία τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Χριστιανοσύνης. Τὴν νύκτα ἐκείνην ὑπὸ τὸν θόλον τῆς Ἀγίας Σοφίας ἔνας λαός δλόκληρος, γονατιστός, ἐδέετο διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Θεοφρουρήτου Πόλεως. Ἡτο ἐκεῖ δλη ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια, δλοι οἱ ἀνθρώποι τοῦ παλατίου, δλοι οἱ εὐπατρίδαι τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, ἡνωμένοι μὲ τοὺς πολεμιστὰς καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ. «Ελληνες, Γενουήναιοι, Βενετοί, ὡς ἔνας ἀνθρωπος, μία ψυχή, μία καρδία δλοι.

«Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου!»

΄Ηστραπτον τὰ πολύχρωμα μάρμαρα τοῦ ὡραίου ναοῦ, πράσινα, σμαράγδινα, λευκά, κόκκινα, κυανᾶ, ροδόχροα, τὰ μάρμαρα χιλίων τόπων καὶ χιλίων λατομείων, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῶν πολυελαίων. Ἐφάνταζαν θαυμαστά ἱστορήματα μὲ τὰ πλούσια μωσαϊκά. Ἐζωντάνευαν μέσσα εἰς τὰ σύννεφα τοῦ λιβάνου αἱ εἰκόνες τῶν ἀγίων εἰς τὸ τέμπλον καὶ τὰ εἰκονοστάσια, δπισθεν τῶν μεγάλων ἀστραπτερῶν μανουαλίων. Καὶ αἱ λειραὶ ψαλμωδίαι, ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ χοροῦ τῶν Ἱερέων καὶ τῶν ψαλτῶν, ὀνέβαιναν, ὡς ἀγγελικά ἕσματα πρὸς τὸν θρόνον τοῦ πολυελέου Θεοῦ :

«Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου!»

΄Ο Κωνσταντίνος ἐπροχώρησε σκυμμένος καὶ ἐγονάτισεν ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους τῶν πιστῶν, ἐνῷ τὰ χείλη του ἐσάλευον εὐλαβῶς. Ό βασιλεὺς προσηγόρισε. Καὶ τὰ δάκρυα τῶν πιστῶν ἔτρεχον ἀκράτητα δλόγυρά του :

«Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου!»

Μία βαθυτάτη σιωπὴ ἔχυθη δλόγυρα.

Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς βαθείας σιωπῆς ἤκουόσθη ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ Ἱεροῦ :

«Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε!»

΄Ο Κωνσταντίνος ἤγέρθη πρῶτος, ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Ἱε-

ρόν, μὲ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ χοροῦ τῶν διακόνων, καὶ ὡς νὰ εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιερέως, δπως ἐπεκράτει ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους Αὐτοκράτορας, ἐστάθη πρὸ τῆς Ὡραίας Πύλης, ἀπέναντι τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἀφαιρῶν τὸ στέμμα του, βασιλεὺς αὐτὸς τῆς γῆς, πρὸ τοῦ Βασιλέως τοῦ Οὐρανοῦ.

«Μεταλαμβάνει δοῦλος τοῦ Θεοῦ Κωνσταντῖνος...»

Ο Κωνσταντῖνος ἔλαβε μὲ εὐλάβειαν τὸ δισκοπότηρον. Τὸ ἔφερεν εἰς τὰ χείλη του, τὸ ἡσπάσθη καὶ δπως ἥτο συνήθεια νὰ μεταλαμβάνῃ μόνος του δοῦλος βασιλεὺς, ἐκοινώνησε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων...

Ούδεις ἡμπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυά του. Μία βοὴ ἀπὸ πνιγομένους λυγμούς ἐπλημμύρισε τὸν ἀέρα τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Χριστιανοσύνης.

Μὲ τὴν αὐτὴν τάξιν δοῦλος τοῦ Κωνσταντῖνος ἔξῆλθε τοῦ ναοῦ καὶ κατηυθύνθη πρὸς τὰ ἀνάκτορά του κατ' εύθεταν. Αὐτὴν τὴν φοράν δμως δὲν εἰσήρχετο εἰς τὰ ἀνάκτορά του ὡς βασιλεὺς. Εἰσήρχετο ὡς ἀμαρτωλός, δστις ἥρχετο νὰ ζητήσῃ χριστιανικῶς συγχώρησιν καὶ ἀπὸ τὸν τελευταῖον του ὑπηρέτην. «Συγχωρήτε με!..» Καὶ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, γράφει κάποιος, δοῦλος παρέστη ἐκεῖ, ἔπρεπε νὰ εἴναι κανεὶς ἀπὸ πέτραν ἢ ξύλου καμωμένος διὰ νὰ μὴ δακρύσῃ.

Τὴν αὐτὴν ἐσπέραν δοῦλος τοῦ Κωνσταντῖνος, δοῦλος τελευταῖος Παλαιολόγος, ἔπιπτε νεκρός, πολεμῶν ὡς δοῦλος τελευταῖος στρατιώτης πρὸ τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ. Καὶ τὸ αὐτὸν βράδυ ἔπιπτεν ἡ «ἄπαρτη» Πόλη. Ή τελευταία λειτουργία τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐπνίγη εἰς τὸ αἷμα τῶν Χριστιανῶν, εἰς τὴν μεγάλην θυσίαν. «Κι ἡ Δέσποινα ταράχτηκε, δακρύζουν οἱ εἰκόνες...»

Δὲν ἐτελείωσεν δμως ἡ τελευταία λειτουργία. Μίαν ἡμέραν, τὴν δόπιαν θὰ δώσῃ δοῦλος Θεός, θὰ ἐπαναρχίσῃ ἀπὸ ἐκεῖ, δπου ἔσταμάτησε. Καὶ θὰ εἴναι ἡ μεγάλη ἡμέρα, τὴν δόπιαν περιμένει τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων.

Παῦλος Νιοβάννας.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑ - ΣΟΦΙΑΣ

“Οταν δ βασιλιάς στήν Πόλη ἀποφάσισε νὰ χτίσῃ τὴν Ἀγια - Σοφιά, κανεὶς τεχνίτης δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ παρουσιάσῃ σχέδιο, ποὺ νὰ τοῦ ἀρέσῃ. Καὶ ὅταν μιὰ φορά πῆγε νὰ λειτουργῇ δ βασιλιάς καὶ ἀπόλυσε ἡ ἐκκλησία, ἐκεῖ ποὺ ἔπαιρνε τὸ ἀντίδωρο ἀπὸ τοῦ πατριάρχη τὸ χέρι, ἔπειτε τὸ ἀντίδωρο χάμω.

Σκύβει νὰ τὸ πάρη, δὲν τὸ βρίσκει. “Οταν ἄξαφνα βλέπει μιὰ μέλισσα μὲ τὸ ἀντίδωρο στὸ στόμα νὰ πετᾶ ἀπὸ τὸ παράθυρο. Βγάνει διαταγή, δποιος ἔχει μελίσσια νὰ τὰ τρυγήσῃ, γιὰ νὰ βρεθῇ τὸ ἀντίδωρο.

Καὶ ἄλλος κανεὶς δὲν τόβρε παρὰ δ πρωτομάστορας, ποὺ στὸ ἔνα κυψέλι εἶδε ἀντὶ γιὰ κερήθρα μιὰ πανώρια ἐκκλησία πελεκητὴ καὶ στήν Ἀγία Τράπεζά της τὸ ἀντίδωρο. Τὴν εἶχε φτιασμένη ἡ μέλισσα μὲ τὴ χάρη τοῦ ἀντίδωρου τῆς προσφορᾶς.

Αὐτὴ τὴν ἐκκλησία παρουσίασε δ πρωτομάστορας στὸ βασιλιά καὶ ἵδια μὲ αὐτὴ ἔκαμαν τὴν Ἀγια-Σοφιά.

Λαϊκὴ παράδοσις. [Κατὰ Ν. Γ. Πολίτην.]

«Μελέται περὶ τοῦ δίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ», Τόμ. Γ'.

ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

[1453]

Σημαίνει δ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια σημαίνει κι ἡ Ἀγια-Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἔξήντα δυὸ καμπάνες· κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος. Ψάλλει ζερβά δ βασιλιάς, δεξιὰ δ πατριάρχης. Σιμὰ νὰ βγοῦνε τὸ ἅγια κι ὁ βασιλιάς τοῦ κόσμου, φωνὴ τοὺς ἥρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπὸ ἀρχαγγέλου στόμα.

«Πάψετε τὸ χερουβικὸ καὶ ἄς χαμηλώσουν τ' ἄγια· παπάδες, πάρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεῖς, κεριά, σβηστήτε, γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἢ Πόλη νὰ τουρκέψῃ... Μόν' στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά, ναρθοῦν τρία καράβια, τόνα νὰ πάρη τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ Βαγγέλιο, τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, τὴν Ἀγια-Τράπεζά μας, μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιά καὶ μᾶς τὴ μαγαρίσουν.» Ή Δέσποινα ταράχτηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες. «Σώπασε, κυρά Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύζης τάλι μὲ χρόνια μὲ καιρούς, πάλι δικά σας εἶναι».

Δημοτικόν.

Δ'.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

*Μὴ λησμονῆς, πώς Ἐλληνα σ' ἔχει γεννήσει ἡ Μοῖρα
κι ἐντός σου λάμπει ἀδάμαστη τοῦ Γένους σου ἢ ψυχή!*

Γ. Στρατήγης.

ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

’Απ’ ἔξω μαυροφόρ’ ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιᾶς χειροπιαστὸ σκοτάδι
καὶ μέσα στὴ θολόχτιστη ἐκκλησιά
(στὴν ἐκκλησιά, ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὅψη τοῦ σχολειοῦ)
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ καντηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ δύνείρατα ἀναδεύει*
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

’Εκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσόδετη πατρίδα·
βραχνὰ δ παπάς δ δάσκαλος ἔκει
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά·
ἔκει ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγρικᾶ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιᾶς της, ἔκει βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποὺ ἐβούθανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾶ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων
κι ἀπὸ τὴ σιγαλιά,
ποὺ δένει στὸ λαιμὸν πνιγμοῦ θηλειὰ
κι ἀπ' τῶν προγόνων τάφθαρτα βιβλία,
ποὺ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα.

"Ἐνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθὺς
σὲ μελωδίες ἐνὸς κόσμου ἄλλου
κι ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲν μιὰ φωνὴ βαριά:
«Μὴ σκιάζεστε στὰ σκότη. Ἡ λευτεριά,
σὰν τῆς αύγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι,
τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρη».

'Ιωάννης Πολέμης.

«*Ἀλάβαστρα.*»

Η ΘΥΣΙΑ

Τὸ ὅνειρο.

Μή, ὁρέ! . . .

‘Ο Γιάννης Γούναρης ἔβγαλε στὸν ὑπνὸν του σπαραχτικὴ κραυγὴ. Καὶ σύγκαιρα πήδησε ὁρθὸς μὲ τὰ μαλλιά σηκωμένα, τὸ πρόσωπο χλοιμό, ἄδραξε τὸ γιαταγάνι κι ἔρριξε φονικὸ βλέμμα γύρω ζητώντας νὰ χτυπήσῃ ἐπίβουλο ἔχθρό. Μὰ τὸ θαμπό τοῦ λύχνου φῶς ἔδειξε τὰ πάντα ἡσυχα μέσα στὴ σκηνή. Τὸ πανὶ κατέβαινε τεντωμένο, σφιχτοδεμένο στὴ γῆ καὶ μόλις τάραζε ἀπὸ τὰ λαχτίσματα τοῦ ἀνέμου. Οἱ σύντροφοί του, δχτὼ δέκα Γκέκηδες, ὅλοι κοιμόνταν βαθιά τυλιγμένοι στὶς φλοκάτες

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τδ κρυφό σχολείο.

[Ελεύθερη Νίκη, Γένετη]

Δίπλα τ' ἄρματά τους, γιαταγάνια γυριστά καὶ καριοφίλια μακρύτερα ἄλλα φλωροκαπνισμένα καὶ ἄλλα φτωχικά, ἔμοιαζαν τοὺς δράκοντες, ποὺ συντροφεύουν ἄγρυπνοι τὸν ὅπον τοῦ βασιλόπουλου.

‘Ο Γούναρης στάθηκε ἀκίνητος. Συνήρθε ἡ ψυχή, μὰ ἡ καρδιὰ χτυποῦσε δυνατὰ καὶ τὸ μεδούλι τῶν κοκάλων ἤταν παγωμένο ἀπὸ τὸ ὅνειρο.

‘Ο Γιάννης Γούναρης ἀπὸ χρόνια δούλευε στὸ σπίτι τοῦ Ὁμέρο Βρυώνη. Ἡταν κυνηγός του. Στὰ Γιάννινα στόλιζε συχνὰ τὸ τραπέζι τοῦ πασᾶ μὲ κρέας τοῦ ἀγριογούρουνου καὶ τοῦ ἐλαφιοῦ, μὲ τ' ἀβρὰ στηθούρια τῶν παπιῶν καὶ τῶν κοτσύφων. Καὶ τώρα μέσα στοῦ στρατόπεδου τὴν ἀνήμερη ζωὴ τὸν ἔτρεφε μὲ λαγούς καὶ ἀγριοπούλια, δσα δὲν ἔδιωξε μακριὰ τοῦ πολέμου ἡ ταραχὴ καὶ τῶν ἄρμάτων δ σάλαγος.

Μὰ δ πασάς, γιὰ νὰ τὸν ἔχῃ πιστό του δουλευτή, κράτησε στὴν “Αρτα τὴ γυναίκα καὶ τὰ τρία παιδιά. Ἡ γραμματαλλαγὴ δὲν ἤταν δύσκολη. ‘Ο στρατὸς κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν “Ηπειρο στὸ Μεσολόγγι σὰ γοργοπόταμο σάρωσε κάθε ταμπούρι ἐπαναστατικό. Πρωτάτα ἔφυγαν εἴτε ἀκολούθησαν ἀπελπισμένα τὸν καταχτητή, τὰ χωράφια κάηκαν· δσοι ἀντιστάθηκαν, ἔπεσαν νεκροί· δσοι δειλοί, χώθηκαν στοῦ δάσους τίς κρυψώνεις. Τώρα καταυλισμένο κατακαμπὶς ἔχει ἀμπόδιστα τίς τροφές καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ τὴ γραμματαλλαγὴ του ἀπὸ πάνω. Καὶ δ κυνηγὸς εἶναι ἥσυχος.

“Ομως τὸ ἐπαναστατημένο χῶμα δὲ βγάζει μόνο ἄνθη καὶ καρπούς. Τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ποὺ ρουφᾶ, δὲν τὸ κρατεῖ ἐγωιστὴς στὰ σπλάχνα του, μὰ τ' ἀπορρίχνει πύρινο σὲ νέα σώματα. Λίγος καιρὸς πέρασε—μῆνες τρεῖς—καὶ νέοι ἀπόστολοι κηρύχνουν τὴν ἐπανάσταση καὶ ἀντρεύουν τοὺς δειλούς. Τῆς Ρούμελης τὸ χῶμα ἀναταράζεται πάλι καὶ δὲν ἀφήνει τὸ Σουλτάνο νὰ κοιμηθῇ ἔνοιαστος. “Οχι! τροφές καὶ πολεμοφόδια δὲν κατεβαίνουν πιά, μὰ οὕτε καὶ πουλὶ μαντατοφόρο στὸ στρατόπεδο.

‘Απελπισία κι ἀνοχὴ δέρνει παντοῦ. Πλημμύρες καὶ χιονό-

νερα, πεῖνα καὶ γύμνια καὶ κακομοιριά· ἀρρώστιες λογῆς λογῆς βασανίζουν τὸ δόλιο ἀσκέρι. Μὰ τοῦ Γούναρη τὴν ψυχὴ μιὰ τῇ δέρνει ἀπαντοχή: Πῶς νὰ βρίσκεται ἡ γυναίκα καὶ τὰ παιδιά του: Εἶναι γερά, εἶναι ἄρρωστα; ζοῦν ἀκόμα ἢ τὰ θέρισε ἡ ἀρρώστια; μὴν τὰ σκότωσαν οἱ ἀλλόθρησκοι; "Υπνο δὲν ἔχει στὰ ματόφυλλα, δὲν ἔχει γαλήνη στὴν καρδιά.

'Απόψε μόλις ἔγειρε στὸ ἀχερόστρωμά του, ὅνειρο κακὸ ἥρθε νὰ τοῦ φαρμακώσῃ τῇ ζωῇ. Εἶδε γυναίκα καὶ παιδιά σὲ χαρᾶς τραπέζι. Τρῶνε καὶ πίνουν, γελοῦν καὶ χαχανίζουν ἀσυλλόγιστα. Χρυσοῦφαντα ἔχουν τὰ φορέματα, λαμπρὰ τὰ μάτια, ροδοκόκκινα καὶ δροσερὰ σὰν τὴν αὐγὴ τὰ μάγουλά τους. Τοῦ ἄμοιρου πατέρα ἡ καρδιὰ ἀναγαλλιάζει. 'Υποφέρει δ, τι ὑποφέρει αὐτός. "Ἄς ζοῦν τουλάχιστο εὔτυχισμένα τὰ μικρά του! ..

| Μὰ ἔκει κοντὰ στὸ τραπέζι φτερωτὸς δράκοντας προβαίνει ἀπὸ τὴ γωνιά. Τὰ ὀρθάνοιχτα μάτια του τινάζουν σπίθες· τὸ χρυσοπράσινο δέρμα του μαγνητίζει· τὸ στόμα του χάσκει νὰ καταπιῇ τὸ ἄπειρο. Σέρνεται στὸ πάτωμα ἐπίβουλο, κουλουριάζεται δισταχτικό· μασκαρίνει καὶ ἄξαφνα σηκώνεται δλόρθο καὶ χύνεται στὰ παιδιά! 'Ο νοικοκύρης θέλει νὰ φωνάξῃ, μὰ δὲν μπορεῖ. Παράλυτα ἔχει τὰ γόνατα, τὰ χέρια, τὴ λαλιά. "Ομως στὸν ἄφευκτο κίνδυνο ρίχνει δυνατὴ κραυγὴ σὰν κεραυνὸς ἀπὸ τὰ στέρνα του:

—Μή, ὁρέ! ..

Καὶ τινάζεται δρθὸς νὰ δράμη νὰ τοὺς σώσῃ. Μὰ στὴ γαλήνη, ποὺ ἀπλώνεται γύρω, μένει ἀκίνητος. Πιάνει τὸ καταΐδρωμένο μέτωπο, τὰ παγωμένα μέλη, τὴν ἀβάσταχτη καρδιά του καὶ σταυροκοπιέται.

—Θεέ μου, βάλε τὸ χέρι σου!

—Τί ἔχεις, μωρὲ φίλε, καὶ οὐρλιάζεις ἔτσι; ἀκούεται δίπλα του φωνὴ μισοκομένη.

· · · 'Ο 'Αλη-'Αγάς, ποὺ κοιμόταν ἔκει, ξύπνησε στὴ φωνὴ κι ἀποροῦσε, ἀν εἶναι στὰ σύγκαλά του ἢ τὸν χτύπησε καγένα ἀερικὸ τὸ Γούναρη.

—"Α! ὅνειρο μὲ τρόμαξε, ὅνειρο κακό! ἀπάντησε ἔκεινος.

Διπλοκάθισε στό άχερόστρωμά του δ' Ἀρβανίτης, πλάγιασε κοντά δ' κυνηγός, ἔβγαλαν καπνό, ἄναψαν μὲν τὸ πυριόβιολο* τὰ τσιμπούκια τους κι δ' Γούναρης μὲν ἀνατριχίλα τοῦ διηγήθηκε τ' ὅνειρο.

"Ητανε πολὺν καιρό φίλοι ὀχώριστοι. Μαζὶ ἀκολουθοῦσαν τὸ Βρυώνη στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ στὸν πόλεμο· ἵδια εἶχαν τὴν ζωὴν καὶ τοὺς πόθους. Διούλευσαν, γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ θρέψουν τίς οἰκογένειές τους. Τίποτε ἄλλο. "Οπως κι ἂν ἥρθαν οἱ καιροὶ κι ἄλλαξαν τὰ πρόσωπα κι ἂν χωρίστηκαν τῆς φυλῆς τους τὰ ἴδανικά, ἔμειναν ἐκεῖνοι ἵδιοι κι ἀπαράλλαχτοι.

"Η καθημερινὴ ζωὴ μὲν τίς ἀπαιτήσεις καὶ τὰ φαρμάκια τῆς δὲν ἄφησε νὰ μαντέψουν καθόλου τὴν μεταβολήν, νὰ γνωρίσουν τίς μεγάλες ἐλπίδες, ποὺ σηκώθηκαν ἀνεμόφτερες κι ἔτρεχαν ζητώντας ἀνοιχτὸν ἀέρα μακριὰ ἀπὸ τὴν σκλαβιά. "Ἐφτανε τοῦ ἐνός, πῶς ἔσερνε τὸ κεφάλι στοὺς ὅμους καὶ τοῦ ἄλλου, πῶς πολεμοῦσε καὶ χόρταινε λάφυρα. Ποιὸς ἦταν δ' ἀφέντης καὶ ποιὸς δ' διοῦλος, δὲ φρόντιζαν. Ἀκολουθοῦσαν κι οἱ δυὸς τὴν ζωὴν ἀδερφωμένοι, γιὰ τὸ αὔριο ἀδιάφοροι, δπως τὰ καματερά, ποὺ ἀκολουθοῦν τοῦ ζευγολάτη τὸ θέλημα.

—Μὴ φοβᾶσαι, φίλε· εἶπε δ' Ἀρβανίτης, σὰν ἄκουσε καλὰ τ' ὅνειρο. Τὰ παιδιά σου δὲν παθαίνουν τίποτε. Τὸ φίδι φίλος εἶναι· τὰ παιδιά σου φίλοις τὰ φυλάει. Μὴ φοβᾶσαι.

"Ο Γούναρης κούνησε τὸ κεφάλι.

—Τί φίλος, ποὺ πήγε νὰ τὰ χάψῃ, ἀγά μου! εἶπε ἀνατριχιάζοντας ώς τὸ κόκαλο.

—Σώπα καὶ θὰ τὰ ἰδῆς γρήγορα. Αὔριο μεθαύριο ξεμπερδεύει κι αὐτό. Γροίκα τὸ μυστικό. "Επαψαν πιὰ τὰ ψέματα. Τὸ εἴπαμε δρθά κοφτὰ στοὺς πασάδες. "Η παίρνομε σύνωρα τὸ κάστρο ἡ τὸ στρίβομε. Δὲ θὰ σαπίση στὸ βάλτο ἡ παλικαριά τῆς Γκεκαριᾶς*. "Οχι!

Καὶ ἀγαναχτημένος ἔξακολούθησε μὲν θυμό.

—Μεθαύριο θαμπά κάνομε τὴν ἔφοδο. "Έχουν Χριστούγεννα" κι οἱ ραγιάδες θὰ βρίσκωνται ὅλοι στίς ἐκκλησίες. Τὸ κάστρο εἶναι ἀφύλαχτο καὶ τὸ παίρνομε στὸ φύσημα. Δὲ λέω,

πιώς εἶναι καλά ἔτσι· δὲν εἶναι παλικαριά· καὶ δὲν πρέπει στοὺς Ἀρβανίτες. Μὰ οἱ πασάδες δὲ θέλουν, τί νὰ γίνη!

Κι ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν κυνηγὸ συλλογισμένο, δίχως νὰ δείχνῃ χαρὰ ἢ δισταγμό στὰ λόγια του, χτύπησε ἐλαφρὰ τὸν ὅμο του κι εἶπε χαμογελώντας:

— Σὲ λίγες μεροῦλες, Γούναρη,—ἄκου, ποὺ σοῦ λέω ἔγω! — θὰ τὶς χαροῦμε τὶς οἰκογένειές μας.

Ἡ καμπάνα.

Ο ἥλιος ἀνάτειλε τώρα πίσω ἀπὸ τὸ βουνό. Μαῦρος ἥλιος ἄξφωτος καὶ θλιμμένος, σὰ νὰ πενθῇ κι ἔκεινος τοῦ ἐπαναστατημένου Γένους τὴν ἀγωνία. Συγνεφιασμένος ὁ οὐρανός, καταχνιασμένα τὰ οὐρανοθέμελα ρίχνουν χρῶμα σκοτεινὸ καὶ παραπονεμένο στὴ γῆ καὶ στὴ θάλασσα, στὰ δέντρα τοῦ κάμπου καὶ στὸ κάστρο, στὴν πέτρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ Φίδαρη τὰ νερά, στὸ χορτάρι τῆς λαγκαδιᾶς καὶ τῆς ἀκρογιαλιᾶς τὸν ἄμμο.

Ἡ Βαράσσοβα μαυροκόκκινη δεξιά· ὁ Ζυγός ἀντίκρυ σπανὸς καὶ καψαλισμένος ἀπὸ τὸ φιδ* τοῦ χειμῶνα καὶ τὸ δαυλὶ τοῦ πορθητῆ τ' Ἀντελικιώτικα βουνά δίπλα προσκυνημένα καὶ ἀντίπερα ὁ Μωριάς στέκουν συλλογισμένα κι ἀνήσυχα γιὰ τοῦ Ἀγώνα τὸ τέλος. Κι ἀνάμεσα στῆς θάλασσας τὸ χαλκόχρωμο πρόσωπο καὶ στὰ παχνισμένα στήθη τοῦ κάμπου, ἐδῶ τὰ καράβια τοῦ Γιουσούφ πασᾶ κι ἔκει τ' ὅρματα τῆς Ἀρβανίτιᾶς φαίνονται ἔτοιμα νὰ σφίξουν στὰ σιδερένια στέρνα τους τὴν πόλη, ὥσπου νὰ ξεψυχήσῃ.

Δώδεκα χιλιάδες τὴν πολεμοῦν. Νυχτόμερα τὰ κανόνια βροντοῦν καὶ τὰ τουφέκια ἀστράφτουν καὶ λάμπουν τὰ σπαθιὰ καὶ οὐρλιάζουν τὰ πολεμοθρεύμένα στήθη μπροστὰ στὸ χάντακα. Οἱ μπόμπες νυχτόμερα κατεβαίνουν στὰ σπίτια, ἀναποδογυρίζουν τὶς στέγες, γκρεμίζουν τοὺς τοίχους, σκορποῦν στάχτη τὰ ἔπιπλα καὶ τοὺς κατοίκους. Τὰ βόλια σκαλίζουν τὸ χῶμα καὶ ρίχνουν κάτω τὰ κορμά· τὰ γιατσαγάνια ξεσχίζουν τὰ τείχη, θρυμματίζουν τὶς πολεμίστρες καὶ βάφονται στὸ αἷμα καὶ στὸν πηλό. Μὰ ἡ πόλη χαλκόστερνη στέκει στὴ γῆ της, ἀδιάφορη στὴ

λύσσα τοῦ ἔχθροῦ καὶ τοῦ χάρου τις σαῖτες. Μέσα της ἔχει τὸ Μαυροκορδάτο καὶ τὸ Μάρκο Μπότσαρη· μέσα της τὸ Γρίβα καὶ τοὺς Μωραΐτες δόπλαρχηγούς.

—”Η τρόπαιο νίκης ἡ νεκροκρέβατο ἐδῶ! εἶπαν ὅλοι στὸ πρῶτο φανέρωμα τοῦ ἔχθροῦ. Καὶ τὸ ἔκαμαν ὡς σήμερα. Τί θὰ γίνη αὔριο, ποιός τὸ ξέρει;

Μὰ δὲ Γιάννης Γούναρης δὲ σκέφτεται γι' αὐτά. Δὲν τὸν μέλει τέσσερα! Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ποὺ ἔδιωξε τὸν ὕπνο ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἀπὸ τοῦ κυνηγοῦ τὴν ψυχὴ δὲν ἔδιωξε τὴν λαχτάρα.

Μὲ τὸ τουφέκι στὴν ἀγκαλιὰ πλαγιασμένο, ζωσμένος τὰ μπαρουτόσκαγα, μὲ τὸ σακούλι στὸν δῶμα βγῆκε νὰ κυνηγήσῃ, γιὰ νὰ θρέψῃ τὸν ἀφέντη του. Γυρίζει στὰ ριζώματα τοῦ Ζυγοῦ, πηδᾶ χαντάκια καὶ τάφρους, δρασκελὰ κορμόδεντρα, ἀνεβαίνει σὲ ράχες, ροβολᾶ στὰ λακκώματα πάντα ἀνήσυχος.

Τὰ κυνηγάρικα σκυλιά πολλὲς φορὲς γαύγισαν, γιὰ νὰ κράξουν τὴν προσοχὴ του. Πολλὲς φορὲς γοργοπόδης δὲ λαγός ξέφυγε ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα· πολλὲς φορὲς ἡ ξυλόκοτα φτεράκισε μπροστὰ στὴν κάνα του. Μὰ δὲν ἔχει τὸ νοῦ νὰ σηκώσῃ τὸ τουφέκι. Πουλιά διάβηκαν κοπάδι ἀπὸ τὸ κεφάλι του· μὰ δὲ γυρίζει μάτι νὰ τὰ ίδῃ. Ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ὅρεξη νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ σῶμα του. Ἀλαφρὴ πέτεται μακριὰ στῆς ”Αρτας τὰ στενοσόκακα, τὰ σπίτια τὰ κλειστά καὶ πάσχει νὰ βρῇ τὴν φτωχὴ οἰκογένειά του, μπορεῖ νεκρή, ἵσως παγωμένη κάτω ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ δράκοντα. ”Ω, ναί! πολὺ καλὰ τὸ γνωρίζει. Δράκοντας εἶναι δὲ πασάς, ποὺ τὴν κρατεῖ στὰ νύχια του. ”Ισως δὲν τὴν ἔπινε ἀκόμη, δὲν τὴν κακομεταχειρίστηκε· μὰ μπορεῖ νὰ τὸ κάμη. Φτάνει μόνο νὰ ὑποψιαστῇ.

—”Αχ καὶ νὰ τέλειωνε! ψιθύρισε μὲ βαρὺ ἀναστεναγμό.

Ναί· νὰ τέλειωνε μιὰ ὥρα ἀρχύτερα τὸ βάσανο! Νὰ ἔπαιρναν τὸ κάστρο οἱ ἔχθροι! ”Ο πασάς θὰ γυρίσῃ στὴν ”Ηπειρο καὶ μαζὶ θὰ γυρίσῃ δὲ Γιάννης Γούναρης στὴν οἰκογένειά του. ”Η καρδιά του ἄμοιρου γονιοῦ πλημμύρισε ἀπὸ ἀναγάλλιαση σ' αὐτὴ τὴν σκέψη. Μιὰ στιγμὴ πίστεψε, πώς ἡταν ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. ”Ολόχαρος δὲ νοῦς του βλέπει ἔνα ἔνα τοὺς τόπους, ποὺ θὰ διά-

βαίνε. Νά την και ἡ "Αρτα ! "Αχ, νά κι ἡ γυναίκα, τὰ παιδιά του,
ζωντανά ! Γιά δές, πώς τρέχουν νά κολλήσουν ἀπάνω του !

Μπάμ ! βρόντηξε τὸ τουφέκι του ξυπνώντας τὴ λαγκαδιά.

"Ενα ζευγάρι ξυλόκοτες ἔπεσαν, σερνικό και θηλυκό πλάι πλάι μὲ ματωμένο τὸ στήθος, σπασμένα τὰ φτερά, μὲ μάτια νυσταγμένα. "Ετρεξε, τὰ σήκωσε στὰ χέρια του, τὰ ψηλαφά, νά ἰδῃ τὸ πάχος τους. Κι ἐκεῖ, πού σφαλοῦν τὰ μάτια στὸν αἰώνιο ὅπνο και τὰ ράμφη ἀνοίγουν, γιὰ νά ρουφήσουν στερνὸν ἀέρα στὰ φλογισμένα σωθικά τους, τὰ ρίχνει στὸ σακούλι του. "Επειτα χαρούμενος τρέχει νά ζητήσῃ ἄλλο κυνήγι και συλλογίζεται τὰ φιλέματα, πού θὰ πάρη τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν ἀφέντη του.

Μὰ ἔκοψε τὸ δρόμο και τὴ χαρά του ἀπότομα καμπάνας κλαγγή χύθηκε γέμισε πέρα ως πέρα τὸν κάμπο. "Ο Γούναρης ξαφνίστηκε γύρισε ζερβόδεξα τὸ κεφάλι, ζητώντας νὰ γνωρίση ποῦθε ἔρχόταν. | Πρώτη φορὰ τὴν ἄκουε. "Ο κατακτητὴς ἀπὸ αἰῶνες τώρα ἀρνήθηκε στοὺς χριστιανοὺς τῆς ἑκκλησίας τὴ φωνή, νὰ μὴ θυμίζῃ στὸ ραγιά οὐράνια παρηγοριά κι ἐπίγεια βυζαντινὴ βασιλεία ! "Εσπασε τὶς καμπάνες λιανὰ κομμάτια γικρέμισε τὸ καμπανοστάσια. "Οπου κι ἄν γύρισε ὁ κυνηγὸς σὲ χωριά και πολιτεῖες, καμπάνα δὲ γνώρισε κλαγγή της δὲν ἄκουσε. Μὰ τὸ αἷμα τὸ προαιώνιο, τὸ χριστιανικό, πού πέρασε στὴ σάρκα του ἀπὸ γενεὲς γενεῶν, ξαφνίστηκε τώρα στὸν ἥχο σὰν βαρυκοιμισμένος πολεμιστὴς στὴ σάλπιγγα. Τὸ σῶμα του ἀνατρίχιασε, ἀναταράχτηκε ἡ καρδιά. "Α, ναί, τὴ γνώρισε εἶναι καμπάνα χριστιανική και ἔρχεται ἀπὸ τὴν πόλη μέσα.

"Αγρυπνοι τὴν πολεμοῦν ἔχθροι, στεριά και θάλασσα. Τῆς ἔκοψαν τὸ ψωμί, τὰ βόλια, τὴν μπαρούτη, τῆς ἔκοψαν τὴ βοήθεια. Μὰ ἐκείνη ἀκόμα πολεμᾶ. Πολεμᾶ και ζῇ ἐλεύθερη. "Οσοι νεκροί, θάφτονται βαθιά στὸ χῶμα της. "Οσοι ζωντανοί, χαίρονται στὰ καλὰ τοῦ ἥλιου και γλεντοῦν. Σήμερα ἐλεύθεροι, αὔριο νεκροί· τί πειράζει ; Σήκωσαν τὰ ἔθνικὰ λάβαρά τους στὸν ἀδούλωτο ἀέρα· στήλωσαν τὰ θρησκευτικά τους σήμαντρα και πανηγυρίζουν. Αὔριο γεννιέται δ Ῥιστός, δ λυτρωτὴς τοῦ

κόδσμου. Τής γῆς τους λυτρωτές αύτοί, τῶν Ἱερῶν τους τάφων, τῶν οἰκογενειακῶν βωμῶν, δοξολογοῦν τὸ μέγα Βρέφος, ποὺ δίδαξε νὰ περιφρονοῦν τὸ θάνατο τοῦ ἐνὸς γιὰ τὸ λυτρωμὸ τοῦ δλού.

Ο Γούναρης χαμήλωσε τὸ τουφέκι του, ἀκούμπησε στὴν κάνα τὸ χέρι καὶ κοιτάζει ἐκεῖ κατὰ τὴν πόλη, ἀγγελόφερτος ἀπλώνει τὸ βλέμμα του ἀδούλωτο καὶ βλέπει ἑκστατικός. Δὲν ἀντικρίζει πιὰ τὴ στενὴ λουρίδα τοῦ Μεσολογγιοῦ. Βλέπει τὴν ἐλληνικὴ γῆ πέρα ἐλεύθερη κάτω ἀπὸ ἔνα στέμμα καὶ μιὰ σημαία. Καὶ εἶναι τὸ στέμμα ὁ δικέφαλος ἀετός. Κι εἶναι ἡ σημαία ἡ γαλανόλευκη. Ἐλευθερία ἐκεῖ. Ἐλευθερία καὶ Ειρήνη! Οἱ γονέοι χαίρονται τὰ παιδιά καὶ τὰ παιδιά τοὺς γονέους. Τὰ νιάτα ζευγαρώνουν, χτίζουν θεμέλιο ἀκλόνητο τὰ γεράματα. Ο πατέρας κοιμᾶται ἡσυχος στὴν κλίνη του κι ὁ δουλευτὴς τρυγᾶ τοὺς καρπούς τῆς γῆς, δίχως τὸ φόβο τοῦ χωροφύλακα καὶ δίχως τοῦ δεκατιστῆ τὸ μέτρημα.

Μαζὶ μὲ τὴν κλαγγὴ ἔχει ὁ κυνηγὸς γύρω του μυρτιᾶς καὶ λιβανιοῦ μοσκοβιλάδα καὶ τὴ ρουφᾶ λαίμαργος, σὰν ἥλιοψημένο φύλλο τῇ δροσιά. Ἡ καρδιά του ἀγοίγεται στὸ μυστήριο. Πότε θ' ἀπολάψῃ κι ἐκεῖνος τὴ ζωή, ποὺ χαρίζει ἡ Ἐλευθερία στὰ τέκνα της;

— "Α, πότε! . . . ψιθυρίζει ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Μᾶ βλέπει ἀγνάντια του τὸ στρατόπεδο τῶν ἔχθρῶν μὲ τὰ κανόνια στημένα καὶ πυκνὴ καταχνὶα πλακώνει τ' ὅνειρό του. Τὸ δένδρο τῆς Ἐλευθερίας δὲν ἔνθισε ἀκόμα ἐκεῖ· φυτεύτηκε, μᾶ δὲν ἔκαμε καρπούς. "Οφις κακὸς παρομονεύει στὴ ρίζα, βούλεται νὰ τὸ μαράνη. Τὸ εἰπε ξάστερα δ 'Αλη - ἀγάς. Αὔριο θὰ κάμη τὴν ἔφοδο δ Τούρκος.

— "Αν τὸ ἥξεραν! συλλογίστηκε.

— Ναί, ἀν τὸ ἥξεραν νὰ μὴν ἀφήσουν ἀφύλαχτο τὸ κάστρο. "Αν τὸ γνώριζαν, νὰ μὴν πᾶνε στὶς ἑκκλησίες παρὰ στοὺς πύργους· νὰ μὴν πάρουν κεριὰ στὸ χέρι, παρ' ἀστόμωτα σπαθιά, νὰ μὴν ψάλουν τροπάρια στὸ Χριστό, μᾶ τραγούδια τρανολάλητα στὸν "Αρη, τὸν προγονικὸ Θεό τους. Οἱ ἑκκλησίες εἶναι τῶν ἔ-

λευθέρων δ σεπτός βωμός· τῶν διούλων εἶναι οἱ πύργοι. Ἀχ ! νὰ τὸ ἥξεραν.

— Μᾶ ποιός νὰ τοὺς τὸ εἰπῆ;

Ναί, ποιός νὰ τοὺς τὸ εἰπῆ! Μόνος αὐτὸς τὸ ξέρει κι οἱ Ἀρβανίτες. Ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν αὐγὴ τὰ σπαθιά τους τροχοῦν ἀνυπόμονοι γιὰ τὴν ὥρα τῆς ἐφόδου. Θέλουν νὰ χορτάσουν αἷμα καὶ λάφυρα κι ἔκεινος, τι νὰ κάμη ἔκεινος ! Τὸ εἶναι του κρατεῖ δ τύραννος. Τὴ γυναίκα του, τὰ παιδιά του, τὰ ἀγγελούδια του μεγαλώνουν. Πῶς νὰ τοὺς κόψῃ τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἵσκιο ὁ πατέρας!

— Ὡχ, Χριστέ μου, βάλε τὸ χέρι σου !

Καὶ ἄθελα σφαλεῖ τὰ μάτια, γυρίζει τὶς πλάτες στὴν πόλη καὶ φεύγει μακριά. Πηδᾶ χαντάκια καὶ τάφρους, δρασκελᾶ κορμόδεντρα, ἀνεβαίνει ράχες, κατεβαίνει λαγκαδιές, βουνὰ θέλει νὰ ρίξῃ πίσω του. Μᾶ ἡ κλαγγὴ ἀκολουθεῖ τὸ βῆμα του παντοῦ, ἀντιλαλεῖ στ' αὐτιά του, μέσα στὰ σπλάχνα του βροντά :

— Γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !...

‘Ο Γούναρης ρίχτηκε σ’ ἔνα λιθάρι ἀπελπισμένος. Ἐμπρός του ἔχει τὰ παιδιά καὶ τὴ γυναίκα του. Εἰκόνα φόνου καὶ δλέθρου ἄλλη ἀπλώνεται γύρω του : Τὸ Μεσολόγγι πατιέται τώρα καὶ κουρσεύεται ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες. Θρυμματίζονται οἱ πύργοι, καπνίζουν τὰ σπίτια, σέρνονται εἰκονίσματα στὸν αἷματόβρεχτο πηλό. Λαχτάρα παντοῦ καὶ θρῆνος· τρόμος καὶ χαμός ! Οἱ ἄνδρες κείτονται στὸ αἷμα τους. Στοὺς πύργους λάμπουν τὰ μισοφέγγαρα καὶ ἀνεμίζουν. Κι ἡ Ἑλληνικὴ σημαία πεσμένη κάτω τοῦ λέει ἄφωνα, πῶς ἔκεινος εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης καταστροφῆς. Ἐκεῖνος, ποὺ στάθηκε πατέρας, μᾶ ὅχι καὶ χριστιανός.

Γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !... ἀντιλαλεῖ πάλι τὸ σήμαντρο στ’ αὐτιά του.

‘Ο Γούναρης πίστεψε, πῶς ἦταν φωνὴ ἀνθρώπινη. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ λέει, πῶς εἶναι καιρός ἀκόμη, πῶς, ἀν θέλη, μπορεῖ δλα τοῦ ἔχθροῦ τὰ σχέδια νὰ τὰ χαλάσῃ.

— “Α, ναί· εἶπε μὲ ἀγωνία. Δὲν εἶμαι μόνο πατέρας. ‘Ο Θεός ἔχει φροντίδα τὰ παιδιά μου· ἔγω τὴν τύχη τοῦ Γένους μου.

Καὶ ἀκράτητος, σὰν ἀπὸ ἀνώτερη δύναμη σπρωγμένος, ὅρμησε κάτω στὸ περιγιάλι, ποὺ καθρέφτιζε τῆς δύσης τὰ πανώρια χρώματα.

Τὸ μήνυμα.

Τὸ τούρκικο στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στὸ ποδάρι. 'Απ' ἄκρη σ' ἄκρη στὸν κάμπο ἡ ζωὴ αἷμα μυρίζεται κι ἀναβράζει. "Αντρες ντύνονται βιαστικοί, ἄλογα σελοχαλινώνονται, φυσέκια καὶ στουρναρόπετρες μοιράζονται. Δοκιμάζεται δὲ ἀθέρας* τοῦ σπαθιοῦ καὶ τοῦ ἀπελατικιοῦ τὰ καρφιά, ἥν ἀνοίγουν κεφάλια μὲ τὸ πρῶτο χτύπημα. Τῶν καριοφιλιῶν οἱ φωτιές ψηλαφοῦνται. "Οσοι πιστοί, γονατίζουν καὶ προσεύχονται μὲ τὰ χέρια σμιχτά, μὲ τὸ πρόσωπο στῇ γῇ. "Άλλοι ὀρθοὶ καὶ σοβαροὶ φαίνονται βυθισμένοι στὸν ἄπειρο κόσμο τῶν ψυχῶν. "Αν σκοτωθοῦν, θέλουν νὰ περάσουν γοργά τὸ Τρίχινο γεφύρι, νὰ βροῦν τὰ πιλάφια τοῦ παραδείσου. "Αν ζήσουν, νὰ γυρίσουν σπίτι τους φορτωμένοι στὰ λάφυρα.

Οἱ δερβίσηδες τρέχουν ἐδῶ κι ἔκεῖ φωνάζοντας τὴν προσευχὴν καὶ παρακινώντας τοὺς πιστούς στὴν μάχη : «"Ἐνας Θεός μέγας δὲ Ἀλλάχ, καὶ Μωάμεθ δὲ προφήτης αὐτοῦ! Θάνατος στοὺς ἀπίστους, θρίαμβος τοῦ Ἰσλάμ!" Οἱ πασάδες καὶ οἱ μπέηδες τάζουν γρόσια καὶ φλωριά καὶ στολίδια. Τῶν ἀπίστων τὰ πλούτη στὰ παλικάρια· ἡ γῇ στὸν Ἀλλάχ.

'Η νύχτα βουβὴ παραστέκει ἐπάνω τους. "Αστρο δὲ φαίνεται κανένα. Μπροστὰ μόλις ἔχωρίζει τὸ κάστρο. Ψηλώνει πίσω δὲ Ζυγός καὶ δίπλα στέκεται ἡ Βαράσοβα. Δὲ γεννιέται δὲ Χριστὸς ἀπόψε λυτρωτῆς. 'Ο Χάρος γοργοτρέχει ἔτοιμος μὲ τὶς σαΐτες στὸ δοξάρι καὶ τὸ βρόχο στὸ χέρι του.

'Ο Γούναρης δλόρθος μέσα στὴ σκηνὴ ἔχει παγωμένο τὸ σῶμα κι ἀθυμη τὴν ψυχὴν. 'Οχτακόσιοι Ἀρβανίτες, διαλεχτοὶ ὅλοι, δρμητικοὶ σὰ δρόλαπας, βγῆκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὰ δόντια. Τώρα κείτονται κρυμμένοι δίπλα στὸ χάντακα, δργιές μόλις μακρυά ἀπ' τὰ τείχη. Δὲν περιμένουν παρὰ τὸ σύνθημα καὶ τότε νὰ τιναχτοῦν σαΐτόφιδα νὰ κολλήσουν ἀπάνω τους.

Θά βροῦν τάχα ἔκει τοὺς Χριστιανούς ; Τὸ πίστεψε ὁ γραμματικός ;

Κάτω στὸ περιγιάλι, ποὺ γύριζε, εἶδε ἄξαφνα ἔνα προιάρι. Ὁ γραμματικός τοῦ Μακρῆ κατέβαινε ἀπὸ τὸ Ἀντελικὸ στὸ Μεσολόγγι. Ἐβγαλε τὸ μαντήλι, νόημα τοῦ ἔκαμε νὰ ζυγώσῃ, ἔκεινος ὅλο καὶ κατέβαινε. Δέν ἥθελε νὰ πιστέψῃ, πῶς φρόντιζε γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Καὶ σὰν ἔκαμε τὸ σταυρὸ του καὶ ξεμυστηρεύτηκε, ἔκεινος ἔφυγε χωρὶς οὕτε «γειά σου» νὰ τοῦ εἰπῇ. Καὶ εἶχε δίκιο, τὸ γνώριζε πῶς εἶχε δίκιο. Μὲ τί χείλη νὰ χαιρετήσῃ ὁ πολεμιστὴς ὁμόφυλο, ποὺ βρίσκεται τέτοιες μέρες στὸ στρατὸ τοῦ ἔχθροῦ ! Μὲ τί καρδιὰ νὰ πιστέψῃ σὲ ἀνθρώπο, ποὺ στρώνει ἀκόμη τὸ τραπέζι τοῦ πασᾶ ἔκεινου, ποὺ ἔρχεται νὰ πνίξῃ τὴν πατρίδα στὸ αἷμα καὶ στὴ σκλαβιά ;

‘Αλίμονο, ἀν δὲν μὲ πίστεψε !.. ἀλίμονο !.. ψιθύρισε ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

“Ἄξαφνα ὁ πατέρας ἔπυνησε μεγαλοδύναμος καὶ στέρεψε πάραυτα τὶς βρύσες τῶν ματιῶν του. Καλύτερα νὰ μὴν πίστεψε, καὶ τερα νὰ μείνουν ένοιαστοι οἱ “Ἐλληνες. Χάνονται ἔκεινοι, ναὶ μὰ ζοῦν τὰ παιδιά του. Τὰ παιδιά του. Τὰ παιδιά καὶ ἡ γυναίκα του ! Τὶ ἔπαθε καὶ δταν τὸ συλλογίστηκε πρίν ! Ποιός δαίμονας τοῦ σήκωσε τὰ μυαλά ! Μήπως ἀν βροῦν ἀντίσταση οἱ Τοῦρκοι, δὲ θὰ ύποψιαστοῦν πρῶτα ἔκεινον ; Καὶ τότε ; “Ἄχ, ἀλίμονο ! Τὰ τρυφερὰ κορμά τους στοὺς σκύλους θὰ ριχτοῦν καὶ τὰ κεφάλια τους μπηγμένα στὰ παλούκια θὰ γίνουν στοὺς ραγιάδες φρικτὸ παράδειγμα. Καλύτερα, ποὺ δὲν τὸν πίστεψαν.

—Γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !...

‘Η κλαγγὴ ἀντήχησε πάλι κι ἀπλώθηκε στὴ μαύρη νύκτα.

Οἱ ἐκκλησιές ἄνοιξαν τὶς πόρτες τους· τρέχουν τώρα νὰ λειτουργήθοιν οἱ πιστοί. Μὰ δ ἔχθρὸς παραμονεύει. Σφύριγμα δυνατὸ ἀκούστηκε. Καὶ σύγκαιρα τρανὸς ἀλαλαγμὸς καὶ κανονιοβολὴ τάραξαν τὴ γῆ καὶ φώτισαν τὰ πάντα. Οἱ Τοῦρκοι χύθηκαν στὰ τείχη. ‘Ο Γούναρης τινάχτηκε ἔξω δίβουλος*. Τὶ ἥθελε νὰ γίνη κι αὐτὸς δὲν ἤξερε. “Ηθελε καὶ τὰ δυό δὲν ἥθελε κα-

νένα. Μὰ σύγκαιρα πύρινος ὄφις φάνηκε στὰ τείχη καὶ τουφέκια βρόντησαν. Τὰ βόλια ἔπεσαν χαλάζι στὸ στρατόπεδο.

—Δόξα σοι ὁ Θεός! Στέναξε ὁ κυνηγὸς κάνοντας τὸ σταυρὸν του.

Κι ἔπεσε στὰ γόνατα. 'Ο λόγος του πιστεύτηκε. Τώρα πικρὸ μολύβι θέριζε τὴν Ἀρβαντιά. Τ' ἀλογα πέφτουν νεκρὰ στὸ χῶμα, πρὶν φέρουν τοὺς καβαλάρους στὴ μάχη. Οἱ σημαιοφόροι μόλις προφτάσουν νὰ μπῆξουν τὶς σημαῖες στοὺς πύργους καὶ γκρεμίζονται μαζὶ στὰ θολὰ νερά τοῦ χάντακα. Πηδοῦν ἀδιάκοπα στὸ κάστρο οἱ ἔχθροι. Μὰ τρέχουν καὶ τοὺς κόβουν οἱ "Ελληνες. Δὲν ἔχουν μόνο τουφέκι καὶ σπαθί. "Έχουν ἀξίνες καὶ τσαπιά, τσεκούρια καὶ στυλιάρια, κεραμίδια καὶ πέτρες. "Ο, τι βρεθῆ στὰ χέρια τους, γίνεται σιδερόξυλο. Δὲν εἶναι μόνο πολεμοθρεμμένοι οἱ ἄνδρες, μὰ καὶ παιδιά καὶ γυναῖκες, ἀνδρειωμένες τώρα μὲ τὴν προγονικὴ δργή. Φωτιά καὶ σίδερο γύρω τους, μὰ δὲ λιποψυχοῦν.

'Ο Γούναρης στέκει βουβός καὶ ἀφανισμένος. Τρέμει τὸ πεῖσμα τοῦ ἔχθροῦ καὶ τῇ δύναμῃ. 'Ως πότε θὰ βαστήξουν; Τ' ἀδύνατα ἐκεῖνα τείχη, οἱ χωματένιοι σῷροι πῶς θὰ κρατήσουν τὴν ἀνθρωποπλημύρα, ποὺ δλο δυναμώνει καὶ βροντομαχᾶ ἀπάνω τους!

"Ἄξαφνα κάτω ἀπὸ τὴν ἀχνὴ λάμψη τῆς αὐγῆς βλέπει τοὺς σπαχῆδες* νὰ σκορποῦν πίσω. Γύρισε ἀριστερά, τὸ ἔδιο. Στὴ μεγάλη τάπια καὶ σ' δλο τὸ προτείχισμα κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία καὶ χαιρετίζει τοῦ ἥλιου τὴν ἀνατολή. Καὶ δῶθε πέρα ἀπὸ τὸν χάντακα οἱ "Ελληνες μὲ γυμνὰ σπαθιά κι αἰματοβαμμένη φουστανέλα κυνηγοῦν στὶς σκηνὲς ἀνάμεσα τοὺς ἔχθρούς. Φεύγουν οἱ Ἀρβανίτες! Πιστόλες βροντοῦν, λάμπουν σπαθιά, ἀντηχοῦν ἀλαλαγμοὶ καὶ σφυρίγματα. Κι ἀνάμεσα στὴν ἄγρια βοὴ ἀκούεται ἡ κλαγγὴ σὰ φωνὴ οὐρανόσταλτη:

— Γκλάν γκλάν! .. γκλάν γκλάν! .. γκλάν γκλάν! ..

*Ο Γούναρης ἔκαμε τὸ σταυρὸν του . . .

— Τὸ Μεσολόγγι σώθηκε.

**Αντρέας Καρναβίτσας.*

« Παλιὲς Ἀγάπες »

Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

[1826]

Θέλτε ν' ἀκοῦστε κλάματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια :
 Περᾶστε ἀπὸ τὸ Κάρελι κι ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι.
 'Εκεῖ θ' ἀκοῦστε κλάματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια,
 πῶς κλαῖνε οἱ μάνες γιὰ παιδιά καὶ τὰ παιδιά γιὰ μάνες.
 Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ σκοτωμό, ποὺ θὲν νὰ σκοτωθοῦνε,
 μόν' κλαῖνε γιὰ τὸ σκλαβωμό, ποὺ θὲν νὰ σκλαβωθοῦνε.

·Ηταν Σαββάτο ἀποβραδίς, ἀνήμερα Λαζάρου
 τρανὸ τελάλη βάρεσαν μέσα στὸ Μεσολόγγι·
 στὶς ἐκκλησιές μαζώχτηκαν δλοι μικροὶ μεγάλοι
 κι ἔνας τὸν ὅλλον ἔλεγε κι ἔνας τὸν ἄλλο λέει :
 — «'Αδέρφια, τί θὰ κάμωμε στὸ χάλι ποὺ μᾶς ἥβρε :
 εἴκοσι μέρες πέρασαν, ποὺ δὲ ζαερὲς* ἐσώθη
 φάγαμε ἀκάθαρτα σκυλιά καὶ γάτες καὶ ποντίκια
 τὸ Βασιλάδι ἔπεσε, τὸ Αίτωλικόν ἔχάθη,
 ἥρθαν καὶ τὰ καράβια μας καὶ πάλι πίσω πᾶνε.»
 Θανάσης Κότσκας· φώναξε, Θανάσης Κότσκας λέει :
 — «'Αδέρφια, δὲς πολεμήσωμε τοὺς Τούρκους σὰ λιοντάρια
 καὶ τὸ γιουρούσι* δὲς κάμωμε, πάς καὶ διαβοῦμε πέρα.
 Μπροστά θὰ νάβγουν οἱ γεροί, στὴ μέσην οἱ γυναῖκες.

·Έγινηκε τὸ τσάκισμα μὲς στοῦ Μακρῆ τὴν τάπια
 καὶ τὸ γεφύρι χάλασσαν καὶ τὰ παιδιά τὰ πνίξαν.
 Οἱ ἄρρωστοι μέσα μείνανε, μαζὶ μὲ τὸ δεσπότη·
 φωτιά στὸ κάστρο βάλανε. Κανένας δὲ σκλαβώθη.

Δημοτικόν.

Ο ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ

— 'Εδω είναι· φθάσαμε!' μοι δείπεν ό φίλος μου σταματήσας.

Καὶ εἰσήλθομεν εἰς ἓν καπηλεῖον τῆς Πλάκας, παρὰ τὸν στρατώνα τῆς Χωροφυλακῆς, εἰς ἓν τῶν πενιχρῶν καὶ χαμηλῶν ἐκείνων καπηλείων ὅμα καὶ μαγειρείων, εἰς τὰ δποῖα παρὰ τὸ βαρέλιον τοῦ ρητινίτου ἐκτίθενται καὶ δυὸς-τρεῖς καπνισμέναι χύτραι, δσμὴν λίπους ἡ ἔλαίου ἀποτνέουσαι.

— Φώναξε τὸ γέρο, Γιάννη! εἶπεν ό φίλος μου πρὸς τὸν γενειοφόρον κάπηλον.

Οὗτος εἰσῆλθε διὰ μικρᾶς θύρας εἰς τὴν συγκοινωνοῦσαν οἰκίαν καὶ ἥκουσα φωνὴν ἡχηράν ἀποκρινομένην: «"Ἐρχομαι!» Μετ' ὀλίγον δέ, ἐπὶ τῆς φλιᾶς* τῆς θύρας ἐνεφανίσθη, εὐθυτενῆς καὶ μὲ σταθερὸν βῆμα, γέρων μετρίου ἀναστήματος, μιξοπόλιον* ἔχων τὸ γένειον καὶ ὑγρούς τοὺς δόφθαλμούς, μέλανα σκοῦφον φορῶν διὰ γαλαζίου μανδηλίου περιδεδεμένον, γελέκι ἀνοικτὸν ἐμπρός καὶ σταυρωτὸν καὶ πλατεῖαν κυανῆν νησιώτικην βράκαν.

‘Αφοῦ ἔχαιρέτησε, στηρίξας τὴν παλάμην ἐπὶ τοῦ στήθους του καὶ ὑποκλίνας, ἥλθε καὶ ἐκάθισε πλησίον μας.

Τὸν ἐκοίταξα μὲ συγκίνησιν· μοι δὲ φαίνετο ὡς νὰ ἥρχετο ἐκ τοῦ βάθους τοῦ παρελθόντος, ὡς ταξιδιώτης ἐξ ἀπωτάτης καὶ θαυμασίας χώρας ἐπιστρέψας, κομίσας ἐκεῖθεν πληγὰς καὶ συγκινήσεις καὶ παραδόσεις μεγαλείου καὶ ἡρωισμοῦ.

— Παπποῦ! τοῦ λέγει ό φίλος μου, πρὸ πολλοῦ γνωρίζων αὐτόν. 'Ο νέος ἀπ' ἔδω ἥλθε νὰ σὲ ἰδῇ, ν' ἀκούσῃ ἀπὸ τὸ στόμα σου διὰ τὰ μπουρλότα.

Μετέβην νὰ τὸν ἀκούσω διηγούμενον, πῶς ἐπυρπόλησε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὴν Μεθώνην. 'Ο γέρων, πικρῶς ἀπογοητευμένος, δὲν ἥθελε τίποτε, συνήθως, νὰ εἴπῃ. Καὶ δημως, δταν ἥρχιζε τὴν περὶ πυρπολικῶν ἀφήγησιν, ἡ φαντασία του ἐθερμαίνετο, δ γέρων ἀνετρίχιαζεν ὡς πολεμικός ἵππος, δσφραινόμενος πυρίτιδα, αἱ ἀναμνήσεις ἡνωρθοῦντο ζῶσαι πρὸ τῶν δφθαλμῶν του· καὶ διηγεῖτο τὴν ἴστορίαν του, λησμονῶν εἰς τὸν πολεμο-

χαρή του ένθουσιασμόν, ότι τοῦ δράματος ἐκείνου δὲν ἦτο θεατής ἀλλ' ἥρως.

Ἐστράφη λοιπὸν πρὸς ἐμέ:

— «Γιὰ τὰ μπουρλότα, παιδί μου, θέλεις νὰ σοῦ πῶ; Τὰ μπουρλότα ἥτανε καράβια πέντε ώς δέκα χιλιάδων κιλῶν. Ἔκαναν λούκια* ἀπὸ μπαρούτι καὶ στὴν ἄκρη ἔβαζαν βώλους ἀπὸ μπαρούτι ζυμωμένο· τ' ἄναβαν μὲν κάτι κλαδιά σᾶν αὐτὰ ποὺ ἀνάβουν τοὺς φούρνους· ἀπὸ πίσω ἀπ' τὸ καράβι ἥταν ἔνα παραθύρι καὶ πηδοῦσες στὴ βάρκα. Ὁποιος εἶχε καρδιά, ἐκεινοῦ τούδιναν νὰ βάνη φωτιά. Μιὰ νύχτα ἥμασταν μπρὸς στὰ Μοθώκρωνα· ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα ἥταν ἀραγμένη στὸ λιμάνι...»

Ο φίλος μου καὶ ἔγὼ προσείδομεν ἀλλήλους μειδιῶντες, διότι ἐπέτυχε τὸ τέχνασμα. Ἀλλ' ὁ γέρων, δοτὶς τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἔβλεπεν ἥδη τὸν τουρκικὸν στόλον περισσότερον παρὰ ἡμᾶς, δὲν εἶδε τὸ μειδίαμα καὶ ἔξηκολούθησε:

— «Ο καπετάνιος ἔβαλε ἐμένα μπουρλοτιέρη. "Α, τί χαρὰ ἥταν ἐκείνη! μέσα σὲ τόσα παλικάρια, ἔνα κι ἔνα, νὰ διατάξῃ γιὰ μπουρλοτιέρη ἔνα παιδί εἰκοσιτεσσάρω χρονῶ, ἔνα ξένο παιδί, Μυτιληνιό, δὲν ἥτανε λίγο πράμα. Νά, τὸ θυμοῦμαι! Ὁξω στὰ Μόθωνα οὔτε καντήλι δὲν ἔφεγγε, σκοτάδι καὶ νέκρας· ἡ πούλια ἔδειχνε μεσάνυχτα· οἱ ὁχτροὶ ροχάλιζαν βαθιά μὲς στὰ καράβια τους. . ." Ἐμεῖς πήραμε τὸ μπουρλότο καὶ τραβούσαμε πάνω στὴ φεργάδα· ἔγὼ ἀπίκο* μέσα στὸ μπουρλότο μὲ τὸ δαυλὶ στὸ χέρι. Ζυγώναμε· ἡ φεργάδα μὲς στὸ σκοτάδι ἔμοιαζε σᾶν κανένα θεόρατο, κατάμαυρο θηρίο. Ζυγώσαμε ἀκόμα· τί καρδιοχτύπι ἥταν ἐκεῖνο! "Αν μᾶς ἔνιωθαν, ἥμασταν χαμένοι· μὰ κοιμόντανε βαριά ὅλοι τους· ἄχ καὶ πῶς θὰ ξυπνήσετε, ἀγάδες. . ." Ζυγώνομε ἀκόμα καὶ νά σου καὶ κολλούμε τὸ μπουρλότο στὴ φεργάδα κι οἱ γάντζοι ποῦχε μπρὸς μπερδεύτηκαν στὰ σκοινιά της. Κάνω τὸ σταυρό μου καὶ βάζω τὴ φωτιά.

Βρόντησαν τὰ ούράνια, τράνταξε τὸ λιμάνι· μὰ γώ, παιδί, βλέπεις, ἀτζαμής*, σάστισα. Δὲν πήδηξα μὲς στὴ βάρκα, ποὺ ἔφυγε· ἔμεινα στὸ μπουρλότο. Ἡ κουπαστὴ τινάχτηκε στὸν ἀέρα· καὶ νιώθω ἔνα δυνατὸ πόνο φηλά στὸ ποδάρι μου, βλέπω, πῶς πῆρε φωτιά τὸ κρέας μου καὶ πέφτω στὴ θάλασσα. Μὰ

τότε ξγινε ξνα κακό, πού δὲν ματάειδαν τὰ μάτια μου. Ἡ φεργάδα ἄναψε μεμιᾶς, γιατὶ εἶχε μπαρούτι μέσα καὶ τινάχτηκε στὸν ἀέρα. Ἀνάμεσα ἀπὸ κάτι φλόγες κόκκινες, κίτρινες, γαλάζιες, πού σφύριζαν σὰ φίδια, πετιοῦνταν ἡ φρεγάδα κομμάτια κομμάτια· οἱ τουρκαλάδες, τ' ἄρμενα, τὰ κανόνια ἀρμένιζαν στὸν οὐρανὸν καὶ πέφτοντας, περνοῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου· ἔπειταν τριγύρω μου, πλάτς ! πλούτς ! ..

“Ἄν μ' ἔβρισκε τίποτα, θὰ μ' ἄφηνε στὸν τόπο· δῶσ' του, λοιπόν, βουτιές καὶ μακροβούτια. Μά, βγάζοντας τὸ κεφάλι μου ἀπάνω, γιὰ νὰ πάρω, ὀνάσα, μέσα στὴν κοσμοχαλασιὰ ἑκείνη, εἶδα μιὰ βάρκα νάρχεται σιγά.” Ἀν εἶναι τούρκικη, εἶπα, θὰ πάγω μονάχος μου στὸ φοῦντο, γιὰ νὰ μὴ μὲ πιάσουν σκλάβο οἱ ἔχτροι... Στὸ πολεμάρκο* μὲ εἰχαν γιὰ χαμένο· βρὲ τὸ κατημένο τὸ ξένο τὸ παιδί,—εἶπαν—χάθηκε! Μὰ δ Θεὸς τοὺς φώτισε κι ἔστειλαν μιὰ βάρκα, γιὰ νὸ ἴδῃ. ”Οντας ζύγωσε κι εἶδα, πὼς ἥταν δικῆ μας, ἔβαλα τὶς φωνές, γιατὶ τριγύρω μου ἔπλεαν τόσα κεφάλια, κορμιά, χαλάσματα (καὶ μ' ἔβαζαν στὴ μέση σὰν νά ταν θυμωμένα μαζὶ μου κι ἐγὼ τάσπρωχνα, γιὰ νὰ περάσω), πού δὲν μποροῦσαν ἀπὸ μακριὰ νὰ μὲ ἴδουν, νὰ μὲ γνωρίσουν. Ἔπι τέλους ἥρθαν, μὲ πήραν, μὲ πήγανε στὸ πολεμάρκο.

“Ο καπετάν Κριεζῆς εἶπε καὶ μ' ἄλειψαν μὲ σπίρτο· τὴν ἄλλη μέρα τὸ ποδάρι μου νταβούλι. Κάναμε πανιὰ γιὰ τὴν “Υδρα, μ' ἔβγαλαν δξω σ' ξνα σπίτι, μ' ἔριξαν στὸ κρεβάτι· τὴν Ὦδια μέρα ξνας Εγγλέζος ἥρθε καὶ εἶδε τὸ ποδάρι μου. Σὲ λιγο τὸν βλέπω καὶ ἔρχεται μὲ μιὰ κασετίνα καὶ μέσα ξνα πριόνι.

—Βρέ, σκυλί ἀθεόφοβο, νὰ μοῦ κόψης τὸ ποδάρι μου ἥρθες, ε;

Καὶ παίρνω κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό μου δυὸ πιστόλες πού χα καὶ τὸν σημαδεύω τὸν Εγγλέζο. Ἡ θωριά του ξγινε κίτρινη ἄφησε κασετίνες καὶ πριόνια καὶ φευγιό!

“Ἐρχεται ὁ Καπετάν Κριεζῆς:

—Βρέ Στρατή, θὰ πεθάνης βρέ, σὰ δὲν ἄφήσης νὰ σου κόψουν τὸ πόδι!

—Κάλλιο νὰ πεθάνω, καπετάνιο μου, παρὰ νὰ ζῶ μισός,

πριονισμένος, ἀνούφελος· γιά δλάκαιρος, γιά καθόλου! Δὲν τὸν θέλω τὸν Ἑγγλέζο· ἔνας Γιαννιώτης εἰν' ἔδω, μακάρι ἃς πεθάνω στὰ χέρια του, αὐτὸν θέλω.

*Ηρθε—Χρηστάκη τὸν ἔλεγαν—καὶ μοῦ λέει: «Σὲ δεκαεφτά μέρες θὰ σὲ σηκώσω!» Μ' ἔβανε κάτι ἀλοιφές, κάτι πράματα... Στὶς δεκαεφτά, εἶπε, στὶς δεκαοχτὼ σηκώθηκα καὶ κατέβηκα μὲ τὰ δεκανίκια ὡς κάτω στὴν πόρτα.

Μούδωσαν τότε βραβεῖο δχτακόσια γρόσια ἀπ' τὸ μεγάλο τὸ ταμεῖο· τάδινε διακαρίτης δι Λάζαρος Κουντουριώτης σὲ κείνους πούκαψαν τούρκικα καράβια...

Μιὰ μέρα, ποὺ καθόμουν σ' ἔνα σκαμνὶ ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα, πέρασε δι καπετάνιον Πολίτης, δι Γιώργης καὶ μοῦ λέει:

—Καλά, σηκώθηκες· μὰ θὰ σ' ἀφήσωμε καημένε Στρατῆ. Πᾶμε γιὰ τὴν Κρήτη.

—Κι ἐγὼ θαρθῶ!

—Ἐτσι λαβωμένος, ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ περπατήσῃς, τὶ θὰ κάνης;

—Γιὰ νὰ βάζω φωτιὰ στὰ τούρκικα, τὸ χέρι μου εἶναι γερό. Μὲ κοίταξε καλά, μὲ χάιδεψε στὸν δῷμο:

—Εἶσαι παιδὶ μὲ καρδιά! μοῦ πε καὶ μ' ἔγραψε στὸ ρόλο* του.

Σαλπάραμε ἵσια γιὰ τὸν Μπαμπά τῆς Κρήτης· δι Μπαμπάς πάγει ἔτσι, ἔτσι, κάνει γύρους. Στὸ λιμάνι μέσα, μυρμήγκια τὰ τούρκικα καράβια· ἐμεῖς πηγαίναμε πρίμα. "Αμα μπήκαμε, σηκώσαμε τούρκικη σημαία· μὰ διάβολος τόφερε καὶ μεμιᾶς πιάνει μπουνάτσα, κάλμα. Οἱ Τούρκοι μᾶς μυρίστηκαν κι ἔρχονταν ἐπάνω μας ἀπὸ παντοῦ.

—Χαθήκαμε, βρὲ παιδιά! λέει δι καπετάνιος.

Διακόσιες βάρκες, γεμάτες μπαγιονέτα*, μᾶς βάλαν στὴ οὔσην· κιμὰ θὰ μᾶς κάνουν!

*Ἔγὼ ζυγώνω στὸν καπετάνιο Γιώργη καὶ τοῦ λέω:

—Καπετάνιο, θὰ γλιτώσωμε!

—Πῶς, βρὲ παιδὶ μου;

—Νά! νὰ τινάξω ἀναμεσὸς στὶς βάρκες τὸ μπουρλότο· οἱ Τούρκοι θὰ τὰ χάσουν καὶ θὰ μᾶς ἀφήσουν νὰ φύγωμε.

Τοῦ δίνω φόκο*... ”Ελαμψε ό κόσμος, μωρὲ μάτια μου· τινάχτηκε ώς πάνω στὰ σύννεφα. ’Έμεῖς δλοι μὲς στὴ βάρκα· ἐμένα μὲ τράβηξαν, γιατὶ δὲν μποροῦσα ἀκόμη νὰ πηδήξω. Μὰ τὰ σκυλιὰ μᾶς εἶδαν, ἀνάμεσα ἀπ’ τις φλόγες καὶ τὸν καπνό, ποὺ τραβιούσαμε γιὰ τὸ καράβι καὶ σᾶν ξεσάστισαν, ἄρχισαν βροχὴ ἐπάνω μας τὰ βόλια: Βίζζ, βίζζ... βούζαν τριγύρω μας. ’Εγὼ ἥμουνα στὴ μέση καὶ τραβιοῦσα κουπί, γιατὶ ἥμουν χεροδύναμος κι ἡ ὥρα, βλέπεις, ἤθελε δυνατὸ κουπὶ μὰ νάσου κι ἔρχεται ἔνα μιολύβι, ἵσαμε δέκα δράμια καὶ μοῦ φυτεύεται ἐδῶ, στὸ ἄλλο ποδάρι! »”Αλλος τὸ κουπὶ!» φώναξα κι ἔπεσα ἀπὸ τὸ πάγκο μου. Μᾶς κυνήγησαν, μᾶς κυνήγησαν, μὰ ἡ βάρκες εἶχαν σκορπιστῆ καὶ μεῖς προσπεράσαμε πολύ. Φτηγά τὴ γλιτώσαμε!

”Οντας γυρίσαμε στὴν “Υδρα, μὲ βλέπει δ Γιαννιώτης δ γιατρός.

— Ἀκόμα δὲν ἔγιανε τὸ ποδάρι σου, βρὲ Στρατή;
— Εἶναι τ’ ἄλλο, γιατρέ μου!

”Ἐβδομήντα μέρες τόχα δεμένο μ’ ἔνα τσεβρέ!* ‘Ο γιατρὸς μούβγαλε μὲ μιὰ τσιμπίδα τὸ βόλι, μὰ τὸ σημάδι ἀπόμεινε...»

”Ανέσυρε τὸ πλατύ του βρακίον· καὶ ἄνωθεν τοῦ γόνατος εἴδομεν τὸ σημεῖον τοῦ τραύματος καὶ εἰς τὸν ἔτερα πόδα πλατεῖαν καὶ φοβεράν οὐλήν καυσίματος.

• *Αριστοτέλης Κουρτίδης.*

Περιοδικὸν «Ἐστία» 1895.

ΚΑΝΑΡΗΣ

”Ολη ἡ Βουλὴ τῶν προεστῶν στὸ μόλι συναγμένη εἶπε, πώς ἔξω στὴ στεριά τους Τούρκους θὰ προσμένη.

Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι
καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας στὴ μέση.
— Τίποτε, ἀρχόντοι, δὲ φελάει, μονάχα τὸ καράβι.
Σὰ μ’ ἀκουσε ἔνα ἀπ’ τὰ τρανὰ καλπάκια* μας ἀνάβει
καὶ τὸ φαρμάκι χύνει:

— Ποιός εἶν' αὐτὸς καὶ πῶς τὸν λέν, ποὺ συμβουλέες μᾶς δίνει ;
 Νά τὰ Ψαρὰ πῶς χάθηκαν. Κι ἐγὼ φωτιά στὸ χέρι
 πῆρα καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιός τὰ μέρη
 κι εἶπα ἀπὸ κεῖ—δὲ βάσταξα—μὲ χείλια πικραμένα :
 — Νά πῶς μὲ λὲν ἔμένα !

*Αλέξ. Πάλλης.

«Ταμπονράς καὶ Κόπαρος»

ΗΡΩΙΔΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Παράπλευρα στὰ ἀθάνατα ὄνόματα τοῦ Διάκου, τοῦ Καραϊσκάκη, τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Παπαφλέσσα, τοῦ Κανάρη κι ἄλλων ἀκόμα μεγάλων ἡρώων τῆς ἑθνικῆς μας Ἀναγεννήσεως, χαράσσονται μὲ χρυσά γράμματα, στὸ διάδημα τῆς ἐλευθερωμένης Πατρίδος μας τὰ ὄνόματα μεγάλων ἡρωΐδων, ποὺ ὁρμοῦν ἀπὸ δύο τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ χύσουν τὸ αἷμα τους, γιὰ τὸν Ἀγώνα τὸν Ἱερό.

Ἄρχιζοντας ἀπὸ ψηλὰ τὴν Ἡπειρο, βλέπομε γυναικες τοῦ λαοῦ καὶ ὄνομαστες ἀρχόντισσες, ὅπως τὴ Λένη τοῦ Μπότσαρη, τὴ Μόσχω Τζαβέλαινα, τὴ Δέσπω τοῦ Μπότση, τὴ Χάιδω καὶ τόσες ἄλλες νὰ κάνουν θαύματα ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας. Στὴ Μακεδονία τὴ Ζαφειράκαινα καὶ τὴν Καρατάσαινα. Στὴν Πελοπόννησο τὴν Κωνσταντίνα Ζαχαριὰ καὶ τὴ Σάββαινα τὴ Μανιάτισσα. Στὴν Κρήτη τὴ Δασκαλόγιανη καὶ ἄλλες. Στὰ νησιά τὴ Βεσβύζη, τὴν Κοντύλαινα, τὴν Μπουμπουλίνα, τὴ Μαντώ Μαυρογένους. Κι ἄλλες ἀκόμη, στρατιές ὀλόκληρες, ἀπὸ γνωστές καὶ ἀγνωστες ἡρωΐδες, ποὺ ἀποτελοῦν ἔνα γαϊτάνι ἀτέλειωτο ἀπὸ πολύτιμα πετράδια καὶ τίμια φυλαχτὰ τῆς περήφανης γιὰ τὰ μεγάλα τέκνα τῆς Ἑλλάδος.

Εἶναι πολλὰ τὰ ιστορικὰ γεγονότα, ποὺ πλέκονται ἀνάμεσα στοὺς ἡρωισμοὺς τῶν σκλαβωμένων γυναικῶν τῆς Πατρίδος μας. Ἄρκει νὰ ἀναφέρωμε λίγ' ἀπὸ τὰ κατορθώματά τους,

γιὰ νὰ κατανοήσωμε ἄλλη μιὰ φορά, ώς ποῦ ἔφτανε τὸ μεγαλεῖο τῆς αὐτοθυσίας τους, ή μεγάλη φιλοπατρία τους.

Πρῶτες ξεσηκώθηκαν σὲ πόλεμο οἱ Σουλιώτισσες, πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα, δταν δὲ Ἀλὴ - Πασάς εἶχε ὑποτάξει τὴν Ἡπειρο. Ἡ πρώτη ἥρωίδα γυναίκα, ποὺ ἀναφαίνεται τότε, εἶναι ἡ καπετάνισσα Μόσχω Τζαβέλα. Ὁ Ἀλὴ - Πασάς κρατεῖ αἰχμάλωτο τὸ μοναχογό της, τὸ Φῶτο, καὶ τῆς παραγγέλνει, πῶς ἀνθέλῃ τὴν ζωὴν τοῦ παιδιοῦ της, νὰ φύγουν μὲ τὸν ἄντρα της, τὸν ἥρωα Λάμπρο καὶ ν' ἀφήσουν τὸ Σούλι. Κι ἐκείνη τοῦ ἀπαντᾶ : «Ἀν εἶναι νὰ χαθῇ τὸ Σούλι, ἃς χαθῇ καὶ τὸ παιδί μου κι ἔγῳ ἡ Ἰδια». Μαζεύει τετρακόσιες γυναῖκες, τοὺς γεμίζει μὲ φυσίγγια τίς ποδιές, τοὺς δίνει καὶ τουφέκια καὶ τοὺς λέει : «Ἄδελφές μου, τί πρέπει νὰ κάνωμε ; Νὰ πέσωμε σκλάβες στὰ χέρια τῶν ἔχτρῶν ἢ νὰ πεθάνωμε ;» Ὅλες μαζὶ ἀπάντησαν μὲ μιὰ φωνή : «Καλύτερα ὁ θάνατος παρὰ ἡ σκλαβιά ». Ὅρμησαν δλες σὰ λέαινες στὴ μάχη κι ἄρχισαν τὸ τραγούδι :

«Ἄς ἔρθῃ ἡ Ἀρβανιτιά, τίποτα δὲ μᾶς κάνει.

«Ἄς ἔρθουν πόλεμο νὰ ἴδοιν καὶ Σουλιωτῶν τουφέκια, νὰ μάθουν Λάμπρου τὸ σπαθί, Μπότσαρη τὸ τουφέκι, τ' ἄρματα τῶν Σουλιώτισσών, τῆς ξακουσμένης Χάιδως, ποὺ πολεμάει ἡ Τζαβέλαινα σάν ἄξιο παλικάρι».

Μαζὶ μὲ τὴ Μόσχω συμπολεμάει καὶ ἡ πανώρια καὶ ἥρωικὴ Χάιδω, ἀγαπημένη γυναίκα τοῦ γιοῦ της τοῦ Φώτου, ποὺ ἀνδραγάθησε στὸ Κούγκι καὶ στὴν Ἀγια-Παρασκευὴ καὶ ποὺ ἥταν ὀνομαστὴ γιὰ τὴν πατικαριά της. Ἡ Θερμὴ πρός τὴν Πατρίδα ἀγάπη της γεμίζει δύναμη τὴν ἥρωικὴ ψυχή της. Λάβαινε μέρος στὰ πολεμικὰ συμβούλια καὶ γέμιζε μὲ τὰ λόγια της θάρρος καὶ ἐνθουσιασμὸ δλες τὶς καρδιές.

Μιὰ ἀπὸ τὶς καταπληκτικῶτερες ἥρωίδες τῆς Ἡπείρου εἶναι ἡ Δέσπω Μπότσαρη, ποὺ μέσα στὸν πύργο τοῦ Δημουλᾶ, δπου κλείστηκε μὲ τὶς νυφάδες της καὶ μὲ τὶς θυγατέρες της, πολιορκημένη ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς, δταν αὐτοὶ κυριεύουν τὸν πύργο κι εἶναι ἔτοιμοι νὰ τὴν συλλάβουν, βάζει φωτιὰ σ'

ένα κιβώτιο μὲ φυσίγγια καὶ μπαρούτι κι ἀνατινάζεται στὸν ἄ-
έρα μὲ δλη τὴν οἰκογένειά της, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ στὰ χέρια τῶν
έχθρῶν.

«'Η Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.

'Η Ἀρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο,

δαυλὶ στὸ χέρι ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει :

—Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιά μαζὶ μ' ἐλάτε.

Καὶ τὰ φουσέκια τ' ἀναψε κι δλες φωτιὰ γενῆκαν!»

Ἄλλα ποιός ἄλλος ἡρωισμὸς γυναικῶν μπορεῖ νὰ συγ-
κριθῇ μὲ τὸν τραγικὸ χορὸ τοῦ θανάτου, ποὺ ἔσυραν οἱ μεγά-
λες ἀδελφές μας Ἑλληνίδες, τὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου στὴν "Η-
πειρο; Σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου, σὲ καμιὰ ἴστορία, σὲ κα-
νέναν ἄλλον αἰώνα δὲν ἀναφέρεται παρόμοια αὐτοθυσία γιὰ
τὴ μεγάλη ἰδέα ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος. Σὰν ἔνα πολύτιμο
κομπολόι ἀπὸ ἀτίμητα μαργαριτάρια, ποὺ μία μία οἱ χάντρες
του σπάζουν καὶ πέφτουν στὸ χάος, ἔνα ἀτίμητο γαϊτάνι ἀπὸ
ἔξήντα πανέμορφες γυναῖκες, ἄλλες παρθένες, ἄλλες νιόπα-
τρες, ἄλλες μὲ νεογέννητα μωρά στὴν ἀγκαλιά, βλέποντας πώς
δὲν ὑπάρχει σωτηρία γι' αὐτές, ἄλλα ὅτι ή ἀτίμωση καὶ ή κατα-
στροφὴ τὶς περιμένει, δρυμοῦν στὸ ψηλότερο μέρος τοῦ Ζαλόγ-
γου, σὲ μιὰ κορφὴ ποὺ λέγεται Στεφάνι, ὅπου κάτω σὰν κό-
λαση τὸ βάραθρο ἀνοίγεται. Ἐκεῖ παίρνουν μιὰ φοβερὴ ἀπό-
φαση. "Οσες εἶχαν παιδιά, τὰ γκρεμίζουνε στὸ χάος. Κι ὕστερα
πλέκοντας τὸ χέρι σ'" ἔνα μεγάλο κύκλο, ἀρχίζουν τὸ χορὸ μὲ
τὸ τραγούδι τοῦ θανάτου :

«"Εχε γειά, καύμένε κόσμε, ἔχε γειά, γλυκιὰ ζωὴ
καὶ σὺ δύστυχη Πατρίδα ἔχε γειά παντοτεινή.

"Εχετε γειά βρυσούλες, λόγγοι, βουνά, ραχούλες!

Στὸ βουνὸ δὲ ζῆ τὸ ψάρι, οὕτ' ἀνθὸς στὴν ἀμμουδιά
κι οἱ Σουλιώτισσες δὲ ζοῦνε μὲς στὴ μαύρη τὴ σκλαβιά.

Προχωροῦν στὴν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ. Σὲ κάθε στροφὴ ὁ
κύκλος δλο καὶ μικραίνει. Σὲ κάθε στροφὴ ἐκείνη ποὺ σέρνει τὸ
χορό, ἀποσπάται καὶ γκρεμίζεται στὸ χάος.

« Τις ἐμάζωξε στὸ μέρος
τοῦ Ζαλόγγου τ' ἀκρινὸ
τῆς ἐλευθεριᾶς ὁ ἔρως
καὶ τοὺς ἔμπνευσε χορό.
Τέτοιο πήδημα δὲν εἶδαν
οὕτε γάμοι, οὕτε χαρὲς
κι ἄλλες μέσα τους ἐπῆδαν
ἀθωότερες ζωές.
Τὰ φορέματα σφυρίζαν
καὶ τὰ ξέπλεχα μαλλιά,
κάθε γύρο ποὺ γυρίζαν
κι ἀπὸ πάνω ἔλειπε μιά».

Λέει δὲ μεγάλος μας Σολωμός. Ἐμπρὸς σ' αὐτὸ τὸ τραγικὸ θέαμα κι αὐτοὶ οἱ ἔχθροι στάθηκαν σὰν κεραυνόπληκτοι, ἐνῶ δσοι "Ἐλληνες εἶχαν σωθῆ, σπάραζαν ἀπὸ κάτω, βλέποντας τὴ μεγάλη αὐτοθυσία τῶν ἄξιων γυναικῶν τους.

Αὐτὸ τὸ συνταρακτικὸ καὶ μεγαλειώδες γεγονός ἀντήχησε σ' ὅλο τὸν πολιτισμένο κόσμο ὡς μοναδικὸ φαινόμενο ὑπερανθρώπου ἡρωισμοῦ, αὐτοθυσίας καὶ φιλοπατρίας. Μεγάλοι ἴστορικοι ἔγραψαν μὲ συγκίνηση γιὰ τὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου, ποιηταὶ τοῦ ἀφιέρωσαν ἔμπνευσμένα ποιήματα, ζωγράφοι τὸν ἀπαθανάτισαν σὲ ὠραῖα ἔργα τους. Ἀλλὰ ἡ ἐλληνικὴ ψυχὴ τοῦ ἔστησε τὸ εὐλαβικότερο, τὸ μεγαλοπρεπέστερο μνημεῖο τοῦ θαυμασμοῦ της, τῆς λατρείας της καὶ τῆς αἰωνίας εὐγνωμοσύνης της.

"Ομοιο μνημεῖο ἔχει στημένο καὶ στὴ λεοντόκαρδη Μπουμπουλίνα, ποὺ ἀρμάτωσε τὸ Σπετσιώτικα καράβια κι ὅργωσε σὰ δράκαινα τὶς θάλασσες καὶ τὰ ἐλληνικὰ πέλαγα, ποὺ ἀγωνίστηκε μὲ ὑψωμένο τὸ σπαθὶ στὶς φλόγες τοῦ πολέμου, στὴ Μονεμβασία, στὸ "Αργος, στὸ Ναύπλιο, στὴν Τριπολιτσά, δηνοντας διαταγὲς στοὺς "Ἐλληνες, πῶς νὰ κυριέψουν τὸ θρυλικὸ κάστρο.

"Ομοιο μνημεῖο ἀξίζει καὶ στὴν ἀρχοντικὴ κόρη τῶν ἡγεμό-

νων τῆς Μολδοβλαχίας, τὴν πανέμορφη Μαντώ Μαυρογένους, τὴν ἡρωίδα τῆς Μυκόνου, ποὺ σὰ θεριεμένη φλόγα ἀναπήδησε ἀπ' τὶς Κυκλάδες καὶ μὲ τὴν ἀνδρεία τῆς ἔσωσε τὸ νηὸς ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Ἀλγερίνων, χτυπώντας ἀλύπητα, σὰν ἄλλος ἀρχάγγελος μὲ τὴ ρομφαία, τοὺς μαύρους, ποὺ πέσαν ἐπάνω στὴ Μύκονο νά τὴν κατασπαράξουν. Ἡ Μαντώ ἀκόμη ἀρμάτωσε πλοῖα καὶ ἀνδραγάθησε στὶς μάχες τῆς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, στὴν Εὔβοια καὶ στὸ Πήλιο, δαπανώντας καὶ δλη τὴ μεγάλη περιουσία τῆς καὶ πεθαίνοντας πάμπτωχη γιὰ τὸν Ἱερὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγώνα. Γιὰ τὴν ἀθάνατη αὐτὴ ἡρωίδα κάποιος Γάλλος ποιητὴς εἶπε, πώς « ἀνὴρ η Μαντώ ζούσε στὴν ἀρχαιότητα, θὰ τὴν ἀνεκήρυξταν θεά καὶ θὰ τῆς ἔχτιζαν ναούς, γιὰ νὰ ἀπαθανατίζουν τὰ ἡρωικά της παραδείγματα ».

Αὐτές δλες τὶς μεγάλες ἡρωίδες κι ἄλλες ἀκόμη γνωστὲς καὶ ἄγνωστες, ποὺ προσέφεραν ὀλοκαύτωμα τῇ ζωῇ τους γιὰ τὴ μεγάλη ἰδέα τῆς Πατρίδος, ἡ ιστορία τὶς στεφάνωσε μὲ τὸ ἀμάραντο στεφάνι τῆς δόξας κι ἔγραψε τὰ ὀνόματά τους μὲ τὴν ἀνεξάλειπτη γραφὴ τῆς τιμῆς στὸ Πάνθεον τῆς ἐλευθερωμένης Πατρίδος. Ἐμπρὸς σ' αὐτὰ τὰ Ἱερὰ σύμβολα, ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς στρέφεται εὐλαβικά, προσφέροντάς τους τὰ εύοισμότερα λουλούδια τῆς βαθύτερης εὐγνωμοσύνης, τῆς Ἱερώτερης ἀγάπης, τοῦ εὐγενέστερου θαυμασμοῦ.

**Athηνᾶ Ταρσούλη.*

Περιοδικὸν « Νεολαία » 1939.

Ο ΣΚΛΑΒΟΣ

[Κατὰ τοὺς μαύρους κοὶ πικροὺς χερόνους τῆς τουρκοκρατίας τὰ πληρώματα τῶν τουρκικῶν πλοίων ἀπειλοῦντο κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ "Ελληνας" ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλους Χριστιανούς οικλάβους. Ὁ βίος τῶν δυστυχῶν τούτων ἦτο τραγικός. Οι οικλάβοι ἐδένοντο μὲ βαρείας ἀλύσους εἰς τὰς θέσεις τῶν κοὶ ἡναγκάζοντο νὰ ἐργάζωνται συνεχῶς εἰς τὴν κωπηλασίαν. Ἐπίσης ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν φοβερῶν βασανιστηρίων ἔξετέλουν κάθε κουραστικὴν ὑπηρεσίαν.

μέχρις ἔξαντλήσεως. Ἡ δημοτικὴ ποίησις ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὰ βάσανα τῶν δυστυχισμένων σύτῶν σκλάβων καὶ εἰς πολλὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ ἔξιστοροῦνται τὰ σκληρὰ τῶν μαρτύρια. Εἰς τὸ κατωτέρω ποίημα νομίζει κανείς, ὅτι ἀκούει τοὺς στεναγμούς, ποθὲ ἀντηχοῦσαν κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην μέσα εἰς τὰ πλοῖα τῶν δυναστῶν.]

Ἐρχόμαστ' ἀπ' Ἀνατολὴ σὲ μιὰ χρυσὴ γαλιότα*
 πέντε πασάδες εἴχαμε π' ὁμορφοτραγουδοῦσαν
 κι εἴχαμε σκλάβους ὁμορφούς στὰ σίδερα δεμένους,
 στὰ σίδερα, στὶς ἄλυσες καὶ στὶς βαριές καντένες*.
 Ὁ σκλάβος ἀναστέναξεν ἀπ' τῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα,
 πάλι βαθιὰ ἀναστέναξε καὶ στάθηκε ἡ γαλιότα.
 Κι δὲ Μπέης τὸ κατάλαβε καὶ φώναξε ἀπ' τὴν πρύμη:
 —”Αν εἶν’ ἀπὸ τοὺς ναῦτες μου, ἀνάθεμά τους δλους
 κι ἀν εἶν’ ἀπὸ τοὺς σκλάβους μου, νὰ τὸν ἐλευθερώσω!
 Σκλάβε, πεινᾶς, σκλάβε διψᾶς, σκλάβε μου, ροῦχα θέλεις;
 —Μήτε πεινῶ, μήτε διψῶ, μήτε καὶ ροῦχα θέλω.
 Θυμήθηκα τὴν μάνα μου, τὴ δόλια μου γυναίκα,
 πούμουνα δυὸ μερῶ γαμπρός, δώδεκα χρόνους σκλάβος.
 —Τραγούδησέ μου, σκλάβε μου, γιὰ νὰ σ' ἐλευθερώσω.
 —Πόσες φορὲς τραγούδησα καὶ λευτεριὰ δὲν εἶδα!
 Μὰ ἀν εἶναι γιὰ τὴ λευτεριά, νὰ ξανατραγουδήσω.
 Φέρτε μου τὸ λαγοῦτο μου μὲ τ' ἀσημένια τέλια,
 νὰ τραγούδησω καὶ νὰ πῶ γιὰ τῆς σκλαβιᾶς τὰ πάθη.
 Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στῆς Μπαρμπαριᾶς τὸν ἄμμο
 κι ἐννιά καρυές ἐφύτεψα στῆς φυλακῆς τὴν πόρτα·
 κι ἀπ' τὶς ἐννιά καρπόφαγα καὶ λευτεριὰ δὲν εἶδα!
 —Αν ἔχης μάνα καὶ παιδιά, πασά, λευτέρωσέ με!.

Δημοτικόν.

*Εκ τῆς Συλλογῆς Σπ. Ζαμπελίου.

ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΙΣΑΒΟΥ

[Η μεγαλοπρεπής είκών τής ἔριδος τῶν βουνῶν εἰς τινα
ἔσματα σκοπὸν ἔχει νὰ παραστήσῃ τὴν ὑπεροχὴν ἐνδὸς βουνοῦ
τόπου τινὸς ἀπὸ ἄλλο. Εἰς τὸ ἔσμα τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς "Οσ-
σης μὲ πολλὴν πρωτοτυπίαν τὸ θέμα τῆς ἔριδος χρησιμεύει διὰ
νὰ ἔξυμνήσῃ ὁ ποιητὴς τὴν κλεφτουριάν]

"Ο "Ολυμπος κι ὁ Κίσαβος τὰ δυὸ βουνά μαλώνουν,
τὸ ποιὸ νὰ ρίξῃ τὴ βροχή, τὸ ποιὸ νὰ ρίξῃ χιόνι.

'Ο Κίσαβος ρίχνει τὴ βροχὴ κι ὁ "Ολυμπος τὸ χιόνι.

Γυρίζει τότ' ὁ "Ολυμπος καὶ λέει τοῦ Κισάβου :

— Μὴ μὲ μαλώνης, Κίσσαβε, μπρὲ τουρκοπατημένε,
ποὺ σὲ πατάει ἡ Κονιάρια* κι οἱ Λαρσινοὶ ἀγάδες.

"Εγὼ εἰμί" ὁ γέρος "Ολυμπος, στὸν κόσμο ξακουσμένος,
ἔχω σαράντα δυὸ κορφὲς κι ἔξήντα. δυὸ βρυσοῦλες,
κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο*, κάθε κλαδὶ καὶ κλέφτης.

Κι δταν τὸ παίρν' ἡ ἀνοιξὴ κι ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια,
γεμίζουν τὰ κλαδιά κλεφτιά καὶ τὰ λαγκάδια σκλάβους.

"Εχω καὶ τὸν χρυσὸν ἀιτό, τὸν χρυσοπλουμισμένο,
πάνω στὴν πέτρα κάθεται καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει :

— "Ηλιε μ', δὲν κροῦς τ' ἀποτσχύ, μόνι κροῦς τὸ μεσημέρι,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου τὰ νυχοπόδαρά μου ;

Δημοτικόν.

ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ*

[Απὸ λόγον τοῦ 'Εθνικοῦ Κυβερνήτου ἐκφωνηθέντα εἰς τὸ
'Αρκάδι τῆς Κρήτης τὴν 8-11-36, ἐπέτειον τοῦ δλοκαυτώματος.]

"Ηξευραν, δτι δὲν ἡμποροῦσαν νὰ νικήσουν καὶ ἀπεφάσι-
σαν ν' ἀποθάνουν καὶ ἀπέθανον δλοι μὲ τὰς γυναῖκας των καὶ
τὰ παιδιά των. Τοὺς εἶχεν ἐγκαταλείψει ὁ κόσμος δλος. Τὰ
κράτη τὰ χριστιανικὰ δὲν ἐνδιεφέροντο δι' αὐτούς. Τὸ ἐλεύθερον

Βασίλειον δὲν ἦτο ἔτοιμον νὰ δώσῃ καμίαν κρατικήν βοήθειαν.
Τὴν θάνατον ἐδῶ, μαζὶ μὲ τοὺς Κρῆτας ὅπλαρχηγούς, ἔθελονται καὶ παιδιά τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης καὶ ναῦται καὶ πλοῖα, ἀλλὰ μόνοι τῶν, διότι τὸ Κράτος τὸ ἑλληνικὸν δὲν ἦτο ἔτοιμον.¹ Επὶ πλέον ἔβρεχε ραγδαίως.² Εμαίνετο ἡ καταιγίς. Βοήθεια αὐτὰς τὰς ήμέρας ἀπὸ τὴν Κρήτην δὲν ἤδυνατο νὰ τοὺς ἔλθῃ.

Ἡ λογικὴ τοὺς εἶπε: Ἐγκαταλείψατε αὐτὸν τὸν τόπον καὶ πηγαίνετε μέσα εἰς τὰ βουνά.³ Ἀλλὰ τὶ δουλειὰ εἶχεν ἡ λογικὴ ἐμπρός στὸν ἡρωισμό; Δὲν ἤκουσαν τίποτε καὶ εἶπαν ἐκεῖνο, ποὺ ἔλεγαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται: «Ἐδῶ εἴμαστε, ἐδῶ θὰ μείνωμε, ἐδῶ θ' ἀποθάνωμε». Καὶ ἀπέθαναν ὅλοι. Ἀν ἐγλίτωσαν δλίγοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἦτο θαῦμα.⁴ Επολέμησαν τρεῖς ήμέρας. Οἱ στρατοὶ τοῦ Σουλτάνου ἦσαν πολὺ λιχυρότεροι ἀπὸ αὐτούς. Εἶχαν πυροβολικόν, ἀλλ' ἔφεραν καὶ ἄλλα πυροβόλα ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον. Αὐτοὶ δὲν εἶχαν παρὰ τὰ λιανοντούφεκα.⁵ Ἀλλὰ εἶχαν τὴν ψυχὴν ἀνδρικήν, ψυχὴν ἑλληνικήν, ἡ ὅποια ἀν καμιά φορὰ λησμονῆ, τουλάχιστον εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις θυμάται ποιὸ εἶναι τὸ καθῆκον τῆς.

Κρῆτες καὶ Ἑλληνες τῆς Παλαιᾶς Ἐλλάδος μαζὶ ἀδελφωμένοι ἀφῆκαν ἐδῶ τὰ κορμιά τῶν καὶ ἐπάνω ἀπ'⁶ αὐτὰς ἦτο ὁ σταυρός. Τὸν ἐκρατοῦσεν δὲ ήγούμενος Γαβριήλ. Δὲν ἔχωρίσθη ποτὲ ἡ ὁρθόδοξος Πατρίδα μας.⁷ Ο Γαβριήλ πεθαίνοντας ἀφῆκε τὴν παραγγελίαν εἰς τὸν Γιαμπούδάκη, δταν μποῦν οἱ ἔχθροι, νὰ τινάξῃ τὴν πυριτιδαποθήκη. Καὶ δ Γιαμπούδάκης τὴν ἐτίναξεν.⁸ Επεσαν οἱ τοῖχοι τῆς Μονῆς ἐπάνω ἀπ'⁹ αὐτούς, ἐπάνω ἀπὸ τὰ γυναικόπαιδα, ἀλλὰ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ἔχθρους. Χιλιάδες ἐσκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς ἔχθρους αὐτὰς τὰς ήμέρας.

Ἀλλ' αὐτὸδ δὲν εἶναι τίποτε ἐμπρός στὴν παντοτινή, τὴν ἀίδιον¹⁰ δόξαν, ποὺ περιεκάλυψε τοὺς ἥρωας τοῦ Ἀρκαδίου. Αὐτὸ δένεσε ψυχὴν εἰς ὅλην τὴν ἄλλην Κρήτην καὶ ἔβάσταξε τὸν ἀγῶνα τρία χρόνια ἀκόμη μὲ δλον τὸν κόσμον ἐναντίον τῆς.

Ἀλλὰ καὶ ἀν ἀκόμη τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ δὲν ἦτο ἐκεῖνο ποὺ οἱ Κρῆτες καὶ οἱ Ἑλληνες οἱ ἄλλοι τῆς Παλαιᾶς Ἐλλάδος ἐπερίμεναν, ἦτο ὅμως τὸ βάθρον, ἐπάνω εἰς τὸ δόποιον ἐπάτησαν, διὰ ν' ἀναβοῦν εἰς νέους ἀγῶνας, ἀκόμη ὑψηλότερα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Tο δικαιαντωμα της μονῆς του "Αρχαδίου.

{ Eἰξὸν Ἀθανάσιον.]

Καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἀγῶνας ἐμπρός μας. Δὲν βλέπω πολεμικούς. Ἡμπορεῖ καὶ αὐτοὶ νὰ ἔλθουν μίαν ἡμέραν. Ἀλλὰ ἔχομεν ἀγῶνας ἐθνικούς. "Ἐχομεν ν' ἀναβιώσωμεν καὶ ν' ἀναδείξωμεν τὸν τόπον μας.

"Ἄς εἶναι παράδειγμα γιὰ μᾶς οἱ ἥρωες τοῦ Ἀρκαδίου. Πρέπει νὰ δείχνῃ καθένας ἀπόφασιν καὶ θέλησιν μέχρι τέλους καὶ ν' ἀποφασίσῃ νὰ ταφῇ κάτω ἀπὸ τὰ ἑρείπια, διὰ νὰ νικήσῃ. Μόνον ἔτσι γίνονται τὰ ἔθνη. Καὶ αὐτὸ τὸ παράδειγμα πρέπει νὰ εἶναι μπροστά μας αἰώνια.

"Ημεῖς θὰ εὐχαριστήσωμεν τοὺς ἥρωας, ποὺ μᾶς ἔδωσαν αὐτὸ τὸ παράδειγμα μὲ μιὰ φωνὴ :

Αἰωνία των ἡ μνήμη !

I. ΜΕΤΑΞΑΣ

• Λεκτίον 'Υφυπουργείου Τύπου καὶ Τουρισμοῦ »

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΠΑΤΡΙΣ;

["Υποθῆκαι τοῦ Ἀρχηγοῦ]

Θέλετε νὰ ἐννοήσετε καλύτερα τί θὰ εἴπῃ Πατρίς; Μὲ δύλιγα λόγια θὰ σᾶς τὸ ἔξηγήσω. 'Υποθέσατε, δτι αὔριον ἔρχεται ἐδῶ μέσα καὶ κυριαρχεῖ ἔνας ξένος λαός καὶ σᾶς φέρει μεγαλύτερον πολιτισμόν, ἀπὸ ἕκεινον ποὺ ἔχετε σεῖς. Τὰ μέσα τῆς ζωῆς σας τὰ κάμνει πλέον ἄνετα. Σᾶς κάμνει πλουσιωτέρους καὶ σᾶς κάμνει ἀπὸ ἀπόψεως ὑλικῆς ζωῆς εύτυχεστέρους. Νομίζετε, δτι θὰ εἴσθε εὐχαριστημένοι; νομίζετε, πώς θὰ ἡσυχάσετε ποτέ; "Οχι. Θὰ ἀρχίζῃ μέσα σας νὰ σᾶς τρώγῃ ἔνα παράπονο, τὸ δποῖον δὲν θὰ σᾶς ἀφήνῃ οὕτε ν' ἀπολαύσετε τὴν εύτυχίαν αὐτὴν τὴν ὑλικήν, οὕτε νὰ ἡσυχάσετε ποτέ, οὕτε νὰ κοιμηθῆτε ποτὲ ἥσυχοι, θὰ σᾶς τρώγῃ ἔνα παράπονο, τὸ δποῖον θὰ σᾶς κάμνῃ τὸν βίον ἀβίωτον. Καὶ δὲν θὰ ἔχετε μπροστά σας καμιάν ἄλλην λύσιν, παρὰ νὰ σηκωθῆτε καὶ νὰ διώξετε αὐτὸν τὸν ξένον, εἰς τὸν δποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ εἴσθε εὐγνώμονες καὶ νὰ μείνετε μόνοι σας πάλιν, ἀλλὰ "Ελληνες δλοι, νὰ μείνετε μόνοι σας καὶ ν' ἀποκτήσετε τὴν ἀνεξαρτησίαν σας. Πόσα μέρη

κατοικούμενα ἀπό "Ελληνας δὲν τὸ ὑπέστησαν τὸ μαρτύριον αὐτὸν; Καὶ δὲν τὸ ἡσθάνθησαν; Αὐτὴν εἶναι ἡ Πατρίς.

"Η Πατρίς εἶναι αὐτὸν τὸ αἴσθημα, τὸ δποῖον δὲν σᾶς ἀφήνει ν' ἀπολαύσετε καμίαν εὔτυχίαν, παρὰ δταν αὐτὴν ἡ εὔτυχία προέρχεται ἀπὸ σᾶς τοὺς "Ελληνας. Καὶ αὐτὴν ἡ εὔτυχία εἶναι συγχρόνως καὶ εὔτυχία τῆς 'Ελλάδος.

Πῶς θὰ τὰ βγάλετε αὐτὰ ἀπὸ μέσα σας; πῶς δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τοῦτο σεῖς, παιδιά μιᾶς χώρας, εἰς τὴν δποίαν λάμπει δ ἥλιος, μιᾶς χώρας, εἰς τὴν δποίαν ἡ ὄργη τῆς φύσεως δὲν ἥμπορει νὰ βαστάξῃ περισσότερον ἀπὸ δλίγας ὥρας, μιᾶς χώρας, δλόγυρα τῆς δποίας βλέπετε τὰ βουνά, καὶ μιᾶς χώρας, ποὺ ἅμα ἀνεβῆτε εἰς ἔνα ὄψωμα, θὰ ίδητε δρίζοντα καθαρώτατον καὶ τὶς γραμμές τῶν βουνῶν κατακάθαρες ἀπὸ τὶς πιὸ κοντινές ἔως τὶς πιὸ πίσω, ἔως τὰ πιὸ μακρινὰ βάθη; Πῶς ἥμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τοῦτο σεῖς, ποὺ οἱ πατέρες σας τὰ ίδια αὐτὰ πράγματα ἔτσι τὰ εἶδαν, ποὺ ἔκατοντάδες γενεῶν ἐπέρασαν καὶ ἥσθάνθησαν αὐτὰ τὰ πράγματα ἔτσι καὶ διεμορφώθη ἡ ψυχή των καὶ δ χαρακτήρων; Πῶς εἶναι δυνατὸν σεῖς, παιδιά μιᾶς τέτοιας χώρας νὰ ἔχετε τὴν νοοτροπίαν* ἀνθρώπων, διὰ τοὺς δποίους δ δρίζων εἶναι σκοτεινὸς καὶ δμιχλώδης, οἱ δποῖοι δὲν βλέπουν παρὰ πεδιάδας ἀπείρους μὲ κανὲν ὄψωμα εἰς τὴν μέσην, διὰ νὰ τοὺς διακόπτῃ τὴν μονοτονίαν; Πῶς ἥμπορεῖτε σεῖς νὰ ἔχετε τὴν νοοτροπίαν ἐκείνων, οἱ δποῖοι βλέπουν διαρκῶς τὴν θάλασσαν τρικυμιώδη, μαύρην καὶ ἀγριεμένην, οἱ δποῖοι βλέπουν νὰ βαστᾶ ἡ κακοκαιρία μῆνες δλοκλήρους καὶ ζοῦν μέσα εἰς τὸ σκότος καὶ εἰς τὸν φόβον; Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχετε τὴν ίδιαν νοοτροπίαν, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ βλέπετε τὸν ίδιον κόσμον ἔτσι, δπως τὸν βλέπουν αὐτοί, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχετε τὰ ίδια μὲ αὐτοὺς αἰσθήματα;

Εἰσθε δλοι "Ελληνες καὶ θὰ μείνετε γιὰ πάντα "Ελληνες, δπως ἐπὶ χιλιάδας χρόνια ὑπήρξαμεν "Ελληνες καὶ θὰ μείνωμεν "Ελληνες γιὰ πάντα.

I. ΜΕΤΑΞΑΣ

« *Μηνιαῖον δελτίον 'Υφυπουργείου
Τέπουν καὶ Τουρισμοῦ* » 1937.

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ

‘Ομοιογώ, ὅτι δὲν θὰ ἐπίστευα χωρὶς ὥρκον, ὅτι ἔνα παιδάκι μόλις δεκαετές θὰ εἶχε τὸ θάρρος, τὴν δύναμιν, τὴν ἐπιμονὴν νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐλληνικὴν στρατιὰν ἀπὸ τὰ σύνορα ἔως τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν πάλιν εἰς τὴν Ἡπειρον, ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν ἔως τὰ Ἰωάννινα.

‘Ακόμη ὀλιγάτερον θὰ ἐπίστευα, ὅτι τὸ παιδί αὐτὸ καθ’ ὅλην τὴν ἐκστρατείαν δὲν θὰ ἐφοροῦσε παρὰ τὸ πουκαμισάκι του καὶ τὸ πανταλονάκι του, ξεσκούφωτον, μισόγυμνον· καὶ ὅτι θὰ ὑφίστατο ὅλας τὰς κακουχίας καὶ ὅλας τὰς στερήσεις, χωρὶς νὰ παραπονεθῇ. χωρὶς ν’ ἀρρωστήσῃ, ἀκμαῖον πάντοτε, ἀκατάβλητον, φαιδρόν, πρόθυμον, περιποιούμενον διαρκῶς τοὺς ἀρρώστους καὶ τοὺς τραυματίας.

Καὶ ὅμως τὸ παιδί αὐτό, ὁ μικρὸς Γιάννης ἀπὸ τὸ ‘Αστρος, τὸ ἔξυπνον ἀγοράκι μὲ τὰ γαλανὰ μάτια, δὲν εἶναι πλάσμα τῆς φαντασίας. ‘Υπῆρξεν εἰς τὴν πραγματικότητα, ὑπάρχει ἀκόμη. Τὴν δὲ ἱστορίαν του μοῦ διηγήθη ἀνθρωπος πολὺ ἀξιόπιστος, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν χειρουργείων τῆς τετάρτης μεραρχίας, τὰ ὅποια ὁ μικρὸς ἥρως εἶχεν ἀκολουθήσει.

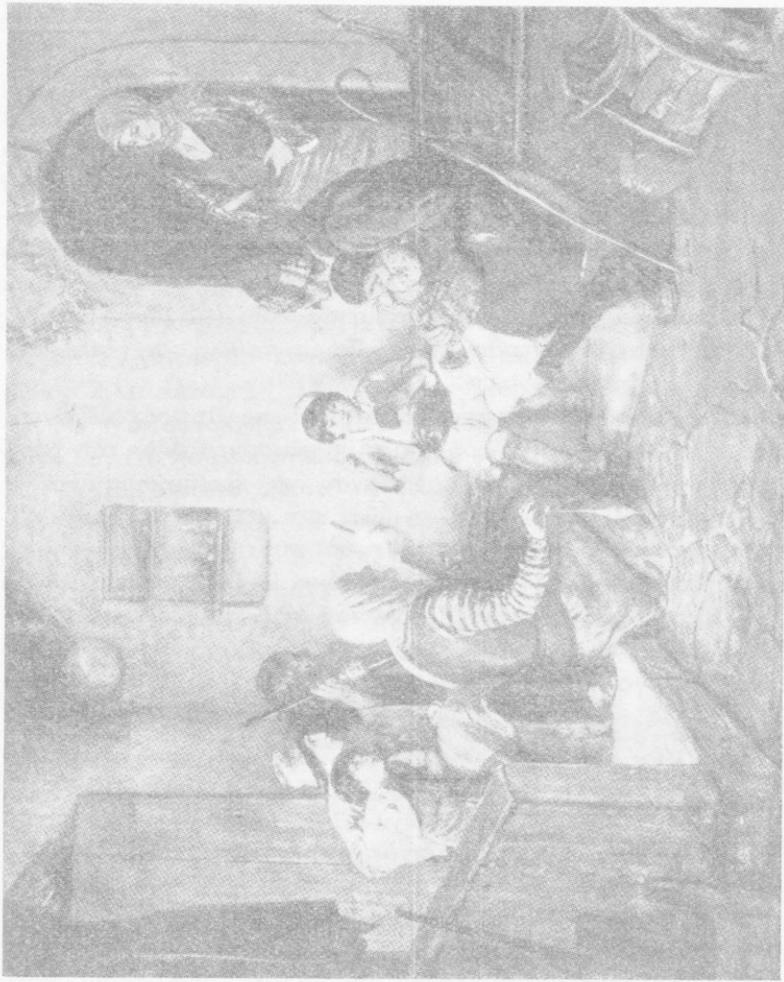
Τὴν ἡμέραν πράγματι, καθ’ ἣν ἀπεβιβάζοντο εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὁ Γιάννης, τὸν ὅποιον, φαίνετοι, οἱ πτωχοὶ γονεῖς του εἶχαν ἀπολύσει, διὰ νὰ εὕρῃ ἐργασίαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὡς λοιστρος ἢ ὁψοκομιστής,* ἔκρινε καλὸν νὰ τρυπώσῃ εἰς τὸ ἀτμόπλοιον καὶ νὰ κρυφθῇ. Τὸν ἀνεκάλυψαν, δηλαδὴ ὅταν ἦτο πλέον ἀργά, διὰ νὰ τὸν βγάλουν ἔξω. Καὶ ὅταν τὸν ἡρώτησαν :

— Γιὰ ποῦ;

— Γιὰ τὸν πόλεμο, ἀπεκρίθη ὁ μικρός· θέλω κι ἐγώ νὰ πάω· δὲν μπορῶ νὰ μὴν πάω στὸν πόλεμο.

Τὸ ἔλεγε μὲ τόσην ἐπιμονήν, μὲ τόσην σταθερότητα, ὥστε εἶδαν, ὅτι δὲν εἶχαν νὰ κάμουν ἄλλο, παρὰ νὰ τὸν κρατήσουν. Καὶ τὸν ἐκράτησαν.

Τὸ χειρουργεῖον ἀπεβιβάσθη εἰς ‘Αγίαν Μαρίναν καὶ ἀπ’

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο μεγάλος σοφος.

[Εἰκόνα Νεκ. Ιωζη.]

έκει έξεκίνησε νά φθάση εις τὴν Λάρισαν πεζῇ. Μαζὶ καὶ ὁ Γιάννης. Ἀπὸ τὴν Λάρισαν φεύγουν διὰ τὴν Ἐλασσόνα. Μαζὶ καὶ ὁ Γιάννης. Τοῦ ἔδιδαν νά τρώγῃ δλίγην κουραμάναν καὶ τὸν ἄφηναν νά κοιμᾶται εἰς τὸ ἄκρον κάποιας σκηνῆς.

Ἄντὶ τούτου μὲν προθυμίαν καὶ χαρὰν ἔκεινος προσέφερεν δλας τὰς ὑπηρεσίας καὶ τὰς μικρὰς βοηθείας, ποὺ ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ μικρά του χέρια. Καὶ δὲν ἥθελε νά τοῦ δώσουν οὕτε ροῦχα, οὕτε τίποτε. Τοῦ ἔφθαναν τὰ δλίγα ἔκεινα, ποὺ ἔφοροῦσε καὶ ἡ τιμή, δτι ἡκολούθει ἔν χειρουργεῖον τῆς ἔκστρατείας.

"Ἐτσι πεζοπορῶν ἐπέρασεν ἀπὸ τὸ Σαραντάπορον, ἔφθασεν εἰς τὰ Σέρβια, εἰς τὴν Κοζάνην, εἰς τὰ Γιανιτσά· εἶδεν δλας τὰς μάχας καὶ πρὸ πάντων τοὺς τραυματίας τῶν μαχῶν καὶ τέλος εἰσῆλθε νικητῆς εἰς Θεσσαλονίκην. Τώρα, καθὼς σᾶς εἶπα, εὐρίσκεται πρὸ τῶν "Ιωαννίνων.

Καὶ παντοῦ βοηθός ἀκούραστος καὶ πολύτιμος ὁ Γιάννης, κουβαλῶν νερόν, διὰ νά δροσίζῃ τὰ πυρέσσοντα χείλη τῶν τραυματιῶν, τοὺς δποίους δὲν ἐπρόφθαναν νά περιποιοῦνται οἱ νοσοκόμοι.

'Ο κ. ἐπίατρος μοῦ ἔλεγεν, δτι θὰ συστήσῃ τὸν Γιάννην εἰς τὴν Κυβέρνησιν, διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκπαίδευσίν του καὶ νὰ τὸν κατατάξῃ εἰς τὸν στρατόν. Μὰ δὲν τοῦ ὀξίζει; Δέκα χρόνων πατέρακι, ἡμπορεῖ νὰ καυχᾶται ἀπὸ τώρα, δτι ἔκαμεν εἰς τὸν πόλεμον ὅσα δλίγοι μεγάλοι!

Γρηγόριος Ξενόπουλος.

Περιοδικὸν «Διάπλασις τῶν Παιδῶν»

Ο ΚΑΛΥΤΕΡΟΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ

'Η ἔπείγουσσα διαταγή.

'Ο Περιφερειακὸς Διοικητὴς τῆς μικρῆς νησιώτικης πολιτείας ἦταν πολὺ στενοχωρημένος. Μόλις πρὶν ἀπὸ λίγη ὥρα εἶχε λάβει ἀπὸ τὸ κέντρο τὴ διαταγὴ γιὰ ἔναν ἔξαιρετικὸ ἔορτασμὸ τῆς δευτέρας ἐπετείου, μὲ γενικὴ συγκέντρωση ὅλων τῶν

σχηματισμῶν· κι ή γιορτὴ ἡταν αὔριο. Πῶς θὰ εἰδοποιούσε τοὺς ὑποτομεῖς τῶν χωριῶν; Καθὼς τὸ καθόριζε ἡ διαταγὴ, ἀλλὰ καὶ καθὼς τὸ καταλάβαινε καὶ τὸ ποθοῦσε κι ὁ ἔδιος, ὁ ἕορτα-σμὸς ἔπρεπε νὰ γίνῃ μὲ δσο τὸ δυνατὸν μεγαλύτερη λαμπρό-τητα καὶ μεγαλοπρέπεια. Ἡ Ὀργάνωσή τους, ὅστερα ἀπὸ τίς δυσκολίες καὶ τὰ ἐμπόδια, ποὺ εἶχε συναντήσει τὰ δυὸ πρῶτα χρόνια, ἔμπαινε τώρα στὸ τρίτο νικήτρια, δυνατὴ καὶ διξασμένη. "Ἐνα ἑκατομμύριο Ἑλληνόπουλα κάτω ἀπὸ τίς ζεστὲς φτεροῦ-γες τῆς, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ μεγαλουργὸ πνοὴ τοῦ Ἀρχηγοῦ, συνενωμένα σὲ μιὰ τεράστια κι ὑπέροχη προσπάθεια γιὰ τὴ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς Πατρίδας καὶ γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ τρίτου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ! Πόση χαρὰ καὶ περηφάνια χά-ριζε σ' ὅλα αὐτὰ τὰ Ἑλληνόπουλα ἡ συναίσθηση τῆς ὑψηλῆς καὶ Ἱερῆς ἀποστολῆς τους! Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ γιορτάσουν μὲ κάθε δυνατὴ λαμπρότητα ἔνα τέτοιο γεγονός;

Γι' αὐτὸ στενοχωριόταν ὁ διοικητής. Ἡταν πιὰ προχωρη-μένο τὸ ἀπομεσήμερο. Σὲ λίγο Θάρχιζε νὰ σουρουπώνη. Πῶς θὰ ἐπικοινωνοῦσε μὲ τοὺς ὑποτομεῖς; Οὕτε τηλέγραφος, οὔτε τηλέφωνο ὑπῆρχε. Μόνο μὲ ἀπεσταλμένο θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃ. Ἄλλὰ ποιόν θάστελνε μέσα στὴ νύχτα καὶ μὲ και-ρό, ποὺ δὲν ἡταν καθόλου καλός;

"Ο πρῶτος ἔπιτελής του, ἔνας νέος σοβαρός καὶ θετικός, ποὺ καθόταν στὸ ἀντικρινὸ τραπέζι καὶ παρακολουθοῦσε τὴ στενοχώρια τοῦ Διοικητοῦ του, θέλησε νὰ τὸν παρηγορήσῃ.

— Δὲν φταῖμε ἔμεῖς, τοῦ εἶπε, ἀν τὸ ταχυδρομεῖο καθυ-στέρησε νὰ μᾶς δώσῃ τὴ διαταγὴ. Θὰ τὰ ἔξηγήσωμε στὴν ἀ-ναφορά μας καὶ θὰ κάμωμε τὴ γιορτὴ μὲ τὰ δικά μας μόνο παιδιά.

— "Οχι! φώναξε ὁ Διοικητής. 'Ο σκοπὸς δὲν εἶναι νὰ εἴ-μαστε τυπικά ἐν τάξει. 'Ο σκοπὸς εἶναι νὰ κάμωμε δπως πρέ-πει τὴ γιορτή μας. Νὰ τὴ χαροῦν ὅλα τὰ παιδιά μας, ἀλλὰ νὰ τὴ χαρῇ κι ἡ κοινωνία, ποὺ μᾶς τὰ ἐμπιστεύεται καὶ μᾶς δίνει τὴ στοργή τῆς καὶ τὴν ὑποστήριξή της.

Σηκώθηκε ἀπὸ τὸ γραφεῖο του κι ἄρχισε νὰ βηματίζῃ μέσα στὸ δωμάτιο. Σὲ λίγο στάθηκε μπροστά στὸν ἔπιτελή του.

— Νὰ καλέσης ἀμέσως ὅλους τοὺς βαθμοφόρους μας, τοῦ εἶπε ἀποφασιστικά.

Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα καὶ τὸ δωμάτιο γέμισε ἀπὸ νιάτα καὶ ζωὴ. Θάταν καμιὰ δεκαριά παιδιά, δεκαπέντε ὡς δεκαοχτὼ χρόνων, μὲ τὴν ὑγεία καὶ τὴ δύναμη στὰ κορμιά, μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα στὰ μάτια.

‘Ο Διοικητής τὰ καμάρωσε μὲ μιὰ ματιὰ καὶ τὸ πρόσωπό του αἰθρίασε.

— Συναγωνιστές! Τοὺς εἶπε. Πήραμε διαταγὴν νὰ γιορτάσωμε πανηγυρικά, μὲ γενικὴ συγκέντρωση τῶν σχηματισμῶν μας, τὴν αὐριανὴν ἐπέτειο τῆς Ὁργανώσεώς μας, καὶ δὲν προλαβαίνομε νὰ εἰδοποιήσωμε τοὺς υποτομεῖς μας. Εἶναι ἀνάγκη κάποιος ἀπὸ σᾶς νὰ πεταχῇ ὁ ἔδιος νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃ. Ποιός θὰ ἥθελε ν' ἀναλάβῃ αὐτὴ τὴ φροντίδα;

— Ἔγώ!

Θὰ νόμιζε κανεὶς, πῶς ἦταν μιὰ μονάχα φωνὴ αὐτή, ποὺ ἀπήντησε· κι ἦταν, ἀλήθεια, μιὰ φωνή, ἀλλὰ βγαλμένη ἀπὸ ὅλα μαζὶ τὰ στόματα, ἀπὸ ὅλα μαζὶ τὰ στήθια, δπως μιὰ ἦταν κι ἡ ψυχή τους.

‘Ο Διοικητής ἔμεινε λίγες στιγμὲς σιωπηλός.

— Δὲν εἶχα καμιὰ ἀμφιβολία, εἶπε· πρέπει ὅμως νὰ σᾶς πῶ, δτι εἶναι πιὰ ἀργά, σὲ λίγο θὰ νυχτώσῃ, ὁ καιρὸς δὲν εἶναι καλός, ίσως νάχομε καὶ βροχή. Πρέπει νὰ πάη κάποιος, ποὺ νὰ ξέρη καλὰ τοὺς δρόμους, ν' ἀντέχῃ περισσότερο καὶ νάχη καὶ ἄλογο, γιὰ νὰ μὴν ἀργήσῃ.

— Ἀλογο ἔχω ἔγώ! φώναξε ὁ Μῆτσος, ὁ ἐνωμοτάρχης.

— Ἔγὼ ἔχω ποδήλατο, φώναξε ὁ δύμαδάρχης ὁ Γιώργος.

— Τὸ ποδήλατο μπορεῖ νὰ χαλάσῃ, ἀντέτεινε ὁ Μῆτσος, νὰ τρυπήσουν τὰ λάστιχά του. Τὸ ἄλογο εἶναι πιὸ σίγουρο.

— Ἔγὼ δύμως εἴμαι μεγαλύτερος, ἀπάντησε ὁ ἄλλος. Ἀντέχω περισσότερο καὶ τὸ ποδήλατό μου εἶναι γερό.

— Μιὰ πέτρα, ἔνα καρφὶ καὶ πᾶνε τὰ λάστιχά σου! εἶπε πεισμωμένος ὁ Μῆτσος. Κι ὅστερα; θὰ πᾶς μὲ τὰ πόδια;

— Θὰ πάω μὲ τὰ πόδια, βέβαια! Γιατὶ δχι;

— Ἔγὼ δύμως θὰ πάω πιὸ σίγουρα καὶ πιὸ γρήγορα.

— Μά έγώ είμαι κι άνωτερός σου, εἶπε ό Γιώργος.

‘Ο Διοικητής τούς παρακολουθούσε σιωπηλός, μὲ τὰ μάτια φωτισμένα ἀπό χαρά κι ἵκανοποίηση.

— Πάντα τσακωμένοι ἔσεις, εἶπε χαμογελώντας. Τέτοια τσακώματα δύμας σᾶς τιμοῦν καὶ σᾶς ἔξυψώνουν. Πάντως θά βάλομε κλῆρο.

‘Ο κλῆρος εύνόησε τὸν Γιώργο καὶ τὰ μάτια του ἄστραψαν ἀπό χαρά. ‘Ο Μήτσος κατσούφιασε λυπημένος. ‘Ο Διοικητής τοῦ χτύπησε χαϊδευτικά τὴν πλάτη.

— Ελα, μὴ στενοχωριέσαι, τοῦ εἶπε. “Εχεις τόσα νὰ φροντίσης κι ἔσυ γιὰ τὴ γιορτή . . .”

‘Η αὐτοθυσία τοῦ ἐνωμοτάρχη.

Εἶχε πιὰ ἀρχίσει νὰ νυχτώνη, δταν ό Γιώργος, καβάλα στὸ ποδήλατό του, ξεκινοῦσε γιὰ τὸ κοντινὸ χωριό. ‘Ο δρόμος, ἀν καὶ στενός, δὲν ἦταν κακός, μὰ τὸ σκοτάδι, ποὺ ἄρχισε κιόλας νὰ πυκνώνῃ, τὸν σκέπαζε μὲ τὰ μαῦρα πέπλα του καὶ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ διακρίνεται καλὰ κάτω ἀπὸ τὸ ἀδύνατο φῶς τοῦ φαναριοῦ τοῦ ποδηλάτου. ‘Ο συννεφιασμένος οὐρανὸς στένευε καὶ μαύριζε δλοένα τὸν ὁρίζοντα καὶ τὰ ἄφθονα καὶ πυκνὰ δέντρα χάραζαν μεγάλες μαῦρες σκιές στὴν ἀτμόσφαιρα καὶ στὴ γῆ.

‘Ο Γιώργος προχωροῦσε μὲ θάρρος κι ἀποφασιστικότητα. “Επρεπε νὰ κάνη γρήγορα, γιατί, ἀν καὶ ἡ ἀπόσταση δὲν ἦταν μεγάλη, τὰ χωριὰ ἦταν τρία κι ἔπρεπε νὰ φτάση ἐγκαίρως, γιὰ νὰ δώσῃ τὰ ἔγγραφα καὶ τὶς δδηγίες τοῦ Διοικητοῦ. “Εσφιγγε λοιπὸν δυνατὰ τὰ πόδια του πάνω στὰ πεντάλια καὶ προχωροῦσε μὲ δρμή, ἀψηφώντας τὸ σκοτάδι, ποὺ τὸν τύλιγε καὶ τὴν κρύα κι ὑγρὴ πνοὴ τῆς νύχτας, ποὺ τοῦ πάγωνε τὸ πρόσωπο καὶ τὰ χέρια.

Σὲ λίγο ἔνιωσε νὰ τὸν χτυποῦν χοντρές στάλες βροχῆς, ποὺ πύκνωναν καὶ δυνάμωναν δλοένα, ὥσπου στὸ τέλος ἔσπασε ἡ μπρόρα. ‘Ο Γιώργος, ἔξακολουθώντας τὸν δρόμο του, ἔριξε μιὰ ματιά γύρω. “Ολη ἡ ἀτμόσφαιρα εἶχε γεμίσει ἀπὸ σκοτάδι καὶ βροχὴ καὶ τοῦ φάνηκε, πώς εἶχε πήξει κι εἶχε σχη-

ματίσει ένα μαῦρο ύγρό μίγμα, πού κρεμόταν άνάμεσα σ' ούρανό και γή και πού μὲ δυσκολία μπορούσε πιά νὰ τὸ σχίζη και νὰ περνᾶ. Κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του τὸ Ἰδιο ύγρό μίγμα ἔσβηνε δλότελα τὸν δρόμο, σὰν νὰ τὸν ἔβαφε ἐπίτηδες μὲ μαύρη μπογιά, γιὰ νὰ τὸν κρύψῃ.

Κι δ Γιώργος ἔτρεχε. Δὲν ἔβλεπε τὸν δρόμο, μὰ τοῦ ἦταν τόσο γνώριμος, ποὺ τὸν ἀκολουθούσε καὶ χωρὶς νὰ τὸν διακρίνῃ. "Ακουε μονάχα τὸ σύρσιμο τῶν τροχῶν, ποὺ κυλούσαν στὸ βρεμένο χῶμα καὶ καταλάβαινε, πώς δὲν εἶχε ξεστρατίσει. Καὶ μ' ὅλο ποὺ τὸ γνώριμο καὶ φιλικό τοπίο τοῦ φαινόταν τώρα ἄγνωστο κι ἔχθρικό, τὸ ἀναπαριστούσε μὲ τὴ σκέψη του, ὅπως τὸ γνώρισε καὶ τόζησε τόσες φορὲς καὶ προχωρούσε σταθερὰ καὶ ὅφοβα.

Σὲ λίγο ἔνιωσε τὰ πόδια του ν' ἀνακουφίζωνται ἀπὸ τὴ βαριὰ προσπάθεια καὶ τοὺς τροχούς νὰ κυλοῦν πιὸ εὔκολα, πιὸ γρήγορα. Κατάλαβε, πώς ἔφθασε στὴ γνωστὴ κατηφοριὰ κι ἄφησε χαρούμενα τὸ ποδήλατο νὰ τρέξῃ ἐλεύθερα.

Ξαφνικὰ ἔνα δυνατό, ἐκτυφλωτικὸ φῶς ἀπὸ τὴν ἀντίθετη μεριὰ χτύπησε τὰ μάτια του. "Ενας θόρυβος βαρύς, ἀσθματικός". Μιὰ κραυγὴ τρομαγμένη. Ο Γιώργος κατάλαβε, πώς κάποιο αὐτοκίνητο ἀνέβαινε καὶ γύρισε μὲ μιᾶς τὸ τιμόνι. Μὰ οἱ τροχοὶ γλίστρησαν, τὸ ποδήλατο ἔκαμε ἔνα ἀπότομο πήδημα, τὸ μικρὸ φανάρι ἔσβησε καὶ μέσα στὸ σκοτάδι μιὰ σκιὰ ἀνατινάχτηκε καὶ ρίχτηκε μὲ δύναμι ἀνάμεσα στὰ δέντρα . . .

Στὸ γραφεῖο τοῦ Διοικητοῦ ἔξακολουθούσε ἡ κίνηση γιὰ τὴν προετοιμασία τῆς γιορτῆς. Βαθμοφόροι καὶ φαλαγγίτες μποινόβγαιναν, δδηγίες καὶ παραγγελίες διασταυρώνονταν, σημαῖες καὶ εἰκόνες κουβαλιόνταν. Ο Διοικητής, καθισμένος στὸ γραφεῖο του, κοίταζε κάθε λίγο στὸ παράθυρο, παρακολουθώντας τὴ βροχή. Γιὰ μιὰ στιγμὴ εἶδε τὸ Μῆτσο νὰ κολλᾶ τὸ μέτωπό του στὸ τζάμι καὶ νὰ κοιτάζῃ ἔξω.

— Τί συμβαίνει, Μῆτσο : Βλέπεις τίποτε ;

— Τίποτε, κύριε Διοικητά, εἶπε ἐκεῖνος ξαφνιασμένος. Τὴ βροχὴ κοιτάζω. Ἡταν ἀνάγκη νὰ μᾶς ἔρθη ζσα ἵσα ἀπόψε ;

‘Ο Διοικητής τὸν πλησίασε καὶ τὸν κοίταξε στὰ μάτια.

— ‘Ανησυχεῖς γιὰ τὴ γιορτή;

‘Εκεῖνος δὲν ἀπήντησε. Ξανακοίταξε δημως πίσω ἀπὸ τὸ τζάμι μερικές στιγμὲς κι ὅστερα γύρισε στὸ Διοικητή.

— Δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν ἀφήσωμε νὰ φύγῃ, εἶπε.

Ξαφνικά ἄνοιξε ἡ πόρτα κι ἔνας φαλαγγίτης μπῆκε μέσα ταραγμένος.

— Κύριε Διοικητά, ἔνας σωφέρ μ’ ἔνα φορτηγὸ αὐτοκίνητο...

‘Ο Γιώργος... κτυπημένος... τὸν ἔχει πάει στὸ νοσοκομεῖο...

“Ολοι βρέθηκαν μεμιᾶς στὸ πόδι κι ἀρχισαν νὰ τρέχουν πρὸς τὸ νοσοκομεῖο. ‘Οταν μπῆκαν στὸ διάδρομο, εἶδαν πίσω ἀπὸ τὰ ἀδιαφανῆ τζάμια τοῦ Ιατρείου, τὶς σκιές τῶν γιατρῶν καὶ τῶν νοσοκόμων, ποὺ πηγαίνοιέρχονταν. ‘Ο Διοικητής χτύπησε ἐλαφρὰ τὴν πόρτα, μὰ κανεὶς δὲν τοῦ ἀπήντησε. “Εμεινε ἕκει, καρφωμένος στὴν ἔδια θέση καὶ παρακολουθοῦσε τὶς σκιές. Οι ἄλλοι, πιὸ πίσω, σκορπισμένοι στὸ διάδρομο. Καὶ σὲ μιὰ γωνιά μόνος ὁ Μῆτσος.

Μιὰ νοσοκόμος βγῆκε γιὰ μιὰ στιγμή. ‘Ολα τὰ μάτια τὴ ρώτησαν. ‘Ο Διοικητής ψιθύρισε ἔνα «παρακαλῶ», μὰ ἔκείνη προσπέρασε σιωπηλή, μπῆκε στὴν ἀντικρινὴ πόρτα, ξαναβγῆκε κρατώντας στὰ χέρια ἔνα πακέτο, ξαναμπῆκε στὸ Ιατρεῖο. Μιὰ φοβερὴ σιωπὴ ἀγωνίας σκέπασε καὶ πίεσε βαριά καὶ καταθλιπτικά τὰ πάντα...

Δὲν ἤξερε κανεὶς πόση ὥρα εἶχε περάσει, δταν ἔνας γιατρὸς ἄνοιξε τὴν πόρτα τοῦ Ιατρείου, κάλεσε τὸν Διοικητή, τὸν πῆρε παράμερα καὶ κάτι μίλησε μαζί του. ‘Οταν ὁ Διοικητής ξαναγύρισε στοὺς φίλους του, τοὺς εἶπε συγκινημένος:

— Παιδιά, ὁ Γιώργος εἶναι βαριὰ χτυπημένος. Χρειάζεται μετάγγιση αἷματος. Καὶ θὰ τὸ δώσω ἔγω. Σᾶς παρακαλῶ νὰ φροντίσετε γιὰ τὴν αύριανὴ γιορτή. ‘Ο Πέτρος (κι ἔδειξε τὸν πρῶτο ἐπιτελή του) θὰ μὲ ἀναπληρώσῃ.

Μὰ ξαφνικά ὁ Μῆτσος ἀφῆσε τὴ γωνιά του κι ἔτρεξε μπροστὰ στὸ Διοικητή.

— Κύριε Διοικητά, ἔγὼ θὰ δώσω τὸ αἷμα μου!

‘Εκεῖνος τὸν κοίταξε μὲ φανερὴ συγκίνηση.

— "Οχι, Μήτσο. Σὲ συγχαίρω γιὰ τὴν προσφορά σου, μὰ αὐτὸ εἶναι δικό μου καθῆκον.

— "Οχι, κύριε Διοικητά. Δικό μου. Ἐγὼ ἔπρεπε νὰ πάω, ποὺ εἶχα καὶ ἄλογο. "Αν πήγαινα ἐγώ, δὲν θὰ γινόταν τὸ κακό. "Αφῆστε με τώρα νὰ τὸν βοηθήσω.

— Δὲν μπορεῖ νὰ γίνη, Μήτσο. Δὲ φταῖς καθόλου· δὲν εἴχαμε βάλει κλῆρο; Ἡταν τυχερό. Τώρα αὐτὸ εἶναι τὸ καθῆκον μου.

— "Οχι, ὅχι, κύριε Διοικητά. Σᾶς παρακαλῶ, ἀφῆστε με ἔμένα.

Στὸ ἀναμεταξὺ τὰ ἄλλα παιδιὰ εἶχαν κάμει μεταξὺ τους κάποια συνεννόηση κι ὁ Πέτρος εἶπε:

— Κύριε Διοικητά, ὅλοι οἱ συναγωνιστὲς ἔδω εἰμαστε πρόθυμοι νὰ προσφέρωμε τὸ αἷμα μας· γι' αὐτὸ ἀποφασίσαμε νὰ βάλωμε κλῆρο, ποιὸς θὰ προτιμηθῇ.

— "Οχι, ὅχι, ἑξακολουθοῦσε νὰ φωνάζῃ ὁ Μήτσος, κι ἡ φωνὴ του γινόταν δλοένα πιὸ παρακλητική. Σᾶς παρακαλῶ δλους. Σᾶς τὸ ζητῶ γιὰ χάρη. Μὴ μοῦ τὸ ἀρνηθῆτε. "Αφῆστε με νὰ δώσω ἐγὼ τὸ αἷμα μου. Κι ἡ φωνὴ του ἔτρεμε κι ἔσπαζε δλοένα, σὰν κλάμα, σὰν λυγμός.

Ο Διοικητὴς ἔμεινε λίγες στιγμὲς ἀναποφάσιστος, μὰ ὅταν ἄκουσε τὸν σπαράκτικὸ τόνο τῆς φωνῆς τοῦ Μήτσου κι εἶδε βουρκωμένα. τὰ μάτια του, πήγε κοντά του, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τοῦ χάιδεψε τὸ κεφάλι.

— "Ας γίνη δπως τὸ θέλεις, τοῦ εἶπε. Καὶ τοῦ φίλησε τὸ μέτωπο. Οἱ ἄλλοι, ἀμίλητοι καὶ χλοιοί, παρακολουθοῦσαν συγκινημένοι. Καὶ μερικοὶ σφόδρυγιζαν τὰ μάτια τους.

Ο χαρούμενος έօρτασμός.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ ἔօρτασμὸς δὲν πρόλαβε νὰ εἶναι μήτε πανηγυρικός, μήτε μεγαλοπρεπής· καὶ στὴν παρέλαση δὲν ἦταν παρὰ μόνο τὰ παιδιὰ τῆς μικρῆς πολιτείας. Οἱ ἄλλοι ύποτομεῖς δὲν ἔλαβαν μέρος, γιατὶ δὲν εἶχαν εἰδοποιηθῆ. Κι ὅμως τὰ μάτια τῶν φαλαγγιτῶν ἦταν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ

φωτισμένα ἀπὸ χαρά, ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀπὸ αὐτοπεποίθηση.
Καὶ οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ εἶχαν πιὸ δυνατὸν καὶ ζωντανὸν τὸν
παλμὸν τῆς ἵκανοποιήσεως καὶ τῆς περηφάνιας. Ἀπὸ στόμα οὐε-
στόμα εἶχε γίνει σ' ὅλους γνωστὸν τὸ νυχτερινὸν ἐπεισόδιο κι εἴ-
χαν μάθει, δτὶ καὶ τὰ δυὸν ἥρωικὰ παιδιά ἦταν ἑκτός κινδύνου.
Γι' αὐτό, χαρούμενοι κι ἐνθουσιασμένοι, εἶχαν βάλει στὴ μέση
τὴν παράταξην τῶν φαλαγγιτῶν καὶ προχωροῦσαν μαζὶ τῆς μὲ
θριαμβευτικὲς ζητωκραυγὴς κι ἐπευρημίες, τὸ ἔδιο ποὺ θάκαναν
στὸν ἔθνικὸν στρατό, στὸ στρατό μας, ἐπειτα ἀπὸ μιὰ νίκη.

Μελής Νικολαΐδης.

ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΤΗΣ Ε.Ο.Ν.

"Ονειρα φτερωμένα, νιάτα,
τὴν ἀξετίμητη ὀρετή σας
γιὰ τὴν πατρίδα, στὴν ὁρμή σας,
κρατήσετέ την φυλαχτό.

Καὶ σεῖς, μικρότερα, κοιτάχτε,
μπροστὰ στοὺς μεγαλύτερούς σας,
φοβέρα νάναι στοὺς ἔχτρούς σας
κι εύλογημένη ἀπ' τὸ Θεό.

Τίποτες ἄλλο ἀπ' τὴν Πατρίδα !
Δόξα καμιὰ ἄλλη σᾶν καὶ δαύτη,
φωτιά ιερὴ στὰ σπλάχνα ἀνάφτει,
χτυπᾶ σᾶν τὸ σφυρὶ ἡ καρδιά,

τὴν ὥρα ποὺ τὰ νιάτα ἀστράφτουν,
στὴ μάχη ἀπάνω ἀντρειωμένα
κι εἶναι ἡ Ἑλλάδα στοῦ καθένα
τὰ μάτια, δλόφωτη, μπροστά.

Μιλτιάδης Μαλακάσης.

Περιοδικὸν « Νεολαία »

ΥΜΝΟΣ ΤΗΣ 4ης ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

—Γιατί χαίρεται ό κόσμος καὶ χαμογελάει, πατέρα;
 Γιατί λάμπει ό ἥλιος ἔτσι, γιατί φέγγει ἔτσι ἡ μέρα;
 —Γιατί σὰν κι αὐτή, παιδί μου, τὴν ἡμέρα τῇ χρυσή,
 ποὺ τῇ χαίρεσαι καὶ σύ,
 στέρεψε τὸ μαῦρο δάκρυ, κλείσανε πολλές πληγές,
 ἀψηλώσανε τὰ στάχυα
 κι ἐνα γύρο ὅλα τὰ βράχια
 ἐγινῆκαν ἀνθοβούνια καὶ χρυσοπηγές.

Μιάν ἡμέρα σὰν καὶ τούτη, τὴν ὀλόφωτη κι ὠραία
 ξεδιπλώθηκε καὶ πάλι ἡ γαλάζια μας σημαία,
 πούχει τ' οὐρανοῦ τὸ χρῶμα
 καὶ σκεπάζει τ' ἄγιο χῶμα,
 ποὺ ἐλεύθερος πατᾶς.
 Κι ἔτσι μὲ χαρά κι ἐλπίδα
 γιὰ μιάν ἔνδοξη πατρίδα
 ἡ σημαία κυματίζει μ' ἐνα «τάν ἡ ἐπὶ τᾶς!».

Μιάν ἡμέρα σὰν καὶ τούτη, ποὺ χτυποῦνε οἱ καμπάνες,
 ποὺ τὴν τραγουδοῦν οἱ νέες καὶ δοξολογοῦν οἱ μάνες,
 ἔγινε σὰν πρῶτα πάλι
 ἡ πατρίδα μας μεγάλη,
 δοξασμένη κι ἰσχυρή·
 κι ἔτσι σὰν τὴν ἀντικρίζεις,
 ἔτσι πάλι τῇ γνωρίζεις,
 τῇ γνωρίζεις «ἄπ' τὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή!».

Tīmos Mωραϊτίνης

ΕΚ ΤΟΥ ΥΜΝΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

[Στροφαὶ 35, 39, 44, 45]

Ίδιού ἐμπρός σου⁽¹⁾ δ τοῖχος στέκει
τῆς ἀθλίας Τριπολ τσᾶς·
Τώρα τρόμου ἀστροπελέκι
νὰ τῆς ρίξης πιθυμᾶς.

Κατεβαίνουνε κι ἀνάφτει
τοῦ πολέμου ἡ ἀναλαμπή.
Τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

Ἄκούω κούφια τὰ τουφέκια,
ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
ἀκούω ξύλα, δκούω πελέκια,
ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

"Α ! τί νύχτα ἦταν ἔκείνη,
ποὺ τὴν τρέμει δ λογισμός !
"Άλλος ὅπνος δὲν ἔγίνη
πάρεξ θάνατος πικρός . . .

(1) Ἐλευθερία.

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΩΖΕΙ ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

[Στροφαὶ 88—97]

[ΟΙ δικοί μας. ξλαβαν εῖδηση, πώς οἱ Τεῦρκοι εἶχαν ἀπόφασιν νὰ τοὺς πλοκώσουν ξάφνου τὸ ξημέρωμα τοῦ Χριστοῦ, νομίζοντας νὰ τοὺς εύρουν μαζεμένους εἰς τις ἐκκλησίες. Ἀλλὰ οἱ δικοί μας τις ἑσφάλισαν, ἐτοιμάσθηκαν καὶ ἔκαμαν θρῆνο εἰς τὸν ἔχθρο.—Σημείωση τοῦ ποιητῆ.]

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
μέρα πού ἄνθισαν οἱ λόγγοι
γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

Σοῦ ἦλθε ἐμπρός λαμποκοπώντας
ἡ Θρησκεία μ' ἔνα σταυρὸν
καὶ τὸ δάχτυλο κινώντας,
ὅπου ἀνεῖ τὸν οὐρανό.

Σ' αὐτό, ἐφώναξε, τὸ χῶμα
στάσου δλόρθη, Ἐλευθεριά,
καὶ φιλώντας σου τὸ στόμα
μπαίνει μὲς στὴν ἐκκλησία.

Εἰς τὴν Τράπεζα σιμώνει
καὶ τὸ σύγγεφο τὸ ἀχνὸν
γύρω γύρω της πυκνώνει,
ποὺ σκορπάει τὸ θυμιατό.

Ἄγρικάει τὴν ψαλμωδία,
ὅπού ἔδιδαξεν αὐτή.
βλέπει τὴν φωταγωγία
στοὺς Ἅγιους ἐμπρός χυτή.

Ποιοί εἶν' αύτοί, ποὺ πλησιάζουν
μὲ πολλὴ ποδοβολὴ
κι ὅρματ' ἄρματα ταράζουν;
'Επετάχιηκες 'Εσύ.

"Α ! τὸ φῶς, ποὺ σὲ στολίζει
σὰν ἡλίου φεγγοβολὴ
καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
δὲν εἶναι, ὅχι, ἀπὸ τὴ γῆ.

Λάμψιν ἔχει ὅλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, δφθαλμός·
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι
κι ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

Τὸ σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατᾶς,
σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις
καὶ στὸ τέταρτο χτυπᾶς.

Μὲ φωνὴ, ποὺ καταπείθεις
προχωρώντας ὁμιλεῖς :
«Σήμερ', ἀπιστε, ἐγεννήθη,
ναί, τοῦ κόσμου δ Λυτρωτής».

Διονύσιος Σολωμός.

Ε'.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΝ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

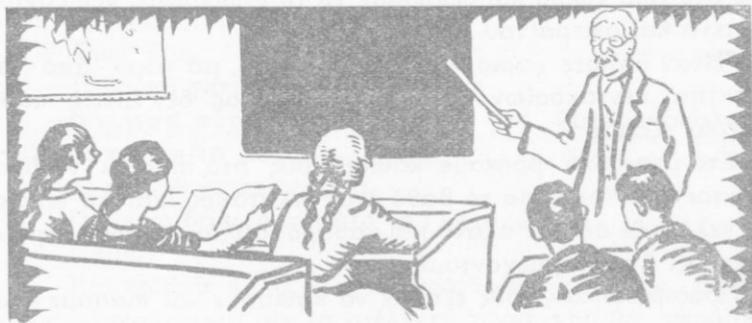
Θέλω να δίνω φῶς ἀπὸ τὴν φλόγα μου
κι ἀς εἶμαι ἔνα ταπεινὸ λυχνάρι.

Γ. Δροσίνης.

Εθνικό Ινστιτούτο
Επαγγελματικής
Εκπαίδευσης

Επίκληση στην Εθνική Επαγγελματική Εκπαίδευση για την προώθηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα

Επίκληση στην Επαγγελματική Εκπαίδευση για την προώθηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα

Ο ΓΥΦΤΟΔΑΣΚΑΛΟΣ

‘Η πρώτη γνωριμία.

Απρίλης ήταν χαρούμενος ό ήλιος άσκημωνε τοῦ Στρυμόνος τὰ διάπλατα νερά καὶ μὲ δόρμῃ γονιμοποιοῦσε τὴν ὅμορφη, τὴν πλούσια, τὴν ἐλεύθερη γῆ τῆς Ἀνατολικῆς μας Μακεδονίας. Τὸ ἔνα κοντὰ στὸ ἄλλο περάσαμε τὰ χωριά της τὰ δροσερὰ κι εύτυχισμένα καὶ φτάσαμε στὸ χωριό, ὃπου ἔμελλε νὰ περάσωμε τὴν νύχτα μας. Πηγαίναμε μὲ τὸ πέμπτο στρατοδικεῖο ἐκστρατείας ἀπὸ τὸ Μακές τῶν Σερρῶν στὴ Μουσθαίνη τοῦ Παγγαίου.

Τὴν ἰδιαίτερη συντροφιά μου ἀποτελοῦσαν δι πρόεδρος τοῦ στρατοδικείου μας. δ βασιλικὸς ἀντεπίτροπος καὶ δ ἀντεισηγήτης, δ μόνος μεταξύ μας νέος, δ Θανάσης Π., συμπολίτης μου καὶ φίλος μου ἔξαιρετικὰ ἀγαπημένος.

Καταλύσαμε σ' ἕνα ἄπεραντο παλιὸ τουρκόσπιτο, ὃπου τώρα κατοικοῦσε πολυάνθρωπη οἰκογένεια προσφύγων καλομήλητων καὶ νοικοκυρεμένων.

Τὴν ἄλλη μέρα περιμένοντας καὶ τ' ἄλλο προσωπικό, μεί-

ναμε στὸ ἵδιο χωριό καὶ θελήσαμε νὰ τὸ γνωρίσωμε, γυρίζοντας τὰ στενά καὶ σκιερά του μονοπάτια.

⁷ Ήταν ἄλλοτε χωριό καθαρά τουρκικό, μὰ τώρα ἀπὸ τὸν κατακτητὴ πεντακοσίων χρόνων ἄλλο ἵχνος δὲν ἔμεινε παρὰ δυστρία τζαμιά.

Στὸ μεσοχώρι βρήκαμε καθισμένους στὸ πεζούλι νὰ δροσίζωνται ἀπὸ τὸν ἵσκιο τὸ βαθὺ ἐνὸς πλατάνου καὶ τὸ νεράκι, ποὺ κελάρυζε σὲ ἑνα πλατύ καὶ καθαρὸ αὐλάκι, λίγους γέρους καθαρούς, ἄν καὶ φτωχοντυμένους.

Προσηκώθηκαν, τοὺς εἴπαμε νὰ καθίσουν καὶ πιάσαμε κουβέντα.

“Ο καθένας ἀπὸ μᾶς εἶχε κάτι τὸ ἐνδιαφέρον νὰ ρωτήσῃ ἐγὼ ρώτησα, ποῦ εἶναι τὸ σχολεῖο τους. Μοῦ ἔδειξαν ἑνα σπίτι ψηλό, στερεό, μὲ ἑναν κῆπο ἀπέραντο· μᾶς εἶπαν, διτὶ ἥταν ἄλλοτε τούρκικο σχολεῖο.

— Καὶ τί ἔχετε; δάσκαλο ἢ δασκάλα; ρώτησε κάποιος ἀπὸ μᾶς.

— Οὕτε δάσκαλο οὕτε δασκάλα, εἶπε ὁ πιὸ δμιλητικὸς ἀπὸ τοὺς γέρους, Ισως ὁ πάρεδρος.

— Γιατί;

— Γιατὶ ἔτσι γιατὶ δὲν μᾶς ἔστειλε ἢ Κυβέρνηση.

— Ακου τα, κύριε ἐκπαιδευτικὲ σύμβουλε· μοῦ εἶπε ὁ πρόεδρος.

— “Ισως, εἶπα, ἐπειδὴ εἶναι ὅλοι ἐλληνόφωνοι ἔδω καὶ ἔχομε μεγάλη ἔλλειψη ἀπὸ δασκάλους, νὰ προτιμήθηκαν τὰ ξενόφωνα χωριά.

— Μὰ δὲ μοῦ λές, πατριώτη, ἔδω κοντά κανένα ἄλλο χωριό δὲν ἔχει δάσκαλο νὰ στέλνετε τὰ παιδιά σας;

Κάπως κρύα μᾶς ἀπάντησε ὁ γέρος.

— Εἶναι δάσκαλος ἔκει· καὶ μᾶς ἔδειξε λίγο πιὸ πέρα ἑνα συνοικισμό, ποὺ φαινόταν πολὺ μικρός καὶ πολὺ φτωχός· ἥταν ἑνα μεγάλο κονάκι μὲ τὴν ἀποθήκη του καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸ μερικὰ καλυβόσπιτα.

— Καὶ γιατὶ λοιπὸν δὲ στέλνετε ἔκει τὰ παιδιά σας, ἀφοῦ εἶναι τόσο κοντά;

‘Ο γέρος δὲν ἀπάντησε.

— Μίλα, βρέ τοῦ εἶπε μὲ ἄγριο δ βασιλικός ἀντεπίτροπος· γιατὶ δὲν τὰ στέλνετε ἐκεῖ στὸ σχολεῖο;

— Γιατ’ ἔτσι.

— Τί θὰ πῆ γιατ’ ἔτσι;

— Νά, γιατὶ αὐτὸ εἶναι Γυφτοχώρι· στὸ Γυφτοδάσκαλο θὰ στείλωμε τὰ παιδιά μας;

Μᾶς γεννήθηκε περιέργεια.

— Πᾶμε τὸ δειλινὸ σ’ αὐτὸ τὸ Γυφτοχώρι;

— Πᾶμε.

— Καὶ κοίταξε καλά, εἶπε δ πρόεδρος, ἂν εἶναι κανένας καλός δάσκαλος καὶ δὲν τὰ στέλνετε, τώρα, ποὺ θὰ περάσῃ δ στρατηγός, θὰ σᾶς δέση δλους.

— Τί καλός, καπετάνιο μου; Γυφτοδάσκαλος· τί ἄλλο νὰ σοῦ πῷ!

Ἐπιθεώρηση.

“Ηταν ἀκόμη ζέστη, ὅταν πήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὸ Γυφτοχώρι, δπως μᾶς τὸ εἶχαν δνομάσει.

Στὸ δρόμο μάθαμε, πῶς δνομαζόταν Πύργος καὶ τὸ μάθαμε ἀπὸ ἔνα μεγάλο παιδί, ποὺ πήγαινε ἐκεῖ μὲ ἔνα κουτί κρεμασμένο στὸ λαιμό του.

— Καὶ σὺ εἶσαι ἀπὸ τὸν Πύργο; τὸν ρωτήσαμε.

— “Α! μπά! μᾶς εἶπε μὲ κάποια ἀποστροφή. Ἐγὼ εἶμαι πρόσφυγας.

— Καὶ τί πᾶς νὰ κάμης στὸ Γυφτοχώρι;

— Πάω, τώρα ποὺ θὰ σκολάσουν τὰ γυφτόπουλα, νὰ τοὺς πουλήσω σταφίδες.

— “Α! γι’ αὐτὸ πᾶς! γιὰ νὰ μάθης γράμματα δὲν πᾶς! Καὶ πῶς σὲ λένε;

— Εύρυβιάδη.

— Τίνος εἶσαι;

— Έκείνου τοῦ Χαρίση πόχει τὸ μαγαζὶ στὸ σχολεῖο, ποὺ περάσατε καὶ ρωτήσατε γιὰ τὸ δρόμο.

— Καλά· στάσου νὰ μᾶς δείξης καὶ μᾶς τὸ δρόμο γιὰ τὸν Πύργο.

‘Ο ἥλιος ἔγερνε στὴ δύση του· τὰ κοπάδια γύριζαν ἀπὸ τὶς βισκές, τὰ σιτάρια ἤτανε μεστωμένα καὶ οἱ βρίζες ἤτανε ψηλότερες ἀπὸ τὸ ἀνάστημά μας. Εύτυχισμένη χώρα· ὅστερα ἀπὸ τόσα βάσανα εἶχε ἀκόμα κοπάδια καὶ σιτάρια, εἶχε ἀκόμα πλοῦτο καὶ χαρά.

— Νὰ ἐκεῖνο εἶναι τὸ σχολεῖο· μᾶς εἶπε ὁ Εύρυβιάδης.

— Μὰ τώρα ἔχουν σχολάσει τὰ παιδιά· εἶπε κάποιος ἀπὸ μᾶς.

— “Α ! μπά ! εἶπε ὁ Εύρυβιάδης, ἀν δὲν πέσῃ ὁ ἥλιος, δὲ σκολάει ὁ Γυφτοδάσκαλος.

Καὶ ἀλήθεια· ὁ χαρωπὸς ἐκεῖνος θόρυβος, ποὺ χαρακτηρίζει τὸ σχολεῖο, μᾶς εἰδοποίησε ἀπὸ μακριά, ὅτι ὁ Γυφτοδάσκαλος ἔργαζόταν ἀκόμα.

— «Συναυλία τις μὲ φθάνει, ἀρμονία γλυκυτάτη», εἶπε ὁ πρόεδρος, ποὺ εἶχε διαβάσει καὶ θυμόταν πολλὰ ποιήματα τῶν παλαιοτέρων χρόνων. Τὸ σχολεῖο ἦταν ἔνα εὐρύχωρο καὶ στερεὸ ἀπὸ κτίριο μὲ κῆπο στὶς τρεῖς πλευρές του· ἡ πόρτα ἦταν ἀνοιχτὴ καὶ μπήκαμε μὲ τὴν Ἱεραρχικὴ πάντα τάξη.

— Μᾶς ἐπιτρέπεις, δάσκαλε; ρώτησε ὁ πρόεδρος μπαίνοντας.

— ‘Ορίστε, καπεταναῖοι μου, εἶπε ὁ δάσκαλος, χωρὶς νὰ διακόψῃ τὸ μάθημά του.

Μέσα τὸ σχολεῖο δὲν ἦταν πλούσιο, ἀλλὰ καὶ τίποτε δὲν τοῦ ἔλειπε ἀπὸ τὰ ὅργανα πρώτης ἀνάγκης.

Στὰ θρανία του, χοντροκομένα, ἀλλὰ ἄνετα, κάθονταν καμιὰ τριανταριὰ παιδάκια μικρὰ καὶ μεγάλα, ἀγόρια καὶ κορίτσια, ὅλα βαθιὰ μελαχρινά, μὲ κατάμαυρα ζωηρὰ μάτια καὶ μὲ καθαρὰ τὰ χέρια τους, τὰ πρόσωπά τους, τὰ φτωχικὰ φορέματά τους.

‘Ο δάσκαλος ἤταν γέρος, ἀλλὰ καλοστεκούμενος μὲ φορέματα ἐγχώρια, μὲ ἔνα ζευγάρι ματογυάλια στὴν ἄκρη ἀπὸ τὴν χοντρή του μύτη καὶ μιὰ χοντρὴ ἑύλινη ρίγα στὸ χέρι· στεκό-

ταν πολύ κοντά στά παιδιά καὶ τοὺς ἔκανε ἀριθμητική ἀπὸ μνήμης.

”Εδωσε ἔνα πρόβλημα τόσο σύνθετο, ποὺ ἐγώ ἀμέσως σχημάτισα τὴν ἰδέα, πῶς ἀπὸ μέθοδο δὲν ἔνιωθε πολλὰ πράγματα δ Γυφτοδάσκαλος. Μ' ὅλα ταῦτα λίγα παιδάκια ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα σήκωσαν τὰ μελαψύ χέρια τους, ἔνα κοριτσάκι, τὸ μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα, μὲ μάτια ποὺ ἄφηναν ἀστραπές, εἶπε ἀμέσως τὴν ἀπάντηση μὲ μεγάλη ἐπιτυχία.

— Σιωπή, Θεσσαλονίκη, τῆς εἶπε ὁ δάσκαλος, γιατὶ θὰ σὲ δείρω.

— Γιατί τὴν καημένη; ρώτησε ὁ Θανάσης.

— Γιατὶ δὲν ἀφήνει ἄλλον νὰ μιλήσῃ.

‘Η Θεσσαλονίκη ἔκρυψε τὸ πρόσωπο στὰ χέρια τῆς ἐπάνω στὸ θρανίο καὶ ἔκλαιε, ώς τόσο μὲ τὸ ἔνα τῆς ματάκι κοίταξε γελαστὰ τὸ Θανάση μὲ εύγνωμοσύνη.

Τὸ ἔνα πρόβλημα ἀκολούθησε ἄλλο καὶ τὰ παιδιά ἀπαντοῦσαν, ἃν ὅχι πάντα μὲ δρθότητα, ἀλλὰ πάντα μὲ σκέψη καὶ μὲ ζωηρότητα πνεύματος.

Νόμισα, πῶς θὰ εἶχε κάποια εἰδικότητα στὴ λογιστικὴ ὁ δάσκαλος ἢ κάποια ἴδιοφυΐα* τὰ παιδιά, καὶ ζήτησα νὰ διαβάσουν· ὑστερα ζήτησα νὰ ποῦν ‘Ιστορία, Γεωγραφία, Θρησκευτικά, νὰ μᾶς δείξουν τὴ γραφή τους, ἔπιασσα κουβέντα μὲ τὰ μικρά, ρώτησα γιὰ τὸ χωριό τους, γιὰ τὴν πατρίδα τους· ἔκαμα δηλαδὴ μιὰ ἐπιθεώρηση ἀρκετὰ ἐπαγγελματικὴ καὶ τὸ συμπέρασμα ἦταν, πῶς δλοι μας πέφταμε ἀπὸ θαυμασμὸ σὲ θαυμασμό, δσο ποὺ ἄρχισαν νὰ ὑγραίνωνται τὰ μάτια ὅλων μας καὶ ὁ καθένας προσπαθοῦσε νὰ κρύψῃ ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴ συγκίνησή του.

‘Ο δάσκαλος μ' ἄφησε ἐλεύθερον ἀκολουθοῦσε μόνο μὲ τὰ μάτια, ζωηρεμένα τώρα σὰ μάτια νεανικά, πότε τὰ παιδιά του καὶ πότε ἐμένα.

Τὰ ρώτησα :

— Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ζέρετε ἄλλη γλώσσα;

— Ξέρομε, ἀπάντησε μονάχα ἡ Θεσσαλονίκη.

‘Ο δάσκαλος πήγε κοντά της σιγά σιγά.

- Καὶ πῶς τὸ λένε τὸ ψωμὶ σ' αὐτὴ τῇ γλῶσσα;
- Μαρό· εἶπε ἡ Θεοσαλονίκη.
- Σιωπή! εἶπε μὲ δργὴ δ δάσκαλος· καὶ ἡ ρίγα του μ' ἔναν ξηρὸς κρότο στὸ θρανίο συμπλήρωσε τὴν παιδαγωγικὴ τοῦ Γυ-
φτοδάσκαλου.
- Ξέρουν καὶ τραγούδια δάσκαλε;
- Πῶς δὲν ξέρουν; θέλετε τροπάρια ἐκκλησιαστικά;
- Τὸν ὅμινο στὴν Ἐλευθερία τὸν ξέρουν;
- Τί θὰ πῇ αὐτό; τὸν ὅμινο δὲ θὰ ξέρουν; Τὸν ἡξεραν
καὶ τὸν τραγουδοῦσαν οἱ μανάδες τους στὸν καιρὸ τῆς σκλα-
βιᾶς καὶ δὲ θὰ τὸν ξέρουν αὐτά;
- Τὰ παιδάκια σηκώθηκαν, διόρθωσαν τὰ φτωχικά τους φο-
ρέματα, δ δάσκαλος ἔβγαλε μιὰ σκούφια, ποὺ φοροῦσε στὸ φα-
λακρό του κεφάλι, βγάλαμε καὶ μεῖς τὰ πηλήκια καὶ σταθή-
καμε σὲ προσοχή. 'Ο δάσκαλος χτύπησε τὴ ρίγα στὸ θρανίο
καὶ τὰ γυφτόπουλα εἶπαν τὸν ὅμινο· εἶπαν πολλὲς στροφές, ἔ-
λεγαν δλα τὰ λόγια σωστὰ καὶ ἡ μουσικὴ τους δὲν ἦταν πολὺ¹
παράτονη· μόνο ποὺ δ δάσκαλος χτυποῦσε πολὺ συχνὰ τὸ θρα-
νίο μὲ τὴ ρίγα καὶ κινοῦσε τόσο ζωηρὰ τὰ χέρια του καὶ τὰ πό-
δια του, ὥστε τοῦ λύθηκε μιὰ καλτσοδέτα, ἀλλὰ δὲν ἔσκυψε νὰ
τὴ δέση· εἶχε ἰδρώσει καὶ μεῖς δὲν κοιτάζαμε πιὰ νὰ κρύψωμε δ
ἔνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τὰ μάτια μας τὰ δακρυσμένα.
- 'Η Θεοσαλονίκη μὲ μιὰ δυνατὴ καὶ γλυκιὰ φωνὴ, ἀρκετὸ
ἀρμονική, πρωτοστατοῦσε καὶ μὲ τὸ στόμα της καὶ μὲ τὰ μά-
τια της.
- 'Ο δάσκαλος τὴ χάιδεψε, δταν τελείωσε καὶ τῆς εἶπε:
- Γιὰ τελευταία φορὰ θὰ σοῦ συγχωρήσω τὸ μεγάλο ἔγ-
κλημα, ποὺ ἔκαμες σήμερα Θεοσαλονίκη.
- "Αν τὸ ξανακάμω, δάσκαλε, νὰ μὲ σκοτώσης.
- Δὲν ἔχω ἀνάγκη· φτάνει νὰ τὸ πῶ τῆς Μαρίας.
- 'Η Μαρία, ποὺ τὴ φοβέρισες, ποιά εἶναι; ρωτήσαμε.
- 'Η μάνα της· ἔτσι ἦταν κι ἐκείνη ζωηρή· μὰ τώρα ἔγινε
ἡ καλύτερη νοικοκυρά.
- Τὴν εἶχες μαθήτρια καὶ τὴ μητέρα της;
- Καὶ τὴ μητέρα τῆς μητέρας της· ἔχω σαράντα χρόνια δά-

σκαλος σ' αύτό τὸ χωριό· νά, σὲ τρεῖς μῆνες κλειοῦν σαράντα χρόνια ἔδω, ποὺ βλέπετε.

— Καὶ ποιός σὲ πληρώνει;

— Οἱ χωρικοὶ· ποιός θὰ μὲ πλήρωνε; ὁ ἀγάς, ποὺ εἶχαμε, ποὺ μᾶς ἔβγανε ἀπὸ τὴ λειτουργία μὲ τὸ βιούρδουλα, γιὰ νὰ μᾶς στείλῃ νὰ θερίσωμε τὴν Κυριακή; οἱ χωρικοὶ οἱ καημένοι μούδιναν μιὰ λίρα τὸ μήνα καὶ τὸ ψωμί μου καὶ δ, τι ἄλλο εἶχαν καὶ αὐτοί, φτωχόκοσμος, βλέπεις τὸ χωριό ἥταν τσιφλίκι· δὲν εἶχαν δικά τους χωράφια· κι ἔπειτα εἶναι ἐργατικοὶ πολὺ καὶ οἰκονόμοι· ξέρουν καὶ τὴν τέχνη. Πλέκουν καλάθια. Τώρα δόξα νάχη δ Θεός, ποὺ ἀπόχτησαν χωράφια· ζοῦν καλύτερα, μοῦ αὔξησαν καὶ μένα τὸ μισθό μου.

— Μὰ τώρα δὲ σὲ πληρώνει ἡ Κυβέρνηση; ρώτησε ὁ βασιλικός ἀντεπίτροπος.

— "Οχι, δυστυχῶς δὲν ἀναγνωρίστηκα· νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, δὲν εἶχα καὶ κανένα προσόν· δὲν ἔχω οὕτε ἀπολυτήριο σχολαρχείου· πῶς ν' ἀναγνωρισθῶ;

— Καὶ τὰ γράμματα ποὺ τάμαθες λοιπόν;

— Ποιά γράμματα, καπετάνιο μου; τὰ σπουδαῖα γράμματα ποὺ ξέρω; "Ε! σαράντα χρόνια κάνω τὸ δάσκαλο· πήγαινα καὶ καμιὰ φορά καὶ στὴν Καβάλλα, καὶ πρὸ πάντων στὶς Σέρρες, δπου εἶχαμε ἵια μεγάλο παιδαγωγό, τὸ Μαρούλη· μὲ προστάτευε πολὺ καὶ μ' ὀδηγοῦσε. "Ε! ἔτσι κάτι ἔμαθα, τὸν ὅμνο τὸν διάβασσα σ' ἔνα βιβλίο καὶ τὸν ἔμαθα ὅλον ἀπ' ἔξω· ἔπειτα ἀκουσσα νὰ τὸν ψάλλη μιὰ δασκάλα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ποὺ εἶχαν στὸ Πράβυ· τὸν δίδασκε κρυφά στὴ Μητρόπολη. "Ε! ἔτσι κάτι πήρα· τώρα καλὰ κακὰ ἡ δουλειὰ ἔγινε· αὐτὸ μποροῦσα, αὐτὸ ἔκαμα.

— "Ω! καὶ ἔκαμες τόσα πολλά, φτωχέ μου δάσκαλε! Σχόλασε τώρα τὰ παιδιά, νὰ μήν περιμένουν.

— "Α! δὲν τὰ μέλει· τοὺς ἀρέσει πολὺ νὰ βλέπουν "Ελλήνες ἀξιωματικούς καὶ ν' ἀκοῦν τὶς κουβέντες τους! "Α! δόξα νάχη ὁ μεγαλοδύναμος· ζήσαμε καὶ τὸ εῖδαμε· φτάνει αὐτό. "Ελα τώρα, προσευχή καὶ νὰ φύγετε· καὶ φρόνιμα στὸ δρόμο καὶ σύ, Θεσσαλονίκη, εἴπαμε ἄλλη φορά . . .

— "Εννοια σου, δάσκαλέ μου, έννοια σου.

Στήν πόρτα στεκόταν ό Εύρυβιάδης μὲ τὸ κουτί του καὶ διαλαλοῦσε τίς σταφίδες του. Μὰ δύο μόνο παιδάκια εἶχαν πεντάρες, γιὰ ν' ἀγοράσουν τὸ ἔνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν ἡ Θεοσαλονίκη. "Εφαγε κι αὐτή, μοίρασε καὶ στὰ μικρά, ποὺ τὴν τριγύρισαν.

Αὐτό ἔφερε μιὰ ἔμπνευση στὸν ἀντεπίτροπο.

— Πόσο θέλεις, Εύρυβιάδη, γιὰ δλο τὸ κουτί σου ; ρώτησε τὸ προσφυγόπουλο.

— Τρεῖς δραχμές, πάρε το δυόμισι.

'Ο ἀντεπίτροπος πλήρωσε. δώσαμε κάτι καὶ οἱ ἄλλοι καὶ πήραμε δλη τὴ σταφίδα καὶ τὴ μοιράσαμε στὰ παιδιά !

Τὸ τί ἔγινε, ό καθένας τὸ φαντάζεται πόση εύτυχία σκόρπιζε ἡ μαυρομάτα του Μωριά στὰ μαυρομάτικα ἐκεῖνα γυφτόπουλα ! Στὸ τέλος μᾶς ἔκαμαν διαδήλωση σωστὴ φωνάζοντας ζήτω.

Θέλετ; τώρα νὰ ἰδῆτε καὶ τὸ χωριό μας; μᾶς ρώτησε ό δάσκαλος.

— Άκοῦς, δὲ θέλομε :

— Έχομε καὶ μιὰ παλιὰ ἐκκλησία καὶ ἔνα ἀγίασμα καὶ ἔνα Εύαγγέλιο θαυματουργό· πᾶμε νὰ τὰ ἰδῆτε, πρὶν νυχτώσῃ. Πήγαμε· στὸ δρόμο κουβεντιάζοντας μάθαμε, πώς ό δάσκαλος λεγόταν Γεώργιος Οίκονομίδης—σάν τί μπορεῖ νὰ πή ἔνα τέτοιο δνομα!—πώς ἦταν καὶ φάλτης, παντρεμένος μὲ πέντε παιδιά, καὶ ὅτι τὰ δύο ἀπ' αὐτά τὰ μικρότερα ἦτανε στρατιώτες, καθὼς καὶ ἔνα ἐγγόνι του ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο κορίτσι του, ἄλλα στὴν παλιὰ Ἑλλάδα καὶ ἄλλα στὴν "Ηπειρο. Μάθαμε ἀκόμα, ὅτι τὸ σχολεῖο τὸ εἶχαν χτίσει μὲ τὰ χέρια τους οἱ χωρικοί, ὅτι τὰ θρανία καὶ τοὺς πίνακες τὰ εἶχε φτιάσει μὲ τὰ χέρια του ό δάσκαλος, ὅτι τὸν τόπο καὶ τὴν πέτρα τὰ εἶχε παραχωρήσει ἔνας παλαιός ἀγάς, πληρώνοντας ἔτσι τὴ θεραπεία τῆς γυναικάς του, ποὺ τὴ χρωστοῦσε στὸ ἀγίασμα τῆς ἀγίας Μαρίνας.

Μπήκαμε στὴν ἐκκλησία· μία ἐκκλησία παλιά, βαθιά, σκοτεινή, σωστὴ δουλείας ἐκκλησία καὶ γιὰ τοῦτο πιὸ ἐπιβλητική, πιὸ κατανυχτική.

‘Ο δάσκαλος μᾶς ἔδειξε τὸ θαυματουργὸ Εὐαγγέλιο. ² Ήταν ἔνα Εὐαγγέλιο παλιό, ποὺ τὰ ξώφυλλά του ἦταν στολισμένα βαριά μὲ ἀσήμι καὶ μὲ χρυσάφι. Φιλήσαμε μὲ δληθινὴ εὐλάβεια τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Γυφτοχωριοῦ καὶ μπήκαμε ἀπὸ κεῖ στὸν περίβολο, ποὺ ἀποτελεῖται δὲ ὅλο σχεδὸν τὸ χωριό.

Στὴ μέση ἡ μεγάλη σιταποθήκη τοῦ ἀγα καὶ γύρω τὰ καλυβόσπιτα τῶν ραγιάδων. Γυναικοῦλες καὶ γέροι κάθονται στὶς πορτούλες τους καὶ ἐπλεκαν καλάθια· παιδιά πλήθος φτερούγιζαν στὸν ἐλεύθερο χῶρο, που ἦταν ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ σιταποθήκη καὶ τὰ καλυβόσπιτα καὶ θορυβοῦσαν σὰ σπουργίτια· σταθήκαμε σὲ μιὰ πορτούλα καὶ καλησπερίσαμε μιὰ γριά καὶ μιὰ νέα, ποὺ ἐπλεκει κάλτσα.

— Έσύ δὲν πλέκεις καλάθια;

— “Ε ! Δόξα σοι ὁ Θεός· ἐπλεξα κι ἐγώ πολλά !

— Αὔτη, μᾶς εἶπε δ δάσκαλος, εἶναι ἡ Μαρία, ποὺ ἀκούσατε, ἡ μητέρα τῆς Θεσαλονίκης.

— “Α ! Νὰ σοῦ ζήσῃ, κυρα-Μαρία, εἶναι τόσο ἔξυπνο κοριτσάκι καὶ τόσο ὅμορφο, εἶπε κάποιος ἀπὸ μᾶς.

— Κάλλιο νὰ μὴ μοῦ ζήσῃ ! εἶπε ἡ κυρα-Μαρία, καὶ τὰ κατάμαυρα μάτια τῆς ἀστραψαν ἄγρια· ἀν δὲν μάθη γνώση, κάλλιο νὰ μὴ μοῦ ζήσῃ· ἡ λέτε, πώς δὲν τάμαθα ἐγώ τὰ παλιόλογα, ποὺ εἶπε στὸ σχολεῖο μέσα; ‘Αλλὰ ποῦ εἶναι την, πές; Τὸ κατάλαβε καὶ τράβηξε κάτω στὸ χωράφι στὸν πατέρα της· μὰ κάποτε θάρθη καὶ θὰ λογαριαστοῦμε. Καὶ δάγκασε μὲ μανία τὸ δάχτυλό της ἡ Μαρία.

— Μὰ τί εἶπε· ρωτήσαμε μὲ ἀπορία.

— Αὔτο ποὺ σᾶς εἶπε, μᾶς ἔξήγησε δ δάσκαλος, πῶς λένε τὸ ψωμί· ἔδω δὲν ἐπιτρέπομε αὐτὴ τὴ γλώσσα, ἀλλὰ καμιὰ φορά τὴν ἀκοῦν τὰ παιδιά ἀπὸ τοὺς γέρους.

— Ποιοίς γέρους δάσκαλε; ρώτησε μὲ θυμό ἡ γριά, ἡ μάνα τῆς Μαρίας· δὲν ξέρεις τί λές καὶ τοῦ λόγου σου καὶ νὰ μὲ συμπαθᾶς· ποιός μιλᾶ σπίτι μας ἀλλη ἀπὸ τὴ γλώσσα μας;

— Μὰ δὲν σοῦ εἶπα, χριστιανή μου, στὸ σπίτι σας, μὰ νά, οἱ πολὺ γέροι τὴ θυμοῦνται, βλέπεις, ἀκόμα . . .

Τὴ στιγμὴ ἔκεινη ἔγινε τριγύρω μας μιὰ μικρὴ τρικυμία· ἔνα κοριτσάκι δρμῆσε μὲ φωνὲς καὶ κρύφτηκε πίσω ἀπὸ τὸ δάσκαλο καὶ μιὰ γυναίκα ἀγριεμένη τὸ κυνηγοῦσε.

— Θά σὲ σκοτώσω, μὲ τὰ παλιόλογα, ποὺ λές... Γνωρίσαμε ἀμέσως τὴν κακομοίρα τὴν Θεσσαλονίκη καὶ τὴ φοβερὴ τὴ μάνα της καὶ καταλάβαμε, πῶς πλήρωνε ἀκριβά τὸ « μαρό », ποὺ μᾶς εἶχε πεῖ.

Τὴν κρύψαμε λοιπόν, δσο μπορούσαμε, ἀλλὰ ἡ Μαρία ἦταν ἀκαταμάχητη.

Καὶ τότε σὰν ξεθύμανε, γέλασε λίγο καὶ γύρισε καὶ ἔφυγε μὲ βάδισμα θριαμβευτικό.

“Οταν φύγαμε ἀπὸ τὸ Γυφτοχώρι καὶ ἀποχαιρετήσαμε τὸ Γυφτοδάσκαλο, εἶχαμε ἀκόμα τὸ γέλιο στὸ στόμα καὶ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ἀλλὰ σωπάιναμε.

— Έγώ, μοῦ εἶπε κάποια στιγμὴ δ Θανάσης, δν ἥμουν σὰν ἐσένα, γυρίζοντας στὴν Ἀθήνα θὰ ἔκανα μιὰ ἐγκύκλιο σὲ δλους τοὺς δασκάλους τῆς Μακεδονίας καὶ θὰ τοὺς φοβέριζα πῶς, δν δὲν γίνουν δλοι σὰν τὸ Γυφτοδάσκαλο, θὰ τοὺς παύσω.

— Κι ἔγώ, εἶπε δ πρόεδρος, ἀντὶ γιὰ δλα αὐτά, θὰ ἔκανα σὲ δλους τοὺς δασκάλους καὶ σὲ δλους τοὺς ὑπαλλήλους καὶ σὲ δλους τοὺς “Ελληνες μιὰ ἐγκύκλιο μὲ μιὰ μόνη λέξη, που περιλαμβάνει κάθε συμβουλὴ καὶ κάθε σύστημα καὶ φιλοσοφία.

— Δηλασδή;

— Τὴ μαγικὴ λέξη, ποὺ ἄφησε γιὰ διαθήκη του στὴν ἀνθρωπότητα δ Σεπτίμιος Σεβῆρος.

« *Labore ipsum* ». “Ἄς ἐργαζώμεθα.

Αντώνιος Τραυλαντώνης.

« *Παιδαγωγικὴ Ἐπιθεώρησις* »

«Η ΜΑΝΑ»

[1871—1938]

«Ποτὲ δὲν εἶναι ἀργά», ἔλεγε συχνά.

‘Η φράση αὐτή ήταν τὸ σύμβολό της, δικανόνας τῆς ζωῆς της. Τὴν περασμένη ἀκόμα πρωτοχρονιὰ τὴν ἔγραψε σὲ κάτι ἡμερολογιάκια, ποὺ τὰ ζωγράφισε ἡ Ἰδια καὶ τὰ ἔστειλε στοὺς φίλους της γιὰ τελευταῖο θυμητικό. «Ποτὲ δὲν εἶναι ἀργά». Κι ἀποκάτω. «”Αννα Μελᾶ - Παπαδοπούλου, ἡ Μάνα»...

‘Η Μάνα τίνος; ‘Η Μάνα τοῦ στρατιώτη, ἡ Μάνα τοῦ φτωχοῦ, ἡ Μάνα τοῦ ἀρρώστου, ἡ Μάνα τοῦ ὁρφανοῦ, ἡ Μάνα δλου τοῦ κόσμου. Γιατὶ τέτοια στάθηκε ἡ “Αννα Μελᾶ - Παπαδοπούλου”, ἡ μεγάλη αὐτὴ γυναίκα, τὸ πρότυπο καὶ τὸ κορύφωμα τῆς φιλαλλήλιας, ποὺ φτάνει ώς τὴν αὐταπάρνηση καὶ τὴν αὐτοθυσία. Κόρη τοῦ εὐγενικώτατου ἐκείνου ἀρχοντα, τοῦ Μιχαήλ Μελᾶ, ποὺ ἔκαμε καὶ Δήμαρχος Ἀθηναίων — ἀπὸ τὴν μεγάλη ἡπειρωτικὴ οἰκογένεια, ποὺ ἔβγαλε καὶ τὸν Λέοντα Μελά, τὸ συγγραφέα τοῦ περίφημου «Γεροστάθη» — κι ἀδερφὴ τοῦ ἑθνομάρτυρα Παύλου Μελᾶ, τοῦ ἥρωα τῆς Μακεδονίας, ἀφιέρωσε τὴ ζωὴ της στὸν πατριωτισμό, στὴ φιλανθρωπία καὶ στὴν ἀγαθοεργία. Ἀλλὰ σὲ τόσο «μεγάλη κλίμακα», ὅστε μποροῦμε νὰ πούμε, πώς κανένας ἀνθρωπος στὶς ἡμέρες της, οὕτε γυναίκα οὕτε ἄντρας, δὲν ἔκαμε τόσα γιὰ τοὺς συνανθρώπους του καὶ γιὰ τὴν Πατρίδα, δσα ἡ “Αννα Μελᾶ”.

‘Ο ἥρωικὸς θάνατος τοῦ ἀδερφοῦ της ἐκατονταπλασίασε τὸν πατριωτισμό της, τὸ ζῆλο της, τὴ δραστηριότητά της καὶ προπάντων τὴν ἀγάπη της στὸν πολεμιστή, στὸ στρατιώτη.

Πήγε τότε στὴν Μακεδονία, νὰ τοῦ κάμη τὸν τάφο του, στὴν Ἰδια ἐκείνη γῆ, ποὺ εἶχε ποτίσει τὸ τίμιο σῆμα του, κι ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὴν εύκαιρία νὰ ἐπιτελέσῃ κι ἄλλο καθῆκον, νὰ κηρύξῃ, νὰ κατηχήσῃ, νὰ τονώσῃ τὸν πατριωτισμὸ τῶν Μακεδόνων, τὴν ἀγάπη στὴν ἐλευθερία, τὴ λατρεία στὴν Ἑλληνικὴ Ἰδέα. Κι αὐτὸ κρυφά, μυστικά, μὲ χίλιους κινδύνους ἀπὸ χίλιους ἔχθρούς, γιατὶ ἡ Μακεδονία δὲν ήταν ἀκόμα ἐλεύθερη.

"Επειτα ήλθαν οι βαλκανικοί πόλεμοι κι ό μεγάλος εύρωπαϊκός. Άπο τό 1912 ώς τό 1922, δέκα δλόσκληρα χρόνια, ή "Αννα Μελά - Παπαδοπούλου δέ στάθηκε στιγμή. Γύριζε άπο μέτωπο σε μέτωπο, Μακεδονία, "Ηπειρο, Θράκη, Μικρασία, νά ένθαρρύνη καί νά περιθάλπη τούς πολεμιστές, νά τούς μοιράζη ροῦχα, φανέλες, κάλτσες, σκεπάσματα, φαγώσιμα, ταιγάρα, βιβλία καί λόγια ένθαρρυντικά καί παρήγορα.

Πού τά ἔβρισκε; Τά λόγια στήν ψυχή της, στήν καρδιά της τά πράγματα τά μάζευε άπο παντού. Εἶχε ξεσηκώσει τόν κόσμο. "Ολοι τῆς ἔδιναν γιά τό Στρατιώτη. Στίς πόλεις οι γυναῖκες, τά κορίτσια δέν ἔκαναν ἄλλο, παρά νά ράβουν, νά ύφαίνουν καί νά πλέκουν μάλλινα γιά τό Στρατιώτη καί νά τά δίνουν στήν αεικίνητη αὐτή γυναικά, γιά νά πάη νά τόν βρῆ ἔκει πού πολεμοῦσε—μὲ πόσους, μὲ πόσους κινδύνους καί νά τόν ντύση, νά τόν ζεστάνη, νά τόν ἐγκαρδιώση.

Τότε ή "Αννα Μελά-Παπαδοπούλου δνομάσθηκε «ή Μάνα τοῦ Στρατιώτη». Κι ήταν ἀληθινά.

"Άλλα κι ἀφοῦ τελείωσαν οι πόλεμοι, ή Μάνα δέν ήσύχασε. Εἶχε νά περιθάλψη τούς πρόσφυγες, τούς δυστυχισμένους, τούς ἀρρώστους, τ' ἀπομεινάρια τῶν πολέμων.

Καί τί δέν ἔκαμε γι' αὐτούς. "Έργο της είναι τό Σανατόριο τῆς Κορφοξυλιάς, τό Σανατόριο τοῦ Πεύκου Ματσούκα, κι ἔνα δλάκερο περίπτερο στή «Σωτηρία»*.

Γι' αὐτά δλα ή 'Ακαδημία 'Αθηνῶν τό 1928 ἔδωσε στήν "Αννα Μελά-Παπαδοπούλου τό μεγάλο βραβεῖο τῆς Αύτοθυσίας.

"Άλλα δέν μπόρεσε νά γλιτώση άπο τήν κακή ἀρρώστια, πού πολεμοῦσε. 'Ολημέρα μὲ τούς φυματικούς, στό τέλος ἔγινε κι αὐτή φυματική ...

Πολὺ σωστά ἔγραψε ό Μ. Ροδάς, πώς ή "Αννα Μελά-Παπαδοπούλου «ἔπεσε κατά τήν ἐκτέλεση τοῦ καθήκοντός της». Πολὺ σωστά τήν δνομάζει ήρωαίδα, πού ἀξίζει νά τιμηθῇ μὲ ἀνδριάντα.

Γερηγόριος Ξενόπουλος.

Περιοδικόν «Διάπλασις τῶν Παΐδων»

ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΣ

'Η μάνα.

— Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα καὶ βουρκωθῆκαν τὰ βουνά.
Εἶναι βουβά τ' ἀδηδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινὰ
κι ἡ δόλια μου ματιά θολή.

— Παιδί μου, ὥρα σου καλή.

Εἶν' ἡ καρδιά μου κρύσταλλο καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά,
σαλεύει ὁ νοῦς μου, σὰ δεντρί, ποὺ στέκει ἀντίκρυ στὴ χιονιά
καὶ εἶναι ξέβαθο πολύ.

— Παιδί μου, ὥρα σου καλή !

Βουτζει τὸ κεφάλι μου, σὰν τοῦ χειμάρρου τὴ βοή !
Ξεράθηκαν τὰ χείλη μου καὶ μοῦ ἐκόπηκ' ἡ πνοή
οὐ αὔτὸ τὸ ὄστερο φιλί.

— Παιδί μου, ὥρα σου καλή !

Νὰ σὲ παιδέψῃ ὁ πλάστης μου, καταραμένη ξενιτειά !
Μᾶς παίρνεις τὰ παιδάκια μας καὶ μᾶς ἀφήνεις στὴ φωτιά
καὶ πίνουμε τόση χολή,
ὅταν τοὺς λέμε « ὥρα καλή » !

Τὸ παιδί.

— Φυσᾶ βοριάς, φυσᾶ θρακιάς, γεννιέται μπόρα φιβερή,
μὲ παίρνουν, μάνα, σὰ φτερό, σὰν πεταλούδα τρυφερή
καὶ δὲν μπορῶ νά κρατηθῶ.
— Μάνα, μήν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Βογγοῦν τοῦ κόσμου τὰ στοιχεία, σηκώνουν κύμα βροντερό·
Θαρρεῖς ἀνάλιωσεν ἡ γῆ καὶ τρέχ' ἡ στράτα, σὰ νερὸ
κι ἔγω τὰ κύματ' ἀκλούθω.
— Μάνα, μήν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

"Οσες γλυκάδες καὶ χαρές μᾶς περιχύνει δὲ ἔρχομός,
τόσες πικράδες καὶ χολές μᾶς δίνει δὲ μαῦρος χωρισμός !

"Ωχ ! ἀς μποροῦσα νὰ σταθῶ ...

— Μάνα, μήν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Πλάκωσε γύρω καταχνιά κι ἥρθε στὰ χειλη μου ἡ ψυχή.
Δῶσος μου τὴν ἄγια σου δεξιά, δῶσος μου συντρόφισσαν εὐχὴ
νὰ μὲ φυλάγη, μὴ χαθῶ.

— Μάνα, μήν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Γεώργιος Βιζυηνός

« Ποιήματα »

« ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ »

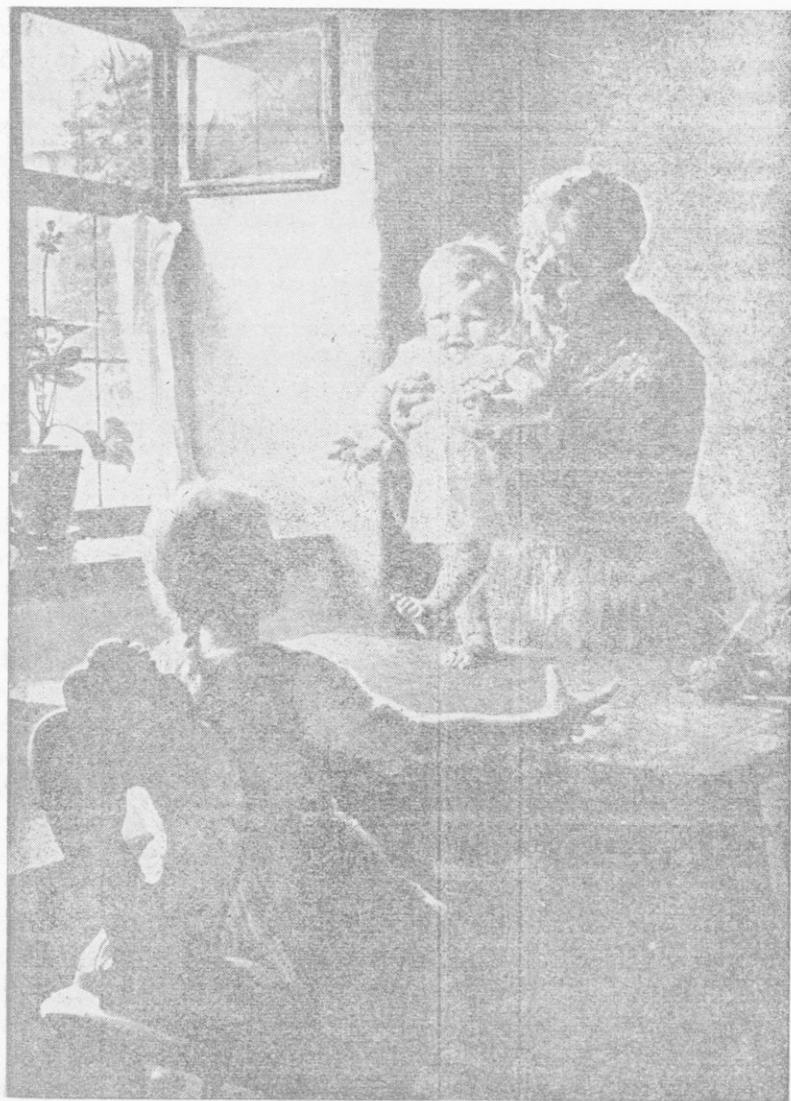
[Ζωγραφικὸς πίνακας Γ. Ιακωβίδου]

"Ηρθε δὲ καιρός νὰ κάμη τὰ πρῶτα του βήματα δὲ μικρός
ἔγγονος—ἀς τὸν ποῦμε Θανούλη—ποὺ μὲ τόση λαχτάρα περι-
μένουν δλοι στὸ σπίτι. Ἡ γιαγιά, ἡ καλή γιαγιά, ποὺ ξέρει
τόσα ὥραια παραμύθια, ἡ γιαγιά, ποὺ ξαναγίνεται παιδὶ μὲ τὰ
ἔγγονια, ὅρθῃ κρατεῖ μὲ τὰ δυό της χέρια ἐλαφρὰ στὴν ὀγκα-
λιά της τὸ χαριτωμένο μικρούλη. Γερό καὶ ἵσιο εἶναι τὸ γερον-
τικό της κορμί. Καλοφορεμένη ἔχει τὴ ζακέτα της, ποὺ τὴ σφι-
χτοδένει στὴ μέση ἡ καθαρὴ ποδιά της. Τὰ μαλλιά της, ἀν καὶ
εἶναι καλοχτενισμένα, δείχνουν πρὸς τὰ πίσω, πώς μὲ τὶς θω-
πεῖες τοῦ Θανούλη ἔφυγαν ἀπὸ τὴ σειρά τους. "Ἄχ, τί σοῦ εί-
ναι αὐτὸ τὸ σκανταλάκι, δλο μὲ τὰ μαλλιά τῆς γιαγιᾶς τὰ βά-
νει ! Καὶ ἡ γιαγιά εὐχαρίστως τὸν ἀφήνει νὰ τῆς τὰ τραβᾶ.

Τὰ δάχτυλά της μισοσανοιγμένα μόλις ἔγγίζουν ἀπαλὰ τὸ
στήθος του κι εἶναι ἔτοιμα ν' ἀποσυρθοῦν, γιὰ νὰ τὸν ἀφήσουν
έλευθερο.

Μὲ πόση στοργὴ καὶ πόση προσοχὴ χυμένη στὸ γεροντικό
της πρόσωπο παρακολουθεῖ τὴν κίνηση τοῦ μικρούλη !

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Τὰ πρῶτα βήματα.

[*Ελκών Γ. Ιακωβίδου.*]

Καὶ δὲ μικρός; Νάτος, μὲ τὸ δλόδευκο φόρεμά του, παχουλὸς παχουλός, γεμάτος ύγεια καὶ ζωή δλοκάθαρο εἶναι τὸ πρόσωπό του μὲ κάτι μαγουλάκια γιὰ φίλημα. Ἀχτένιστα ἀλλὰ στρωμένα εἶναι τὰ ἀραιὰ καὶ πρωτόφαντα μαλλάκια του. Καὶ τί δὲ σοῦ λένε ἐκεῖνα τὰ σκανταλιάρικα ματάκια του. Γνωρίζει τὴ στοργὴ τῆς γιαγιάς καὶ τῆς ἔχει ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη καὶ γ' αὐτὸ τὸ γελαστὸ στόμα του φαίνεται σὰ νὰ φωνάζῃ:

—Γιαγιάκα μου, δὲ φοβοῦμαι—κι ὅς φοβᾶται καὶ λίγο—έσυ εἶσαι κοντά μου! Πῶς νὰ φοβηθῶ;

Χαρούμενος λοιπὸν κοιτάει τὸ ἔνα του πόδι στὸ τραπέζι, ἐνῷ σηκώνει τὸ ἄλλο ἔτοιμος νὰ περπατήσῃ.

Νιώθει τὴ μεγάλη χαρά, ποὺ τοῦ δίνει ἡ ἰκανοποίηση τῆς πρώτης ἑλευθερίας· ἀκούει τις θερμές προτροπές, παίρνει θάρρος καὶ ξεκινᾷ γελαστός, σὰ νὰ λένε:

—”Εννοια σας, ξέρω ἐγὼ τί νὰ κάμω!

“Ανθη ἀκόμη κρατεῖ στὸ χεράκι του δὲ χαριτωμένος μικρούλης· εἶναι τὰ ἄνθη γιὰ τὸ στεφάνι τῆς νίκης του γιὰ τὰ πρώτα του βήματα.

“Απέναντί τους, στὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ τραπεζιοῦ, κάθεται ἡ ἀδερφούλα του· δὲ ζωγράφος μ' αὐτὸ θέλει νὰ δείξῃ, πῶς δὲν ὑπάρχει κίνδυνος. Ποιός κάθεται στὸ σπίτι, δταν κινδυνεύη ἔνα μικρό; Κοιτάζει τὸν ἀγαπημένο της ἀδερφὸ μὲ τὸ πιὸ τρυφερὸ καὶ στοργικὸ βλέμμα· τὸ νιώθομε ἀπὸ τὴν κίνησή της· ἀπώλειν τὸ χέρι της, ἀνοίγει τὰ δάχτυλα, ἔτοιμη νὰ τὸν πιάσῃ, νὰ τὸν βοηθήσῃ λέγοντάς του:

—”Ελα, χρυσό μου, ἔλα! ”Ελα! “Η ἀδερφούλα σου εἶναι ἔδω· θὰ σὲ πιάσῃ. ”Ἐμπρός, ἔλα! ”Ελα!

Καὶ γιὰ νὰ συμπληρώσῃ δὲ καλλιτέχνης τὴν τρυφερότητα τῆς ὁραίας αὐτῆς οἰκογενειακῆς σκηνῆς τοποθετεῖ ἀριστερὰ σὲ μέρος καταφανές μιὰ γλάστρα μ' ἔνα ἀνθισμένο φυτό. Σὲ μιὰ τέτοια γιορτὴ τοῦ σπιτιοῦ τὰ ἄνθη εἶναι ἀπαραίτητα, γιὰ νὰ δείξωμε τὴ χαρά.

‘Ο ζωγραφικὸς αὐτὸς πίνακας εἶναι τόσο ζωντανός, δοστε ἀπ’ αὐτὸν ἐμπνεύστηκε δὲ ποιητὴς Πολέμης τὸ ἀκόλουθο ὡραῖο παιδικὸ ποίημα, ποὺ ἔρμηνεύει τὴν συγκινητικὴ σκηνή του:

Χαρωπό καὶ φοβισμένο
μὲ τὰ μάτια γελαστά,
στὸ τραπέζι ἀνεβασμένο
ἡ γιαγιά του τὸ βαστᾶ.

Τὸ βαστᾶ καὶ προσπαθεῖ
μιὰ στιγμούλα νὰ τ' ἀφήσῃ,
νὰ τὸ κάνη νὰ σταθῇ,
νὰ τὸ κάνη νὰ βαδίσῃ.

Ἄπ' ἀντίκρυ ἡ Ἀντιγόνη,
ἀδερφούλα του καλή,
τὰ χεράκια της ἀπλώνει
καὶ μὲ γέλια τὸ καλεῖ.

Καὶ τοῦ κράζει δυνατά :
—”Ἐλα, ἔλα ! Πάρε θάρρος !
Σήκωσε καμαρωτά
τοῦ μικροῦ κορμιοῦ τὸ βάρος.

Βάδιζε καὶ μὴ φοβᾶσαι,
ὅπως δὲν φοβοῦμ' ἔγώ·
τίποτε μὴ συλλογάσαι,
μὴ γυρεύεις ὁδηγό.

Κι ἡ γιαγιά χαμογελά
καὶ τοῦ λέει : Πρὶν βαδίσης,
πρῶτα κοίταξε καλά,
ποῦ τὸ πόδι θὰ πατήσης.

Πρῶτο βῆμα, ποὺ θὰ κάνης,
τὴν δρμή σου νὰ κρατής·
στὸ σκοπὸ ποτὲ δὲ φτάνεις,
ἄν δὲ ξέρης ποῦ πατεῖς.

Τώρα άκόμη σὲ βαστῶ·
δταν μόνο θὰ βαδίζης,
φρόντισε νάναι σωστὸ
κάθε βῆμα, ποὺ θ' ἀρχίζης.

Νικόλαος Κοντόπουλος.

ΑΓΑΘΩΝ ΑΦΘΟΝΙΑ

Ταχτικὰ τὴν αύγή, δταν ξυπνοῦσε, γιὰ νὰ πάη στὴ δουλειά του καὶ τὸ βράδυ, δταν γύριζε μὲ τὸ κάρο του δ Σταμάτης Τομαράς, πρῶτα ἀπ' δλα θὰ ρωτοῦσε τρομαγμένος τὴ γυναίκα του :

— Πῶς εἶν' οἱ κότες ;
— "Ε, καημένε καὶ σύ ! Σκοινὶ λουρὶ τόπιασες ! Φώναζε κάπως δυσαρεστημένη ἡ Δεσποινιώ. Δὲ ρωτᾶς καὶ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο γιὰ τὶς κότες !
— Μὰ ἀκούω τόσα ! "Ελεγε μὲ φοβισμένο βλέμμα δ Σταμάτης.

Κι ἀλήθεια. "Ακουε τόσα δ ἀγαθὸς καρολόγος. Οἱ ἐφημερίδες ἀπὸ τὸ Σαρανταήμερο κι ἔδω ἔγραφαν διαρκῶς, δτι κάθε μέρα γίνονται δρνιθοκλοπές. Γι' αὐτὸ εἶχε μεγάλο φόβο δ Σταμάτης δ καρολόγος. Βιαζόταν νὰ φτάσῃ στὸ σπίτι του, μικρό, καινούριο, μὲ στενόχωρη αὐλή, ἐκεῖ πίσω ἀπὸ τὸ μνημεῖο τοῦ Φιλοπάπου. Καὶ μόλις ἔφτανε, σήκωνε τὰ μάτια πρὸς τὸ μονάκριβο δέντρο, τὴ μουριά ποὺ σκέπαζε τὴν αὐλή καὶ μετροῦσε τὶς κότες, ἐνῶ αὐτὲς κοιμόνταν μὲ τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ τὸ φτερό. Τότε, εύχαριστημένος ποὺ τὶς ἔβρισκε σωστές, ἔτριβε τὰ χέρια του καὶ ψιθύριζε μὲ χαϊδευτικὴ φωνή.

— Κότες μου ! κοτοῦλες μου ! κοτίτσες μου !

Εἶχε ἀρκετὲς κοτοῦλες δ Σταμάτης. Καὶ τὶς εἶχε δλες καλοθρεμμένες. Τὸ πῶς τὶς ἀπόχτησε, εἶναι δλόκληρη ἴστορία.

Πρωτα πήρε τὴν Κοκό, μιὰν ἀρχοντόκοτα μὲ λειρί κόκκινο καὶ μεγάλο, σὰν τὸ στέμμα, ποὺ ζωγραφίζουν στοῦ Σολομῶντα τὸ κεφάλι. "Οταν βάδιζε ἡ δταν κοίταζε ἐδῶ κι ἐκεῖ, τὴν ἔλεγες δίχως ἄλλο βασίλισσα μέσα στὶς ἄλλες κότες.

Τὴν ψώνισε ὁ Σταμάτης, γιὰ νὰ τὴ φᾶνε ἀνήμερα τῶν Χριστουγέννων. Μὰ τὴν παραμονὴ, ἐνῶ ἡ κυρα-Δεσποινιὼ μὲ τὸ τροχισμένο μαχαίρι πήγαινε νὰ τὴν προσφέρῃ θυσία, τὴν βλέπει. . . τοσπό! νὰ ἀπολάη ἔνα αύγο μέσα στὸ καλάθι μὲ τὰ κάρβουνα. 'Η νοικοκυρά συγκινήθηκε — ἥταν ἄλλωστε καλὴ ψυχὴ — πέταξε μακριὰ τὸ μαχαίρι, πήρε τὴν κότα στὴν ἀγκαλιά τῆς κι ἄρχισε νὰ τὴ φιλῇ καὶ νὰ λέψῃ:

— Δὲ σὲ σφάζω ἑγώ, κυρά μου! Δὲ σὲ σφάζω ἑγώ, κοπέλα μου.

Καὶ νὰ τὰ δάκρυα ἡ εὐαίσθητη ψυχὴ!

'Αλλὰ καὶ ὁ Σταμάτης, δταν τὰ ἔμαθε, ἄρχισε τὰ δάκρυα. Τέτοια κότα γουρλίδικη νὰ σφάξῃ! Εἶναι κρίμα κι ἀπὸ τὸ Θεό.

"Ετσι σώθηκε ἡ Κοκό καὶ γιὰ τὸ εύχαριστῶ ἄρχισε κάθε μέρα νὰ ἀπολάη κι ἀπὸ ἔνα αύγο στὸ καλάθι. Καὶ τί αύγο! Μεγαλύτερο ἀπὸ μιὰ γροθιά. 'Αντὶ λοιπὸν κότα, ἔφαγε κρέας χοιρινὸ τὶς μέρες τῶν Χριστουγέννων τὸ ἀντρόγυνο. 'Αποφάσισε δύμας ὠρισμένως τοῦ 'Αγίου Βασιλείου, ν' ἀγοράσῃ μιὰν ἄλλη κότα. "Α! δὲν μπορεῖ! Κότα, πίτα τὸ Γενάρη καὶ παπὶ τὸν 'Αλωνάρη. 'Ο Σταμάτης ἐννοοῦμε ν' ἀκολουθήσῃ κατὰ γρόμμα τὴν παλιὰ λαϊκὴ παραγγελία. Γιατὶ ἰδρώνει τάχα καὶ δουλεύει κι ἀγωνίζεται; Καὶ ἀγόρασε ἀλήθεια ἡ Δεσποινιὼ μιὰν ἄλλη ἀπὸ ἔνα χωρικό, ποὺ γύριζε κοντά στὸ Θησεῖο φωνάζοντας:

—Κότες! Πάρτε κότες! Ποσχιές κότες!

'Αλλά, τί εὐχὴ Θεοῦ! 'Ο Σταμάτης μόλις τὴν εἶδε, σὰ κατάπιε τὸ ψαροκόκαλο! Ἡταν μιὰ κότα λαθουράτη* τὸ ὅλο τῆς παράξενο. Μὲ πρώτη ματιὰ σοῦ θύμιζε στρουθοκάμηλο. Εἶχε ἔνα λαιμὸ μακρύτατο σὰν τῆς χήνας κι ἔνα κεφάλι μικρὸ σὰν καρύδι. Καὶ ποτὲ δὲν ἔστεκαν ἥσυχα στὴ θέση τους· εἶχαν ἔνα ἀδιάκοπο τρέμουλο, ποὺ σοῦ ἔφερνε τὸ γέλιο.

'Αλλὰ κοὶ ἔτσι δὲ θὰ γλίτωνε ἀπὸ τὸ μαχαίρι τῆς Δεσποινιῶν, ἀν δὲν ἔκανε κάτι ἄλλο. 'Ο Σταμάτης τὴν παραμονὴ τῆς

πρωτοχρονιάς τσάκιζε καρύδια, γιατί νά χρησιμέψουν σε κάπιο γλύκισμα. 'Η Πιπή δμως πλησίασε υπουλα κι ἄρχισε νά τσιμπά ένα κομμάτι. 'Ο Σταμάτης ἀπόρησε. Μπά ! Πήρε τά καρύδια και τά ἔκρυψε στά γόνατά του. 'Η Πιπή τότε ἔγινε πιὸ τολμηρή. 'Ο λαιμὸς τεντώθηκε περισσότερο· τὸ κεφάλι της γύρισε ἐρευνητικά ἐδῶ κι ἑκεῖ. "Επειτα σκαρφάλωσε στά γόνατά του κι ἄρχισε νά τσιμπά τὶς φουχτες του, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ χοντρὰ δάχτυλά του. 'Ο καρολόγος λιγώθηκε στά γέλια.

—Καλέ, τ' εἶναι τοῦτο ! Καλὲ θὰ μὲ φάη τὸ θηρίο ! Τί παλαιβόκοτα εἶναι αὐτή !

Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, δτι ἡ οἰκογένεια ἔφαγε χοιρινὸ καὶ τοῦ 'Αγίου Βασιλείου και ἡ κότα ἐξακολούθησε ν' ἀρπάζῃ τὰ καρύδια και νά κάνη τρέλεις.

'Η κυρα - Δεσποινιώ δμως ἄρχισε νά σκέφτεται πρακτικώτερα ἀπὸ τὸν ἄντρα της.

—Καλά· δὲν τὶς σφάζομε. Μὰ δὲν τῆς βάζω τουλάχιστον κλῶσες, νά μοῦ βγάλουν πουλιά, νά φᾶμε αύγα, νά φᾶμε κι ἀπὸ τὰ πουλιά τους ;

Και ἄμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον. Βάλθηκε νά συνάξ αύγα. Πῶς τὰ σύναξε, δ Θεός ξέρει. Τὰ σύναξε δμως. Δώνεκα αύγά, καλοδιαλεγμένα γιά κλώσημα. Και τὰ ἔβαλε τῆς Πιπῆς. 'Εκείνη ἦταν πιὸ θερμοσάματη. Γκλάν γκλάν ! ἡ φωνή της σὰν καμπάνα. Μὰ ποὺ ἦταν παλαβή ; Θὰ ἔχη τὴν ύπομονή νά καθίστη νά κλωσήσῃ ἥ θὰ τὰ παρατήσῃ στὴ μέση ;

'Οπωσδήποτε ἡ Δεσποινιώ τὴν ἐμπιστεύτηκε. 'Εκείνη κάθισε πρόθυμα κι ἄρχισε νά κλωσάῃ. Κάθισε τρεῖς, τέσσερεις, πέντε μέρεις ! "Έξαφνα δμως πάνω στὶς πέντε, μέσα στὸ καταμεσήμερο, τρόμαξε ἡ γειτονιά ἀπὸ ένα φοβερὸ φτεροκόπημα. 'Η Πιπή πετάχτηκε μὲ δρμῇ μέσα ἀπὸ τὴ φωλιά της, πέρασε τὴν πόρτα, πέρασε τὴ σάλα, πετάχτηκε ἀπὸ τὸ παράθυρο και χάθηκε στὴ γειτονιά.

"Η Δεσποινιώ ἔβαλε τὶς φωνές. 'Απελπίστηκε.

—Πᾶνε τ' αύγα μου ! Κρίμα στὰ ἔξοδα ! Θὰ κρυώσουν και

τώρα θὰ χαλάσουν. Τί ἔπαθα νὰ ἐμπιστευθῶ σ' αὐτὴ τὴν παλαιβή! Δὲν ἔβανα τὴν Κοκό;

“Οχι. Καλὰ ἔκαμε, ποὺ δὲν ἔβαλε τὴν Κοκό. ”Επειτα ἀπὸ μισή ὥρα ἡ Πιπή φάνηκε πηδηχτή, ἀνέβηκε τῇ σκάλα γυρίζοντας ἐδῶ κι ἔκει ἐρευνητικά τὸ κεφάλι, μὲ τὸ μακρὺ τρεμουλιαστὸ λαιμό της, πήγε ἵσα καὶ κάθισε στ' αύγα της.

Αὐτὸ γινότανε ταχτικὰ κάθε μέρα πιά, ώς ποὺ ἡ κότα ἔβγαλε τὰ πουλιά της. “Ω χαρὲς καὶ παιγνίδια ἡ κυρα-Δεσποινιὰ μὲ τὰ ξεπεταρόνια της! ”Ω τὰ χαρωπὰ γαυγίσματα τοῦ Φρίγκου, ποὺ τὰ μάζευε, δταν τὰ ἔβλεπε μακριὰ ἀπὸ τὸ κοτέτσι· τὰ μάζευε ἀβρά, ἀπαλὰ μὲ τὸ στόμα καὶ τάφερνε κοντά στὴ μάνα τους. Καὶ ἡ μανούλα ἡ παλαβή, πῶς σήκωνε τὰ πουλιά της καὶ τέντωνε τὸ λαιμό της κι ἀγρίευε σᾶν τίγρις νὰ ξεσχίσῃ τὸν ἀγαθὸ Φρίγκο, δταν πλησίαζε τὰ πουλιά της! Καὶ ἀκόμα πῶς ἔκανε δ Σταμάτης δ καρολόγος, δταν ἔβλεπε δλη μαζὶ τῇ φαμελιά του: τὰ κοτοπούλια, τὶς κότες, τ' ἄλλογό του, τὸ σκυλί του καὶ μαζὶ μὲ τοῦτα δλα τὰ καλά, τῇ γυναίκα του καὶ τὸ παιδιά του!

—’Αβραάμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἱακὼβ!... ἔλεγε συχνά, γιὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀφθονία τῶν κτημάτων του.

**Αντρέας Καρκαβίτσας.*

« Διηγήματα »

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ

“Ονειρό μου παλιὸ κάποτε νὰ μπορέσω νὰ ταξιδέψω σ' δλες τὶς στεριὲς καὶ σ' δλες τὶς θάλασσες τῆς πατρίδας μας, τῆς Ἐλλάδας μας. Νὰ σκαρφαλώσω στὰ κορφοβιούνια τῆς κι ἀπὸ κεῖ ν' ἀγκαλιάσῃ ἡ ματιά μου κι ἡ ψυχή μου χῶρες καὶ χωριά, κάμπους δλοπράσινους καὶ πλαγιές δύμορφοστολισμένες μὲ τὸν ἄγιο μόχθο τοῦ χωριάτη. Ν' ἀρμενίσω στὰ δλογάλανα πέλαγα καὶ ν' ἀγναντέψω δλα τὰ νησιά μας, ποὺ σπαρμένα ἐδῶ κι ἔκει φαν-

τάζουν στό βάθος τοῦ διάφανου δρίζοντα σὰν ἀχνογραμμένες ζωγραφιές. Νὰ ζήσω κι ἔγῳ τὸν ἀγώνα τῶν ναυτικῶν μας μὲ τὸ ἀδάμαστο στοιχεῖό, τὸ κύμα.

"Ἄν ἡμουν πλούσιος, αὐτό μου τ' ὅνειρο θὰ τόχα ζήσει. "Ομως δὲν εἶμαι. Γι' αὐτό, δσο μοῦ ἐπιτρέπουν οἱ δουλειές μου καὶ τὰ οἰκονομικά μου, ἀρχιζω σιγά σιγά νὰ τὸ ζῷ ἀπὸ λίγο λίγο τ' ὅνειρό μου. Κι ἀρχισα ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα μου τὰ μικροτάξιδα στὰ χωριά της, ποὺ οὕτε χρόνο, οὕτε χρῆμα πολὺ μοῦ ζητᾶνε.

Νὰ σκαρφαλώνω ἄλλοτε μὲ αὔτοκίνητο, ἄλλοτε μὲ μουλάρι, μὰ πιὸ πολλές φορὲς μὲ τὰ πόδια τὰ καταράχια τοῦ Ταύγέτου, γιὰ νὰ ξεπεζέψω στὴν αὐλὴ ἐνὸς φτωχικοῦ ἀλλὰ φιλόξενου φίλικοῦ σπιτιοῦ, εἶναι γιὰ μένα μᾶς ἀπὸ τίς πιὸ μεγάλες χαρές. Κι δταν μέσα στὴ θεϊκὴ γαλήνη τῆς νύχτας ξεπροβάλλῃ ἀπὸ τ' ἀντικρινὸ βουνὸ τ' δλόγιομο φεγγάρι καὶ μᾶς λούζῃ μὲ τὸ χρυσάφι του, ἔγῳ τριγυρισμένος στὸ λιακό* ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους φίλους μους ἀκούω τίς παλιὲς ἴστορίες καὶ τίς παροιμίες τοῦ παπποῦ, τίς πολεμικὲς περιπέτειες τοῦ παλιοῦ πολεμιστῆ, τὰ παραμύθια τῆς γιαγιᾶς καὶ τὰ δροσερά τραγούδια τῆς καλόκαρδης νοικοκυροπούλας. Πιστέψτε με, πώς ἔκεινη τὴ στιγμὴ νιώθω τὴν ἀληθινὴ εύτυχία νὰ πλημμυρίζῃ τὴν ψυχή μου.

— Παππού, δμορφα εἶναι δλα τὰ γύρω χωριά καὶ μ' ὅλη τὴ φτωχεια τους. Καμαρώνω τοὺς πατριδες μας, ποὺ πολέμησαν καὶ νίκησαν κι αύτὰ τὰ βουνά. Στὴ ράχη τους κουβάλησαν σακιὰ τὸ χῶμα καὶ τ' ἄδειασσαν ἀνάμεσα σὲ δυὸ κοτρώνια, γιὰ νὰ φυτέψουν τὴν τόσο καλόβιλη ἔλια, χαρὰ κι εὐλογία τοῦ σπιτιοῦ τους. Στέρνες ἔχτισαν, γιὰ νὰ μαζέψουν τὸ νερό, ποὺ τοὺς τὸ ἀρνήθηκαν τὰ σπλάχνα τῆς γῆς μας. Δρόμους ἄνοιξαν μὲ τὰ ροζισμένα χέρια τους στοὺς βράχους καὶ στοὺς γκρεμούς. Τὸ αὔτοκίνητο τ' ἀνέβασσαν σ' ἀπίστευτες κακοτοπιές. "Ολα τὰ βλέπω καὶ τὰ χαίρομαι. Πιὸ δμορφο δμως τὸ χωριό μας. Κι ὁ δρόμος του πιὸ καλοστρωμένος κι ἡ ἐκκλησιά του πιὸ ἐπιβλητικὴ καὶ τὸ σχολειό καλοχτισμένο, εύρυχωρο καὶ μὲ ὥρατο κῆπο καὶ κάτι τόσο σπάνιο γιὰ τὸν τόπο μας: μιὰ μαρμάρινη βρύση

στήν δλοκάθαρη πλατειούλα του. Καταλαβαίνω, πώς γιὰ δλα αὐτά δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐργατικότητα κι ἡ καλὴ θέληση τῶν κατοίκων του. Χρειάζεται καὶ χρῆμα πολύ.

—”Εχεις δίκιο, παιδί μου. Χρειάζεται χρῆμα πολύ, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ δώσουν τ' ἄνυδρα βουνά μας. Νά! τὸ δικό μας τὸ χωριό εἶναι τυχερό. ”Εβγαλε ἔνα μεγάλο καὶ ἀγιο παιδί του, ποὺ μὲ τὰ πολλά του πλούτη καὶ τὴ μεγάλη του καρδιὰ δλους μᾶς εὐεργέτησε. Εύλογημένο νάναι τ' ὅνομά του.

—Τὴ μεγάλη καρδιὰ τὴν καταλαβαίνω, παππού, ἀν κρίνω κι ἀπὸ τοὺς λίγους χωριανούς, ποὺ γνωρίζω. Μὰ τὸ χρῆμα γιὰ τότε ὠραῖα ἔργα ποῦ τὸ βρῆκε;

—Εἶναι, παιδί μου, μιὰ δλάκερη ἰστοσία ἡ ζωὴ τοῦ εὐεργέτη μας. Νέος εἰσαι ἀκόμα καὶ διαβασμένος. ”Αν δὲ βαρυέσσαι ν' ἀκοῦσις ἔνα γέρο ἀγράμματο, κάμε ύπομονὴ νὰ μάθης κάτι κι ἀπὸ μένα, ποὺ μπορεῖ νὰ μὴ σοῦ εἶναι ἀνώφελο.

—Λέγε μου, παππού, καὶ θὰ μοῦ κάνης μεγάλη εύχαριστηση.

—Πᾶνε καμιὰ σαρανταριὰ χρόνια, ἄρχισε νὰ ἴστορῇ ὁ παππούς. ’Εδῶ στὸ χωριό μας ζοῦσε ἔνα πεντάρφανο παιδί, δεκαπέντε δεκάξι χρονῶν. Πῶς καὶ πότε ἔχασε τοὺς γονεῖς του, δὲ θυμᾶμαι. Οὔτε κι ἄλλους στενοὺς συγγενεῖς φαίνεται νὰ εἰχε. Ψευτοπερνοῦσε, ποὺ λέσ, τὸ καημένο τὸ παιδί κάνοντας θελήματα κι ἀλαφροδουλειές πότε στὸν ἔνα καὶ πότε στὸν ἄλλο χωριανό. Μὰ τί νὰ τοῦ κάμουν φτωχοὶ φαμέλιτες κι αὐτοῖ; Σὰν τερνάει στερεμένα τ' ἀφεντικό, πιὸ στερεμένη εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ταραγιοῦ.

Θυμᾶμαι, πώς κάποτε ὁ παπάς κι ὁ δάσκαλος—Θεός σχωρέσ’ τους, μὲ βρήκανε καὶ μένα καὶ μοῦ ζητήσανε τὴ συνθρομή μου γιὰ τ' ὀρφανό. Τ' ἀποφάσισε, λέει, νὰ ξενιτευτῇ, γιὰ ἀλλαγὴ τὴν τύχη του. Μὰ τὰ ναῦλα τοῦ λείπανε. Γι’ αὐτὸ οἱ ὄντες ἐκεῖνοι ἀγιοι ἄνθρωποι καταπιάστηκαν νὰ τὰ μαζέψουν λιγα λίγα ἀπὸ δλους τοὺς χωριανούς. Δανεικά, λέει, τὰ γύρευε καὶ θὰ τοὺς τάστελιε μιὰ μέρα, ἀν θέλῃ ὁ Θεός, μὲ τὸ παραπάνω.

Ξενιτεύτηκε ὁ Δημητράκης, ἔτσι εἶναι τ' ὅνομά του, καὶ κα-

μιὰ εἰκοσαριά χρόνια σὲ κανένα δὲν ἔγραψε. Κι ὅλοι παραξενεύουμαστε γιὰ τὴ σιωπή του, γιατὶ φαινόταν καλὸ παιδί. Κάμπιοσοι ἄρχιζαν νὰ μουρμουρίζουν «κρίμα στὰ παραδάκια μας». "Αλλοι πάλι σύντομα τὸν ξέχασαν. Βλέπεις δὲν τοὺς πονοῦμε ἡ μικρὴ συνδρομή, ποὺ τοῦ κάμανε.

Μὰ ἔκει ποὺ κανεὶς πιὰ δὲν τὸν συλλογιόταν, νὰ σού τον καὶ μᾶς ξεπεζεύει μιὰ μέρα, ἐδῶ κι εἴκοσι χρόνια, νέος λεβέντης καὶ μὲ δολλάρια, δσα μπορεῖς νὰ φανταστῆς. "Ολοι τρίβαμε τὰ μάτια μας.

"Οπως μοῦ διηγήθηκε δὲν τὸν συλλογιόταν, νὰ σού τον βασανίστηκε, σὰ σκυλὶ δούλεψε, νηστικὸς ἔμεινε, μὰ ποτὲ δὲν ἀπελπίστηκε. 'Αγωνίστηκε παλικαρίσια καὶ στὸ τέλος νίκησε. Κάποτε κατάφερε μὲ χίλιες δυσκολίες ν' ἀνοίξῃ ἕνα μικρὸ ξενοδοχεῖο φαγητοῦ. Πήγε καλά. Σιγὰ σιγὰ τὸ μικρὸ μαγαζὶ ἔγινε μεγάλο, σπίτια ἀγόρασε, ποὺ σύντομα πήραν τριπλὴ τιμὴ, μετοχὲς σὲ τράπεζες κι ἐπιχειρήσεις ἀγόρασε κι δλες κέρδισαν χρήματα πολλά.

Κι δταν πιὰ πιάστηκε καλά, τ' ἀποφάσισε τὸ γλυκὸ ταξίδι τοῦ γυρισμοῦ γιὰ λίγους μῆνες. Βέβαια δὲν εἶχε σπίτι νὰ τὸν περιμένη. 'Εκεῖνος δὲν ήθελε νὰ ξανάρθη στὸ χωριό καὶ νὰ ξεπληρώσῃ μὲ τὸ παραπάνω τὸ χρέος του στοὺς εὐεργέτες του, δπως μᾶς ἔλεγε.

Τὶ νὰ τὰ πολυλογοῦμε, παιδί μου. 'Απὸ τότε χαρὰ Θεοῦ στὸ χωριουδάκι μας.

Τὴν ἐκκλησιά μας ρειπωμένη τὴ βρῆκε, μηχανικὸ καὶ ζωγράφο ἀπὸ τὴν 'Αθήνα ἔφερε καὶ τὴν ξανάχτισε, ὅπως τὴ βλέπεις. Τὸ σχολείο μας ἀπὸ χαμόσπιτο σὲ χαμόσπιτο γύριζε, καμάρι τοῦ χωριοῦ μας καὶ χαρὰ τῶν παιδιῶν μας τόστησε. Τὶς μουχλιασμένες στέρνες μας παρατήσαμε, γιατὶ πέντε χιλιόμετρα δρόμο μᾶς κουβάλησε τὸ νερό μὲ ύδραγωγεῖο, ώς τὴ μαρμάρινη βρύση, ποὺ στολίζει τὴν πλατεία μας. Κατάξερο ἦταν τὸ χωριό μας, μὲ τὶς φραγκοσκιές μονάχο στολίδι, καταπράσινο μὲ κληματαριές, πορτοκαλιές καὶ λεμονιές μᾶς τὸ μεταμόρφωσε τὸ νερό, ποὺ εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ εὐεργέτη μας. Μὲ τὰ μουλάρια τσακιζόμαστε ὀλοχρονὶς νὰ κουβαλήσωμε τὸ βε-

λανδί καὶ τὸ λάδι στὴν πολιτεία καὶ νὰ ψωνίσωμε τὰ χρειαζούμενα, τὸ αὐτοκίνητο τώρα κάθε μέρα πάει κι ἔρχεται γιὰ μιὰ δρα.

Μὰ δὲν εἶναι μονάχα σύτά. Ἀπὸ κάθε σπίτι καὶ κάποιο παιδί τὸ πῆρε κοντά του καὶ τὸ ύποστήριξε νὰ πάη μπροστά. Μὲ δικά του τὰ πιὸ πολλὰ χρήματα καὶ μὲ τὴ συνδρομὴ τῶν ἄλλων ξενιτεμένων μας ἔκαμε ταμεῖο, γιὰ νὰ σπουδάζουν δσα παιδιά τοῦ χωριοῦ πᾶνε καλά στὰ γράμματα. "Ετοι σπουδάζει κι ὁ δικός μου γιὸς γιατρὸς στὴν Ἀθήνα. "Αλλο ταμεῖο ἔκαμε νὰ παντρεύωνται κάθε χρόνο ἀπὸ δυὸ φτωχὰ κορίτσια. Κι ἄλλο ταμεῖο, γιὰ νὰ βοηθοῦνε τοὺς δυστυχισμένους. Κι ἔτοι πλούσιοι δὲν εἴμαστε, μὰ δόξα νάχη ὁ Θεός, κανεὶς στὸ χωριό μας δὲν περνάει ζωὴ στερεμένη. Κι δλα αὐτὰ ἀπὸ τὸν πεντάρφανο Δημητράκη. Ποιός νὰ τόλπιζε! Εύλογημένο νὰ εἶναι τ' ὄνομά του. Θεέ μου, μέρες νὰ μᾶς κόβης καὶ χρόνια νὰ τοῦ χαρίζης!

Κι ὁ παππούς ἔκαμε ἀργὰ ἀργὰ τὸ σταυρό του.

Γ. Καλαματιανός.

ΤΙ ΘΕΛΩ

Δὲ θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλάνο ψήλωμα
σὲ ξένα ἀναστυλώματα δεμένο.

"Ἄς εἶμαι ἔνα καλάμι, ἔνα χαμόδεντρο,
μὰ δσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.

Δὲ θέλω τοῦ γιαλοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα,
ποὺ δείχνεται ἀστρο μὲ τοῦ ἥλιου τὴ χάρη.
Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴ φλόγα μου
κι' ἄς εἶμαι ἔνα ταπεινὸ λυχνάρι.

Γεώργιος Δροσίνης.

«Φωτερὰ Σκοτάδια»

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ «Ι. ΜΕΤΑΞΑΣ»

16 Αύγούστου.

Αγαπητή μου μητέρα,

Φθάσαμε καλά. Τὸ μέρος εἶναι πολὺ ὡραῖο. "Ἐνας θαυμάσιος συνδυασμός θάλασσας καὶ δάσους. Οἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ στρατοπέδου ἔκτακτες. "Ολα καθαρά καὶ νοικοκυρεμένα.

"Ἡ κυρία Εὐγενία μὲροτῆσε γιὰ τὶς πρῶτες ἐντυπώσεις μου καὶ τῆς εἶπα, πώς εἶναι καλές.

"Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πώς τῆς ἔκρυψα κάτι, ποὺ δὲν μπορῶ νὰ τὸ κρύψω κι ἀπὸ σᾶς Μιὰ κάποια δυσάρεστη ἐνιύπωση, ποὺ μοῦ προκαλεῖ ἡ συντροφιὰ τῶν ἄλλων κοριτσιῶν. Πῶς νὰ σᾶς τὸ πῶ; Φωνάζουν καὶ γελοῦν δυνατά, ἀστειέυνται ζωηρά, τρέχουν καὶ πηδοῦν ἐλεύθερα. Δὲν ἔχουν τρόπους. Φαίνονται, πώς εἶναι ἀπὸ κατώτερες τάξεις τὰ καημένα.

Ξέχασσα νὰ σᾶς πῶ, πώς εἶναι μαζί κι ἔνα ἀπὸ τὰ τρία κορίτσια, ἑκεῖνα ποὺ κάθονται στὸ ἀντικρινό μας ύπόγειο καὶ τὰ βλέπαμε συχνὰ νὰ πηγαίνουν στὴ δυσλειά τους. Τὰ θυμᾶστε; Τὸ καταλαβαίνω, πώς θέλει νὰ μὲ πλησιάσῃ, μοῦ χαμογελᾶ ἀπὸ μακριά, μᾶς ἔγω τὸ ἀποφεύγω μὲ τρόπο.

Σᾶς φιλῶ τὸ χέρι
"Εφη

17 Αύγούστου.

Αγαπημένη μου μητέρα,

"Ἡ χθεσινή μου μέρα πέρασε καλά. Κουράστηκα λιγάκι, μ' ἔβαλαν στὴν ὁμάδα τῆς κουζίνας, κι ἔγώ, ἀμάθητη καθὼς εἰμαι, δυσκολεύτηκα. Σκεφθῆτε, πώς κοντά στὰ ἄλλα εἶχα νὰ πλύνω καὶ πιάτα!

"Υστερα δύμας περάσαμε ἀρκετές ὕρες στὸ ὕπαιθρο. Χάρηκα τὸν καθαρὸν ἀέρα καὶ τὸν ἥλιο. Τὶ ὡραῖα ποὺ ἦταν, μαμά, κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα, κοντά στὴ θάλασσα.

"Ομως ἂν καὶ ἥμουνα μαζί μὲ τ' ἄλλα κορίτσια, δὲν ἔπιασα

σχέσεις μὲν καμιά. Δυσκολεύομαι νὰ βρῶ τῆς σειρᾶς μου. Θὰ ρωτήσω τὴν κυρία Εὐγενία. Ἐκεῖνο το κορίτσι τοῦ ύπογείου μοῦ χαμογελᾶ δλοσένα, ἀλλὰ δὲν τοῦ δίνω θάρρος.

Τὸ βράδυ κοιμήθηκα καλά. Βέβαια, δὲ μοῦ ἦταν εὔχάριστο νὰ πλαγιάσω στὸν ἔδιο κοιτώνα μὲ τόσες ἄλλες, μὰ δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ διαφορετικά. Ἡταν δημος τόσο δροσερή κι εὐχάριστη ἡ ἀτμόσφαιρα, ποὺ κοιμήθηκα ἀμέσως. Κάποια στιγμή, ποὺ εἶχα μετακινηθῆ στὸ κρεβάτι, ξεσκεπάστηκα, τίνωσα καὶ ξύπνησα· μὰ πρὶν προφτάσω νὰ τακτοποιηθῶ, μὲ πλησιάζει ἔνα κορίτσι, ἀπ' αὐτά ποὺ εἶχαν σειρά νὰ προσέχουν τὶς πλαγιασμένες, μὲ σκέπασε καὶ μοῦ ἔσιαξε τὰ σκεπάσματα. Σᾶς θυμήθηκα, μητέρα, ποὺ μοῦ κάνατε καὶ σεῖς τὸ ἔδιο κι ενιωσα μὰ γλυκιὰ συγκίνηση. Μὰ ἔκαμα τὴν κοιμισμένη, γιὰ νὰ μὴν τὸ καταλάβη τὸ κορίτσι.

Σᾶς φιλῶ τὸ χέρι
"Έφη

18 Αύγούστου.

Μητέρα μου,

Πάλι κουράστηκα λιγάκι χθές. Σκούπισμα, ξεσκόνισμα, καθάρισμα στὶς πόρτες καὶ στὰ παράθυρα. Καὶ δὲν εἶναι μόνο ποὺ κουράζεται κανείς, ὅταν μάλιστα εἰναι ἀσυνήθιστος καὶ δὲν τὰ καταφέρνη, μὰ πειράζεται καὶ ἡ ἀξιοπρέπειά του. Οἱ ἄλλες εἶναι μαθημένες· νὰ δῆτε, μαμά, μὲ πόση προθυμία καὶ γρηγοράδα τὰ καταφέρνουν.

Μιὰ μικρὴ μονάχα, ποὺ εἶναι πολὺ ἀδύνατη ἡ καημένη, φάνηκε, πώς δὲν μποροῦσε· καὶ μεμιᾶς οἱ ἄλλες τὴν ἔβαλαν νὰ καθήση καὶ δὲν τὴν ἀφησαν νὰ ἐργασθῇ.

Κάποια στιγμή, πίσω ἀπὸ τὸ παράθυρο, φάνηκε τὸ κορίτσι τοῦ ύπογείου.

— Θέλεις νὰ σὲ βοηθήσω; Μὲ ρωτᾶ χαμογελῶντας. Θὰ κουράστηκες.

— "Οχι, εὔχαριστω, δὲν κουράστηκα καθόλου, τῆς ἀπήντησα σοβαρά.

"Εφυγε σά λυπημένη κι έγώ μετάνιωσα, πού τής άποκριθηκα αύστηρά. Μά ν' άρχισω μαζί της κουβέντες :

Σᾶς φιλώ ή κόρη σας
"Εφη

20 Αύγούστου.

Μαμάκα μου,

"Ελαβα τό γράμμα σας καὶ χάρηκα πολύ, γιὰ δσα μοῦ γράφετε. "Εννοια σας καὶ δὲν ξεχινῶ τὶς συμβουλές σας. Θὰ ἔχω ὑπομονή, νὰ εἶστε ἥσυχη καὶ θὰ προσπαθήσω γρήγορα νὰ συνηθίσω.

"Ἐνδι τὸ διάβαζα, ἔνα κορίτσι, ποὺ καθόταν δίπλα μου, μὲ παρακολουθοῦσε.

— Εἶναι ἀπὸ τὴ μαμά σου ;
— Μάλιστα.

— "Η δική μου δὲν ξέρει γράμματα καὶ δὲν μοῦ γράφει. Καὶ σὲ λίγο, χωρὶς νὰ τῇ ρωτήσω.

— Κι οὕτε μπαμπά ἔχω, γιὰ νὰ μοῦ γράφη ἐκεῖνος. 'Εσύ ; 'Αναγκάστηκα νὰ τῆς ἀπαντήσω.

— Κι έγὼ δὲν ἔχω.

— Τὶ κρίμα ; Μὰ ή μαμά σου δὲν ξενοδουλεύει βέβαια. 'Η δική μου εἶναι πλύστρα. Καὶ κουράζεται πολὺ ή κατημένη. Τὶ νὰ τῆς κάμη ή δική μου βοήθεια ;

— "Εργάζεσθε ;

— Καὶ βέβαια ἔργαζομαι. Πῶς θὰ τὰ βολεύσαμε ἀλλιώτικα ; Δουλεύω σὲ βιβλιοδετεῖο. Μικροπράματα βέβαια ἀκόμα, μὰ σιγά σιγά θὰ βγάζω ἀρκετά, πού νὰ τὴ γλιτώσω ἀπὸ τὴ σκάφη.

Κι ἔμεινε σιωπηλή, κοιτάζοντας τὴ θάλασσα. Πόσο τὴ λυπήθηκα, μαμά μου, πόσο τὴ συμπάθησα, πού δούλευε, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὴ μητέρα της καὶ νὰ τὴ γλιτώσῃ ἀπὸ τὴ βαριὰ δουλειά !

— Πῶς σᾶς λένε ; τὴ ρώτησα.

— "Αννα. Καὶ σένα ;

— "Εφη.

— Τί ώραίσι δνομα! Θέλεις νά πιάσωμε φιλία, "Εφη;
— Ναι.

Σηκωθηκε χαρούμενη, μ' ἀγκάλιασε και μὲ φίλησε. Μαμά, νά είστε βέβαιη, πώς εἶναι καλό κορίτσι. Δὲν μπορεῖ, παρά νά εἶναι καλό κορίτσι.

Σᾶς γλυκοφιλῶ
"Εφη

21 Αύγούστου.

Μητέρα μου ἀγαπημένη,

Χθὲς ἥμουν πάλι στήν ὅμάδα τῆς καθαριότητος. "Επειτα ἀπὸ τὸ σκούπισμα και τὸ ξεσκόνισμα, ἀρχίσαμε νά πλένωμε τὰ τζάμια. Δίπλα μου ἦταν κι ἔνα κορίτσι, ἀπὸ τὰ ἵδια ποὺ ἥμαστε μαζὶ στήν ὅμάδα τῆς κουζίνας. Εἶδε, πώς δὲν ἥξερα νά τὰ πλένω κι ἄρχισε νά μοῦ δείχνη.

"Εκείνη τὴ στιγμὴ πέρασε τὸ κορίτσι τοῦ ὑπογείου.

— Νά σὲ βοηθήσω; μὲ ρώτησε και πάλι, πάντα χαμογελαστά.

Πρόσεξα τὰ μάτια τῆς, ποὺ ἦταν γεμάτα καλοσύνη.

— Μά μοῦ δείχνει τὸ κορίτσι ἀπὸ δῶ, τῆς εἰπα και θὰ τὰ καταφέρω.

Μά ἐκείνη πήρε μιὰ παλιὰ ἐφημερίδα, τὴν ἔβρεξε στὸ νερὸ κι ἄρχισε νά πλένῃ τὸ ἵδιο τζάμι δίπλα μου! "Εγὼ ἔξακολουθοῦσσα τὴ δουλειά μου, μὰ ξαφνικά, ἐκεῖ ποὺ ἔτριβα τὸ τζάμι, ἔσπασε κι' ἄνοιξε μιὰ μεγάλη τρύπα. "Ενιωσα τὸ αἷμα ν' ἀνεβαίνη στὸ κεφάλι μου. "Ηθελα νά κλάψω. Μά τὴν ἵδια στιγμὴ εἶδα τὸ χέρι τοῦ κοριτσιοῦ τοῦ ὑπογείου νά πλησιάζῃ στὴν τρύπα τοῦ τζαμιοῦ και νά σπρώχνη και νά ρίχνη χάμω κάποια ραγισμένα κομμάτια, ποὺ δὲν εἶχαν πέσει μαζὶ μὲ τὰ πρωτά.

— Πάει, τόσπασσα! φώναξε. Τί στενοχωριέσσαι ἐσύ; μοῦ λέει. "Εγὼ δὲν τόσπασσα;

"Εμεινα ἔκπληκτη.

— Μά πῶς; ἀφοῦ τόσπασσα ἐγώ;

— "Εσύ; εἶπε γελώντας. Λάθος ἔχεις. Δὲ ρωτᾶς και τὴ Στάσσα;

— Βέβαια, τὸ εἶδα κι ἔγώ, λέει ἡ Στάσα. 'Η Κατίνα τὸ σπασε. "Αδικα στενοχωριέσαι.

Μαμάκα μου, εῖδας τί καλὰ κορίτσια; Εἶπαν καὶ τὰ δυὸ φέματα καὶ πήραν ἐπάνω τους τὸ βάρος τῆς δικῆς μου ζημιᾶς, γιὰ νὰ μὴ στενοχωρηθῶ.

'Απ' αὐτὴ τὴν ὥρα, μαμά, δὲ μὲ πειράζει νὰ πλένω τζάμια, δὲ μὲ πειράζει καμιά δουλειά. Κι ἀγαπῶ αὐτὰ τὰ κορίτσια. 'Η μιὰ λέγεται Στάσα κι ἡ ἄλλη Κατίνα.

Σᾶς φιλῶ γλυκά
ἡ κόρη σας
"Εφη

23 Αύγουστου.

'Αγαπημένη μου μαμά,

Καλὰ μοῦ τὸ γράψατε, πῶς θὰ συνηθίσω. "Εχω κι δλας συνηθίσει. "Εμαθα δλες τὶς δουλειὲς καὶ τὶς κάνω μιὰ χαρά. Νὸ μὲ δῆτε τί καλὰ ποὺ σερβίρω, ἀκόμα καὶ ποὺ μαγειρεύω! "Οταν θὰ γυρίσω, θὰ σᾶς ψήνω συχνὰ ἀπὸ τὰ φαγητά ποὺ ἔμαθα καὶ θὰ μὲ θαυμάσετε!

Καὶ πόσα ἄλλα πράματα ἔχω μάθει, μαμά! Ξέχασα νὰ σᾶς γράψω, πῶς κάθε μέρα ἔχομε μαθήματα, οἰκοκυρικά, νοσοκομειακά, ὑγιεινή, ἀεράμυνα, γυμναστική καὶ ἄλλα. Καὶ νὰ σᾶς πῶ κι ἔνα ἄλλο: τώρα ποὺ ἔχω τόσες φίλες—εἴμαστε πάντα μαζὶ μὲ τὴν Κατίνα, τὴν "Αννα καὶ τὴ Στάσα—δλα πιὰ μοῦ φαίνονται εὔκολα κι εύχάριστα. Κι οἱ δουλειὲς καὶ τὰ μαθήματα

Καὶ ξέρετε τί μὲ ξαφνιάζει, μαμά; Νόμιζα, πῶς οἱ ιέες μου φίλες θὰ μὲ χρειάζονταν νὰ τὶς βοηθῶ τουλάχιστο στὰ μαθήματα. Οἱ περισσότερες δὲν ἔχουν τελειώσει οὕτε τὸ δημοτικό! Κι ἥθελα τόσο πολὺ νὰ μπορέσω νὰ τοὺς ἀνταποδώσω τὴ βοήθεια, ποὺ μούδωσαν στὶς διάφορες ἔργασίες. "Ομως δὲν μὲ χρειάζονται σὲ τίποτε. "Έχουν μιὰν ἀνιτήψη, μιὰν εύκολισ νὰ μαθαίνουν καὶ νὰ ἐκφράζωνται !

Σᾶς φιλῶ πολὺ πολὺ¹
"Εφη

25 Αύγούστου.

Ἄγαπημένη μου μητέρα,

Δὲν προφθαίνω νὰ σᾶς τὰ γράφω δλα. Τὰ περισσότερα μοῦ
ξεφεύγουν καὶ θὰ σᾶς τὰ λέω σιγὰ σιγά, δταν θὰ γυρίσω."Ετοι
μοῦ ξέφυγε νὰ σᾶς πῶ, πώς μαθαίνω κολύμπι, ή καλύτερα, πῶς
ἔμαθα κι ὅλας. Μοῦ τόμαθαν οἱ νέες μου φίλες. Τί πρόδυμες,
τί καλές ποὺ εἶναι πάντα, μαμάκα μου. "Ἐπρεπε νὰ τὶς βλέ-
πατε, πῶς θυσίαζαν τὸ κολύμπι τους, τὰ παιγνίδια τους, γιὰ
νὰ προσπαθοῦν νὰ μὲ μάθουν ἐμένα νὰ κολυμπῶ, πάσσο κοπιά-
ζουν γι' αὐτό!

Χθὲς μοῦ συνέβη κι ἔνα ἐπεισόδιο. 'Εκεῖ ποὺ κολυμποῦσα,
χτύπησα τὸ πόδι μου σ' ἔνα βραχάκι. 'Αμέσως οἱ φίλες μου μ'
ἔβγαλαν ἔξω, ή Στάσα ἔμεινε κοντά μου κι ἡ Κατίνα, μαζὶ μὲ
τὴν "Αννα ἔτρεξαν στὸ φαρμακεῖο. Τὴν Ἄδια στιγμὴ κι ἄλλα
πολλὰ κορίτσια μὲ τριγύρισαν καὶ δὲν ἤξεραν, πῶς νὰ μὲ πα-
ρηγορήσουν καὶ νὰ μὲ περιποιηθοῦν. "Αλλες κάθισαν χάμω καὶ
κρατοῦσαν ψηλά τὸ πόδι μου, γιὰ νὰ σταματήσουν τὸ αἴμα, ἀλ-
λες ἔφερναν νερὸ τῆς θάλασσας καὶ μοῦ τόπλεναν. Καὶ μιὰ κοί-
ταξε μὲ προσοχὴ τὸ γδάρσιμο καὶ εἶπε «Καλέ, αὐτὴ πληγώθηκε
γιὰ καλά καὶ πρέπει νὰ τὴν πάμε στὸ φαρμακεῖο». Καὶ μεμιᾶς
μὲ πήραν στὰ χέρια τους καὶ μ' ἔφερναν μὲ προσοχὴ στὸ φαρ-
μακεῖο. 'Η Στάσα ἀκολουθοῦσε ταραγμένη κι ἀνήσυχη.

Σὲ λίγο στὸ φαρμακεῖο μούκαναν ἔνα σωρὸ περιποιήσεις
Εύτυχῶς δὲν ἦταν καθόλου σοβαρό, ἔνα ἀπλὸ γδάρσιμο, μὰ τὸ
κορίτσια ἀπόξω δὲν ἐννοοῦσαν νὰ φύγουν, πρὶν νὰ μὲ δοῦν καὶ
νὰ μάθουν, πῶς εἶμαι καλά. Κι ἔγὼ ἔνιωθα μέσα μου μιὰ τρυ-
φερὴ συγκίνηση κι ἀναρωτιόμουν: μὰ εἶναι λοιπὸν καὶ τ' ἄλλα
κορίτσια τόσο καλά; εἶναι δλα τόσο καλά;

Τώρα, μητέρα μου, εἶμαι ἐντελῶς καλά καὶ σᾶς φιλῶ.

"Ἐφη

26 Αύγούστου.

Μητέρα μου ἀγαπημένη,

Χθὲς ἔκλαψα—δὲν μπορῶ, δὲ θέλω νὰ σᾶς τὸ κρύψω. Μο-

τὸ κλάμα μου μὲ παρηγόρησε καὶ μ' ἀνακούφισε. Ἀκοῦστε τί εἶχε συμβῆ.

Εἶχαμε πάει σ' ἐκδρομή. Αὐτὴ τὴ φορὰ λιγάκι πιὸ μακριά. "Οχι πῶς κουράστηκα. Μὰ ἔκεινο τὸ κοριτσάκι τὸ ἀδύνατο, ποὺ σᾶς ξανάγραψα γι' αὐτό—τὸ λένε Μάρω—δὲν μποροῦσε τὸ καημένο νὰ βαστάξῃ στὴν πεζοπορία. Κουράστηκε. Τὸ προσέξαμε. "Εγώ ἀρχισα νὰ τοῦ λέω λόγια ἐνθαρρυντικά, πῶς δὲ ντρέπεται νὰ κουράζεται μεγάλο κορίτσι κι ἄλλα τέτοια. Μὰ ἐνῶ ἐγὼ τὸ παρηγοροῦσα μὲ λόγια, μιὰ ἄλλη τὸ σήκωσε ἐπάνω, τὸ φόρτωσε στὴν πλάτη της κι ἔξακολούθησε τὸ δρόμο της. "Υστερα τὸ πῆρε μιὰ ἄλλη, ἔπειτα πάλι κάποια ἄλλη, ώσπου ἔτσι, ἀπὸ πλάτη σὲ πλάτη, ἡ Μάρω ἔφτασε στὸ τέρμα της.

"Αχ. μητέρα μου. γιατί νὰ μὴν τὸ σκεφτῷ ἐγὼ αὐτό; Κι δταν τὸ σκέφτηκε μιὰ ἄλλη, γιατί κι ἐγὼ μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες, νὰ μὴν τὴ σηκώσω τὴν κουρασμένη Μάρω; Πῶς δὲν τόκαμα; Πῶς δὲν τὸ σκέφτηκα;

Αὐτὸ ἥταν τὸ πρῶτο μου σφάλμα. Μὰ τὸ ἄλλο, τὸ χειρότερο, τὸ ἔκαμα ἀργότερα. "Εκεῖ ποὺ φθάσαμε, ἥρθαν σὲ λίγο κάτι μικροπωλητές, ποὺ πουλοῦσαν διάφορα πράματα: κουλούρια, σταφύλια, καραμέλες κι ἄλλα. "Ολες ἀγοράσαμε ἀπὸ κάτι καὶ τὰ τρώγαμε. ἄλλες μαζὶ κι ἄλλες χωριστά. "Η μικρούλα ἡ Μάρω δὲν εἶχε πάρει τίποτε καὶ τῆς δίναμε ἐμεῖς ἀπὸ κάτι. Μὸ κάτι ἄλλα κορίτσια παρακάτω ἔβαλαν ὅλες ἀπὸ λίγα λεπτά. ἀγόρασαν ἔνα σωρὸ πράματα καὶ τάδωσαν τῆς Μάρως, ποὺ ἔμπηξε χαρούμενες φωνές.

Μοῦ ἥρθε νὰ κλάψω. Εἶχα τὰ περισσότερα λεπτὰ ἀπ' ὅλες. Κι δμως δὲ σκέφτηκα νὰ ἀγοράσω τίποτε γιὰ τὴ μικρὴ Μάρω. Κι ἐνῶ οἱ ἄλλες ἔδιναν γι' αὐτὴν ἀπὸ τὰ ύστερήματά τους, ἐγὼ τῆς πέταξα μόνο ψίχουλα ἀπὸ τὰ τόσα πράματα, ποὺ ἀγόρασα!

Ντράπηκα φοβερά. "Ενιωσα μιὰ φριχτὴ ταπείνωση. "Αποτραβήχτηκα σὲ κάποιο ἀπόμερο μέρος κι ἔδειασα τὸ πορτοφόλι μου στὰ χαμόκλαδα κάποιου θάμνου. Καὶ τὴ νύχτα, στὸ κρεβάτι, ἔκρυψα τὸ πρόσωπό μου στὸ μαξιλάρι κι ἔκλαψα πολύ.

Φιλῶ ἄπειρες φορὲς τὸ χέρι σας, μαμάκα μου.

"Εφη.

27 Αύγούστου.
Μητερούλα μου,

Τί χαρά είχα σήμερα, τί χαρά! Ή Κατίνα έγινε βαθμοφόρος! Είμαι όληθινά περήφανη, όληθινά εύτυχισμένη. Τής ξέιζε τόσο πολύ! "Ολη τήν ώρα τήν άγκαλιάζω καὶ τῇ φιλῷ. Κι ἐκείνη κλαίει! Πόσο είναι πάντα εὐγενική! Καὶ τὴν ἀγαπῶ τόσο!...

Καὶ νὰ σᾶς πῶ κάτι, μαμά; "Αν ἥταν στὸ χέρι μου, θάκανα τώρα ἀμέσως βαθμοφόρους καὶ τὴν "Αννα καὶ τῇ Στάσα κι ἔνα σωρὸ ὄλλες ἀπὸ τὰ καλά κι εὐγενικά αὐτὰ κορίτσια, ποὺ γνώρισα ἔδω.

Μαμάκα, νὰ τὰ σχίσετε ἐκεῖνα τὰ ἔλεεινά γράμματα, ποὺ σᾶς ἔστειλα στὴ δρχὴ καὶ σᾶς μιλούσα γιὰ κατώτερα κορίτσια. Πόσο ντρέπομαι γι' αὐτά, ποὺ σᾶς ἔγραψα! Μὰ δὲν τάξερα, τὶ κρίμα ποὺ δὲν τάξερα! Τώρα δμως, ποὺ τάμαθα, τώρα ποὺ τὰ ξέρω πιὰ καλά, σᾶς τὸ λέω καθαρὰ καὶ νὰ τὸ πιστέψετε, μαμά: δὲν είναι καθόλου «κατώτερα», δὲν ἔχουν καμιὰ διαφορὰ ἀπὸ μᾶς, κι ἂς μᾶς λένε τῶν «ἀνωτέρων τάξεων». Πολλές φορὲς μάλιστα είναι κι ἀνώτερά μας, καὶ στὴ σκέψη καὶ στὴν ψυχή. "Εχουν ζήσει πιὸ πολὺ ἀπὸ μᾶς, ἔχουν πονέσει πιὸ πολὺ· κι ἡ σκέψη τους ἔχει ἀκονιστῇ περισσότερο κι ἡ ψυχή τους ἔχει γίνει πιὸ εὐαίσθητη, πιὸ εὐγενική.

"Οταν θὰ γυρίσω, μητέρα, αὐτὲς θὰ είναι οἱ καλύτερές μου φίλες. Κι ἡ Στάσα κι ἡ "Αννα, ὀκόμα κι ἡ μικρούλα ἡ Μάρω κι ἄλλες καὶ πρῶτα ἀπ' δλες ἡ Κατίνα. Θὰ τὶς φέρνω ταχτικὰ στὸ σπίτι. Θὰ πηγαίνω στὰ δικά τους. Θὰ βγαίνω ἔξω μαζί τους. Κράτησα ζεχωριστὰ τὴ διεύθυνση τῆς Μάρως, γιὰ νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ δῆτε ἐσεῖς ἡ ἔδια τὴ μάνα της καὶ νὰ κάμετε δ, τι μπορεῖτε γι' αὐτὸ τὸ παιδί. Πόσο εύτυχισμένη θὰ είμαι!

Μαμά μου, καλὴν ἀντάμωση. Νὰ τὸ ξέρετε ἀπὸ τώρα· μὲ στείλατε ἔδω, γιὰ νὰ δυναμώσω. "Εκτὸς δμως ἀπὸ αὐτό, ἔγινε κάτι σπουδαιότερο, μαμά μου. "Εγινα καλύτερη, πολὺ καλύτερη.

Σᾶς φιλῶ χλιες φορές.

"Η "Εφη σας

Μελής Νικολαΐδης.

TZITZIKAS KAI GRYLOS

Εἶπε μιὰ νύχτα δὲ τζίτζικας τοῦ γρύλου :

— Δέν πᾶς καὶ σύ, καημένε, νὰ ἡσυχάσῃς,
ποὺ δλοι κοιμῶνται κι εἶσαι σὺ μονάχος,
δποὺ περνᾶς τὴ νύχτα τραγουδῶντας !

“Ἄσωτε, ἀσώτου τέκνο, ποὺ ἀσωτεύεις
ἔναν πολύτιμο καιρό, ποὺ ἡμπόρειες
νὰ τὸν οἰκονομᾶς, γιὰ νὰ κοιμᾶσαι !

— Ναὶ, λέει δὲ γρύλος, ζσια κουβεντιάζεις
λέες τὴν ἀλήθειαν καὶ θαυμάζω μόνο
πῶς, τζίτζικας ἔσύ, μιλεῖς γιὰ γνῶση,
γιὰ οἰκονομία καιροῦ καὶ γιὰ ἡσυχία.

Δέν εἶσαι σύ, ποὺ δλημερίς, στὸν ζσκιο
énδος πράσινου δέντρου, τριζονίζεις
τραγούδια βαρετά καὶ δίχως τέλος ;
καὶ κουφαίνεις τοὺς κάμπους καὶ ἀλαλιάζεις
τοὺς ἐργάτες, ποὺ κάνουν τὴ δουλειά τους ;
καὶ σπατάλησες πάντα τὸν καιρό σου
τραγουδῶντας ἀμέριμνα δλη μέρα ;
Πῶς ἥρθες τώρα ἀπάνου ἀπ' τὸ κλαρί σου
νὰ διδάξῃς ἐμᾶς σιωπή, ἡσυχία,
οἰκονομία καιροῦ, φρόνηση, γνῶση ;

“Ω τζίτζικα μου ! καὶ συμπάθησέ με,
συμπάθησέ με, στὸ λέω πάλε, μά...
θέλεις νάχης δικαίωμα νὰ δρμηνεύης ;
Κάνε σὺ πρῶτος ὅσα συμβουλεύεις.

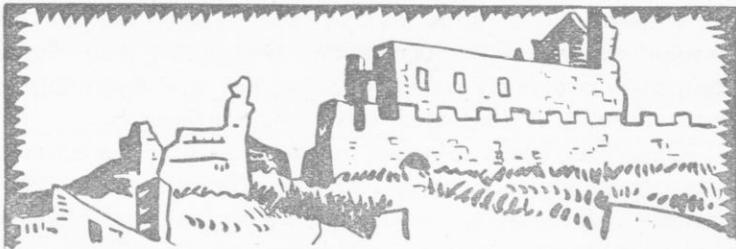
Ανδρέας Λασκαράτος.

« Σπιχονργήματα »

ΣΤ.
ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

*Πᾶσαν δμορφιά,
Πατρίδα, ἐσὺ τὴν ἔχεις ! . . .
Κ. Παλαμάς*

ΜΥΣΤΡΑΣ

‘Απὸ τῇ Σπάρτῃ ὡς τὸ χωριό τοῦ Μυστρᾶ, παρακάτω λίγο ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ ἔρείπια, εἶναι πέντε χιλιόμετρα. Ὁ δρόμος κατάφυτος καὶ χαριτωμένος ἀκολουθεῖ τὴν ἀκροποταμιὰ τοῦ Κνακίωνα, παραπόταμου τοῦ Εύρωτα.

‘Ο νέος συνοικισμὸς τοῦ Μυστρᾶ, στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ, εἶναι χωμένος μέσα σὲ καταπράσινες πορτοκαλιές φορτωμένες χρυσούς καρπούς. Περνοῦμε τὸ μονότοξο πέτρινο παλιό γεφύρι πάνω στὴν ἄγρια ρεματιά, ποὺ χωρίζει τὸ χωριό ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο Μυστρά καὶ μπαίνομε στὰ ἔρείπια.

‘Αριστερά μας ἀπὸ πάνω, ψηλά στὴ ράχη, κρέμεται στὸ ξάγναντο* χαριτωμένη ἡ θαυμαστὴ «Περίβλεπτος» καὶ πλάι της ταραστέκει ἄγρυπνος φρουρός, ἔνας ψηλόλιγνος φράγκικος πύργος μονοκόδιματος, σὰ νὰ φυλάῃ τὰ μυστικὰ τῆς περασμένης δόξας.

‘Ανεβαίνομε ἀπὸ λιθόστρωτους παλιούς δρόμους κλιμακωτούς, ἀνάμεσα σὲ χτίρια βυζαντινά, ποὺ ύψωνονται ἀκόμη χωρίς στέγες καὶ σ’ ἄλλα, ποὺ γέρνουν καὶ πέφτουν.

‘Ολη ἡ πλαγιά τοῦ βουνοῦ, δσο φτάνει τὸ μάτι, εἶναι κατασκέπαστη ἀπὸ ἔναν ἔρημο κόσμο, ποὺ δύλο καὶ γκρεμίζεται. Παντοῦ γύρω τρανῶν μεγαλόπρεπων ἀρχοντικῶν καὶ παλατιών ἔρεπταμένα τείχη, ποὺ γέρνουν στὸ χαμό.

‘Ανάμεσα ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν σκυθρωπῶν χαλασμάτων σὲ κάθε γύρισμα καὶ σὲ κάθε ὕψωμα πανέμορφοι προβάλλουν οἱ γραφικοὶ τροῦλοι τῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, ποὺ ἀντέχουν ἀκόμη στῶν στοιχείων τίς καταδρομές καὶ στὰ ἀγριοκαίρια. ‘Η Παντάνασσα, ἡ ‘Αγία Σοφία, δὲ ἄγιος Δημήτριος κλ.

“Ολες τους ἔχουν εὐγενικά συνθέματα ταιριαστά ἀρμοσμένα μὲ ἔντονους γλυκούς χρωματισμούς. Δαντελωτά ἀνάγλυφα, μαρμάρινα. Βυζαντινές πολύτοξες ἀψίδες, ποὺ κρατοῦν ἀκόμη τὸ βάρος τῶν χλοϊσμένων ἡλιακωτῶν, κρεμαστῶν κήπων, δπου χαμογελάει ψηλὰ ἡ ἄγρια ἡ ἀνεμώνη μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα.

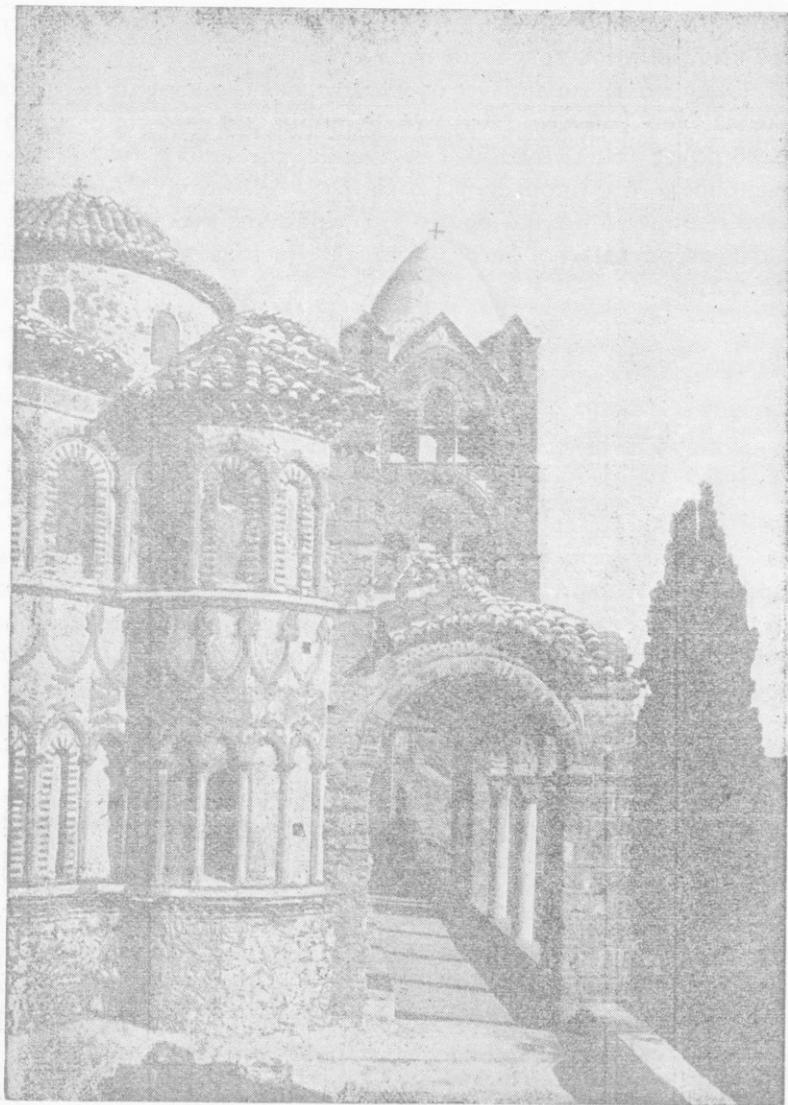
Περιδιαβάζομε τὴν ἔνδοξη νεκρὴ πολιτεία. Συγκίνηση ᾧσυ κράτητη μᾶς συγκλονίζει, δπως μπαίνομε στὰ παλάτια τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Στέκουν ἀκόμη πανύψηλα στὸ βουνὸ τὰ φανταχτερά τείχη τους μὲ τὰ πολυόρθιμα παράθυρα. Παντοῦ σπασμένα κιονόκρανα, θυρῶν μαρμάρινοι μὲ γλυφές παραστάτες, δικέφαλοι ἀετοί, στολίδια τοῦ χαμοῦ παραδομένα.

Καὶ ἡ ξαναμένη φαντασία ζωντανεύει ἀξαφνα στὴ μακρουλὴ τοῦ παλατιοῦ τὴν πόρτα τὸν Αὐτοκράτορα, ποὺ προβαίνει ἐπιβλητικός. Φορεῖ στὴν Ἱερὴ κεφαλή του τὸ περίλαμπτρο στέμμα καὶ τὰ κόκκινα σανδάλια στὰ πόδια. Μὲ ἀγέρωχο περπάτημα διαβαίνει ἐμπρός μας καὶ χάνεται καπνὸς μὲς στὰ χαλάσματα.

‘Αντίλαλοι ξυπνοῦν παράδοξοι στὴ σιγαλιά τῶν χαλασμάτων. ‘Αρνιῶν βελάσματα ἀντηχοῦν μέσα ἀπὸ τὰ πολύστοια βυζαντινὰ παλάτια καὶ τὰ κουδουνίσματά τους μελωδικά ἀνεβαίνουν στὰ ὕψωματα τῶν ἐρειπίων ἀπὸ τὸν κατάφυτο κάμπο τοῦ Εύρωτα κάτω. Πουλιῶν κελαδήματα ἀντιλαλοῦν καὶ πολλαπλασιάζονται μέσα στὶς βαθιές πολυθόλωτες στέρνες.

Στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ περνοῦμε μιὰ μεγάλη πύλη καὶ ἀνεβαίνομε στὸν πιὸ ψηλὸ προμαχώνα τοῦ φράγκικου κάστρου. Τὸ ἀγνάντεμα ἀπὸ δῶ ἐπάνω εἶναι ὅνειρο σωστό. Πρὸς τὴ δύση κόβεται ἡ κορυφὴ του κάθετα στὸ χάος. “Ιλιγγος σὲ πιάνει νὰ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

Η Παντάνασσα τοῦ Μυστρᾶ.

[Φωτογρ. Τζίμα.]

σκύψης στὴν τρομαχτική χαράδρα κάτω, ἐπάνω ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ κάστρου, ποὺ κρέμονται στὸν ἀέρα.

Ἄπὸ πάνω χιονισμένες ύψώνονται, σκεπασμένες μὲ ἔλατα οἱ πλαγιές τοῦ Ταῦγετου. Κατὰ τὸ βοριά, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς χαμηλότερες ράχες τοῦ Ταῦγετου, ξανοίγουμε τὴν Τρύπη, τὸ ὅμορφο χωριουδάκι, ἀπ' ὅπου βγῆκε ὁ Πλήθων ἢ Γεμιστός. Ἀνατολικά ἀγναντεύομε τὸ μαγικὸ δραμα τῆς πράσινης κοιλάδας τοῦ Εὐρώτα, στεφανωμένης ἐπάνω ἀπὸ τὴν χιονισμένη δροσερὰ τοῦ Πάρνωνα.

Κώστας Πασαγιάννης.

«Σπάρτη—Μυστράς»

ΤΗΝΟΣ

Δὲ θὰ ξεχάσω ποτὲ σ' ὅλη μου τὴν ζωὴ τὸ παραμύθι, ποὺ διάβασσα στὰ μικρά μου, πολὺ μικρά μου χρόνια, γιὰ τὸ νησάκι τὸ μαγεμένο, ποὺ μαγνήτιζε τὰ καράβια καὶ τοὺς ἄμοιρους τοὺς ναῦτες τους· ἀπὸ πολλὰ μίλια μακριὰ τοὺς τραβιόσε μὲ μιὰ ἀκατανίκητη δύναμη στ' ἀφάνταστα περιγιάλια του καὶ τοὺς κρατούσε ἐκεῖ καρφωμένους αἰώνια ἡ Πεντάμορφη βασίλισσά του, μακριὰ ἀπὸ τὶς μανοῦλες τους, τὸ νησί, ποὺ τὸ ἔλεγαν τῶν «Μακάρων»!

Καὶ τώρα πούγινα μεγάλος καὶ βρίσκομαι στὸ φθινόπωρο τῆς ζωῆς μου, τὸ παραμύθι ἔγινε πραγματικότητα καὶ εἶδα, μὲ τὰ μάτια μου τὸ εἶδα, τὸ νησάκι τὸ μαγεμένο, τὸ νησάκι τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς Ἐλπίδας· εἶδα τὸ νησάκι, ποὺ μαγνητίζει ὅλο τὸν κόσμο, Ἀνατολὴ καὶ Δύση, δχι μὲ τὰ μαγικὰ φίλτρα* καμιᾶς Κίρκης· δχι μὲ τὰ βότανα τῆς Λησμονιᾶς, ἀλλὰ μὲ τὸ ὑπερκόδυμο καὶ ὑπερτέλειο βάλσαμο τῆς Πίστεως, μὲ τὸ παρήγορε καὶ ὑπεράυλο χαμόγελο τῆς Μεγαλόχαρης Κυρᾶς του!

Θέλω νὰ εἰπῶ τὴν Τήνο, τὴν δοξασμένη μητέρα τόσων καλλιτεχνῶν τοῦ χρώματος καὶ τοῦ μαρμάρου, τὴν νέα αὐτὴ θρη-

σκευτική καὶ ἔθνική μας Ἱερουσαλήμ, τὸ μεγαλύτερο καὶ πολυτιμότερο διαμάντι τῶν Κυκλάδων. Δυὸς φορὲς τὸ χρόνο γίνεται προσκύνημα πανελλήνιο, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τὸ Δεκαπενταύγουστο στὴν Κοίμησή της. Ἐρχονται γεμάτα τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη καὶ τῇ σκλάβᾳ πατρίδα νὰ γονατίσουν, νὰ προσευχηθοῦν, νὰ φυλήσουν τ' ἄγια χώματά της, νὰ κολλήσουν μ' εὐλάβεια καὶ συντριβὴ τὰ ταξίματά τους στὴ θαυματουργή Τῆς εἰκόνα !

Μᾶ ἐκείνη, ποὺ χαμογελᾷ γλυκά στὴ μάνα, ποὺ φέρνει στὸ εἰκόνισμά Τῆς δλόχρυσο τὸ παιδί της καὶ τὴν εὐλογεῖ γονατιστὴ καὶ λουσμένη στὰ δάκρυα της. Ἐκείνη, ποὺ συμπονεῖ τὴν ἀδερφούλα, ποὺ φέρνει τὸ μόνο της στολίδι γιὰ τὸν ξενιτεμένο τὸν ἀδερφό της. Ἐκείνη, ποὺ σκύβει πονετικά ἀπ' τὸ θρόνο της τὸν ἐπουράνιο σ' ὅλα τὰ ταξίματα, τὰ πολύτιμα καὶ τὰ φτωχά. Ἐκείνη, ποὺ μὲ τὴν εἰκόνα Τῆς ἀγιάζει τὶς βαρκούδλες καὶ τὰ βαπτόρια :

'Απ' ὅλα πιὸ πολὺ στὴ γῆ
τὴ συνταράζει ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη
καὶ δείχνει πιὸ πολλὴ στοργὴ¹
στῶν σκλάβων ἀδελφῶν τὸ δάκρυ !

'Αλλὰ ὅπως κάθε ὡραῖο στὴν ὡραία μας γῆ τελειώνει σὰν ὅνειρο καὶ σὰ μαγεία, ἀποχαιρέτησα κι ἑγώ ὅστερα ἀπὸ τριῶν μηνῶν παρασδείσια ζωὴ τὸ νησάκι μου. Ἐφυγα μὲ λαχτάρα μακριά του, γιατὶ δὲ θὰ ξεχάσω σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ τὶς ἔκδρομές μας στὰ θαυμάσια χωριουδάκια του. Τὰ Δυὸς χωριά, ποὺ μοιάζουν σὰν ἀιτοφωλιές καὶ σὰ στέμμα τῆς χώρας· τὸ Φαλτάδο, τὸ καλύτερο κεφαλοχώρι του, μὲ τὴ μεγάλη καὶ μαρμαρένια ἐκκλησιά του· τὴν Καρυά, μὲ τὴν ἀλησμόνητη τὴν ἐκκλησιά της· τὸν Τζάδο, μὲ τὴν κρυσταλλένια βρύση του καὶ τὰ γάργαρα νερά του· τὰ Λουτρά, ποὺ θαρρεῖς, πῶς εἶναι μιὰ ἐλβετικὴ γωνιά.

"Α ! τὰ βουνὰ τῆς Τήνου καὶ ὅλης τῆς ὡραίας πατρίδας μὲ τὶς ἀπαλές, τὶς ἥρεμες γραμμές τους, ἄλλα σὰν κρεμαστοὶ κῆποι, ἄλλα σὰ βελουδένιοι κροσσοί*, δόλα εἶναι γεμάτα λαγκα-

διές, πού μοιάζουν σὰν κρυσφύγετα στὶς Νύμφες, ὅλα εἶναι ἀρμονικά.

Πῶς θὰ μπορέσω νὰ ξεχάσω τὸ ψηλότερο βουνό τοῦ ἄρμονικοῦ νησιοῦ, τὸν Ἐξώπυργο, πού μοιάζει τοῦ Λυκαβῆτοῦ! Ἐκεῖ ἐπάνω εἶδα μιὰ μέρα ἀπὸ τὴν κορυφή του, ἐνῷ φυσιούσα φρενιασμένο τὸ μελτέμι :

Τὰ χωριουδάκια νὰ λάμπουν πέρα πέρα
σὰν πρόβατα λευκὰ κοπαδιαστά....

Ἐπειτα πῶς νὰ ξεχάσω τὸν καθημερινό μου περίπατο στὸν περίφημο Μόλο του, ποὺ ἀπλώνεται τριγύρω του σὰ φιλόστοργη καὶ φιλόξενη ἀγκάλη, μὲ τὸ λιμανάκι του τὸ πεταλωτό, μὲ τὰ καΐκια καὶ τὶς ψαροπούλες του, τὶς ἀτρόμητες στὸ νοτιά καὶ στὸ βοριά;

Γιατὶ κάθε πόλη τῆς Ἑλλάδος, ὅπως κάθε πόλη τοῦ κόσμου, ἔχει ἔνα ἰδιαίτερο μέρος, πλατεῖα ἡ δρόμοι, ἔνα ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ σημεῖο ἡ τοπίο, ποὺ τὴν ξεχωρίζει ἀπὸ τὶς ἄλλες. Ἡ Ἀθήνα μας ἔχει τὸ Ζάππειό της. Ὁ Πειραιάς μου τὴν Φρεαττύδα του. Ἡ Κέρκυρα τὴν Σπιανάδα της. Ἡ Πάτρα τὰ Ψηλαλώνια της. Ἡ Χαλκίδα τὴν Γέφυρά της.

Ἡ Τήνος μου ἔχει τὸ Μόλο της!

Πῶς νὰ λησμονήσω τὰ δροσόπνοια καὶ μυροβόλα μελτέμια του, ποὺ μ' ἔπαιρναν ἐπάνω στ' ἀνάλαφρα φτερά τους μαζί μὲ τοῦ κύματος τὴν ἀλμη καὶ τοῦ θυμαριοῦ τὸ ζωογόνο ἄρωμα, τὴν μελτέμια, ποὺ μὲ νανούριζαν γλυκὰ σὰ μητρικὴ ἀγκάλη! Πῶς νὰ ξεχάσω τὰ μελτεμάκια, ποὺ μὲ ἀνακουφίζουν τὰ στήθη μας μέσα στὸ ἀσφυκτικὸ τοῦ καλοκαιριοῦ λιοπύρι, ποὺ τόσο τ' ἀγαπῶ, τόσο τὰ λατρεύω;

*Ω θεῖα μελτεμάκια μου,

'Απ' τὰ νέφη τ' ἀπαλά

—Τὰ καράβια σας τὰ αἰθέρια—

ἀρμενίστε χαμηλά,

γιὰ νὰ παίξετε τρελά

σὰ μυριάδες περιστέρια,

ἀπ' τὰ νέφη τ' ἀπαλά.

Τοῦ πελάγου τὰ παιδιά,
τὰ ἐλαφρὰ τὰ κύματα,
κάθε αὔγή, κάθε βραδιά,
σᾶς ζητοῦν στὴν ἀμμουδιά
μὲ γοργά πηδήματα,
τοῦ πελάγου τὰ παιδιά....

Τοῦ βοριάτρελά παιδιά,
μελτεμάκια μυρωμένα,
μὲ δροσιά καὶ μ' εύωδιά
ράνετέ μου τὴν καρδιά,
μελτεμάκια εύλογημένα,
τοῦ βοριάτρελά παιδιά !

Πῶς νὰ ξεχάσω στὴ ζωή μου τὴν ἐντύπωση τὴ βαθιά, ποὺ
μούκανε τὸ βιοτεχνικὸ σχολεῖο, ποὺ διατηροῦν οἱ φιλάνθρωπες
καὶ τιμημένες κυρίες τῆς Τήνου μὲ ἄσβηστη στοργή, γιὰ τὶς
φτωχοῦλες τοῦ νησιοῦ κοπέλες, τὸ δεύτερο αὐτὸ Ἱερὸ Ίδρυμα,
ποὺ θαυμάζει ὁ προσκυνητὴς ὅστερα ἀπὸ τὸ Ναὸ τῆς Μεγαλό-
χαρης Κυρᾶς του· "Οπου

γιὰ σύμβιολό του τὸ σχολειό,

· · · · ·
ἔχει τὸν μάγον ἀργαλειό,
ποὺ ὑφαίνει τὰ μεταξωτά του !

Καὶ τώρα, ἀφοῦ ἀρχιστα μ' ἔνα παραμύθι, ἀφήσετέ με νὰ τε-
λειώσω μ' ἔνα παραμύθι ἀληθινό.

Μιὰ φορὰ κι ἔναν καιρὸ σ' ἔνα μικρό, πολὺ μικρὸ νησάκι
ἥτανε πολλοὶ μύλοι, ἀνεμόμυλοι νὰ εἰπούμε καλύτερα. Μὰ ἀπ'
ὅλους τοὺς μύλους τοῦ νησιοῦ ὁ πιὸ ζωηρός, μὰ καὶ πιὸ ἀνε-
μοδαρμένος ἥταν ἔνας μύλος, ποὺ μὲ κάθε καιρό, μὲ κάθε ἀ-
νεμο, νοτιὰ ἡ βοριά, ἐννοοῦσε ν' ἀλέση τὸ σιτάρι του.

Καὶ θὰ μὲ ρωτήσετε γιατί; Γιατὶ ὁ μύλος αὐτὸς εἶχε φλο-
γερή ψυχή καὶ ἀγαποῦσε τὸ νησάκι του τόσο πολύ, ποὺ δταν
γύριζε γύριζε μὲ τὰ κατάλευκα φτερά του, νόμιζες, πῶς μέσα
ἀπὸ τὰ σπλάχνα του μαζὶ μὲ τὸ ἀλεύρι πετοῦσε ἔνα τραγούδι

γιὰ τὸ νησί του, ἔνα μυστικὸ ὄμνο λατρείας καὶ ἀγάπης γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

“Οπως σᾶς εἶπα δύμως στὴν ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ, ὁ καλὸς ὁ μύλος μας, ὁ ἀνεμόμυλος νὰ εἰποῦμε καλύτερα, εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ τὸν χτυποῦν ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου· μᾶς ἐκεῖνον, θαρρεῖς, πῶς τὸν ἔμελε διόλου; ”Ολο στριφογύριζε στριφογύριζε καὶ ὅλο τραγουδοῦσε τὸ αἰώνιο τραγούδι τῆς Ἀγάπης γιὰ τὸ νησάκι του, λές κι ἡταν μαγεμένος καὶ τρελὸς ἀπὸ τὴν χαρά, πούδινε σ’ ἐκεῖνο τροφή.

Μὰ στρέψε, στρέψε στὸν ἀγέρα
καὶ ψάλλε, ψάλλε μοναχά,
σωριάζεται ἄψυχος μιὰ μέρα
μὲ τὰ φτερά του τὰ φτωχά...

Αὐτὸς εἶναι τὸ παραμύθι τοῦ μύλου, τοῦ ἀνεμόμυλου νὰ εἰποῦμε καλύτερα.

— Τί κρίμα, ποὺ τελείωσε τὸ παραμύθι τοῦ μύλου μὲ τὰ σπασμένα φτερά.

— “Οχι δά, δὲν τελείωσε. Μιὰ φορὰ πέρασε ἔνας ποιητής ἀπὸ κεῖ πέρα, ἔμαθε τὴν ἴστορία του καὶ τόσο τὸν πόνεσε, ποὺ τὴν πήρε καὶ τὴν ἔκαμε στίχους.

Γεώργιος Στρατήγης.

Περιοδικόν «Παναθήναια»

ΜΙΚΡΟ ΧΩΡΙΟ

“Ολα σου ξεχωρίζουνε μικρούλικο χωριό·
τ’ ἀσπρα σπιτάκια, ἡ ἐκκλησιά μὲ τὸ καμπαναριό.

Μέσα στὰ πεῦκα, στὴν πλαγιά, σὰ γέρνει ὁ ἥλιος πέρα,
λές στὰ χρυσάφια ντύνεσαι, γιὰ νὰ σὲ δῆ ἡ ἑσπέρα.

Σὲ προσκυνοῦν λυγίζοντας τοῦ κάμπου τὰ σπαρτά.

Ἐσεῖς τὸ χῶμα δργώσατε, καματερὰ σκυφτά.

Γειδὸ στὴ δουλειά. Τὸ γέλιο σου μὲ τὶς χωριατοπούλες
κι ἡ λύπη σου μόνο σὲ δυὸ κυπαρισσιῶν κορφούλες.

Κάποιοι διαβάτες ἀν περνοῦν μακριὰ ἀπὸ τὸ στρατί,
ποὺ σκαρφαλώνει ἀπ' τὶς μυρτιὲς στ' ἀλώνι τὸ πλατύ,
μιλοῦνε γιὰ τ' ἀμπέλια σου, μικρὸ χωριό μου, κι ἄλλοι
κάπου κοιτοῦνε ἀδιάφορα καὶ ροβολοῦνε πάλι.

Μὰ ἔγὼ περνώντας πάντοτε θὰ σταματήσω ἐκεῖ
στὸν πλάτανο, τὴ σκέψη μου νὰ ύψωσω ἐκστατικὴ
μὲς στὴν ἀπλή σου ζωγραφιά. Καὶ βλέπω —συλλογίσου—
κάτι πιὸ κρύφιο, πιὸ βαθύ. Κοιτάζω τὴν ψυχή σου.

Καὶ λέω, μιὰ νύχτα ἀς ἥτανε μὲ χείλι φλογερὸ
ναρθῶ ὡς τὸ Κεφαλόβρυσο, τὶς φοιχτες στὸ νερὸ
ν' ἀπλῶσω, ποὺ εἶναι κρούστιαλλο, νὰ πιῶ μὲ τὸ φεγγάρι
ἀπ' τὰ βουνίσια σπλάχνα σου τὴ μυστική σου χάρη.

Στέλιος Σπεράντσας.

« "Οταν φεύγουν οἱ ὥρες »

Η ΔΗΜΗΤΣΑΝΑ

Οἱ χῶρες εἶναι σᾶν τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἄλλοι εἶναι κα-
λοδεχούμενοι καὶ γλυκοίσιμοι κι ἄλλοι ἀνοστοι κι ἀντιπαθη-
τικοί. Ἔτοι κι ἡ Δημητσάνα εἶναι ἔνα μέρος, ποὺ τὸ συμπαθεῖ
ὅ ξένος σὰ νάναι πατρίδα του, γιατὶ κι οἱ ἀνθρωποί της εἶναι
καλόγνωμοι καὶ φιλότιμοι, μὰ κι ἡ τοποθεσία της καὶ τ' ἀγέρι
της ἐλαφρώνουνε τὸ κορμὶ καὶ ξεκαθαρίζουνε τὸ μυαλό. Μ' ὅλο
ποὺ βρίσκεται ἀπάνω στὰ βουνά, ἡ δῆμη της εἶναι πολὺ ἥμερη.

Τὸ χαμοβούνι ὅπου εἶναι χτισμένο τὸ χωριό καὶ τ' ἄλλα

δλοτρόγυρα, μοιάζουνε στὸ χρῶμα σὰ σπιτίσιο Ψωμί, ἥλιοκαμένο καὶ γλυκό στὸ μάτι. Τὰ σπίτια πάλι εἶναι νοικοκυρεμένα, ὁ μορφοχτισμένα κι ἔχουνε ἀπάνω τους κατιτί, ποὺ δείχνει πῶς τὰ πονᾶνε ἔκεινοι ποὺ κάθονται μέσσα. Τὸ παζάρι, οἱ καφενέδες, δλα εἶναι παλαιικά, καμωμένα μ' ἔκεινη τῇ στοχαστικῇ ἀπλότητα, ποὺ ζεσταίνει τὴν καρδιά τ' ἀνθρώπου. "Ολα κλίνουνε στὰ σκούρα χρώματα, οἱ μπογιές πούναι βαμμένα τὰ σπίτια, τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦνε οἱ ἄνθρωποι λογῆς λογῆς ζωντανά, ἡ γῆ στὰ βουνά καὶ στὰ χωράφια. Οἱ ἄνθρωποι συνηθίζουνε νὰ φοροῦνε σκούρα πουτούρια* κάπες κουκουλάτες, καλπάκια μαῦρα, μᾶς κι δσοι εἶναι φουστανελάδες φοροῦνε μαῦρα τουζλούκια* καὶ μαῦρες κάπες. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀφήνουνε καὶ γενειάδα. Στὸ πρόσωπο εἶναι ἥρεμοι καὶ γλυκομίλητοι, στοχαστικοὶ στὰ φερσίματά τους. Γι' αύτὸ τοῦτος ὁ τόπος ἔβγαλε ἀνθρώπους ποὺ ἀγαπούσανε τὴ σπουδὴ καὶ τὰ βιβλία, καὶ ποὺ εἶχανε λιδέες εὐγενιές, σύμφωνα μὲ τὶς περιστάσεις τοῦ καιροῦ.

Τὰ σοκάκια εἶναι στενά καὶ καλντεριμωμένα*, μὰ τὰ σπίτια εἶναι ἀπλόχωρα καὶ σκεπάζουνε δλάκερο τὸ χαμοβούνι, ποὺ εἴπαμε. Στήν κορφή, ποὺ δὲν εἶναι ἀπόγκρεμη, βρίσκονται ἀκόμα κάμποσες μεγάλες γωνιασμένες πέτρες ἀπὸ φρούριο ἀρχαῖο ἐλληνικό. *Απάνω σὲ τοῦτα τὰ θεμέλια εἶχανε χτίσει ύστερωτερα, στὰ φράγκικα χρόνια, ἄλλο κάστρο, μὰ σήμερα δὲ φαίνεται ὀλότελα, ἐπειδὴ πήρανε τὶς πέτρες καὶ χτίσανε σπίτια.

"Η Δημητσάνα στὰ χρόνια ποὺ ἥκμοζε, στάθηκε μιὰ πολιτεία θεοφοβούμενη, γιὰ τοῦτο ἔχει κάμποσες παλιές ἑκκλησίες, μὰ εἶναι δλες μικρές. Σὲ μιὰ ἀπ' αύτές, στήν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου, σώζονται οἱ δώδεκα *Απόστολοι ζωγραφισμένοι ἀπὸ τὸ χέρι «Γαβριήλ μοναχοῦ», δπως βρίσκεται γραμμένο σὲ μιὰ μεριά τοῦ τοίχου.

"Ἐκτὸς ἀπ' τὶς ἑκκλησίες ἡ Δημητσάνα ἔχει μιὰ βιβλιοθήκη μὲ σπάνια βιβλία, μ' ὅλο ποὺ στὰ Εἰκοσιένα χαλάσσανε πολλά, γιὰ νὰ κάνουνε φυσέκια. *Ακόμα βρίσκεται γερὸ τὸ σπίτι, ποὺ γεννήθηκε ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος, ποὺ τὸν κρέμασσαν στήν Πόλη, καθὼς καὶ τὸ σπίτι, ποὺ γεννήθηκε ὁ Παλαιῶν Πατρῶν

Γερμανός, τὸ σπίτι τῶν Ἀντωνόπουλων καὶ ἄλλα τζάκια παλιά, ποὺ σταθήκανε φημισμένα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας.

Τ' ἀγέρι τῆς Δημητσάνας δὲ βρίσκεται πουθενά ἀλλοῦ, για τοῦτο κι οἱ ἄνθρωποι ἔχουνε καλὸ κέφι. Τὸ καλοκαΐρι εἶναι δροσερὸ κι ἐλαφρό, δίχως κουνούπια κι ἄλλα ζούζουλα* τῆς ζέστης, ἐπειδὴ δι μπάτης* ἔρχεται ἀπ' τὰ βουνά ἵστορας τῆς θάλασσας καὶ φτάνει φρέσκος ἀπάνω στὸ χωριό, ποὺ ἀνασταίνεται ἄνθρωπος.

"Ἐνα γύρο τὸ μάτι βλέπει ἔνα πανόραμα. Κατὰ τὸν νότο χαμηλώνουν τὰ βουνά καὶ πᾶνε σβήνοντας ἴσαμε τὴ Μάνη. Στὴ μέση ἀπλώνει δι κάμπος τῆς Καρύταινας μὲ τὸ ἰσκιερὸ κάστρο της. Ἀπὸ κεῖ κάτω ἴσαμε τὴ Δημητσάνα ξεχωρίζει ἡ βαθιά ρεματιά ἐνὸς ποταμοῦ, ποὺ λέγεται ἀρχαῖα Λούσιος. Παραδῶθε εἶναι μιὰ μικρὴ ράχη μ' ἔναν μυτερὸ βράχο, τὸ λεγόμενο ψηλὸ Κοτρώνι. Σιμότερα, μ' ἄλλα λόγια σ' ἔνα τσιγάρο ἀπόσταση ἀπ' τὸ χωριό, βρίσκονται στὴν ἀράδα οἱ μύλοι, ποὺ φτιάνουνε τὴ μπαρούτη, ἀπάνω σ' ἔνα μικρὸ ρέμα μὲ δροσερὸ νερό. "Ολη τούτη ἡ ἔκταση εἶναι σκεπασμένη μ' ἀμπέλια καὶ μοναχὸ οἱ ληνοὶ* ἀσπρίζουν μέσα στὴν πρασινάδα, λές κι εἶναι ἐρημοκλήσια.

Κατὰ τὸν προνέντη* στέκονται κάτι μικρὰ πετραδερὰ βουνά μὲ παράξενα σχέδια, καλὰ γιὰ ζωγράφο πόχει μανία γιὰ ἀσυνήθιστες τοποθεσίες. Κατὰ τὸ βοριά πάλι, πούναι τὸ πίσω μέρος τῆς πολιτείας, βλέπει κανένας μιὰ ρεματιά μ' ἔνα σωρὸ γεφύρια ἀπάνω κι ἀποπάνω του περνοῦνε ἀμαξόστρατες καὶ μονοπάτια.

Χαίρεται κανένας νὰ σεργιανίζῃ ἀπὸ ψηλὰ κοιτώντας τὶς στράτες, ποὺ φιδοστρίβουνε ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ περπατοῦνε καὶ πᾶνε στὴ δουλειά τους, τὰ γαϊδούρια, ποὺ ἀνηφορίζουνε στὰ μονοπάτια, τὰ λογῆς λογῆς ζωτανά, βόδια, ἄλογα, μουλάρια, ποὺ πᾶνε μαζεμένα. Σὲ τοῦτα τὰ μέρη κάνουν ἑμπόριο τ' ἄλογα καὶ τὰ μουλάρια φέρνοντάς τα ἀπ' τὴ Σερβία, γιὰ τοῦτο βλέπεις δλάκερα κοπάδια νὰ βόσκουνε χλιμιντρίζοντας μέσα στὴν καλαμιά.

Στὰ Είκοσιένα ἡ Δημητσάνα στάθηκε ἡ πυριτιδαποθήκη τῶν Ἑλλήνων.

Δυό ἀδέρφια, δὲ Νικόλας καὶ Σπύρος Σπηλιωτόπουλοι, ἔχοντας πλουτίσει στὴν Ὑδρα, σὰ γραφτήκανε Φιλικοί, κλείσανε τὸ μαγαζί τους καὶ πήγανε στὴ Δημητσάνα, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ βοηθήσουν τὴν Ἐπανάσταση μὲ τὰ λεφτά τους. Ἔκει τὸ λοιπόν πιάσανε καὶ φτιάξανε πρῶτα πρῶτα δυὸ μπαρούτόμυλους καὶ βγάζανε μπαρούτη νύχτα μέρα. Τὰ πράγματα ἤτανε εύνοϊκά, γιατὶ ἡ Δημητσάνα εἶχε παρμένα προνόμια ἀπὸ τὴ Βασιλιντέ* Σουλτάνα, πῶς νὰ μὴν εἰναι στρατὸς μέσα στὴν πολιτεία ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα δυὸ ζαπτιέδες*. Ἔτσι λοιπόν, πότε μὲ φευτιές, πότε μὲ μπακούσια*, κάνανε τὴ δουλειά τους οἱ Ρωμιοί. Στὸ μεταξὺ ξέσπασε ἡ Ἐπανάσταση. Τότε οἱ μύλοι, ἀντὶ νὰ κατάχωνιαστοῦνε, πληθύνανε ἀπὸ δυὸ σὲ πέντε, ἀραδιασμένοι ως τὰ σήμερα στὸ κρύο ρέμα τ' Ἀι-Γιάννη. Οἱ Δημητσανίτες κουβαλούσανε νίτρο ἀπ' τὰ σπήλαια, χύνανε βόλια, δένανε φυσέκια μὲ χαρτιὰ ποὺ παίρνανε ἀπ' τὴ βιβλιοθήκη, ποὺ γεμίζανε δλάκερα ντεπόζιτα*. Μὰ στὸ τέλος πιαστήκανε. «Ἐνας ἔχτρος τῶι Σπηλιωτόπουλων πῆγε καὶ πρόδωσε στὴν Τριπολίτσα, πῶς οἱ Δημητσανίτες φτιάνουνε μπαρούτια κι ἄρματα γιὰ τὸν Ἀλὴ Πασά. Τότε δὲ πασάς, δίχως χασομέρι, ἔστειλε ἔναν ἀνακριτὴ μὲ δυὸ ἀξιωματικοὺς καὶ πέντε στρατιῶτες, γιὰ νὰ ἔξετάσουνε. Τοῦτοι φτάνοντας στὴ Δημητσάνα κοινέψανε* στὸ σπίτι τῶι Σπηλιωτόπουλων κι ἀφοῦ πρῶτα πρῶτα νιφτήκανε, ἐπειδὴ ἤτανε πεινασμένοι, προστάξανε νὰ στρώσουνε τὸ τραπέζι, γιὰ νὰ φάνε κι ὑστερα νὰ πᾶνε γιὰ ἔξεταση. Ἀφοῦ τὸ λοιπόν χορτάσανε ἀπὸ φαγὶ κι ἀπὸ πιοτό, κάνανε νὰ σηκωθοῦνε, γιὰ νὰ βγοῦνε ἔξω. «Ολῶν τὸ λαρύγγι ξεράθηκε ἀπ' τὸ φόβο. Τότε μπήκε μέσα ἔνας χωρατατζής κομπογιαννίτης*, Θύμιος Μπόκας λεγόμενος, ποὺ ἤξερε φαρσὶ τὰ τούρκικα κι ἄρχισε νὰ κάνῃ ἔνα σωρὸ χωρατά καὶ νὰ λέψῃ λογιῶν λογιῶν παροιμίες, τόσο ποὺ οἱ Τούρκοι κι ἀπὸ δικό τους λίγο πολὺ στὸ κέφι, πιάσανε τὰ γέλια καὶ τὶς φασαρίες. Σὲ λίγο τόσο πλανευτήκανε ἀπ' τὰ χωρατά κι ἀπ' τὰ τραγούδια τοῦ Μπόκα, ποὺ ξαπλώσανε γιὰ καλὰ στὸ μιντέρι* καὶ μὲ τὸ πολὺ πιοτό τοὺς πήρ' δ ὅπνος.

Τότε δὰ δλάκερη ἡ Δημητσάνα «σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις», δίχως νὰ βγάλουνε ἄχνα ἀπ' τὸ στόμα τους, πιάσανε καὶ κου-

βαλούσανε ἀπό τὰ κατώγια τὰ φυσέκια καὶ τὸ ἄλλα πράματα τοῦ πολέμου καὶ τὰ καταχωνιάσανε μέσα σὲ κρυφὰ σπήλαια. Στοὺς μύλους, ὅφοῦ τούς παστρέψανε καὶ σηκώσανε τὰ γουδιὰ καὶ τὸ ἄλλα ἔργαλεῖα, σκορπίσανε ἄχυρα καὶ σανά καὶ δέσανε μέσα βόδια κι ἄλογα.

Τὴν ἄλλη μέρα οἱ Τούρκοι δὲ βρήκανε κανένα σημάδι ὅποπτο καὶ φύγανε κι οἱ Δημητσανίτες πάλι ἀρχίσανε τὰ ἴδια.

Φώτης Κόντογλου.

«Ταξίδια»

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΣΤΟΥ

“Οστις διῆλθε τὰ Τέμπη καὶ εἶδε τὰ πανύψηλα δένδρα τοῦ Όλύμπου καὶ τοῦ Κισσάβου νὰ κατοπτρίζωνται εἰς τὰ γαλανά νερά τοῦ Πηνειοῦ καὶ ἥκευσε τὴν θείαν μελωδίαν τῶν ἀναριθμήτων πτηνῶν τῆς κοιλάδος, διῆλθεν εὐχαρίστους καὶ ἀλησμονήτους ὕρας.

“Οστις ἐταξίδευσε μὲ τὸν Λαρισαϊκὸν καὶ διῆλθε τὰς μεγάλας σήραγγας τῆς Οἴτης, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ πολλὴν ὕραν ἀποκρύπτουν καὶ σιδηρόδρομον καὶ ἐπιβάτας εἰς τὰ αἰωνίως ἀνήκια βάθη τῆς γῆς ἔμεινεν ἐκστατικός ἐνώπιον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὸ ὅποιον ἐδημιούργησε τὰ ύπεροχα ταῦτα ἔργα.

‘Αλλ οὕτε αἱ καλλοναὶ τῶν Τεμπῶν, οὕτε αἱ σήραγγες τῆς Οἴτης δύνανται νὰ συγκριθοῦν μὲ δσα βλέπει κανεὶς διερχόμενος τὸν Νέστον.

Κατὰ Μάιον ἐταξίδευον ἀπό τὴν Ξάνθην εἰς τὴν Δράμαν. Εἰς τὰς Νέας Χώρας, αἱ ὁποῖαι μαζὶ μὲ τὰς παλαιάς ἐσχημάτισαν τὴν Μεγάλην Ἐλλάδα μας, δλα εἶναι μεγάλα. Μεγάλοι ποταμοί, μεγάλα βουνά, μεγάλαι λίμναι, ἀπέραντοι κάμποι. Χορταίνουν οἱ ὁφθαλμοὶ καὶ ἡ καρδιά τοῦ ταξιδιώτου ἀπὸ μεγαλοσύνην.

Πυκναὶ ἑαριναὶ βροχαὶ εἶχον πλημμυρίσει τὸν τόπον. ‘Ο

ούρανός ἦτο ἀνέφελος, ὅταν ἐξεκ νήσαμεν ἀπὸ τὴν Ξάνθην. Ζω-
σιγδόνος καὶ γελαστός ἥλιος ἔχρυσωνεν δλα γύρω μας. Οἱ ὕρι-
μοι στάχυες γεμάτοι καρπόν, ἔκλινον πρὸς τὴν γῆν. "Ολος ὁ
κάμπιος ἦτο χαρούμενος.

Μετὰ δεκαπέντε χιλιόμετρα ἐφθάσαμεν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ
Τοξότου, τὸ παλαιὸν "Οξείλαρ. Ἐκεῖ ἀπηντήσαμεν διὰ πρώτην
φοράν τὸν Νέστον, τὸν μεγάλον ποταμόν, δστις χωρίζει τὴν
Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Θράκην. Ἀρχίζει ὑψηλὰ ἀπὸ τὴν βουλγα-
ρικήν Ροδόπην καὶ φθάνει ἐδῶ κάτω πλατύς, πυκνός, θολός,
μεγαλοπρεπής.

"Ο σιδηρόδρομος ἔπρεπε νὰ τὸν περάσῃ, διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς
τὴν Μακεδονίαν ἀλλ' εἰς τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ Νέστου ἐφάνη, διὰ
ἐδειλίασεν. Ἡλάττωσε τὸν δρόμον του καὶ ἐστάθη εἰς τὴν ὄχθην
πρὸς ἀναζήτησιν γεφύρας. "Αλλ' ἐδῶ ἐβασίλευεν ὁ γέρων Νέ-
στος καὶ δὲν ἄφηνε κανένα νὰ στερεώσῃ γέφυραν ἐπάνω εἰς τὰ
πυκνὰ καὶ ὀρμητικὰ νερά του.

Μὲ συστολὴν ὁ σιδηρόδρομος ἔπροχώρει σιγὰ σιγὰ καὶ ἡ-
κολούθει τὴν ὄχθην. Πρὸς τὰ δεξιά μας ὑψώνετο κατάφυτος λο-
φοσειρά. Οἱ ἐπιβάται δλοι εἰς τὰ παράθυρα ἀπελάμβανον τὸ
θέαμα τῆς ὁραίας κοιλάδος καὶ ἥκουν τὴν μουσικὴν χιλιάδων
πτηνῶν κρυμμένων εἰς τοὺς θάμνους της.

Μίαν στιγμὴν εἴδομεν, διὰ νὰ κοιλάς ἐτελείωνε καὶ εἰς τὸ ἄ-
κρον ὑψοῦτο ἀπότομος βράχος.

"Ἐφοβήθημεν. "Ο σιδηρόδρομος ἦταν εἰς τὸν ποταμὸν θὰ ἔπι-
πτεν ἢ εἰς τὸν βράχον θὰ συνετρίβετο. Εἰς τὴν ταραχήν μας μά-
λιστα μᾶς ἐφάνη, διὰ ὁ ὑπερήφανος Νέστος μᾶς εἰρωνεύετο διὰ
τὴν δειλίαν μας αὐτήν.

"Αλλ' ἔμεινε μὲ τὴν κακίαν του" κάτι ἐγνώριζε καὶ ὁ τεχνί-
της, δταν ἔστρωνε τὴν γραμμὴν κοὶ ἀς μὴ εἰχε τὴν δύναμιν τοῦ
Νέστου. Εἰς τὴν βάσιν τοῦ βράχου μεγάλη σήραγγς ἤνοιγε τὸ
γιγάντιον στόμα τῆς καὶ χωρὶς σχεδὸν νὰ τὸ ἐννοήσωμεν, κατε-
βρόχθισε καὶ μηχανὴν καὶ βχύνια καὶ δλους μας.

Τώρα ἡσθανόμεθα ἐντροπὴν διὰ τὸν προηγούμενον φόβον
μας. Εύτυχῶς τὸ σκότος τῆς σήραγγος ἔκρυπτε τὴν ἐντροπὴν μας
καὶ δταν ἔξηλθομεν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον εἰχομεν πλέον συνέλθει.

Εύρεθημεν λοιπὸν καὶ πάλιν εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου· ἀλλὰ καὶ πάλιν ὅλῃ κοιλᾶς παρουσιάσθη ἐνώπιόν μας. Ὡραῖαι πάλιν κορυφαὶ ύψομντο γύρω μας· μαγευτικὰ ἐκελάδουν καὶ ἔδω τὰ πτηγά· θολός, δρμητικὸς ἐκύλιε καὶ ἔδω τὰ νερά του δέ Νέστος καὶ διαρκῶς ἡμπόδιζε τὴν διάβασίν μας· καὶ διαρκῶς ἐμουρμούριζε τὸ τραγούδι του· τὸ τραγούδι τῆς περιφρονήσεως τοῦ δυνατοῦ πρὸς τὸν ἀδύνατον.

“Ο σιδηρόδρομός μας τώρα οὕτε ἐκοίταξε πρὸς τὸν ποταμόν· ἔθυμωσε καὶ αὐτὸς καὶ ἀπεφάσισε νὰ κάμη ύπομονήν. Θὰ ἔφθανε καὶ ἡ ἴδική του ὥρα· καὶ ἡσυχος πλέον ἔξηκολούθει τὸν δρόμον του, ταράζων μὲ τὸν θόρυβον τῆς μηχανῆς του τὴν ἡσυχίαν τῶν κοιλάδων καὶ στέλλων εἰς τὸν γαλανὸν οὐρανὸν πυκνὰ σύννεφα ἀπὸ δλόμασυρον καπνόν.

Νέος βράχος καὶ νέα σήραγγь εἰς τὸ ἄκρον τῆς κοιλάδος. Ο σιδηροδρομός, ὃς τεράστιος ὄφις, ἐτρύπωσεν εἰς τὸ σκότος, καταφρονῶν καὶ τὸν Νέστον καὶ τὰ νερά του. Ως μεγαθήριον ἐμυκάτο ἐκεῖ εἰς τὰ θεοσκότεινα βάθη τῆς γῆς μὲ πεῖσμα καὶ κακίαν διὰ τὸν ἔχθρόν του, δστις τὴν αὐτὴν ὥραν ἀπελάμβανεν ἡσυχος τὸν ἑστινὸν ἡλιον καὶ ἐνανουρίζετο ἀπὸ τὰ τραγούδια μυριάδων πτηνῶν.

Πόσην ὥραν ἐκράτησε τὸ φαιδρὸν αὐτὸν κυνηγητὸν τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ πόσας σήραγγας ἐπεράσαμεν καὶ πόσας κοιλάδας ἀπελαύσαμεν εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπολογίσωμεν. Τὸ ὠραιότατον θέαμα μᾶς εἶχε μεθύσει δλους. Πεντήκοντα καὶ πέντε χιλιόμετρα ἐπεράσαμεν εἰς τὴν δνειρώδη αὐτὴν φύσιν. Καὶ οὕτε αἱ σήραγγες οὕτε αἱ κοιλάδες ἐτελείωναν. “Ἄλλο οὕτε καὶ δέ Νέστος ἥννόει νὰ παραδοθῇ. Πάντοτε ἐκύλιε τὰ θολά του νερά καὶ διαρκῶς ἐμουρμούριζε τὸ αἰώνιον τραγούδι του...

Κάποτε βλέπομεν τὰς δύο ὅχθας γὰ πλησιάζουν ἡ μία τὴν ἄλλην· δύο ἀντιμέτωποι βράχοι ἥναγκαζον τὸν ἀνυπότακτον ποταμὸν νὰ περιορίσῃ τὴν κοίτην του. Καὶ ἐπάνω εἰς τοὺς δύο γειτονικοὺς βράχους ἀντικρίσαμεν σιδηρᾶν γέφυραν.

“Ησυχος καὶ ύπερήφανος δ σιδηρόδρομός μας ἔφθασεν εἰς τὴν γέφυραν· ἐκεῖ ἥλαττωσε τὸν δρόμον του, ὡσᾶν νὰ ἥθελε νὰ

κρατήσῃ περισσοτέραν ὡραν ἢ διάβασις τῆς γεφύρας· τότε θὰ ἥσθάνετο ἀκόμη περισσότερον ὁ γέρων Νέστος τὴν ταπείνωσίν του.

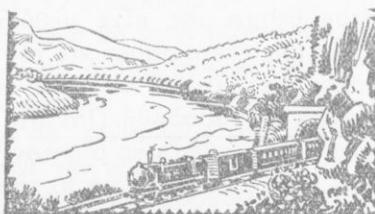
"Ἐτριζον τὰ σίδηρα τῆς γεφύρας ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ τραίνου. ἀλλὰ μᾶς ἐφάνη, ὅτι ἔτριζον καὶ αἱ ὅχθαι ἀπὸ τὸν θυμὸν τοῦ νικημένου ποταμοῦ. Καὶ τὰ νερά του, θολώτερα τώρα ποὺ ἐδέχοντο τὴν σκιάν τῆς γεφύρας καὶ τοῦ τραίνου, ἀφριζαν εἰς τὴν στενὴν κοίτην των καὶ ἐσκόρπιζαν γύρω αἴγριον ρόχθον, ὡς νὰ ἔλεγον εἰς τὸν σιδηρόδρομον :

—"Εννοια σου καὶ κάποια ὥρα κακὴ δὲ θὰ τὸ βρῆς ἐδῶ αὐτὸ τὸ γεφύρι.

"Ἄς εἶναι τιμημένος ὁ τεχνίτης, ὁ ὀποῖος ἔσκαψε τὰς σήραγγας καὶ ἔστησε τὴν σιδηράν γέφυραν.

"Αλλ' ἀκόμη περισσότερον ἄς εἶναι δοξασμένος Ἐκεῖνος, δστις μᾶς ἔχάρισε τὸ χρυσοῦν φῶς τοῦ ἡλίου, τοὺς πρασίνους λόφους, τὰς ὡραίας κοιλάδας, τὴν μαγευτικὴν μουσικὴν τῶν πτηνῶν. "Ἄς εἶναι δοξασμένος Ἐκεῖνος, δστις μᾶς ἔχάρισε τὸ γλυκὺ μουρμούρισμα τῶν θολωμένων νερῶν, τὸ τραγούδι, τὸ αἰώνιον τραγούδι τοῦ Νέστου.

Δημήτριος Κοντογιάννης.

Z.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝ ΑΥΤΗ, ΖΩΗΝ

Στὴ γαλανὴ πατρίδα μου ἔχει εὐωδιὰ καὶ χάρη
τὸ ταπεινότερο δευτρᾶ, τὸ πιὸ φτωχὸ χορτάρι.

Γ. Δροσένης.

ΤΟ ΑΘΑΝΑΤΟ ΠΟΥΛΙ

Κατεβαίναμε κι οι τρεῖς μας. "Ητανε διακοπές. Τή δύναμη μας τή γνωρίζαμε. "Ημαστε τρία παιδιά του σχολείου. 'Αλιμονο σ' δ, τι βρεθή μπροστά μας! 'Ο διαβάτης, δν γύριζε δξαφνα, θά μᾶς ἔπιανε νά βαδίζωμε πίσω του τσακισμένοι σε σχήματα ξύλινων φασούλήδων. Τδ σύρμα του τηλεντράφου θά τδ πετροβιούσαμε. Τδ δεντράκι τής πλαστείας, που τδ πότιζαν τρεῖς δημαρχίες, χωρίς νά μεγαλώνη, θά τδ κουνούσαμε περίεργοι νά ίδοιμε, πως τάχα θά γίνη δν πάψη ν' ἀντιστέκεται τδ παιδικό κορμί του καὶ νά κάμη τράκ! "Ε; πως θά είναι; Στὸν μπάγκο θά χαράζαμε μιὰ τριώτα* καὶ στὴ μαρυάρινη προτομὴ του εὐεργέτη του Δήμου τ' ἀρχικά μας ψηφ'σ. Τή Βρύση θά τὴν ἀνοίγαμε νά χυθῇ τδ νερό. Κυνηγούσαμε δ, τι ἥταν χρήσιυο. Τδ ἀχρηστο μᾶς γλίτωνε. "Αν ἐμπόδιζαν ἐμᾶς τοὺς τρεῖς, δὲν ὀφελοῦσε τίποτε. Θά κατέβαιναν ἄλλοι τρεῖς, πάλι ἵσως παιδιά του σχολείου. Θά ἤξεραν νά τολμήσουν δσα καὶ ἐμεῖς. "Οταν οἱ πέτρες ποὺ πετούσαμε στὸν ἀέρα—τδ διαστημα ἰδ αιτέρως μᾶς ἥταν μισητό, ἀδύνατο νά τδ ὑποφέρωμε— δταν πέφταν στὰ κερσμίδια τῶν σπιτιών καὶ τά ἔσπαζαν ἡ κατόρθωναν μέσα στὰ φύλλα τῆς καρυδιᾶς νά βραστὸν τὰ καρύδια καὶ νά τὰ ρίξουν, ἀκούγονταν οι φωνές τῶν γυναικῶν.

— "Αχ! δὲ θ' ἀνοίξη ποτὲ αύτὸ τδ σχολεῖο;

Τό σχολεῖο περίμενε δλη ή καινωνία !

"Οχι τόσο γιά νά μάθωμε έμεις γράμματα, άλλα γιά νά γλιτώση αύτή άπό μᾶς. Έμεις δμως έλπιζαμε, πώς ο Θεός είναι μὲ την τρέλα τή δική μας παρά μὲ τή φρονιμαδα έκεινων που μᾶς κυνηγούσαν. "Αν αύτό δὲν είναι άληθεια, τότε γιατί λοιπόν βρίσκαμε μπροστά μας τόσα χρήσιμα πράγματα, γιά νά τά χαλάσωμε ;

"Οποιος μᾶς ξβλεπε αύτό τό άπόγευμα νά γυρίζωμε στήν έρημιά, θά ρωτούσε βέβαια :

— Μά ποδ πάνε αύτά τά τρία παιδιά ;

Τούτο δὲν τό ξέραμε. Πηγαίναμε, έπειδή ξυχε καὶ βρεθήκαμε πρός αύτό τό μέρος, πρός τ' άμπελια. Μιὰ ποὺ ο δρόμος μᾶς ξφερε έκει, ξπρεπε νά έξειάσωμε τὸν άμπελῶνα. Τόσα χιλιόμετρα χωρὶς έμᾶς ! Πάλι μᾶς πείραζε τὸ πολὺ διάστημα. Καὶ τὸ πολὺ πρόσινο καὶ τοῦτο μᾶς φαινόταν σά μιὰ αὐθαιρεσία* τῆς δύναμης, ποὺ τὸ ξκαμε, χωρὶς νά μᾶς συλλογιστῇ. Τὰ παιδιά καὶ τὰ σκυλιά ξχουν τὴν ίδέα, πώς τίποτε δὲν πρέπει νά γίνεται χωρὶς αύτά. Ψάχναμε τοὺς άμπελῶνες μὲ τὰ μάτια σὰν χτήματά μας. Μόλις φαινόταν κάποιο δέντρο, στραβό ή παράδοξο, πλησιάζαμε καὶ τὸ κοιτάζαμε, σά νά μᾶς περίμενε. Καὶ πάλι, δταν κανένα σκιάχτρο τέντωνε τὰ ἄδεια μανίκια του ή φορούσε στραβὰ τὸ παλιό του καπέλο, πηγαίναμε κοντά του, γιὰ νά τοῦ δείξωμε, πώς δὲ μᾶς γέλασε καθόλου, άλλα ήμαστε τέλεια βέβαιοι γιά τὸ ψεύτικο τοῦ άνθρώπου αύτοῦ. "Ηταν προσβολή νά μᾶς ἀγνοοῦν κι αύτές ἀκόμια οἱ πέτρες. Πλησιάσαμε σ' ζλα. "Εξουσιάσαμε ζλον έκεινο τὸν πράσινο κόσμο. Τὸν πετροβολήσαμε. Δὲν ξμεινε τίποτε άλλο. Τὸ ξργο μας εἶχε τελειώσει. Πλησίαζε ή νύχτα.

— Μιὰ φωλιά ! εἶπε ο πιὸ έπικενδυνος άπὸ τοὺς τρεῖς μας γιὰ τὶς φωλιές, ο Τρίκας.

Γινήκαμε σοβαροὶ καὶ οἱ τρεῖς. Πλησιάσαμε, μὰ τί μάτι εἰν' αύτό ; "Ηταν άληθεια μιὰ φωλιά, ποὺ οὕτε γάτα δὲν μπορούσε νά την δῃ' μὲ τόση πρόνοια εἶχε κρυφτῇ. "Ηταν άπάνω σ' ξνα κλῆμα καταμεσίς στὸ άμπελι, στήν κορφὴ σχεδόν τοῦ βλαστοῦ.

Κι ̄στεκε ̄συχα κι ̄ρατια. "Ετοι σά νά τήν ̄πιθωσε κάποιος. Δέν ̄ποψήστηκε αύτό τό πουλί, πώς κάποιε θά περνούσαμε. . .

— Κι ̄να αύγδ! φώναξε δ Τρίκας, πού ̄σκυψε στή φωλιά πρώτος.

Ήτον κι ̄να αύγδ τόσο δά, ̄να και μοναχό. Μά είχε γαλάζια κεντήματα, μιάν ̄περιγραπτή ̄λαφρή ̄ωγραφιά. Τό πηραν στό χέρι τους, πρώτα δ Τρίκας, ̄πειτα δ Διαμαντής. Τό ξαναπήρε δ Τρίκας. "Έγω ̄μουν δ μικρότερος ̄πό τους τρεῖς. Περίμενα. "Οταν τ' ̄φησαν και στή δική μου χούφτα, οισθάνθηκα τήν ̄φή του σά χάδι ̄γγέλων. Μού φάνηκε, πώς ̄ρθα σ' ̄παφή μὲ την ̄δια τήν καλοσύνη. πώς ̄νιωσα δ, τι στόν κόσμο είναι ἀγαθό, τρυφερό και παρήγορο. "Ο Διαμαντής μού ̄ζήτησε νά τό ξαναΐδη. "Ο Τρίκας δμως τό πήρε κι ̄πό τά δικά του τά χέρια και τόβαλε στή φωλιά.

— Βάλτε σημάδια, μᾶς είπε.

— Γιατί νά βάλωμε σημάδια;

— Γιά νά τήν ξαναβρούμε, ̄μα ̄ μάνα βγάλη τό πουλί.

Νά! ̄ καμπούρα ̄ ̄λιαλε είναι καλό σημάδι.

Κοιτάξαμε τήν καμπούρα ̄λιαλ. Χαράξαμε στό νοῦ μας μιά γραμμή ̄πό τό δρόμο πρός τό ̄κκλησάκι, πού φαινόταν ̄πεναντί, σημάδεψε και μιά πέτρα. Μὲ τέτοια σημάδια ̄ φωλιάλ είναι ̄δύνατο νά μήν ξαναβρεθή. Σὲ πέντε μέρες τό πουλάκι θά είναι βγαλμένο. Σὲ δέκα θά είναι γιά τό κλουβί. Μ' ̄λη τή φωλιά! . . . Ξεκινήσαμε νά φύγωμε.

Δέν είχαμε κάμει λίγα βήματα, δταν δ Τρίκας σταμάτησε.

— Κι ̄ν τή βροῦν τά παιδιά; ρώτησε.

— Σώπα, καημένε Γρίκα! Μέσα σε χιλιάδες κλήματα!

— "Αν τή βροῦν; ξανάειπε.

"Ο ̄νήσυχος νοῦς του ουλογιζόταν κάθε πιθανότητα. Δέν ήταν παιδι ̄π' αύτά πού χαρίζουν τίποτε στόν ̄λλο. Τά ̄θελε δλα δικά του. Προσβολή δέν ̄πόφερε. Δειλία δέ γνώριζε. "Αποφάσιζε γρήγορα. Μισούσε εύκολα.

— Ξαναρχόμαστε, Τρίκα, τοῦ είπα.

— Γιά νά μᾶς πάρουν ̄πό πίσω και νά τή μάθουν! Τί ̄ξερεις ̄σύ ̄πό φωλιές;

— "Ε, δις την άφήσωμε στήν τύχη της, είπε ο Διαμαντής, σά νά είχε φοβηθή κάτι κακό.

Μόλις τὸ εἶπε, τὸ κακὸ ἔγινε. Ο Τρίκας προχώρησε χωρὶς δισταγμό. Προτού προφτάσωμε νά φωνάξωμε, ὅπλωσε τὸ χέρι του στὸ κλῆμα καὶ σπάραξε τὴ φωλιά.

— "Ας ἔρθουν τώρα νά τὴν πάρουν! εἶπε.

"Η φωλιὰ ἀντιστάθηκε λιγο. Ή περίπλοκη τέχνη της, ή ἀνιστόρητη σοφία της, ή λεπτή κλωνιά της δὲν ἥθελαν νά σβήσουν ἀδιαμαρτύρητα. Εκαμαν στήν ἐπίθεση τοῦ Τρίκα τὴ μικρὴ ἐκείνη ἀνιστάη, ποὺ ἀφή·ουν τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ ὀρατὰ πράγματα, μάταια, ἔτι γιὰ τὴν τιμὴ τῆς ὁμορφιᾶς! Μὰ ἥταν τόσο μικρὴ ή ἄμυνα, ποὺ δὲν ἔδειψε τί ποτε ἀπὸ τὴν ἀγρια δύναμη τῶν χεριῶν του ο Τρίκας. Ήταν περιττή. Τὸ εὔκολώτερο πράγμα στὸν κόσμο εἴ·αι νά χαλάσης τὸ ὀρατὸ καὶ τὸ ἀγαθὸ ἔργο. Τὸ δυσκολώτερο, νά τὸ φτιάσης.

Σουρούπωνε.

— Πάμε, εἶπε!

"Εριξα μιὰ τελευταία ματιὰ στὰ συντρίμματα τῆς φωλιᾶς. Ήταν ἀγνώριστη Τὸ μικρὸ αὐγὸ είχε κομμιατιαστῆ καὶ στὰ σκόρπια τσόφλια του κάτω στὸ χῶμα φάνταζαν ἀκόμα ἐλεεινὲς καὶ χωρὶς δύναμη μπροστὰ στὸ κακὸ οἱ ἐλαφρὲς γαλάζιες ζωγραφιές, ποὺ είχε χαράξει ἐπάνω του μὲ τόση ύπομονὴ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ. Μόλις ξεκινήσαμε νά φύγωμε, νά ή μάνα, "Ερχεται γρήγορα. Δὲν μπορεῖ ἄνθρωπος νά διηγηθῇ αὐτὸ τὸ λάλημα τοῦ πόνου. Πετούσε γύρω στὸ κλῆμα μὲ κύκλους πρῶτα μεγάλους, ἔπειτα πιὸ μικρούς, πιὸ στενούς, γρήγορους, ὀρμητικούς καὶ μοιρολογοῦσε. «Τρί! τρί! τρί!» Τὸ τρελό της πέταγμα, τὸ ἀπελπισμένο σάλεμα τῆς ἀσπρῆς κι ὁμορφῆς οὐρᾶς της, δσο κι ἀν σουρούπωνε, τὸ εἰδαμε καθαρὰ στὸν οὐρανό. Αὐτὰ δὲ λησμονούμνται ποτέ!

— Γιά πές μου, καημένε, νά ζήσης, μούλεγε ο Διαμαντής, εικοσιπέντε χρόνια υστερα ἀπὸ τὸ μοιρολόγι τῆς μάνας, ἀκοῦς

συχνά κι ἔσù σάν κι ἔμένα ἐκεῖνο τό λάλημα; Γιά πές μου,
γιατί ξανάρχεται;

— Δέν ξέρω, Διαμαντή.

— "Ο, τι πόνεσε λοιπόν δὲν πεθαίνει; δ, τι ἀδικήθηκε, εἶναι
ἀθάνατο;

— "Ιως.

— Γιά πές μου, δὲν ἦταν ἀρκετὸν νὰ μᾶς τιμωρήσῃ μιὰ
φορά, πρέπει νάρχεται κάθε τόσο στὸν ὅπνο καὶ στὸν ἑύπνο;

— Δέν ξέρω, Διαμαντή.

— Εἶναι μῆνες δλόκληροι, ποὺ τὸ ξεχνῶ. Κι ἄξαφνα ἐκεῖ
ποὺ πάνω νὰ πιάσω ἔναν καρπὸ ἢ νὰ πιῶ μιὰ γουλιὰ δροσερὸ
νερὸ τρί! τρί! νά! τ' ἀκούω. «"Οχι» μοῦ λέει «στιγμές εὔτυχη-
σμένες! » Ακουσέ με». Εἶναι ἔτσι καὶ σὲ σένα; Τότε θά πή, πῶς
εἶν' ἀνώτερη ἀνάγκη αὐτὸν ποὺ γίνεται, νὰ γίνεται.

— Δέν ξέρω τίποτε, Διαμαντή.

— Φταῖμε κι ἔμεῖς οἱ δυό. Γιατί νὰ μὴν τὸν κρατήσαμε;

— Σοβαρά μιλᾶς; πάλι γιὰ τὴν παλιὰ ἴστορία; "Ελα τώρα!
Εἶναι ἀδύνατο δ Θεός νὰ μᾶς κατατρέχῃ γιὰ ἔνα ἀσυλλόγιστο
λάθος, κατημένε!

— Ναι, τὸ συλλογίστηκα πολλὲς φορές. Γιατί δὲν κρατή-
σαμε τὸν Τρίκα, δταν πήγε νὰ χαλάσῃ τὴ φωλιά;

— Μά νά ποὺ δὲν τὸν κρατήσαμε. Ἡταν χεροδύναμος. Κι
ἐπειτα ἥμαστε παιδιά. Τί ξέρουν τὰ παιδιά;

— Δὲν εἶναι δικαιολογία!

— Πῶς δὲν εἶναι;

— "Οπως ἔγινε τὸ κακό, μποροῦσε νὰ γίνη ἔνα καλό. Σκέ-
ψου, ἀν στὴ θέση αὐτοῦ τοῦ φόνου εἴχαμε μιὰ ἀγαθὴ πράξη νὰ
θυμῷμαστε σ' δλη μᾶς τὴ ζωὴ! Θά ἦταν σὸν παιδικὸς ἀγγελος,
ποὺ ἔρχεται νὰ μᾶς χαμογελάσῃ, νὰ μᾶς ταξιδέψῃ σὲ ρόδινα
πρωινὰ σύννεφα, γιὰ νὰ ξεχάσωμε αὐτὴ τὴ ζωὴ.

Zachariás Papantoniou.

*Ἐφημερὶς « *Ἐλεύθερον Βῆμα »

ΧΕΛΙΔΟΝΙΣΜΑ

[Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος τὸ χελιδόνισμα ψάλλουν τὰ παιδιά κατά τὴν πρώτην Μαρτίου—έορτάζοντα τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀνοίξεως—περιερχόμενα τὰς οἰκίας κοι σινάζοντα φιλοδωρήματα, δύπως καὶ κατά τὰς ἑωράτας τῶν Χριστουγέννων, Πρωτοχοονιάς κ.ἄ.

Όνομάζεται χελιδόνισμα διὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς φράσεως : «ῆρθε, ἦρθε ἡ χελιδόνα !» καὶ διότι τὰ παιδιά κρατοῦν ἔνα ξύλινο χελιδόνι προσημοσμένον ἐπὶ μικροῦ τροχοῦ μύλου, δὲ ὅποιος περιστρέφεται ταχέως διὰ κλωστῆς τυλισσομένης καὶ ἐκτυλισσομένης γύρω ἀπὸ μικρὸν κύλινδρον, ἐπάνω εἰς τὴν ἄκραν καλάμου ἢ κλάδου δένθρου. Τὸ θεῖμον τοῦτο εἶναι ἀρχαιότατον. Χελιδονίσματα ἔψαλλαν τὰ παιδιά καὶ κατὰ τὴν βυζαντινήν. “Ἐν τοιοῦτον ἀναφέρει δὲ Αθήναιος (Ζος αἰώνων μ. Χ.) εἰς τοὺς Δειπνοσοφιστάς του, τὸ δποῖον ἔχει καταπληκτικὴν δύμοιότητα μὲ τὸ σημερινόν. Ἀρχίζει :

“Ηλθ’ ἦλθε χελιδῶν
καλάς ὥρας ἢ ουσα,
καλούς ἐνιστούς κ. ο. κ.]

“Ηρθεν, ἦρθε ἡ χελιδόνα.
ἦρθε πάλι ἡ μελιδόνα
κάθισε καὶ λάλησε
καὶ γλυκά κελάδησε :
«Κύρ Φλεβόρη φοβερέ,
βροχερέ κοὶ χιονερέ,
κι ἀν φλεβίσης κι ἀν τζικνίσης,
καλοκαίρι θά μυρίσης
κι ἀν χιονίσης κι ἀν κακίσης,
πάλιν ἀνοιξη θ’ ἀνθίσης.

Θάλασσαν ἐπέρασσ,
τὴ στεριά δὲν ξέχασσ,
κύματα κι ἀν ἔσχισσα
ἔσπειρα, οἰκονόμησσα.
“Ἐφυγα κι ἀφῆκα σύκα
καὶ Σταυρὸς καὶ θημωνίτσα

Κι ἥρθα τώρα κι ἥβωα φύτρα
κι ἥβρα χόρτα, σπάρτα, βλίτρα*
Βλίτρα, βλίτρα, φύτρα, φύτρα.

Ηρ δ Μάρτης δ καλὸς
κι δ Ἀπρίλης δ γλυκός
ἔφθασε, δὲν εἶν' μακρά.
Τὰ πουλάκια κελατηδοῦν,
τὰ δεντράκια φυλλανθοῦν,
τὰ δρνίθια νὰ γεννοῦν
ἀρχινοῦν καὶ νὰ κλωσοῦν.
Τὰ κοπάδια ξαρχινοῦν
ν' ἀνεβαίνουν στὰ βουνά,
τὰ κατσίκια νὰ πηδοῦν
καὶ νὰ τρώγουν τὰ κλαδιά.

Σύ, καλὴ νοικοκυρά,
ἔμπα στὸ κελάρι σου,
φέρε αύγα περδικωτά
καὶ πουλιά σαρακοστά,
δῶσε καὶ μιάν δρνιθίσα,
φέρε καὶ μιά κουλουρίτσα.

Μέσα γειά, μέσα χαρά
στὸν ἀφένιη, στὴν κυρά,
στὰ παιδιά καὶ στοὺς γονεῖς,
σ' ὅλους σας τοὺς συγγενεῖς.

Μέσα Μάρτης καὶ χαρά
καὶ χαρὰ καὶ πασχαλιά.
Κι ἐμεῖς καλῶς σᾶς ἥβραμε
καὶ φέτος καὶ τοῦ χρόνου.

Δημοτικόν.

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Τ' ἀγροτικό τὸ σπίτι μας μ' ἀγάπη τὸ θυμᾶμαι
 τὰ χρόνια τὰ παλιά,
 βιολέτες καὶ γαρύφαλα τὸ γιδμιζαν τὸ δεῖλι
 γλυκιά μοσκοβολιά.

Τίς ὅρνιθες ποὺ μπαίνανε, γλυκά τ' ἀναθυμᾶμαι,
 στὴν ὁριθιώνα ἀργά·
 τὸν πετεινὸν περήφανο στερνὸς κι αὔτὸς νὰ μπαίνῃ
 μὲ τὰ χρυσὰ φτερά.

Τ' ἀγροτικό τὸ σπίτι μας μὲ δάκρυα τὸ θυμᾶμαι
 πού, τρυφερά παιδιά,
 τὸ δουλευτὴ πατέρα μας προσμέναμε τὸ βράδυ
 στὴ θύρα του μπροστά !

N. Xanτζάρας.

« *Ελλάλια* »

ΜΕΣ ΣΤ' ΩΡΙΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΜΑΣ

Μὲς στ' ὥριο περιβόλι μας
 νὰ ξανασάνω μπῆκα
 καὶ μοῦπε στ' ἄνθη δλόγυρα
 τοῦ μελισσοῦ ἡ βοή,
 πῶς εἶναι δ κόσμος λούλουδο
 κι οἱ ὁμορφιές του γλύκα,
 γλύκα πῶς εἶναι κι ἡ ζωή.

Μοῦπε τ' ἀγέρι, ποὺς ἥσυχα
τοὺς χάιδευε τοὺς κλώνους
καὶ στὰ φτερά του σήκωνε
ροδένιες εύωδιές.
πῶς ή ἡδονὴ εἶναι πιότερη
στὴ γῆς ἀπό τοὺς πόνους,
οἱ χάρες ἀπό τὶς πληγές.

Μοῦπαν πουλιά πετάμενα
μὲ τὸ κελάδημά τους,
πῶς εἶναι ἡ γῆς παράδεισο,
πῶς εἶναι ἀγγέλοι αὐτά·
καὶ δῶρο μᾶς τῇ φέρνουνε
τὴν τρυφερὴν χαρά τους,
χαρά, ποὺ σύντροφο ζητᾶ.

Τοῦ ἥλιου κι οἱ χρυσόφλοιγες
μοῦ κραίνουν ὀχτιδοῦλες,
ποὺ τῇ λαχτάρα φέρνουνε
στῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά,
πῶς εἴμαστε δλοι τέκνα τους
κι αὐτὲς εἶναι μανοῦλες
μέσα στοῦ κόσμου τῇ φωλιά.

‘Αργόνεις’ ‘Ἐφταλιώτης’.

« Ἐκλεχτὲς σελίδες »

Η ΠΟΜΠΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

[Η παρέλασις τῶν ἀγροτῶν εἰς τὸ Στάδιον κατὰ τὴν 4 Αὔγουστου 1939]

Μιὰ κίνηση ἔξαιρετικὴ ἐπικρατεῖ στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ Σταδίου καὶ δμάδες ποικιλόχρωμες συντάσσονται, γιὰ νὰ μποῦνε οτὸ στίβο. Εἶναι ἡ ἀποθέωση τῆς δουλειᾶς. Τὸ Κράτος τῆς 4ης Αὔγουστου δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ τιμῆσῃ τὴν ἐργασία, τὴν

έργασία, στήν δποιαδήποτέ της έκδήλωση, τήν έργασία τοῦ χειρώνακτος καὶ τοῦ ἔργατου, τήν ἐ γασία τοῦ ἀγρότου καὶ τοῦ ναυτικοῦ, τήν έργασία τοῦ γραφείου καὶ τοῦ πνεύματος, γιατὶ δλες αὐτὲς τὶς ρύθμισε μέσα στὰ πλαίσια τῆς 4ης Αύγούστου, γιατὶ γιὰ δλες αὐτὲς προνόησε καὶ γιατὶ δλες αὐτὲς μαζὶ σφυρηλαστοῦν τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἔθνους καὶ τὸ δδηγοῦν πρὸς τὰ πεπρωμένα του.

"Ας παρακολουθήσωμε δύμας τήν μεγαλειώδη αὐτήν πομπή, δπως διαιυφρώνεται καὶ δπως συντεταγμένη μπαίνει μὲ τὰ τραγούδια τῆς έργατικῆς χορωδίας στὸ στίβο.

Τὸ σιτάρι.

"Η πρώτη παράστασις, ἡ πρώτη εἰκόνα θὰ ἔλεγα τῆς πομπῆς, εἶναι ἀφιερωμένη στὸ σιτάρι. Τίποτα δὲν ἥταν πιὸ σωστὸ ἀπὸ τὴν ἰδέα νὰ τιμηθῇ ὅχι μονάχα ὁ καρπός αὐτὸς τῆς γῆς, ποὺ δίνει τὴ ζωὴ σὲ δσους τὴν κατοικοῦν, ἀλλὰ καὶ οἱ ὄνθρωποι, ποὺ μοχθοῦν καὶ δουλεύουν τὴ γῆ, γιὰ νὰ τὸν ἔξασφαλίσουν. "Ο "Ομηρος ὀνομάζει οιτοφάγους τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ κατοικοῦντε τὴ γῆ καὶ ἡ λατρεία τῆς πιὸ ἀπαροίητης αὐτῆς τροφῆς εἶχε μπεῖ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῆς θεᾶς Δήμητρας καὶ τοῦ Τριπτολέμου* καὶ γινόταν κυρίως στὰ μυστήρια τῆς Ἐλευσίνος.

Βλέπω νὰ προηγήται ἔνα ζευγάρι χωρικῶν, δ ἄνδρας ντυμένος φουστανελάς, κρατώντας τὸ ταγάρι καὶ τὸ ραβδί του καὶ ἡ γυναίκα φορώντας τὴν χρυσὴ φορεσιά της καὶ κρα:ώντας στὰ χέρια της ἔνα ψωμὶ στολισμένο μὲ τὰ κεντήματα, ποὺ συνηθίζουν νὰ χαρόζουν μὲ τέχνη οἱ χωρικοὶ μας ἐπάνω στὰ ψωμιά, ποὺ κάνουν ἰδιως τὶς μεγάλες ἡμέρες τοῦ χρόνου

Ἀκολουθοῦν καμιὰ εἰκοσαριά κοπέλες, ποὺ παριστάνουν τὶς θερίστριες χωρὶς ἄλλο, γιατὶ τὶς βλέπω ντυμένες μὲ τὰ γιορτινά τους, μὲ τὰ φλουριὰ καὶ τὰ ποικιλόχρωμά τους μαντήλια καὶ νὰ κρατᾶνε στὰ χέρια τους χερόβιολα καὶ δρεπάνια, σὸ νὰ γυρίζουν ἀπὸ τὸ θέρο. *Ασφαλῶς πρόκειται γιὰ θερίστριες, γιατὶ πίσω ἀπ' αὐτὲς ἔρχονται ἄλλοι τόσοι περίπου νέοι, ντυμένοι μὲ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ

Μεγακίτισσες Θερίστριες

[Φωτογραφία Νέλλης]

τὸ πανωβράκι καὶ τὸ γελέκι τους καὶ κρατώντας στὰ χέρια δίκρανα*, ποὺ μ' αὐτὰ τελείωσαν τὸ θερισμό, στολισμένα στὴν κορυφή τους μ' ἔνα δεμάτι σταχυοῦ.

Απὸ τὴν κίνηση ποὺ κάνει μιὰ διμάς διπό δίκτω χωρικούς, οἱ δρποῖοι ἀκολουθοῦν, καταλαβαίνει κανεὶς εὔκολα, δτι αὐτοὶ παριστάνουν τοὺς σπορεῖς. Ντυμένοι μὲ τὰ ροῦχα τῆς δουλειᾶς τους, μ' ἔνα σταχτὶ λινὸ πανταλόνι, μὲ τὸ ποκάμισο καὶ μ' ἔνα μαντήλι, ποὺ ἔχουν δεμένιο στὸ κεφάλι τους, ἔχουν τὴν ποδιά τους ἀναδιπλωμένη μπροστά τους καὶ ἀπ' αὐτὴν παίρνουν τὸ σπόρο καὶ τὸν πετοῦν, δπως κάνουν καὶ στὰ κτήματά τους. Καὶ τὴν πρώτην αὐτὴν εἰκόνα τὴν κλείνουν δίκτω χωρικὲς μὲ τὰ γιορτινά τους, μὲ τὰ φλουριά τους, ποὺ κρέμονται ἐπάνω στὰ στήθια τους καὶ στὰ σκεπάσματα τῆς κεφαλῆς τους, ποὺ βαστοῦν στὰ χέρια τους ἀσκιὰ μικρά, ποὺ ὑποτίθεται, πῶς εἶναι γεμάτα νερό, γιὰ νὰ ποτίσουν τὸ σπόρο ποὺ ἔριξαν οἱ προηγούμενοι, τὸ σπόρο ποὺ θὰ αὐξήσῃ καὶ θὰ μεγαλώσῃ καὶ θὰ δώσῃ τὸ ψιλόλιγνο στάχυ, τὴν τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς πόλης.

·Η ἐλιά.

Πλησιάζει τώρα κοντά μας ἡ δεύτερη εἰκόνα. "Ἄς σταματήσωμε μὲ σεβασμὸ μπροστὰ σ' ἔκεινο ποὺ ἔρχεται νὰ τιμήσῃ, τὸν καρπὸ τῆς ἐλιᾶς." Απὸ τὴ χώρα αὐτὴν, ποὺ χτίστηκε κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, ἀπλώθηκε σ' ὀλόκληρη τὴν Ἐλλάδα ἡ καλλιέργεια τοῦ εὐλογημένου αὐτοῦ δένδρου, γιατὶ αὐτὸ διδύμισε πᾶς ἔπειτε νὰ προσφέρῃ ὡς τὸ μεγαλύτερο δῶρο στοὺς ἀγαπημένους της Ἀθηναίους ἡ κόρη τοῦ Διός, ἡ σοφὴ Ἀθηνᾶ. Σοῦ δίνω ἀκόμα, διηγεῖται ὁ μεγάλος μας Παλαμᾶς πῶς εἶπεν ἡ θεὰ στὴν ἀγαπημένη της πόλη:

Σοῦ δίνω ἀκόμα χάρισμα πρωτάκουστο, μεγάλο,
τὸ λευκοπράσινο δεντρί, ποὺ ἀλλοῦ δὲν ξεφυτρώνει.

Καὶ κεῖ ποὺ θὰ ἀγωνίζωνται στοὺς κάμπους τῆς Ἐλλάδος
τὰ παλικάρια τὰ καλά, δόξα, ὄνειρό τους θάχουν
τοὺς ὅμνους τοὺς πινδαρικούς* καὶ τῆς ἐλιᾶς τοὺς κλάδους.

Καὶ ἦταν σωστὴ ἡ ἰδέα τὸ μέρος αὐτὸς τῆς πομπῆς νὰ τὸ ἐμφανίσουν οἱ κάτοικοι τῶν Μεγαρῶν, τοῦ χωριοῦ μὲ τὸν πλούσιο ἔλαιιώνα, ποὺ ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερο πόρο τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων του. Τις χιλιόχρονες ἐλιές μὲ τοὺς γέρικους ἀλλὰ σφιχτοδεμένους κορμούς τους, ποὺ ἀντέχουνε στὸ μάνιασμα τοῦ ὀγέρα καὶ τῆς θύελλας, ἔρχονται νὰ ἀναπαραστήσουν οἱ ὀκτὼ γέροντες ποὺ ἀνοίγουν τὴν εἰκόνα. "Ολοὶ τους εἶναι φορτωμένοι ἀπὸ χρόνια, ἐβδομήντα ἔως ὁγδόντα χρονῶν δικαθένας, ἀλλὰ ὅλοι τους φέριουν μὲ ὑπερηφάνεια τὰ βαριά τους γεράματα καὶ δὲν τὰ στηρίζουνε σὲ κλαδιά ἐλιάς, γιὰ νὰ περπατήσουν, ἀλλὰ κρατᾶνε ἀγκαλιαστὰ μεγάλα κλαδιά ἀπὸ ἐλιά, σὰν ὅγαπημένα παιδιά τους. Καὶ μοιάζουνε ἔτσι, δπως προχωροῦνε καμαρωτὰ μέσα στὸ στίβο, ἐνῷ περίγυρα διλαδός ξεσπᾶ σὲ ζητωκρασυγές καὶ χειροκροτήματα, γιὰ νὰ τιμήσῃ τὰ θαλερὰ γεράματά τους, μοιάζουν ἔτσι σὸν τὸ χορὸ καμιᾶς ἀρχαίας τραγωδίας, διταν ἐνώνωνται, γ.ἀ νὰ ὑψώσουν ἕνα θριαμβικὸ ὅμνο στὸ σύμβολο τῆς ειρήνης καὶ τῆς παλικαριάς.

"Αν οἱ γέροι μποροῦσαν νὰ φωνάξουν δπως οἱ συνομήλικοι τους Σπαρτιάτες τὸ «"Αμες ποκ' ἥμες, ἄλκιμοι νεανίαι», οἱ ἄλλοι, δεκαέξι ἀπάνω κάτω, ποὺ ἀκολουθοῦν τὴν διμάδα τους, ὅλοι μεστοὶ ἄντρες, καλοδεμένοι καὶ δουλευτάδες, μὲ τὶς σταχτιές φουστανέλες τους καὶ τὶς ψάθες τους, μποροῦνε νὰ ἐπαναλάβουνε τὴν ἐπωδὸ τῶν ἀνδρῶν τῆς Σπάρτης. «"Αμμες δὲ γ' ἐσμέν, εἰ δὲ λῆγις, πεῖραν λαβέ». Εἶναι νοικοκυραῖοι ὀγρότες, ποὺ κρατᾶνε στὰ χέρια τους τὶς σκάλες, ποὺ ἀπάνω σ' αὐτὲς σκαρφαλώνουνε στὶς ἐλιές, γιὰ νὰ τινάξουνε τὸν καρπό τους καὶ νὰ τὸν μαζέψουνε μὲ ἀγάπη, γιατὶ πιὰ πέρασε δικαιός, ποὺ ἀλύπητα ἔδερναν τὸ ἀγαθοεργὸ δένδρο, γιὰ νὰ ρίξῃ στὴ γῆ τὸν καρπό.

Λέξ καὶ μάζεψαν τὶς ἐλιές καὶ τὶς φέρνουνε προσφορὰ καὶ δῶρο στὸν Κυβερνήτη, ποὺ τοὺς ἔξασφάλισε ἀτάραχη τὴν ζωή τους.

Νά ἀπὸ πίσω, δροσερὲς χωριατοπούλες ἀπὸ τὰ Μέγαρα —μετρῶ πώς εἶναι καμιὰ δεκαριά—ντυμένες μὲ τὰ κυριακάτικά τους, ποὺ φέρνουν μέσα σὲ καλάθια τὸν πολύτιμο καρπό. Μέσα ο' ἔνα μεγάλο παλαιικὸ πιθάρι, ποὺ τὸ κρατοῦν τέσερεις

χωρικοί στὰ χέρια, ύποτίθεται, πώς εἶναι ἀποθηκευμένο τὸ προ-ιὸν τῆς ἑλιδᾶς, τὸ λάδι, ποὺ μπορεῖ τώρα πιὰ νὰ μὴν φωτίζῃ τούς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι τὸ εὐλαβικό δῶρο τῶν χριστιανῶν στοὺς ὅγιους τους. Καὶ οἱ δώδεκα ἀρχόντισσες τῶν Μεγάρων, μὲ τὴ σοβαρὴ περπατησίᾳ, ποὺ φορώντας τὸν τουλαμά* τους ἀκολουθοῦν κρατώντας ἡ κάθε μιὰ τους στὸ χέρι ἔνα λαγήνι λαδιοῦ, εἶναι σάν νὰ θέλουνε νὰ μᾶς δείξουν τὸ σεβασμὸ τῆς νοικοκυρᾶς πρὸς τὸ προϊὸν ἐκεῖνο τῆς γῆς, ποὺ ἀποτελεῖ τοῦ νοικοκυριοῦ τῆς τῇ βάσῃ. Μερικοὶ ἄνδρες μὲ φουστανέλα καὶ μὲ κλαδιά ἑλιδᾶς ἀποτελοῦν τὸ τέλος τῆς χαριτω-μένης εἰκόνας.

Τὸ σταφύλι.

Νά τώρα καὶ μιὰ ἄλλη πομπή, ποὺ ὅπως τὴν βλέπω ἀπὸ μακριά, μοῦ φαίνεται, πώς εἶναι μιὰ εἰκόνα τοῦ σταφυλιοῦ. Καὶ δὲ γελάστηκα, γιατὶ ὅλα τὰ σύνεργα, μὲ τὰ ὅποια εἶναι φορτω-μένοι ἐκεῖνοι ποὺ ἀποτελοῦν τὴν πομπή, αὐτὸς φανερώνουν. Στὴ χώρα αὐτή, ποὺ δὲ χυμὸς τοῦ σταφυλιοῦ εἶχε ἔνα δικό του θεό, τὸ Βάκχο, ποὺ ἡ λατρεία του μὲ τόσα δνόματα κόντεψε νὰ ξε-περάσῃ τὴν λατρεία ὅλων τῶν ἄλλων θεῶν καὶ ποὺ ἡ ἐπίδρασή του γέννησε τὰ μεγαλύτερα προϊόντα τῆς ἀνθρώπινης μεγαλο-φυῖας—τὴν τραγῳδία—ἡ λατρεία πρὸς τὸ σταφύλι ἀποτελεῖ μιὰ παράδοση. Ἀλλὰ τὴν παράδοση αὐτὴ τὸ Κράτος τῆς 4ης Αύ-γούστου δὲν τὴν βλέπει σάν κάτιτι, τὸ νεκρὸ καὶ τὸ μουχλια-σμένο καὶ δὲν ἀπονέμει τιμὴ μόνο στὸ προϊὸν τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀνθρώπους, ποὺ μὲ τὸ μόχθο τους τὸ ἀνατρέφουνε καὶ τὸ τελειοποιοῦνε.

“Η Κερατιά, τὸ χωριό αὐτὸς τῶν Μεσογείων μὲ τὴν πλούσια καὶ ἐκλεκτὴ παραγωγὴ τοῦ κρασιοῦ, μᾶς ἔτοιμασε τὴ σκηνή. “Οκτὼ λυγερές κοπέλες ντυμένες μὲ τὰ χρυσὰ καὶ μὲ τὰ φλου-ριά τους τὴν ἀνοίγουνε, κρατώντας στὰ χέρια τους τὰ διάφορα δοχεῖα, ποὺ βάζουν μέσα σ’ αὐτὰ τὸ κρασὶ στὰ χωριά, τὶς τσό-τρες καὶ τὰ λαγήνια μὲ τὰ ὅμορφα σκαλίσματα ποὺ ἔχει ἡ κάθε μιὰ τους ἀπ’ ἔξω.

Χωρὶς ἄλλο ἀμπελουργοὶ θὰ εἶναι τὰ εἰκοσιτέσσερα αὐτά παλικάρια, ποὺ ἀκολουθοῦν μὲ τὸ κοντοβράκι, μὲ τὸ μπλὲ γελεκάκι, τὸ ἄσπρο ποκάμισο καὶ τὸ σκουφάκι τους βαλμένο στραβά, κρατώντας στὰ χέρια τίς τσάπες, τὰ κλαδευτήρια τους καὶ τὰ ραντιστήρια μὲ τὸ θεικό χαλκό, γιὰ νὰ προλάβουνε κάθε κακό ποὺ μποροῦσε μιὰ ἀνεπάντεχη μπόρα νὰ ξυπολύσῃ στὰ κλήματά τους.

Καὶ σταφιδοπαραγωγοὶ ἐπίσης θὰ εἶναι οἱ ἄλλοι ποὺ ἔρχονται ἀπὸ πίσω —δῶδεκα τοὺς ὑπολογίζω —αὐτοὶ φουστανέλαδες, ποὺ κρατοῦνε ἔνα φορεῖο γεμάτο ἀπὸ μαύρη σταφίδα. Καὶ τὸ γλυκό καρπό, τὸ σταφύλι, τὸ φέρνουνε σὲ θρίαμβο κοπέλες ντυμένες μὲ τὰ γιορτινά τους, κρατώντας ὅπως καὶ οἱ πρωτεῖς στὰ χέρια τους τσότρες καὶ φλασκιά, ἔτοιμες θαρρεῖς νὰ κεράσουν τὰ παλικάρια καὶ τίς κοπέλες, ποὺ μόχθησαν, γιὰ νὰ τρυγήσουν τὸν καρπό καὶ νὰ τὸν μεταμορφώσουν στὸ γλυκό κρασί, ποὺ καὶ αὐτὸς δὲ 'Εκκλησιαστής* βρῆκε, πώς εύφραίνει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ φροῦτα.

Απὸ τὸ Μενίδι μᾶς ἔρχεται ἡ εἰκόνα, ποὺ παριστάνει τοὺς καρπούς. Μπροστὰ βαδίζουν δυὸς γυναῖκες, ποὺ κρατοῦν μιὰ γιρλάντα, στὴν δποίαν εἶναι κρεμασμένα διάφορα φρούτα καὶ ἔνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ ἄλλες γυναῖκες ἀκολουθοῦν κρατώντας στὰ χέρια τους καλάθια γεμάτα μὲ φρούτα δλῶν τῶν εἰδῶν τῆς ἐποχῆς.

Τὰ ἀγίνωτα ἀκόμη σταφύλια καὶ τὰ πρωτόλουβα σύκα, τὰ χνουδάτα ροδάκινα, τὰ βελουδένια βερύκοκα, τὰ τραγανὰ κεράσια, ρόδια, μπουρνλέες, κυδώνια, λεμόνια, δλοι οἱ καρποὶ ποὺ βγάζει ἡ μητέρα Γῆ ξεχειλίζουν ἀπὸ τὰ καλάθια τῶν γυναικῶν, ὅπως καὶ ἀπὸ τὰ μάγουλά τους ξεχειλίζει ἡ ύγεια καὶ ἡ χαρά, ποὺ τοὺς χαρίζει ἡ φύση, ποὺ ζοῦνε τόσο κοντά της.

Ο καπνός.

Νά δμως τώρα ποὺ ἔρχονται καὶ οἱ πιὸ μακρυνές ἐπαρχίες,

γιὰ νὰ μᾶς δεῖξουν τὴν προκοπή τους καὶ τὰ προϊόντα τους. Δὲν φαίνεται νὰ εἶναι εὔκολη ἡ δουλειὰ τοῦ καπνοῦ. Τὸ φυτὸ αὐτὸ θέλει πολλὴ περιποίηση καὶ τὸ μάζεμα καὶ τὸ ξήραμα τῶν φύλλων του δὲν εἶναι χωρὶς κόπο. Αἱ Θῆβαι μᾶς ἔτοιμασαν τὴν εἰκόνα.

Διακρίνω καμιὰ τριανταριά—τόσοι φαντάζομαι εἶναι—ἄντρες μὲ τὰ ροῦχα τῆς δουλειᾶς τους, ποὺ προχωροῦν, σὰν νὰ σχηματίζουν περίου ἔνα τετράγωνο, τοῦ δποίου οἱ τέσσερεις πλευρές κλείονται ἀπὸ μιὰ βέργα καὶ στοῦ δποίου τὴν κάθε μιὰ πλευρά εἶναι κρεμασμένα φύλλα ξεροῦ καπνοῦ. Ἔκεινοι ποὺ εἶναι μέσα στὸν κύκλο, κρατοῦνε στὰ χέρια τους, ἄλλοι ἀπὸ ἔνα φαναράκι, αὐτὸ ποὺ τοὺς φωτίζει τίς νύκτες, γιὰ νὰ μαζεύουν τὸν καπνό, ἄλλοι ἀπὸ ἔνα σκαλιστήρι στὸν ὅμο καὶ ἄλλοι κλαδιά ἀπὸ φρέσκο καπνό.

Τὸ βαμβάκι.

Γειτόνισσα τῆς Θῆβας ἡ Λεβαδειά, θέλει νὰ μᾶς δεῖξῃ πόσο ἔχει ἐπιδοθῆ καὶ μὲ πόση ἐπιτυχία στὴν καλλιέργεια τοῦ βαμβακιοῦ. Καὶ ἔχει κάθε δίκιο νὰ ὑπερηφανεύεται, γιατὶ μὲ τὸν κόπο τῶν κατοίκων της ἔχει ἀνεβάσει σὲ ἀξιοζήλευτο σημεῖο τὴν παραγωγὴ του καὶ ἔχει καλυτερεύση τὴν ποιότητά του καὶ γιατὶ ἀπὸ τὴν καλλιέργειά του ζοῦν χιλιάδες ἀπὸ τοὺς νέους καὶ ἀπὸ τίς κοπέλες της, ποὺ σὰ στρατὸ τίς βλέπει κανεὶς κάθε πρωὶ νὰ τραβοῦν πρὸς τὰ χωράφια, ποὺ εἶναι γεμάτα ἀπὸ βαμβακιές καὶ νὰ μαζεύουν τὸν καρπό τους ἀπὸ τὸ περίεργο ἔκεινο λουλούδι, ποὺ ξεφυτρώνει ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φύλλα τους.

Οἱ πρῶτοι ἄνδρες ποὺ ἀνοίγουν τὴν πομπὴ μὲ τὴν περίεργη φορεσιά τους —ἔνα ποκάμισο, ἔνα σταχτὶ πανταλόνι, μιὰ τραγιάσκα στὸ κεφάλι καὶ ἔνα μαντήλι, γιὰ νὰ τοὺς προφυλάσσῃ τὸν λαιμό, οἱ πρῶτοι αὐτοὶ θὰ εἶναι χωρὶς ἄλλο σπορεῖς, γιατὶ παίρνουν μέσα ἀπ' τὴν ποδιά τους κάτι καὶ τὸ πετοῦν χάμω. Ἀλλὰ τὶ περίεργη κίνηση εἶναι αὐτὴ ποὺ κάνουν. Προχωροῦν λίγο μπροστά καὶ ρίχνουν σπόρο, ὕστερα κάνουν μερικὰ βήματα πίσω καὶ ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἔδια κίνηση, ὕστερα πηγαίνουν

δεξιά καὶ κατόπι ἀριστερὰ καὶ κάνουν τὸ ἔδιο, σὰ νὰ μὴ θέλουν ν' ἀφήσουν οὕτε ἔνα κομμάτι γῆς, ποὺ νὰ μὴ ρίξουν τὸ σπόρο τους. Πίσω ἀπ' αὐτοὺς ἀκολουθοῦν ἄλλοι βαστώντας φυτά βαμβακιοῦ.

Παρακάτω μερικὲς γυναῖκες μὲ τὰ ροῦχα τῆς δουλειᾶς τους καὶ μ' ἔνα ἀσπρό μαντήλι δεμένο δλόγυρα στὸ κεφάλι τους κρατοῦν μέσα στὶς ἀναδιπλωμένες ποδιές τους βαμβάκια. Ἐάλλες τέσσερεις παραπίσω κρατοῦν κάθε μιὰ ἀπὸ μιὰ μεγάλη κουβαρίστρα ἀπὸ βαμβάκι ἀστριφτο σὰν ἀνέμη καὶ τὴν πομπὴ τὴν κλείνουν μερικοὶ ἄνδρες, ποὺ κρατοῦνε στὰ χέρια τους φυτά βαμβακιοῦ.

Τὰ λουλούδια.

Καλὰ ἔκαμαν τὰ δροσερὰ αὐτὰ κορίτσια νὰ μᾶς θυμίσουν τὸ εὐγενικώτερο προϊὸν τῆς δημιουργίας, τὰ ἐφήμερα ἄλλὰ καὶ γι' αὐτὸ τόσο ὥραια λουλούδια. Τὰ κορίτσια — θὰ φτάνουν τὰ ἔξήντα — εἶαι ὅλα ντυμένα μὲ ρόζ καὶ κρατοῦνε καλάθια μὲ ἄνθη στὰ χέρια τους. Δέ μᾶς θυμίζουν τὰ λουλούδια μονάχα, ἄλλὰ καὶ τὴν τέχνη καὶ τὴν ἐργασία, ποὺ ἔχουν ἀνάγκη αὐτά, γιὰ νὰ αὐξήσουνε καὶ νὰ μεγαλώσουν καὶ νὰ γίνη ἡ διασταύρωση καὶ ἡ ποικιλία, ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ καλυτέρευση τοῦ εἴδους τους, γιὰ νὰ ἐτοιμαστοῦν, νὰ κοποῦν, νὰ δεθοῦν, νὰ σχηματιστοῦν σὲ ἀ.θοδέσμες, γιὰ νὰ στολίσουνε τὶς χαρές μας.

Τὰ κορίτσια, ποὺ ἀκολουθοῦν μὲ τὰ καλάθια γεμάτα ἄνθη στὰ χέρια τους, τὰ στεφάνια ἀπὸ μαργαρίτες καὶ ἡ τεραστία ἀνθινη γιρλάντα, ποὺ περικυκλώνει δλη τὴ πομπὴ τῶν λουλουδιῶν, φαίνεται μὲ τὴ σύνθεση τῶν χρωμάτων τῆς τόσο ἀρμονικά κάτω ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἀνταύγειες τοῦ ἀττικοῦ ἥλιου καὶ δίνει μιὰ πνοὴ δροσιᾶς στὴν πομπὴ τῆς δουλειᾶς, σὰν τὴ δροσιά, ποὺ δίνει σιὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων τὸ μύρισμα ἐνὸς ἄλικου τριαντάφυλλου.

Τὰ δάση.

Ἡ μεγαλειώδης πομπὴ ποὺ ἀκολουθεῖ παραπίσω, ἔρχεται νὰ μᾶς δώσῃ μιὰ εἰκόνα τῆς ἐργασίας, ποὺ γίνεται μέσα στὸ

δάσος. 'Ομάδες ἐργατῶν προηγοῦνται κρατώντας μικρά δένδρα στὰ χέρια τους καὶ ύλοτόμοι μὲ τὰ κοντὰ πελέκια." Άλλοι παραπίσω κρατοῦν πριόνια καὶ ἡ τελευταία ὁμάς τους κρατεῖ ἀνά δυὸ στὸν ὅμο ἀπὸ ἔνα κορμό. Εἶναι οἱ ἔμπειροι ἐργάται τοῦ δάσους, ποὺ μὲ τὴν δύηγία τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων τῆς ὑπηρεσίας ξέρουν νὰ ἔκμεταλλευθοῦν τὸν πλοῦτο του, χωρὶς νὰ τὸ καταστρέψουν, ξέρουν νὰ τὸ περιποιηθοῦν, γιατὶ τὸ ἀγαποῦνε σὰν παιδιά του γεννημένα μέσα σ' αὐτό. Νά παραπίσω ξυλούργοι, ποὺ παίρνουν τὰ ξύλα του, γιὰ νὰ κάνουνε ἀπ' αὐτὰ χίλια δυὸ πράγματα ἀπαραίτητα στὴ ζωὴ καὶ νὰ παραπίσω καὶ ἄλλοι, ποὺ κρατοῦν δασικὰ προϊόντα στὰ χέρια τους, δπως κάρβουνα, καὶ οἱ ρετσινιάρηδες, ποὺ μαζεύουν τὸ ρετσίνι ἀπὸ τὰ πεῦκα.

Ἡ κτηνοτροφία.

Ἡ λεβεντιὰ τοῦ Παρνασσοῦ ἔχει ροβιολήσει στὸ Στάδιο, γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ μιὰ ἰδέα τῆς ζωῆς, ποὺ περνοῦνε οἱ κτηνοτρόφοι. "Αν κρίνωμε ἀπὸ τὰ θαλερὰ γεράματα τοῦ γέρο τσέλιγκα, ποὺ πάει μὲ λεβέντικη κορμοστασιά, κουνιστὸς κουνιστὸς καὶ σειδωτας τὴ γκλίτσα του, θὰ πεισθοῦμε, πὼς δὲν μπορεῖ ἡ ζωὴ τους νὰ συγκριθῇ μὲ τὴ ζωὴ—τὴ μαραζιάρικη, δπως τὴν ἔλεγε καὶ δ. Κρυστάλλης—τὴ δική μας. Κι αὐτὰ τὰ ἔξι μικρὰ τσομπανόπουλα μὲ τὰ κουδούνια καὶ τὰ ραβδιά, ποὺ ἀκολουθοῦνε, ἔχουν τόσον ἀέρα ἐπάνω τους, ὅστε λέει κανείς, πὼς μᾶς φέρνουν τὴ μοσκοβιολιὰ τοῦ θυμαριοῦ καὶ τοῦ ἐλάτου ἀπὸ τὶς οὐρανογείτονες κορφές τοῦ βουνοῦ. Μὲ χάρη, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὴν καταλάβουν καλά, δσοι δὲν εἰδαν τσομπανόπουλα νὰ πηδοῦνε ἀπὸ κορφὴ σὲ κορφὴ σὰν κατσίκια, φοροῦνε τὴν καθαρὴ φουστανέλα μὲ τὶς μακριές κάλτσες, ποὺ σκεπάζουν τὰ πόδια τους. Άκολουθοῦν πίσω τσομπάνηδες μὲ τὶς γκλίτσες καὶ τὰ ραβδιά τους καὶ λίγο δικόμα καὶ θὰ πιστεύαμε, πὼς δ στίβος τοῦ Σταδίου γέμισε ἀπὸ πρόβατα κι ἀπὸ γίδια, ποὺ προσπαθοῦν νὰ τὰ μαζέψουν. Οἱ τσομπάνηδες ἐκεῖνοι κρατοῦν τὰ ψηλὰ γυριστὰ ραβδιά, ποὺ μ' αὐτὰ πιάνουν τὰ κριάρια τους. Καὶ γιὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ ειδυλλιακὴ* εἰκόνα, νὰ παρακάτω καὶ ροδοκόκκινες βοσκοπούλες

μὲ τὶς ἀραχωβίτικες φορεσιές τους, σιγανοπερπάτητες καὶ χαμηλοβλεπούσες, ποὺ ἄλλες κρατοῦνται στὰ χέρια τους βεδούρες* γιὰ γάλα, ἄλλες πλέκουνται μὲ τὴ ρόκα τους καὶ ἄλλες κρατοῦνται διάφορα σύνεργα τῆς δουλειᾶς τους, κουδούνια. τσότρες, ταγάρια.

Στέλιος Χιλιαδάκης

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

Δόξα στὸ πνεῦμα τῆς δουλειᾶς, ποὺ σμίγει τὶς χῶρες, τὶς καρδιές καὶ τοὺς ἀνθρώπους.
Ρόδο τινάζει ἡ πέτρα, ἀνθὸς ἀνοίγει καὶ σπέρνει τὴ ζωὴ σ' ἀνανθους τόπους.

Δόξα στὰ χέρια, ποὺ νικοῦν καὶ πλάθουν στ' ἀμόνι, στὸ σφυρὶ καὶ στὸ λιθάρι,
στὰ νιάτα, ποὺ ἀγρυπνοῦν, νὰ ίδοῦν, νὰ μάθουν,
στ' ἀλέτρι, στὸ κουπὶ καὶ στὸ δοξάρι.

Σ' αὐτὴν ἔδω τὴ γῆ, τῆς Γῆς λουλούδι,
χαρά ἔγινε ἡ δουλειά, θεὰ ἡ Ἐργάνη,
τ' ἀνθρώπου δ μόχθος γίνηκε τραγούδι
καὶ τὸ κλωνάρι τῆς ἐλιᾶς, στεφάνι.

Κι' ἐμεῖς, τ' ἀρχαίου δέντρουν νιὰ κλωνάρια,
στὸ κύμα, στὸ βουνὸ καὶ στ' ἀργαστήρι,
χαρούμενες κοπέλες, παϊκάρια,
κινοῦμε στῆς δουλειᾶς τὸ πανηγύρι.

Στὰ χέρια μας, στὰ μάτια μας ἀστράφτει
τῆς γῆς μας, τ' οὐρανοῦ κρουστὴ ἡ λαμπάδα,
μὲς στὴν καρδιὰ γλυκόδες καημόδες ἀνάφτει
γιὰ σένα, μάνα Ἑλλάδα ! Ἑλλάδα ! Ἑλλάδα !

Στεφάνης Μυριβήλης.

ΧΑΡΑ ΣΤ' ΑΛΕΤΡΙ

Βαριά τ' ἀλέτρι πίσω του τ' ἀφράτο αὐλάκι ἀφήνει
καὶ τ' ἀργοπάτητα δὲ ζευγάς τὰ βόδια του κεντᾶ·
κι ἔκεινα, ποὺ παιδεύονται μὲ τόση καλοσύνη,
μὲ τὰ μεγάλα μάτια τους κοιτάζουνε σκυφτά.

Χαρά στ' ἀλέτρι, στὸ ζευγά, ποὺ τὴ ζωὴ μᾶς δίνουν.
“Οταν τὰ στάχυα θὰ γενοῦν, τὰ βόδια θὲ ἀποστάσουν,
οἱ παραγιοὶ τὶς ἀψηλές τὶς θημωνιές θὰ στήνουν,
κι ἔκεινα θάβρουν καλαμιὰ πολλή, γιὰ νὰ χορτάσουν.

Μέσα στ' ἀλώνια τὰ χρυσά, τ' ἄλογα θὰ γυρνοῦνε
καὶ θὰ σηκώνουν σύγνεφο τὴ σκόνη στὸν ἀγέρα
κι οἱ λιχνιστάδες παρακεῖ ψηλὰ θένα σκορποῦνε
μαλαματένια βότσαλα μὲς στὸ γαλάζιο αἰθέρα.

‘Αλέκος Φωτιάδης.

« *Ἄροιχτὰ μυστικά* »

ΤΟ ΤΣΑΚΑΛΙ

Τὸ τσακάλι εἶναι ἀπὸ τὰ ἐπιτηδειότερα τετράποδα τοῦ λόγγου. Ἡμπορεῖ νὰ σφάξῃ μίαν νύκτα ἔκατὸν καὶ πλέον πρόβατα. “Ισως δὲν ύπάρχει ἄλλο καταστρεπτικώτερον ζῷον. Διότι ὁ λύκος, δὲ οποῖος εἶναι ἐπίσης φοβερὸς καταστροφεὺς τῶν ποιμνῶν, δὲν φθάνει τὰ ἔκατόν.

‘Η παράδοσις λέγει, δτι ὅμα περάσῃ τὰ ἔνενήντα ἔννέα, σκάζει ὁ ἀτυχῆς. Ἄλλα καὶ διακόσια νὰ κόψῃ τὸ τσακάλι, εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν ἔννοήσῃ ὁ βοσκός. Τὸν λύκον μάλιστα. Αὐτὸς εἶναι πολυθόρυβος. Τὸ τσακάλι δημως, ὅμα κινήσῃ, διὰ νὰ κάμῃ ἐπιχείρησιν, πρῶτον θὰ ἐπισκεφθῇ τὸν βοσκόν. Θὰ ἔξετάσῃ, ἀν κοιμᾶται, ποὺ εἶναι τὰ σκυλιά, ποὺ τὰ κοπάδια, προσχεδιάζει

τὰ πάντα, ὑποπτεύεται δλα τὰ ἐνδεχόμενα καὶ τότε ἀρχίζει τὴν σφαγήν.

Ἄλλα μόνον τὰ σφάζει ἢ τὰ πνίγει, δίχως οὕτε τὸ αἷμα νὰ ρουφᾶ, ὅπως δ λύκος. Κάμνει καταστροφήν, χωρὶς νὰ μένῃ νὰ γευθῇ τοὺς καρπούς του. Ἐπὶ πλέον εἶναι σπάνιον πρᾶγμα, νὰ πιασθῇ τὸ τσακάλι. Εἶναι τόσον ἐπιτήδειον, ὥστε τὸ πρωὶ οὕτε Ἰχνη δὲν ἀφήνει.

Πέρυσι μ' δλα ταῦτα συνελήφθη ἐν κατὰ τρόπον κωμικῶτατον. Ἐπῆγεν εἰς τὴν στάνην, διὰ νὰ κατοπτεύσῃ τὸν βοσκόν, ἀλλ' ἔκεī ἐμυρίσθη γάλα, τὸ δποῖον τοῦ ἀρέσει πολύ.

Ἄτυχῶς ὅμως δι' αὐτό, τὸ γάλα ἦτο εἰς ἐν ξύλινον δοχεῖον, στενὸν ἐπάνω καὶ πλατὺ κάτω. Ἐχωσε λοιπὸν τὴν «μούρην» του ἐντὸς καί, ἐφ' ὅσον ἔπινε τὸ γάλα, τόσον ἐπροχώρει πρὸς τὸν πυθμένα, πιεζομένων τῶν αὐτιῶν του, τὰ δποῖα ὅμως, μόλις ἔφθασαν εἰς τὸ πλατὺ μέρος τοῦ δοχείου, ἐπανέλαβον τὴν προτέραν των θέσιν.

“Αμα λοιπὸν ἔπιε τὸ γάλα καὶ ἡθέλησε ν' ἀποσυρθῇ, ἀνεκάλυψεν, δτι τ' αὐτιά του δὲν ὑποχωροῦσαν πλέον. Ἡρχισε τότε νὰ περιφέρεται προσωπιδοφόρον καὶ νὰ κτυπᾷ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ὥστε νὰ κατατρομάξῃ τὸν βοσκόν, δ δποῖος ἐνόμιζεν, δτι πρόκειται περὶ διαβόλου. Μετὰ πολλοὺς ὅμως δισταγμούς ἀντελήφθη περὶ τίνος ἐπρόκειτο καὶ συνέλαβε τὸν ἐπισκέπτην, τὸν δποῖον καὶ ἔφερεν εἰς τὸ χωρίον προσωπιδοφορεμένον.

“Ἡτο τοῦτο ἡ μεγαλυτέρα τιμωρία διὰ καταστροφὰς ἀτελειώτους, διὰ ζημίας χιλιάδων δραχμῶν.

“Υποθέτω, δτι πονηρότερα μάτια δὲν ἔπλασεν δ Θεός. Μικρά, σπιθωτά, ἀστραποκίνητα. Τὰ βλαχόσκυλα, τὰ βσρυκίνητα καὶ ἀπονήρευτα δὲν προφθάνουν νὰ προφυλάξουν τὰ πρόβατα ἀπὸ τὰ τσακάλια. Ἐχουν τόσα τεχνάσματα, ὥστε οἱ βοσκοὶ τὰ θεωροῦν πολυμηχανώτερα καὶ ἀπὸ τὴν ἀλεπού.

Φαντασθῆτε δτι, δταν γίνωνται κοπάδι, διὰ νὰ κάμουν καμίαν ἐπίθεσιν, διαιροῦνται εἰς δύο μέρη, ἐκ τῶν δποίων τὸ ἐν κάμνει ψευδεπίθεσιν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἀποπλανήσῃ τὰ σκυλιά, νὰ τὰ παρασύρῃ μακράν τοῦ κοπαδιοῦ καὶ

τοιουτοτρόπως ή ἄλλη φάλαγξ νὰ ἐπιτεθῇ ἀνέτως κατὰ τῶν προβάτων.

Οἱ βοσκοὶ γνωρίζουν τὴν τέχνην τῶν τσακαλιῶν καὶ πάντοτε ύποπτεύονται τὴν ἐπιδρομήν των ἀπὸ τὸ ἀντίθετον μέρος τῶν εἰκονικῶν ἐμφανίσεών των.

“Ἄμα διασκορπίζωνται καὶ χάνωνται, ἐπιτυγχάνουν πάλιν τὴν συνάντησίν των μὲ οὐρλιάσματα, ἀπὸ τὰ δποῖα οἱ πιστικοὶ ἔννοοῦν, διὰ πρόκειται περὶ γενικῆς προσκλήσεως εἰς ἔφοδον. ‘Ἄλλ’ εἶναι ἐντελῶς ἀνίσχυροι ἀπέναντί των διότι ἀλλοῦ οὐρλιάζουν καὶ ἀλλοῦ κάνουν τὰ θαύματά των!

«Ἡ ζημιὰ ἔδω κι ὁ τσάκαλος στὸ χωριό», λέγει μιὰ παροιμία. Ποία λοιπὸν πονηρία ἡμπορεῖ νὰ καυχηθῇ διὰ τόσην ἐπιτηδειότητα;

Τὰ οὐρλιάσματά των εἶναι κάποτε προγνωστικά τοῦ καροῦ. “Οταν π. χ. οὐρλιάζουν ἀποβραδίς, οἱ βοσκοὶ περιμένουν τὴν ἐπομένην βροχήν.

Στέφανος Γρανίτσας

* *Τὰ ἄγρια καὶ τὰ ἡμερα
τοῦ βονοῦ καὶ τοῦ λόγγου*.

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΣΦΟΥΓΓΑΡΑΔΩΝ

[Ο Πέτρος Ραφαηλάς, ξακουστὸς σφουγγαράς, μὲ ΑΙγινήτικο καράβι στὴν Μπαρμαριά, ἀνεβοκατεβαίνει στὴ θάλασσα γιὰ σφουγγάρια, μὰ ἥταν ἀτυχος. ‘Ο καπετάνιος ἀπελπισμένος τὸν ρίχνει γιὰ σφουγγάρια ἄλλη μιὰ φορά...]

— “Ἐλα, Ραφαηλά, ἔτοιμάσου” λέει ὁ καπετάνιος. “Ἄν δὲ βγάλης καὶ τώρα τὸ δίχτυ γεμάτο, καλά θὰ κάμης νὰ ταχτῆς καλόγερος. Μήν ντροπιάζεις ἄδ κα τ’ ὅνομά σου.

Ἐκεῖνος δὲν εἶπε τίποτε. Δὲν ἤθελε συμβουλές. Τὸ πῆρε ἀπόφαση: δὲ θὰ καταντήσῃ ἀνάμπαιγμα* στοὺς σφουγγαράδες! “Ωστόσο τὸν ἔντυναν οἱ ἄλλοι σὰ γαμπρό. Σὰ γαμπρὸ καὶ μαζὶ σὰ λείψων. Ζωντανὸς ἔμπαινε μὰ ποιός ξέρει, ὃν θάβγαινε ζωτανός; Ο βουτηχτής παίζει τὴ ζωὴ του. Τὸ γνωρίζουν ὅλοι· τὸ

καλογνωρίζει πρώτος αύτός. Γιά τούτο μεταλαβαίνουν, πρὶν φύγουν ἀπὸ τὸ νησί.

Τέλος τὸν ἔντυσαν τὸ λάστιχο, τοῦ φόρεσαν τὴν ἀτσαλένια περικεφαλαία, τοῦ ἔζωσαν τὴν ζώνη μὲ τὰ γαντζούδια, κρέμασαν τὰ μολύβια στὴν τραχηλιά. Λαστιχένια βραχιόλια στὰ χέρια, παπούτσια μολυβοπάτωτα στὰ πόδια. Μόλις κατόρθωνε νὰ κινηθῇ ἀπὸ τὸ βάρος. Πάτησε τέλος στὴ σκάλα, ἔκλεισαν καλὸ τὸ φεγγίτη καὶ δὲ Πέτρος Ραφαλιάς ἀγνώριστος ἀπλωσε ἀπάνω στὰ νερά, σὰ ν' ἀπλωσε στὰ βαμβάκια.

*Αμέσως φοῦσκες πρασινόγλαυκες πήδησαν, μιὰ κατόπιν ἣς ἄλλης, λές καὶ νεράιδα κάτω ἐπαιζε κρυσταλλένια πεντόβολα. *Ο Ραφαλιάς στάθηκε στὸ βυθό, σὰ νὰ μπῆκε στὸ σπίτι του. Γύρισε τὰ μάτια ζερβόδεξα κι ἀναγάλλιασε. *Ο γεωργός ἔτσι δὲ χαίρεται, ποὺ βλέπει πολύκαρπο τὸ χωράφι του. Τώρα συλλογιέται, θὰ φαρέψω γιὰ καλά. *Οχι τὸ δίχτυ μου, μὰ κι ἀκόμη θὰ γεμίσω! Καὶ ἀρχίζει τὸ θέρισμα.

Απάνω μαῦρο σύγιεφο τοῦ καϊκιοῦ ἡ καρίνα. *Ολόγυρα τε νερὸ πηχτό, σταχτοπράσινο σὰ θαμπὸ κρύσταλλο, τὸν ψηλαφοῦσε ἀπὸ παντοῦ, τὸν ἔδεινε στὰ μεταξένια βράχια καὶ σύγκαιρα τοῦ ἔδειχνε χιλιόμορφο κόσμο. *Αγέλες τὰ ψάρια, χρυσόφτερα, ἀσημωμένα, διάβαιναν δλόγυρά του μὲ φουσκωμένα τὸ λαιμά, τὰ σπάραχνα κατακόκκινα, ψιλὸ μαργαριτάρι τὰ δόντια στὶς δυνατές σαγονίτσες τους, τιμόνι τὴν ψαλιδωτὴ οὐρά τους. Πολλὰ ἔπειφταν ἀπάνω του, ἄλλα διάβαιναν σαγίτες ἀργυρὲς ἀπὸ τὰ σκέλια του.

Κάτω φυκοστρωμένος δὲ βυθός, ἀνοιγε πλατὺς καὶ μαλακὸς σὰ βελούδο. *Εδῶ ἀκαλήφες* βαθυγάλαζες ἔβγα ναν ἀπὸ τὴν ἀμμουδιά, ἄλλες ἀνοιχτές σὰν κοῦπες καὶ σὰν ἀρχαῖα κύπελλα, μερικές σὰν κρίνα μεγάλα. *Αλλοῦ τῆς *Αφροδίτης δὲ κεστὸς* μακρύς, κλωθογύριστος, δλομέταξος, ἀπλωνε τὶς κορδέλες του. Καὶ παντοῦ περίγυρα τρανὰ χρυσόμηλα, χαμόκλαδα τριχοφορτωμένα, φυτὰ χιλιόπλουμα ἔκαναν ἔναν κήπο δινειροφάνταστο. Καὶ κόσμος μυστικός, δστρακοφόρος καὶ λεπιδοντυμένος καὶ ἀγκαθόφρακτος γύριζε ἀπάνω κάτω, μέγας καὶ ἀρειμάνιος σὰ Γο-

λιδθ κοὶ ἄλλος, ταπεινός, φοβιτσάρης, τροφὴ δὲ ἔνας τ' ἄλλου. Κάπου ἄνοιγε τὰ πόδια του κι ἔτρεχε νὰ πιάσῃ τὴ σουπιά δὲ στακός πνιγμένος στὸ μελάνι της. Κάπου μιὰ καβουρομάνα ἔπαιζε λόγχες τὰ πόδια της, γιὰ νὰ προφυλάξῃ τ' αύγά της. Καὶ πέρα δῶθε βράχοι καὶ ἄβυσσοι, λαγκαδιές καὶ ὅρη, μὲ κάλλη μύρια, μὲ θησαυροὺς ἀμάλαγους*. μὲ κατοίκους, μὲ πετρώματα ἄγνωστα.

'Αλλὰ γιὰ κεῖνα δὲ φρόντιζε δὲ Πέτρος Ραφαλιάς. 'Ο σπόγγος ἥταν ἐμπρός του κι ἔριχνε ἀδιάκοπα τὸ δίχιυ του.

"Ἄξαφνα σηκώνει γύρω τὰ μάτια του καὶ βλέπει μακριά του ἔνα βράχο ψηλὸ μὲ δυὸ δεντράκια μονόκλαδα στὴν κορφή· φάνταζε μέσα στὸ νερὸ σὰ δράκος μὲ ἀνοιχτὰ χέρια. Καὶ κοντά στὴ ρίζα του, ἐπάνω στὴ ξανθὴ ἀμμουδιά, εἰδε μιὰ τούφα σφουγγάρι διαλεχτό. Δὲ χάνει καιρὸ καὶ τρέχει νὰ τὸ ἀδράξῃ. Δὲν ἥθελε παρὰ δυὸ δρασκελιές ἀκόμη.

"Εσκυψε σύνταχα κι ὅρχισε νὰ ξεριζώνῃ τὸ σφουγγάρι. Δὲν ἥταν καὶ μικρὸ πράμα. "Ολο τὸ γάλα του νὰ ἔστιβες, νὰ ἔβγαζες δλη του τὴν πέτσα, πάλι θὰ ζύγιζε τὶς δυὸ ὀκάδες. Δὲν πρόφτασε δῆμως νὰ τὸ ξεριζώσῃ καὶ σηκώθηκε ὀρθός. σὰ νὰ τὸν κέντησε δράκαινα.

"Απόδικρα ἐρχόταν ὅγκος θεότρομος, μαῦρος καὶ γυαλιστερός. Τὸ σκυλόφαρο! Σάν πλώρη καραβιοῦ ἀναποδογυρισμένη σφήνωνε ἡ σαγόνα του κι ἀπὸ κάτω ἔχασκε κατακόκινος δὲ λάρυγγάς του καὶ τὰ τριγωνικὰ δόντια του ἀσπριζαν φοβερά. Στὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ πέντε γραμμές μεγάλες κατάμαυρες, κόχλαζαν τὸ νερὸ σὰ σιφοῦνοι ἀδιάκοπα. Καὶ πίσω τὸ κορμὶ μελαψό, μὲ τὰ φτερούγια του ἀνοιχτὰ πέρα δῶθε, μὲ τὴν οὐρὰ γοργογύριστη σὰν ἔλικας βαπτοριοῦ, ἔφευγε μπρὸς κι ἀφροκοπούσαν τὰ νερὰ δαρτὰ καὶ σκοτωμένα στὸ διάβα του. Τὰ ψάρια ἔτρεχαν κοπάδι μὲ τρελὰ πηδήματα, γιατὶ ἔνιαθαν τὸν κίνδυνο. "Οσα δῆμως τύχαιναν κοντά του, πήγαιναν ἵσα στὸ ἀχρόταγο στομάχι του.

"Οταν τὸ κῆτος εἶδε τὸ Ραφαλιά, ἡ παράξενη φορεσιά του φαίνεται πώς τὸ τρόμαξε· στάθηκε δίβουλο*. Ποιός ξέρει γιὰ τί

τὸν πῆρε. Τὰ μάτια στηλώθηκαν ἀπάνω του ἀκίνητα." Επειτ' ἄρχισε νὰ φέρνῃ βόλτες γύρω του, νὰ θέλῃ γιὰ νὰ πλησιάσῃ καὶ πάλι νὰ πισωδρομῇ. 'Ο δικός μας σκυφτὸς στὰ νύχια ἀκολουθοῦσσε τὰ κλωθογυρίσματά του, γύριζε σὰν ξόανο στὴ θέση του ἀπάνω στὸ σφουγγάρι καὶ τὸ κοίταζε κατάματα.

'Απὸ πάνω τοιμποῦσαν τὸ σκοινὶ κάθε λίγο.

—"Ελα! τί κάνεις τόση ὥρα; καιρός νὰ βγῆς· ἔτοιμος;

—Περιμένετε! τοὺς τοιμποῦσε κείνος.

Ποῦ νὰ βγῆ; Μόλις ἔκανε νὰ τραβήξῃ ἀπάνω, θὰ τὸν ἔκοψε στὰ δυό.

Τέλος, σὰ νὰ κουράστηκε τὸ θηρίο, ἀργὰ πήγε, πλησίασε στὸ βράχο καὶ ἅρχισε νὰ ξυέται. "Έξυνε τὴν κοιλιά του, γιὰ νὰ κοιμίσῃ τὴν πεῖνα του. 'Ο βράχος μὲ τὰ δεντράκια ἔτρεμε συθέμελα, σὰ νὰ τὸν ἔπιανε σύγκρυο.

Τώρα κακά τὰ μπλέξαμε! σκέφτηκε. 'Εδω θὰ μᾶς πάρη ἡ νύχτα.

"Άλλα μὲ τὸ σκοτάδι θὰ κινδύνευε περισσότερο. Πήρε θάρρος κι ἀποφάσισε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸ διώξῃ ἀπὸ κοντά του.

—Τὸ ψάρι κοντά μου, τοιμπάει ἀπάνω. "Ετοιμοι;

—"Ετοιμοι.

Τραβᾶ τότε κατεπάνω του μὲ τὸ καμάκι ψηλά, μὲ τὴν ξανθοκόκκινη περικεφαλαία του θυσσανοσκέπαστη ἀπὸ τὸ κοχλαστὸ νερὸ τῆς βαλβίδας*. Τὸ μολυβοφορτωμένο στήθος του ἀστράφτει· τὰ γαντζούδια τῆς πλατειᾶς ζώνης τρεμολάμπουν ἐπάνω στὸ σκοτεινό του λάστιχο. Τὸ θηρίο σάστισε· μωρὲ τ' εἶναι τοῦτο! κουτοσυλλογίστηκε. "Εκαμε δυδ τρεῖς φορὲς νὰ σταθῇ καὶ ν' ἀντικρίστη τὸν ἔχθρό του, μὰ δὲν τὰ κατάφερε.

Μιὰ ἔδωσε μὲ τὴν ούρᾳ του ἀφροκοπώντας τὰ νερά καὶ χάθηκε πίσω τους.

'Ο δικός μας ἔμεινε στὴ θέση του, ὃσπου καθάρισαν τὰ νερά. Τότε ψαχούλεψε τὸ βράχο· εἰδε πέρα δῶθε νὰ μὴ λούφαζε πουθενὰ τὸ ψάρι. Τίποτε. Τ' ἀπονέρια του ἔδειχναν ἀκόμη τὸ διάβα του.

—Πάει στὸν ἄνεμο τὸ κουτόπραμα· συλλογίστηκε γελώντας μὲ τὸ φόβο του.

"Αδραξε εύθυς τό σφουγγάρι, μιά τό σχοινί κι ἔφτασε απάνω. Βρόντοι, φωνές, σφυρίγματα, πέτρες και ξύλα πλαταγιστά στη θάλασσα δέχτηκαν τό βουτηχτή, σὰ νὰ τὸν χαιρετούσαν γιὰ τὸ σφουγγάρι, ποὺ ἔφερνε. Δὲν ήταν γιὰ τὸ σφουγγάρι. "Ηθελαν νὸ τρομάξουν τὸν καρχαρία, γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ καΐκι ἄβλαβος δι Ραφαλιάς. Τέλος τὸν ἄρπαξαν τὰ παιδιά, τοῦ ἔβγαλαν τὴν περικεφαλαία, τὸν ξάπλωσαν στὸ κατάστρωμα κι ἀρχισαν νὰ τοῦ γδύνουν τὸ λάστιχο..."

Αντρέας Καρκαβίτσας.

• Λόγια τῆς Πλάφης •

ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

"Η θάλασσα βράζει δλόκληρη, δι βοριάς τὴ δέρνει, δσο νὸ σηκώσῃ βουνά τὰ κύματα. Τὸ πέλαγος εἶναι ἄβουλο*, δὲ διευθύνει αὐτό, διάέρας τὸ δρίζει. Τὸ φυσικό του εἶναι ἥμερο, δὲν στρέφεται ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, ἀν δὲν τὸ ἐρεθίση ἐκεῖνος. Σ' ἔνα δημοτικὸ τραγούδι ἡ θάλασσα παραπονεῖται γιὰ τὸ βοριά, δι τῆς χαλᾶ τὰ καράβια, ποὺ τὴ στολίζουν, τῆς πνίγει τοὺς λεβέντες, ποὺ τὴν ἀγαποῦν.

"Ασχημα μπλέξαμε μὲ τὸν καιρὸ σήμερα. 'Ανοιχτήκαμε, ἐπειδὴ ἡ «Ἐύαγγελίστρια», ἡ μπρατσέρα* ποὺ ταξιδεύαμε, δὲν μποροῦσε νὰ βασταχτῇ στὴν ἀλιμενη Σαντορίνη καὶ τώρα πέσαμε στὶς μεγάλες φουρτούνες τοῦ κρητικοῦ πελάγους.

Πρός τὸ ἀπόγεμα ἡ θάλασσα ἥχαει. 'Ο ἄ. εμος ἔχει καθίσει ἐπάνω στὸ πρυμιλ κατάρτι μας κι ἀπὸ τὸ μεσημέρι, ποὺ φύγαμε, ὁς ἀργά, προσπαθοῦσε νὰ εἰπῇ μιὰ μελωδία, χωρὶς νὰ τὸ καταφέρνῃ. "Ολο ἔκανε φσσ, φσσ, οὕ ου οὕ ου καὶ δὲ βαριόταν τὴν ἀποτυχία του.

"Ο ἀέρας εἶναι ταῦρος ἀνυπότακτος, ποὺ ποτὲ δὲ θὰ μπῆ σὲ γνώση. 'Απόψε τάχει βάλει μαζὶ μας· μὲ τὸ τιτάνειο* χέρι του πιάνει τὰ πανιά καὶ τὰ σπρώχνει πρός τὸ νερό, κάνει τὴν μπρατσέρα νὰ γέρνη ἐπικίνδυνα στὸ πλευρό της..."

Νυχτώνει κι ἀνησυχοῦμε μήπως τὸ ξύλο μας δὲ βαστάξῃ τῇ φουρτούνα. "Οσο ἔφεγγε θαυμάζαμε τῇ μεγαλοπρέπεια τῶν ἀφρῶν κι ἡ ἡσυχία τοῦ καπετάνιου, δ τρόπος μὲ τὸν ὅποιο ἀπόφευγε τὰ μεγαλύτερα κύματα, ἔδιναν ἐμπιστοσύνη. Τώρα τὸ σκοτάδι σκέπασε τὴν ἀταξία τοῦ πελάγους, ἀλλὰ μᾶς ἐμποδίζει νὰ προφυλαχτοῦμε.

Τὰ κύματα δὲ φαίνονται παρὰ λίγα μέτρα, πρὶν μᾶς χτυπήσουν, στὸ θαμπό φῶς τοῦ πίσω φαναριοῦ μας, πολὺ κοντά, γιὰ νὰ τὰ ξεφύγωμε· μᾶς καταβρέχουν καὶ χάνονται στὴ μαυρίλα.

Κοντὰ μεσάνυχτα, οἱ βρόντοι τῶν κυμάτων ἔγιναν τόσο δυνατοί, ὥστε νομίζουμε κάθε τόσο, δτι θὰ τρακάρωμε ἐπάνω σὲ ὑφαλο. Τὰ βρεχάμενα τοῦ καΐκιοῦ πᾶνε νὰ σπάσουν. Ποι; σ' αὐτὴ τῇ γελαστὴ θάλασσα τοῦ Αιγαίου. Αὕτη ἡ Μεσόγειος εἶναι πλανεύτρα, σὲ πάίρνει μὲ τὸ χαμόγελο καὶ τῇ γαλήνῃ της, μελτεμάκια, κυματάκια, νησάκια, δλας ἀθωας ὑποτίθεται.

Καὶ νά! μὲς στὴ μέση τοῦ καλοκαιριοῦ κινδυνεύομε. Δὲν εἶναι κύμα, τὸ ὅποιο περιγελοῦσε χθὲς ἀκόμη δ καπετάνιος, ποὺ νὰ μὴν ἔρχεται καταπάνω μας.

Κάτι συμβαίνει μὲ τὸ πίσω πανί μας, γιατὶ τὰ σκοινιά του χαλάρωσαν· ἵσως ἔσπασε τὸ ἐπάνω μπαστούνι. "Ο μοῦτσος πετιέται ὡς ἐκεῖ, φαύει στὰ σκοτεινά, κάτι διορθώνει καὶ κατεβαίνει κάτω μὲ ξεγδαρμένα χέρια.

— Γειά σου, ξεφτέρι! τοῦ λέει δ καπετάνιος.

*Αλλὰ ἡ ἐπισκευὴ δὲ βαστᾷ πολλὴ ὥρα, χαλαρώνει πάλι τὸ πανί καὶ τινάζεται δλόσωμο. *Αναγκάζονται νὰ τὸ μαζέψουν καθῶς καὶ ἄλλα.

— "Α-λα, παιδιά! "Α-λα, παιδιά! τοὺς φωνάζει ἀπὸ τὸ τιμόνι δ καπετάνιον Ζήσης, γιὰ νὰ τοὺς δώση δύναμη μὲς στὸ ἀγριοκαίρι, ποὺ τοὺς κουνάει σὰν κουρέλια. Τέλος οἱ ναῦτες γυρίζουν κοντά μας ἡσυχώτεροι, τώρα ποὺ πᾶμε μόνο μὲ τοὺς φλόκους*. Ξυλάρμενοι.

— Ρὲ σύ, λέει τοῦ μικροῦ δ καπετάνιος, κατέβα νὰ Ιδῆς, δν καίη τὸ καντήλι τοῦ *Αι-Νικόλα.

Μιὰ κυρία τῆς συντροφιᾶς τρέμει σ' αὐτὴ τὴν φράση. *Θραύση*

— Μή φοβᾶστε! κάνει δέ καπετάν Ζήσης· δύο δέ βλέπετε νερά στ' ἀμπάρι, μή φοβᾶστε!

Πλανιόμαστε ἀκόμη πολλές ὁρες μέσα στὴ φουρτουνοθάλασσα, ἐνδέ τὸ πλήρωμα παιδεύεται νὰ διορθώνῃ ζημιές.

“Ομως, δπως στ' ἄλιγα, ἔτσι καὶ στοὺς ἀνθρώπους εἰναι ἀξιοθαύμαστες οἱ καθαρὲς φυλές. Δύναμη τῆς φυλῆς, δύναμη τῶν παραδόσεων βρίσκεται πυκνὴ μέσα τους. Οἱ τσοπαναράτοι τῶν βουνῶν κι οἱ ναυτικοὶ τῶν νησιῶν εἰναι καθαρόαιμοι, εἰναι ἡ ἀριστοκρατία τῶν Ἑλλήνων χωρικῶν.

“Ο τρόπος, ποὺ μανουβράρουν* αὐτοὶ καὶ δαμάζουν ἀνεμοκαὶ κύμα, εἰναι σπουδαῖος. Στέκουν ἀκούραστοι στὰ ξάρτια, χωρὶς νὰ βάλουν μπουκιά στὸ στόμα, δύο ν' ἀποστάση πρὶν ἀπ' αὐτοὺς ἡ τρικυμία.

Τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ βαρκάκια δὲ χωροῦσαν παρὰ ἔνα ναύτη· τί μάθημα αὐτενεργείας καὶ ἀτομικότητος ἔπαιρνε δμῶς δ ποντοπόρος ἐκεῖνος, ὑποχρεωμένος νὰ βασιτὰ μαζὶ τιμόνι κοιπινί, μὴ περιμένοντας βοήθεια, παρὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἔσυτό του! Οἱ “Ἑλληνες ἔγιναν ἀνδρες ἀπὸ τῇ θάλασσα, αὐτὴ τοὺς μόρφωσε σὲ φυλὴ πολιτισμένων κατακτηῶν.

“Η θάλασσα τοὺς σκορπίζει παντοῦ, τοὺς ἀφήνει νὰ καταστρέφωνται στὰ ξένα καὶ νὰ σώζωνται, τοὺς μαθαίνει τὴν ἐπιμονή, τοὺς ξυπνᾷ τὴν εὐφύτα, τοὺς κάνει πολιτισμένους.

“Ο Στράβων* γράφει δτι, δπου πήγαιναν οἱ πρόγονοι μας, καταργοῦσαν τὴν ἀνθρωποφαγία, τοὺς ἀγρίους, ποὺ ἔβρισκαν νὰ ζοῦν σὲ σπηλιές ἀπὸ κυνήγι, τοὺς μάθαιναν τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς. Ἡμέρεψαν δλο τὸν κόσμο.

“Οσα πλούτη δμῶς κι ἀν μάζευαν ἀπὸ τῇ στεριά, ποτὲ δὲ λησμονοῦσαν τῇ θαλασσινῇ καταγωγή τους. Γι' αὐτὸ δταν ἥθελαν νὰ εἰποῦν κανένα κουτόν, ἔλεγαν: Δὲν ξέρει κολύμπι: «μήτε νεῖν ἐπιστάμενον».

“Ἀλλά, δπου κι ἀν πήγαιναν, διατηροῦσαν τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα, σὰν τὸν “Οδυσσέα, ποὺ οὕτε ἡ μάγισσα Κίρκη δὲν κατάφερε νὰ τὸν κόμη νὰ λησμονήσῃ τὴν Ἰθάκη. Αὐτὸς δ πατριωτισμὸς συνεκράτησε τὴν ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ δὲ διαλύθηκε, δπως διαλύθηκαν ἄλλοι ἐμπορικοὶ λαοί, Φοίνικες κι Ἐβραῖοι.

Μὲ κάτι τέτοιους νέους ἀργοναῦτες ταξιδεύαμε τώρα καὶ γι' αὐτὸ δὲν εἶχαμε κανένα φόβο. Ὁ καπετὸν Ζήσης καθισμένος στὸ τιμόνι ὁδηγοῦσε τὴν μπρατσέρα μὲ δλύμπια ψυχραιμία.

Κατὰ τὴν ἀνατολὴ σπάει ἡ μαυρίλα τῆς νύχτας. Ξημερώνει ἐπὶ τέλους! Στὸ πρῶτο φῶς βλέπομε θέαμα ἀλησμόνητο—τὸ πέλαγος εἶναι κάτασπρο ἀπὸ ἀφρούς, ἀσπρὸ σὰν τὸ σεντόνι. Ἡ Κρήτη, ποὺ εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ μας, δὲ φαίνεται καθόλου, μὰ θὰ τὴν κρύβουν τὰ σύννεφα, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μακριά. Ἡ φευγάλα, ποὺ κάναμε ἐπὶ δεκάξι ὥρες πρὸς τὴν νοτιά, θὰ μᾶς ἔφερε κοντά της.

Τώρα μόνο νιώθομε τὸ μεγαλεῖο τῆς φουρτούνας. Τὰ μανιασμένα κύματα, πρὶν πέσουν ἐπάνω, μᾶς δείχνουν τοὺς ἀφρούς τους, δπως τὸ θηρίο τὰ δόντια· δσο νερό τους δμως δὲν πρόφτανε νὰ χυθῇ ἔξω κι ἔμενε στὸ κατάστρωμα, ἡμέρευε ἀμέσως κι ἔκανε τὸ ἀγαθό, σὰ νὰ μὴν εἶχε δοκιμάσει τώρα μόλις νὰ μᾶς πνίξῃ!...

Ἡ τρικυμία σὲ λίγο ἄρχισε σιγὰ σιγὰ νὰ μαλακώνη, ζσια ζσια τὴν ὥρα ποὺ τῆς ξεφύγαμε. Κι ἔτσι μπαίνομε στὸ λιμάνι τοῦ Ἡρακλείου περασμένο μεσημέρι.

Χρ. Ζαλοκάστας.

« Γύρω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα »

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

A'.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΗΡΟΔΟΤΟΥ

[Ο] Ο 'Ηρόδοτος, ὁ μέγας "Ἐλλην ιστορικός, ὁ ὄποῖος ἐπωνυμάσθη πατήρ τῆς Ιστορίας, ἔγεννήθη εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν τὸ 484 π.Χ. καὶ ἀπέθανε τὸ 410. Οὗτος περιῆλθε πλείστας χώρας τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου καὶ τέλος ἐγκατεστάθη εἰς τοὺς Θουρίους τῆς Κάτω Ἰταλίας, διποὺς ἔχησε μέχρι τοῦ θανάτου του. "Ἐγραψε μακροτάτην Ιστορίαν. Αὕτη διηρέθη ἀργότερον ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν φιλολόγων εἰς ἐννέα βιβλία, ἐκ τῶν ὅποιων ἔκαστον ἐπιγράφεται μὲ τὸ σνομα μιᾶς τῶν Μουσῶν. Εἰς τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία περιέχεται ἡ Ιστορία τῶν Λυδῶν, τῶν Βαβυλωνίων, τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Αἴγυπτίων, τῶν Αιθύπων καὶ τῶν Σκυθῶν μὲ πολὺ ἐνδιαφερούσας περὶ τῶν λαῶν τούτων διηγήσεις καὶ πληροφορίας, τὰς ὅποιας δὲ 'Ηρόδοτος συνέλεξε κατὰ τὰς μακρὰς αὐτοῦ περιοδείας ἀνά τὴν Ἀσίαν, Ἀφρικήν καὶ Εὐρώπην. Τὰ πέντε τελευταῖα βιβλία ἔχιστοροῦν τοὺς ἐνδόξους ἀγώνας τῶν Ἐλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἦτοι τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἰώνων, τὰς ἐναντίον τῆς Ἐλλάδος ἐκστρατείας τῶν βαρβάρων καὶ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν. 'Η διήγησις λήγει εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Σηστοῦ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων (478 π.Χ.).]

Κατωτέρω παρέχονται ἐν μεταφράσει ὀλίγα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔβδομον βιβλίον, τὸ ὅποιον φέρει τὸν τίτλον «Πολύμυτα».]

'Ο Ξέρξης τιμωρεῖ τὸν Ἑλλήσποντον.

[Βιβλ. Ζ', κεφ. 32 - 36]

'Ο Ξέρξης μὲ τὴν πολυάριθμον στρατιάν του ἔφθασεν εἰς τὰς Σάρδεις. Ἀπ' ἐκεῖ ἔξαπέστειλε κήρυκας εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ζητήσουν γῆν καὶ ὅδωρ καὶ διὰ νὰ παραγγείλουν εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις νὰ ἔτοιμάζουν τιμητικὰς ὑποδοχάς καὶ δεῖπνα διὸ τὸν βασιλέα. Ἀλλ᾽ οὕτε εἰς τὰς Ἀθήνας οὕτε εἰς τὴν Λακεδαιμονία ἔτολμησε νὰ στείλῃ τοὺς κήρυκάς του. Περιωρίσθη νὸ τράξῃ τοῦτο μόνον διὰ τὰς ἄλλας πόλεις.

"Ἐπειτα ἡτοιμάζετο νὰ ἔκκινησῃ διὰ τὴν Ἀβυδον. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ἐκεῖ συνεργεῖα εἰργάζοντο δραστηρίως, διὰ νὰ γεφυρώσουν τὸν Ἑλλήσποντον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν μέχρι τῆς Εὐρώπης.

"Υπάρχει εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Ἑλλησπόντου, μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηστοῦ, ἐν πετρῶδες ἀκρωτήριον, τὸ δόποιον εἰσχωρεῖ περισσότερον εἰς τὴν θάλασσαν ἀπέναντι τῆς Ἀβύδου. Εἰς αὐτὸν τὸ ἀκρωτήριον, ἀρχίσαντες ἀπὸ τὴν Ἀβυδον, διηγύθυνον τὰς γεφύρας οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὸ ἔργον. Εἶναι δὲ ἐπτὰ στάδια* ἀπὸ τὴν Ἀβυδον ἔως τὴν ἀπέναντι πλευράν.

"Οταν δημως μετὰ τόσους κόπους τὸ στενόν ἔγεφυρώθη, ἐπῆλθε τρικυμία, ἡ δόποια κατέκοψε καὶ διέλυσεν ὅλα ἐκεῖνα τὸ ἔργα.

"Οταν δὲ Ξέρξης ἔμαθε τὴν συμφοράν, ὠργίσθη καὶ διέταξε νὰ δώσουν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον τριάδοσια κτυπήματα μὲ μάστιγα καὶ νὰ ρίψουν εἰς τὸ πέλαγος δύο κομμάτια σιδήρου! "Ηκουσα ἀκόμη, δτὶ ἔστειλε στιγματιστὰς μὲ ἀναμμένα σίδερα νὸ στιγματίσουν τὸν Ἑλλήσποντον. Καὶ συγχρόνως παρήγγειλεν εἰς ἐκείνους, οἱ δόποιοι θὰ ἐμαστίγωντον τὴν θάλασσαν, νὰ λέγουν πρὸς αὐτὴν βαρβάρους καὶ ὑβριστικούς λόγους: «^ΩΠικρὰ θάλασσα, δὲ κύριός μου ἐπιβάλλει εἰς σὲ αὐτὴν τὴν τιμωρίαν, διότι τὸν ἥδικησες, χωρὶς αὐτὸς καθόλου νὰ σὲ ὀδικήσῃ. Οπωσδήποτε δημως δὲ Ξέρξης, θὰ σὲ περάσῃ, εἴτε τὸ θέλεις εἴτε δὲν τὸ θέλεις».

"Ἐπιπροσθέτως δὲ παρήγγειλε νῷ ἀποκεφαλίσουν τοὺς ἐπιστατήσαντας εἰς τὴν γεφύρωσιν τοῦ Ἑλλησπόντου.

Καὶ αἱ μὲν διαταγαὶ του ἔξετελέσθησαν ἀπὸ τοὺς λαβόντας τὴν ἄχαριν τιμὴν νὰ τὰς ἐκτελέσουν, τὰς δὲ γεφύρας διετάχθησαν ἄλλοι ἀρχιτέκτονες νὰ κατασκευάσουν.

'Ο Ξέρξης δακρύζει.

[Βιβλ. Ζ', κεφ. 44 — 45]

"Οταν ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀβυδον, ἥθέλησεν δὲ Ξέρξης νὰ τῇ δλον τὸ στράτευμα. Πρὸς τοῦτο εἶχε στηθῆ ἐπίτηδες ἐπὶ ἐνὸς λόφου προεξέδρα ἐκ λευκοῦ λίθου, τὴν δποίαν κατεσκεύασαν οἱ Ἀβυδηνοὶ κατόπιν διαταγῆς τοῦ βασιλέως.

Ἐκεῖ, καθὼς ἐκάθητο παρατηρῶν κάτω εἰς τὴν παραλίαν, ἔβλεπε καὶ τὸ πεζικὸν καὶ τὰ πλοῖα. Τότε δὲ ἐπεθύμησε νὰ ἔδῃ καὶ ἀγῶνα διεξαγόμενον μεταξὺ τῶν πλοίων. "Εγινε λοιπὸν πράγματι τοιοῦτος ἀγών καὶ ἐνίκων οἱ Φοίνικες Σιδώνιοι, δὲ Ξέρξης εὐχαριστήθη πολὺ καὶ διὰ τὸ ἀγώνισμα καὶ διὰ τὸ στράτευμα.

Καθὼς δὲ ἔβλεπεν δὲ Ξέρξης δλον τὸν Ἐλλήσποντον σκεπασμένον ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ δλα τὰ παράλια καὶ τὰς πεδιάδας τῶν Ἀβυδηνῶν γεμάτα ἀπὸ ἀνθρώπους, ἐμακάρισε τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ μετὰ τοῦτο ἐδάκρυσε. Ὁ θεῖος του Ἀρτάβανος παρετήρησε τοῦτο καὶ ἡρώτησε: «Ὥ βασιλεῦ, αὐτὴν τὴν στιγμὴν καὶ δλίγον πρὸ αὐτῆς ἔκαμες δύο πράγματα τόσον διαφορετικὰ μεταξύ των: Προηγουμένως ἐμακάρισες τὸν ἑαυτόν σου καὶ ἔπειτα ἐδάκρυσες». Ὁ Ξέρξης ἀπεκρίθη:

«Μοῦ ἥλθεν ἡ σκέψις, πόσον σύντομος εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἥσθανθην λύπην, διότι ἀπὸ δλους αὐτούς, τοὺς δποίους βλέπω τώρα ἐδῶ, ἔπειτα ἀπὸ ἑκατὸν ἔτη κανεὶς δὲν θὰ ὑπάρχῃ!»

"Ἐνα ἑκατομμύριον ἐπτακόσιαι χιλιάδες.

[Βιβλ. Ζ', κεφ. 59—60]

"Αφοῦ ἐπέρασεν δὲ Ξέρξης μὲ τὸν στρατόν του εἰς τὴν Εὐρώπην, ἔπροχώρησε καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Δορίσκον.

‘Ο Δορίσκος εἶναι μέρος παραθαλάσσιον τῆς Θράκης καὶ πεδιάς ἐκτεταμένη. Διὰ μέσου αὐτῆς τρέχει ποταμὸς μεγάλος, δὲ “Εβρος”. Ἐκεῖ ἦτο κτισμένον τεῖχος βασιλικὸν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ὑπῆρχε φουρά Περσική, ἔγκατεστημένη ὑπὸ τοῦ Δαρείου, ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ εἶχεν ἐκστρατεύσει ἐναντίον τῶν Σκυθῶν.

Αὐτὸς λοιπὸν δὲ τόπος ἐκρίθη ἀπὸ τὸν Ξέρξην κατάλληλος, διὰ νὰ παρατάξῃ ἐκεῖ τὸν στρατὸν του καὶ νὰ τὸν μετρήσῃ. ‘Ολα τότε τὰ πλοῖα, τὰ δποῖα εἶχον φθάσει εἰς τὸν Δορίσκον, τὰ ἔφερον κατὰ διαταγὴν τοῦ Ξέρξου οἱ ναυάρχοι πλησίον τῆς παραλίας, πρὸς τὸ μέρος δπου εἶναι αἱ Σαμοθρακικαὶ πόλεις Σάλη καὶ Ζώνη. Ἀφοῦ δὲ ἄραξαν ἐκεῖ, ἔσυρον ἔξω τὰ πλοῖα καὶ τὰ ἐπεσκεύαζον. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ Ξέρξης ἔκαμνεν ἀπαρίθμητον τοῦ στρατεύματος εἰς τὸν Δορίσκον.

Πόσον δὲ πλῆθος εὑρέθη, δτι ἔδιδεν ἔκαστον ἔθνος χωριστά, δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ εἴπω ἀκριβῶς (διότι κανὲν ἔθνος δὲν ἀναφέρει τίποτε). ‘Ολον δμως τὸ πλῆθος τοῦ πεζικοῦ στρατεύματος ὑπελογίσθη εἰς ἐν ἐκατομμύριον ἐπτακοσίας χιλιάδας. Ἐμέτρησαν δὲ τὸ πλῆθος τοῦτο κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Συνήθροισαν εἰς ἕνα χῶρον δέκα χιλιάδας ἀνθρώπων καὶ, ἀφοῦ συνεπύκνωσαν αὐτοὺς δσον ἡμποροῦσαν περισσότερον, ἔχάραξαν ἕνα κύκλον γύρω ἀπὸ αὐτούς.

Ἐπειτα ἄφησαν τὰς δέκα χιλιάδας καὶ ἐπὶ τοῦ χαραγμένου κύκλου κατεσκεύασσαν ἕνα περίφραγμα ὑψηλὸν ἔως τὸ ἥμισυ τοῦ ἀνθρωπίνου ἀναστήματος. Ἀφοῦ δὲ ἔκαμαν τοῦτο, ἐτοποθέτησαν ἄλλους εἰς τὸν χῶρον τοῦτον, ἔως δτου ἀπηρίθμησαν ὅλους κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον.

Οἱ Ἀθηναῖοι σωτῆρες τῆς Ἑλλάδος.

[Βιβλ. Ζ', κεφ. 138—139]

‘Η ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως κατ’ ὅνομα μὲν ἐγίνετο ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, πράγματι δμως δ βασιλεὺς κατέβαινεν ἐναντίον δλης τῆς Ἑλλάδος.

‘Εδῶ εἶμαι ἔξ ἀνάγκης ὑποχρεωμένος νὰ εἴπω γνώμην, ἡ δποῖα θὰ κινήσῃ τὸν φθόνον τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων, δὲν

ήμπορω δύμας ν' ἀποσιωπήσω τὴν ἀλήθειαν. Ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι, φοβηθέντες τὸν ἐρχόμενον κίνδυνον, ἄφηνον τὸν τόπον τῶν καὶ ἔφευγον ἦ, ἐὰν δὲν ἔφευγον, ἀλλὰ παρέμενον καὶ παρεδίδοντο εἰς τὸν Ξέρξην, τότε κανεὶς ἄλλος δὲν ἥθελε δοκιμάσει νὰ ἔναντιωθῇ κατὰ θάλασσαν εἰς τὸν βασιλέα. Καὶ ἐὰν κατὰ θάλασσαν κανεὶς δὲν ἔναντιώνετο εἰς τὸν Ξέρξην, κατὰ ξηρὰν ἵδου τί θὰ συνέβαινεν : "Οσα τείχη καὶ ἄν ἔκτιζον εἰς τὸν Ἰσθμὸν οἱ Πελοποννήσιοι, πάλιν οἱ Λακεδαιμόνιοι θὰ ἔμενον μόνοι. Θὰ τοὺς ἐπρόδιδον οἱ σύμμαχοί των παρὰ τὴν θέλησίν των, πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, ἀφοῦ αἱ πόλεις τῶν θὰ εἶχον κυριευθῆ ύπὸ τοῦ ναυτικοῦ τῶν βαρβάρων. Ἀπομονωθέντες δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι, θὰ ἔδεικνυον μεγάλας ἀνδραγαθίας καὶ θὰ ἀπέθησκον γενναῖως. Καὶ ἡ τοῦτο ἥθελον πάθει ἡ πρὶν φθάσουν ἔως ἔκει, βλέποντες τοὺς ἄλλους "Ελληνας νὰ «μηδίζουν», ἥθελον συνθηκολογήσει μὲ τὸν Ξέρξην. "Ωστε καὶ εἰς τὰς δύο αὐτὰς περιπτώσεις ἡ Ἑλλὰς θὰ ὑπετάσσετο εἰς τοὺς Πέρσας. Διότι, ποία ὡφέλεια ἥδυνατο νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὰ τείχη, τὰ δοποῖα θὰ ἔκτιζον εἰς τὸν Ἰσθμόν, δὲν δύναμαι νὰ ἔννοήσω, ἀφοῦ διὰ βασιλεὺς ἦτο κύριος τῆς θαλάσσης. Καὶ τώρα, ἐδὲ εἴπη κανεὶς, δtti οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν σωτῆρες τῆς Ἑλλάδος, λέγει τὴν ἀλήθειαν, διότι ἀσφαλῶς ἔκεινο τὸ μέρος ἔμελλε νὰ νικήσῃ, μὲ τὸ δποῖον αὐτοὶ θὰ ἔτάσσοντο. Ἐπειδὴ δὲ ἐπροτίμησαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, αὐτοὶ ἥσαν οἱ ἐνθαρρύναντες καὶ δλους τοὺς ἄλλους "Ελληνας, δσοι δὲν ἔμήδισαν" αὐτοὶ μετὰ τοὺς θεοὺς ἥσαν οἱ ἀποδιώξαντες τὸν βασιλέα.

Καὶ οὕτε χρησμοὶ ἀπειλητικοί, ἐλθόντες ἐκ Δελφῶν καὶ ἐμβαλόντες αὐτοὺς εἰς φόβον, ἔπεισαν τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀφῆσουν ἀνυπεράσπιστον τὴν Ἑλλάδα. Ἀπεναντίας ἔμειναν εἰς τὴν θέσιν τῶν καὶ ἀνεδέχθησαν νὰ πολεμήσουν πρὸς τὸν ἐρχόμενον κατὰ τῆς πατρίδος ἔχθρόν.

Οἱ Σπαρτιάται στολίζονται, διὰ νὰ ἀποθάνουν.

[Βιβλ. Ζ', κεφ. 201 — 209]

"Ο βασιλεὺς Ξέρξης, δλοὲν κατερχόμενος, εἰσῆλθε τέλος εἰς τὴν χώραν τῶν Μαλιέων καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Τραχι-

νίαν. "Εξ ἄλλου οἱ "Ελληνες εἶχον καταλάβει τὸ πέρασμα τοῦ στενοῦ. Τοῦτο ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους "Ελληνας λέγεται Θερμοπύλαι, ἀπὸ δὲ τοὺς ἐντοπίους καὶ τοὺς γείτονος ὁνομάζεται ἀπλῶς Πύλαι. Εἰς αὐτὰ λοιπὸν τὰ μέρη ἦσαν στρατοπεδεύμενα τὰ δύο στρατεύματα.

"Οταν ἀκόμη δὲ Ξέρεντος ἦτο εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἶχε μάθει. ὅτι ὀλίγος στρατὸς συνηθροίσθη εἰς τὰς Θερμοπύλας, διὰ νὰ τοῦ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασιν καὶ ὅτι ἀρχηγοὶ αὐτοῦ ἦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ δὲ Λεωνίδας, καταγόμενοι ἀπὸ τὴν γενεὰν τῶν Ἡρακλειδῶν. Διὸ" αὐτὸ τώρα, ὅτε ἔφθασε πρὸ τοῦ στενοῦ τούτου, εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ μάθῃ πόσοι Ἠσαν οἱ τολμηροὶ αὐτοὶ καὶ τί ἔκαμνον. "Εστειλε λοιπὸν ἔνα ἵππεα νὰ κατασκοπεύσῃ.

"Οταν δὲ ἵππεὺς ἐπλησίασε πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἐλλήνων, προσεπάθει νὰ ἔδῃ, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπεν ἀκριβῶς ὅλον τὸ στράτευμα, διότι οἱ περισσότεροι εὑρισκόμενοι ἐντὸς τοῦ τείχους. τὸ ὅποιον ἀνέκτισαν καὶ ἔφύλασσον, δὲν ἔφαίνοντο καλά. Διέκρινεν δῆμως ἔκείνους, οἱ ὅποιοι Ἠσαν στρατοπεδεύμενοι πρὸ τοῦ τείχους. "Ετυχε δὲ τότε νὰ κατέχουν τὴν θέσιν αὐτήν, ἔξω τοῦ τείχους, οἱ Λακεδαιμόνιοι. "Ἐβλεπε λοιπὸν δὲ κατάσκοπος, ὅτι ἄλλοι ἔξ αὐτῶν ἐγυμνάζοντο καὶ ἄλλοι ἔκτενίζοντο. Ταῦτα δὲ παρατηρῶν ἔθαυμαζε. "Ἐπειτα ἐμέτρησε πόσοι Ἠσαν καὶ ἀφοῦ τὸ παρετήρησεν ὅλα ἀκριβῶς, ἐπέστρεψε μὲν ἡσυχίαν, διότι κανεὶς δὲν τὸν παρηκολούθει καὶ κανεὶς δὲν τὸν ἐπρόσεξεν. "Ἐπιστρέψας δὲ ἀνέφερεν εἰς τὸν Ξέρξην ὅλα ὅσα εἶδε.

"Ο Ξέρεντος ἥκουσε ταῦτα μὲν ἀπορίαν. Δὲν ἦδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τί συμβαίνει. Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθῇ, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀνθρώποι ἡτοιμάζοντο ἐν γνώσει τῶν ν' ἀποθάνουν, ἀφοῦ φονεύσουν δῆμους ἡμποροῦσαν περισσοτέρους. Καὶ ἐπειδὴ τοῦ ἔφαίνοντο γελοῖα ὅλα αὐτά, διέταξε νὰ φέρουν ἐνώπιόν του τὸν Δημάρατον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀρίστωνος, δὲ ὅποιος παρηκολούθει τὴν ἐκστρατείαν καὶ ἦτο ἔκει εἰς τὸ στρατόπεδον. "Οταν παρουσιάσθη πρὸ αὐτοῦ δὲ Δημάρατος, δὲ βασιλεὺς τὸν ἡρώτησε τί ἐσήμαινον αὐτά, τὰ δῆμοια ἔκαμνον οἱ Λακεδαιμόνιοι. "Ἐκεῖνος τοῦ ἀπεκρίθη: «Καὶ ἄλλοτε, βασιλεῦ, ὅταν ἔξεκινούσαμεν διὰ τὴν Ἐλλάδα, σοῦ ὡμίλησα περὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν. "Η-

κουσες τότε τούς λόγους μου καὶ ἐγέλασες, διότι σοῦ εἶπα τὰ πράγματα αὐτά, τὰ δποῖα ἐπρόβλεπα, δτι θὰ γίνουν. 'Αλλ' ἔγω, μεγαλειότατε, θεωρῶ ὑπερτάτην ὑποχρέωσιν νὰ λέγω ἐνώπιόν σου τὴν ἀλήθειαν. "Ακουσε λοιπὸν καὶ τώρα. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἡλθαν ἐδῶ ἀποφασισμένοι ν' ἀγωνισθοῦν, διὰ νὰ μᾶς ἐμποδίσουν τὴν εἵσοδον τοῦ στενοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο ἔτοιμάζονται. Εἰναι τοιαύτη συνήθεια εἰς αὐτούς. "Οταν πρόκειται νὰ κινδυνεύσουν τὴν ζωήν των, στολίζουν τὰς κεφαλάς. Γνώριζε δέ, δτι, ἐὰν ὑποτάξῃς αὐτούς καὶ τοὺς ἀπομένοντας εἰς τὴν Σπάρτην συμπατριώτας των, δὲν ὑπάρχει ἄλλος λαός, βασιλεῦ, δ ὅποῖος θὰ τολμήσῃ νὰ σηκώσῃ χειρας ἐναντίον σου. Διότι τώρα ἔρχεσαι ν' ἀγωνισθῆς ἐναντίον τῆς λαμπροτέρας πολιτείας τῶν 'Ελλήνων καὶ ἐναντίον τῶν ἀνδρειοτέρων ἀνθρώπων τοῦ κόσμου».

Μετάφρασις Μιχ. X Οἰκονόμου

ΑΠΟ ΤΗΝ «ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΝ» ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

[Ο Ξενοφῶν ἔγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 430 π.Χ. Ἀπὸ μικρὸς ὑπῆρξε πιστὸς φίλος καὶ μαθητής τοῦ μεγάλου φιλοσόφου Σωκράτους. Τὸ 401 ἡκολούθησεν ὡς ἀπλοῦς θεατής τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρταξέρκου. Ἀπέθανεν εἰς τὴν Κόρινθον τὸ 355 π.Χ.]

'Ο Ξενοφῶν ἔγραψε πολλὰ ἔργα, Ιστορικά, φιλοσοφικά, οἰκονομικά καὶ ἄλλα Ἀπὸ τὰ Ιστορικά συγγράμματά του περίφημος εἶναι ἡ «Κέρδους Ἀγάφασις». Αὕτη διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ βιβλία καὶ ἔχει τὸ ἀκολουθὸν περιεχόμενον:

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου Β' βασιλέως τῶν Περσῶν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον δ πρεσβύτερος υἱός του Ἀρταξέρξης. 'Ο ἀδελφός του ὅμως, δ Κῦρος, θέλει νὰ τὸν ἐκθρονίσῃ, διὰ νὰ ἀνέλθῃ αὐτὸς εἰς τὸν θρόνον. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Ἀρταξέρκου τὸ 401 π.Χ.]

Εἰς τὴν ἐκστρατείαν (ἀνάβασιν) λαμβάνουν μέρος καὶ 10.000 "Ελληνες μισθοφόροι. Ο Κῦρος ὅμως φονεύεται εἰς τὴν παρὰ τὰ Κούναξα μάχην, διὰ καὶ οι "Ελληνες ἀναδεικνύονται νικηταὶ κατ' αὐτήν. Μετὰ τοῦτο οι στρατηγοί τῶν 'Ελλήνων δολοφονοῦνται

ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Εἰς τὴν δυσχερῆ αὐτὴν περίστασιν ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεύς, ὁ ὅποιος ἡκολούθει ὡς ἰδιώτης τὴν ἐκστρατείαν, ἐνθαρρύνει τοὺς Ἐλληνας. 'Ἐκλέγεται παρ' αὐτῶν στρατηγὸς μὲ ἄλλους πέντε καὶ κατορθώνει, ὑπερπηδήσας πλεῖστα ἐμπόδια, νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Ἐλληνας ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πόλιν Τραπεζοῦντα καὶ ἔκειθεν εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ο Ξενοφῶν εἰς τὴν «Κύρου Ἀνάβασιν» κατέδειξε τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀπεράντου περισκοῦ κράτους. Τὸ οὐγγραμα τοῦτο ἔχρησιμευσεν ὡς σπουδαῖον δίδαγμα εἰς τὸν Ἀγησίλαον, καὶ ὀργότερα εἰς τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, ὁ ὅποιος ἐν τέλει ἐπέτυχε τὴν κατάλυσιν τοῦ κράτους τῶν Περσῶν.

Κατωτέρω παρατίθενται ἐν μεταφράσει μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Ξενοφῶντος.]

Ο Κῦρος ἐπιθεωρεῖ τὸ στράτευμα.

[Βιβλ. Α', Κεφ. 2]

Ο Κῦρος μὲ τὸν στρατὸν του, ἐκκινήσας ἀπὸ τὰς Σάρδεις καὶ διασχίζων τὴν Φρυγίαν, ἔφθασεν εἰς τὸ Τυριάειον, πόλιν μὲ ἀρκετὸν πληθυσμόν, εἰς τὴν δόποιαν ἔμεινεν ἐπὶ τριήμερον. Τότε λέγεται, δτὶ ἡ βασιλισσα τῆς Κιλικίας Ἐπύαξα, ἡ δόποια εἶχεν ἔλθει πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Κύρου, ἔξέφρασεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ παρουσιάσῃ ἐνώπιόν της τὰ στρατεύματα. Ο Κῦρος λοιπόν, θέλων νὰ ἐκτελέσῃ τὴν παράκλησιν τῆς βασιλίσσης, ἐπιθεωρεῖ εἰς τὴν ἀνοικτὴν πεδιάδα δλα τὰ στρατεύματα τῶν Ἐλλήνων καὶ τῶν Περσῶν.

Πρὸς τοῦτο διέταξε τοὺς Ἐλληνας νὰ παραταχθοῦν καὶ νὰ σταθοῦν, δπως συνήθιζον νὰ κάμνουν προκειμένου περὶ μάχης, νὰ συντάξῃ δὲ κάθε στρατηγὸς χωριστὰ τοὺς ἴδικούς του. Παρετάχθησαν λοιπὸν εἰς φάλαγγα μὲ βάθος τεσσάρων ἀνδρῶν. Κοιτεῖς μὲν τὸ δεξιὸν κέρας ἔλαβε θέσιν δ Μένων μὲ τοὺς ἄνδρας του, εἰς δὲ τὸ ἀριστερὸν δ Κλέαρχος μὲ τοὺς ἴδικούς του. Οἱ ὑπόλοιποι παρετάχθησαν εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατεύματος.

Ἐπεθεώρει λοιπὸν δ Κῦρος κατὰ πρῶτον τοὺς βαρβάρους. Οὗτοι παρήλασυνον ἐνώπιόν του, κατὰ ἵλας καὶ κατὰ λόχους. "Ἐπειτα ἐπεθεώρει τοὺς Ἐλληνας, παρελασύνων αὐτὸς μὲν ὁ ἴδιος ἐπὶ ἄρματος, ἡ δὲ βασιλισσα ἐπὶ ἄρμαμάξης. "Ἐφερον δὲ

περικεφαλαίας χαλκίνας, χιτώνας ἐρυθρούς, κυημῖδας καὶ ἀσπίδας γυμνάς.

Ἄφοῦ ἐπεθεώρησεν δλους, ἐστάθη μὲ τὸ ἄρμα του πρὸ τοῦ μέσου τῆς φάλαγγος. Τότε σιέλλει τὸν Πίγρητα, τὸν διερμηνέα εἰς τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων καὶ παραγγέλλει νὰ ἔφορμήσῃ δλη ἡ φάλαγξ μὲ τὰ δπλα προτεταμένα. Οἱ στρατηγοὶ διαβίβάζουν τὴν διαταγὴν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ μόλις ἡκούσθη τὸ σάλπισμα, ἥρχιζαν δλοι τὴν ἔξορμησιν. Ἐφ' ὅσον δὲ οἱ στρατιώται ἐπροχώρουν κραυγάζοντες, χωρὶς ἀλλην διαταγὴν ἔτρεχον μὲ ἀσυγκράτητον ὅρμὴν πρὸς τὰς σκηνάς. Τοῦτο ἐπροκάλεσε μέγαν φόβον εἰς τοὺς βαρβάρους καὶ ἡ βασιλισσα ἔφυγεν ἔντρομος ἐπὶ τῆς ἀρμαμάξης. Οἱ δὲ μικροποληταὶ τοῦ στρατεύματος ἔφυγον ἀπὸ τὸν τόπον τῆς ἀγορᾶς ἔγκαταλείψαντες τὰ πράγματά των. Ἀλλ' οἱ "Ἑλληνες γελῶντες ἥλθον εἰς τὰς σκηνάς.

Ἡ βασιλισσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἐντύπωσιν ἡ λαμπρότης τοῦ θεάματος καὶ ἡ τάξις τοῦ στρατεύματος, ἔξέφρασε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ὑψηλὴν εὐαρέσκειάν της. Ὁ δὲ Κύρος ηύχαριστήθη ἰδιαιτέρως διὰ τὸν φόβον, τὸν ὁποῖον ἡ ὅρμὴ τῶν Ἑλλήνων ἐπροκάλεσεν εἰς τοὺς βαρβάρους.

Ἡ μάχη παρὰ τὰ Κούναξα.

[Βιβλ. Α', Κεφ. 8]

"Το ἥδη δεκάτη πρωινὴ ὥρα.

Ο στρατὸς τοῦ Κύρου προχωρῶν διὰ μέσου τῆς Βαβυλωνίας ἐπλησίαζεν εἰς τὸν σταθμόν, ὅπου ἔμελλε νὰ καταλύσῃ." Εξαφνα ὅμως δ Πατηγύας, ἀνὴρ Πέρσης ἐκ τῶν ἐμπίστων τοῦ Κύρου, φαίνεται ἀπὸ μακρὰν τρέχων ἔφιππος μ' ὅλην τὴν δυνατὴν ταχύτητα καὶ μὲ ἴδρωμένον τὸν ἵππον του. "Ετρεχε καὶ ἐφώναζε διαρκῶς εἰς δσους συναντοῦσε, περσικά καὶ ἐλληνικά, διτὶ δ βασιλεὺς ἔρχεται μὲ πολὺ στράτευμα, ἔτοιμος νὰ πολεμήσῃ.

"Εγινε τότε πολλὴ ταραχή. Οἱ "Ἑλληνες καὶ οἱ ἄλλοι ἐνόμισαν, διτὶ δ βασιλεὺς θὰ ἐπιπέσῃ ἀμέσως ἐναντίον των, ἐνῷ ἔκεινην τὴν στιγμὴν ἔτυχε νὰ εύρισκωνται εἰς μεγάλην ἀταξίαν. Ὁ Κύρος ἐπήδησεν ὡς ἀστραπὴ ἀπὸ τὸ ἄρμα του, ἐνεδύθη τὸν

θώρακα καὶ ἀνέβη εἰς τὸν ἵππον του. Ὑλαβεν ἔπειτα εἰς τὰς χεῖρας τὰ δόπλα του καὶ παρήγγειλεν εἰς ὅλους νὰ ἔξοπλίζωνται καὶ νὰ λάβῃ δ καθένας τὴν θέσιν του.

Πράγματι μὲν μεγάλην ταχύτητα ἔτακτοποιούντο ὅλοι. Ὁ Κλέαρχος ἔχων τὰ δεξιὰ τοῦ στρατεύματος ἐτοποθετήθη πλησίον τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Ὁ Πρόδενος ἔλαβε θέσιν πλησίον του καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἄλλοι. Ὁ Μένων κατέλαβε τὸ ἀριστερὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος. Εἰς τὸ βαρβαρικὸν στράτευμα χιλιοὶ περίπου Παφλαγόνες ἵππεῖς ἐτοποθετήθησαν παραπλεύρως τοῦ Κλεάρχου εἰς τὸ δεξιὸν μαζὶ μὲ τὸ ἑλληνικὸν. πελταστικόν. Εἰς δὲ τὸ ἀριστερὸν δ Ἀριαστος, δ ὑπαρχηγὸς τοῦ Κύρου, καὶ δ ἄλλος βαρβαρικός στρατός.

Ο Κύρος τέλος μὲν ἔξακοσίους περίπου ἵππεῖς ἐστάθη εἰς τὸ μέσον. "Ολοὶ οὗτοι πλὴν τοῦ Κύρου ἥσαν ὡπλισμένοι μὲν θώρακας καὶ παραμηρίδια* καὶ κράνη ἐνῷ δ Κύρος ἔλαβε θέσιν, διὰ τὴν μάχην μὲν γυμνὴν τὴν κεφαλήν. Οἱ ἵπποι δόλοι εἶχον καὶ προμετωπίδια* καὶ προστερνίδια.* Οἱ ἵππεῖς ἐπὶ πλέον καὶ μαχαίρας ἑλληνικάς.

Τοῦ πλέον μεσημβρία καὶ δὲν ἐφαίνοντο ἀκόμη οἱ ἔχθροι. Κατὰ τὸ ἀπόγευμα ὅμως ἐφάνη ἀπὸ μακράν κονιορτὸς ὡσάν νεφέλη λευκή. Ἀφοῦ δὲ πάρηλθεν ἀρκετὴ ὥρα, ἐφάνη πέραν εἰς τὴν πεδιάδα ὡσάν κάποια μαυρίλα ἀπλωμένη εἰς μεγάλην ἔκτασιν. "Οταν ὅμως ἐπλησίασαν περισσότερον, εἶδαν τότε κάτι ν' ἀστράπτῃ ὡς χαλκός καὶ δόλονέν διεκρίνοντο καθαρά αἱ λόγχαι καὶ τὰ σώματα τοῦ στρατοῦ. Καὶ ἥσαν εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ ἔχθροῦ ἵππεῖς λευκοθώρακες, τῶν δποίων κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας ἀρχηγὸς ἦτο δ Τισσαφέρνης. Κατόπιν τούτων ἥσαν οἱ λεγόμενοι γερροφόροι καὶ μετὰ τούτους δπλῖται φέροντες ποδήρεις ἀσπίδας. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐλέγοντο, ὅτι ἥσαν Αιγύπτιοι. "Επειτα ἥρχοντο καὶ ἄλλοι ἵππεῖς καὶ ἄλλοι τοξόται. "Ολοὶ δὲ οὗτοι ἐπορεύοντο κατὰ ἔθνη, ἐκ τῶν δποίων τὸ καθένα ἐσχημάτιζε χωριστὸν τετράγωνον. "Εμπροσθεν αὐτῶν ἐφαίνοντο ἄρματα εἰς ἀραιάς μεταξύ των ἀποστάσεις, τὰ δόνομας δόμενα δρεπανηφόρα. Εἶχον δὲ τὰ δρέπανα ἀπὸ τοὺς ἄξονας, ἐκτεινόμενα πρὸς τὰ πλάγια καὶ κάτω ἀπὸ τὰ καθίσματα, διευθυνόμενα

πρὸς τὴν γῆν, ὥστε νὰ κόπτουν διὰ συναντοῦσαν. Ὁ σκοπὸς τῶν ἀρμάτων τούτων ἦτο νὰ εἰσορμήσουν εἰς τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ τὰς διασπάσουν.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ Κῦρος, διερχόμενος ἔφιππος τὴν παράταξιν μαζὶ μὲ τὸν Πίγρητα τὸν διερμηνέα καὶ μὲ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἄλλους, διέτασσε μεγαλοφώνως τὸν Κλέαρχον νὰ δόηγῇ τὸ στράτευμα πρὸς τὸ κέντρον τοῦ ἔχθροῦ, διότι εἶχε τὴν γνώμην, διὰ τοῦτο ἵτοι διασπάσουν.

—Ἐάν νικήσωμεν τὸ κέντρον, εἶπεν, ἔχομεν κατορθώσει τὸ πᾶν!

Καὶ ὅμως δὲ Κλέαρχος, ἐνῷ ἔβλεπε τὸ μέγα στῦφος τοῦ κέντρου τῶν ἔχθρῶν καὶ ἐνῷ ἤκουεν, διὰ τὸ κέντρον τοῦτο τοῦ βασιλέως ἔφθανε πέραν καὶ ἀπὸ τὸ ἀριστερὸν τοῦ Κύρου—διότι τόσον πολὺ ὑπερεῖχεν ἀριθμητικῶς διασπάσουν—διότι τὸ κέντρον τοῦ στρατοῦ του εύρισκετο πέραν ἀπὸ τὸ ἀριστερὸν τοῦ Κύρου—παρ' ὅλα αὐτὰ δὲ Κλέαρχος δὲν ἤθελε ν' ἀπομακρύνῃ τὸ δεξιόν κέρας ἀπὸ τὸν ποταμόν, φοβούμενος μήπως περικυκλωθῆ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Διὰ τοῦτο ἀπήντησεν εἰς τὸν Κῦρον, διὰ τοῦτο θὰ φροντίσῃ, διὰ νὰ κανονίσῃ καλῶς τὸ πρᾶγμα.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὸ μὲν βαρβαρικὸν στράτευμα διμαλῶς ἐπροχωροῦσε, τὸ δὲ ἐλληνικὸν παραμένον εἰς τὴν θέσιν του συνετάσσετο, δεχόμενον τοὺς προσερχομένους ὀκόμη ἐκ τῆς πορείας. Καὶ δὲ Κῦρος διερχόμενος διέλιγον μακρὰν ἀπὸ τὸ στράτευμα του παρετήρει καλά, στρέφων τὰ βλέμματα καὶ πρὸς τὰ δύο μέρη, καὶ πρὸς τοὺς ἔχθρους καὶ πρὸς τοὺς φίλους. Μόλις εἶδεν αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸν στράτευμα δὲ Ξενοφῶν διηγεῖται, ἐσπεύσει νὰ τὸν συναντήσῃ καὶ τὸν ἡρώτησεν, ἐάν εἶχε νὰ δώσῃ καμίαν διαταγῆν· Ὁ Κῦρος ἐσταμάτησε καὶ εἶπεν εἰς τὸν Ξενοφῶντα μὲν τὴν ἐντολὴν νὰ τὸ ἀνακοινώσῃ εἰς διάστημα, διὰ τοῦτο καὶ αἱ θυσίαι καὶ τὰ σφάγια δεικνύουν καλούς οἰωνούς.

Ἐνῷ ἔλεγε ταῦτα, ἤκουεν νὰ διέρχεται ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ θόρυβος καὶ ἡρώτησε τί συμβαίνει. Ὁ Ξενοφῶν ἀπήντησεν, διὰ τὸ σύνθημα διέρχεται διὰ δευτέραν ἥδη φοράν τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ. Ὁ Κῦρος ἡπόρησε, ποῖος ἔδωσε τὸ σύνθημα

καὶ ἡώρατησε, ποῖον ἦτο τοῦτο. Οὐ Ξενοφῶν ἀπεκρίθη: «Ζεὺς σωτῆρ καὶ νίκη».

— Ἀλλὰ τὸ δέχομαι, εἶπε τότε ὁ Κῦρος. Τοῦτο λοιπὸν ὃς εἶναι τὸ σύνθημά μας.

Ἄφοῦ εἶπεν αὐτά, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν θέσιν του.

Δὲν ἀπεῖχον πλέον αἱ φάλαγγες ἀπ' ἀλλήλων τρία ἢ τέσσαρα στάδια, δτε ἔξαφνα οἱ "Ελληνες ψάλλοντες τὸν πολεμικὸν παιᾶνα ἥρχισαν νὰ δρμοῦν ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν. "Οπως δὲ ἐπήγαιναν, ἐν μέρος τῆς φάλαγγος ἔχυνετο ὡς κῦμα πρὸς τὰ ἐμπρόδεις καὶ τὸ ἀπομένον διπέσω ἔτρεχε γρήγορα, διὰ νὰ τὸ προφθάσῃ. Καὶ συγχρόνως δλοι ἐφώναζαν δυνατὰ ἐπικαλούμενοι μὲ ἀλαλαγμούς τὸν θεὸν τοῦ πολέμου. Καὶ ἔτρεχον δλοι μὲ δρμῆν. Καθὼς δὲ λέγουν μερικοί, ἐκτύπησαν δυνατὰ τὰς ἀσπίδας μὲ τὰ δόρατα, προξενοῦντες φόβον εἰς τοὺς Ἰππους.

Προτοῦ δὲ ἀκόμη φθάσουν εἰς ἀπόστασιν βολῆς, στρέφουν τὰ νῶτα οἱ βάρβαροι καὶ φεύγουν! Καὶ τότε πλέον κατεδίωκον οἱ "Ελληνες μὲ δλην τὴν δύναμιν τοὺς ἔχθρους καὶ ἐφώναζον πρὸς ἀλλήλους νὰ μὴ τρέχουν τόσον γρήγορα, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν μὲ τάξιν. Τὰ ὅρματα ἐφέροντο ἀλλα μὲν διὰ μέσου αὐτῶν τῶν ἔχθρῶν, ἀλλα δὲ διὰ μέσου τῶν "Ελλήνων, χωρὶς ἥνιοχους. Οἱ δὲ "Ελληνες, δσάκις ἔβλεπον αὐτὰ μακρόθεν, ἥνοιγαν δρόμον, διὰ νὰ περάσουν. Κάποιος μάλιστα δὲν ἐπρόθασε νὰ φύγῃ, διότι ἐσάστισεν, δπως συμβαίνει εἰς τὸ Ἰπποδρόμιον. Καὶ δμως, οὕτε αὐτὸς οὕτε κανεὶς ἀλλος ἀπὸ τοὺς "Ελληνας ἔπαθε τίποτε κατ' αὐτὴν τὴν μάχην. Μόνον ἔνας εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας, λέγεται δτι ἐκτυπήθη ἀπὸ τόξον.

Ο δὲ Κῦρος, βλέπων νὰ νικοῦν οἱ "Ελληνες τοὺς ἀπέναντι τῶν καὶ νὰ καταδίωκουν αὐτούς, ἥσθάνετο εὔχαριστησιν καὶ προσεκυνεῖτο ἥδη ὡς βασιλεὺς ἀπὸ τοὺς περιστοιχίζοντας αὐτόν. Παρ' ὅλα ταῦτα δμως δὲν παρεσύρθη εἰς καταδίωξιν τῶν ἔχθρῶν, ἀλλ' ἔχων συγκεντρωμένον τὸ τάγμα τῶν ἔξακοσίων Ἰππέων του παρετήρει μὲ προσοχήν, τί θὰ κάμη δ βασιλεύς. Διότι ἐγνώριζεν, δτι οὕτος εὑρίσκετο εἰς τὸ μέσον τοῦ περσικοῦ στρατεύματος. Εἶχεν δμως, δπως εἴπομεν, τόσον μεγάλην ἔκτα-

σιν ἡ παράταξίς του, ώστε κατέχων τὸ μέσον τοῦ στρατεύματος, εύρισκετο ἔξω ἀπὸ τὸ ἀριστερὸν τοῦ Κύρου.

Διὰ τοῦτο κανεὶς δὲν ἐμάχετο ἀπὸ τὸ ἀπέναντι μέρος ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ ἵππεων. Βλέπων τοῦτο ὁ βασιλεὺς, ἔκαμε στροφὴν τοῦ κέρατός του, διὰ νὰ περιζώσῃ τοὺς "Ἐλληνας.

Τότε λοιπὸν δὲ Κῦρος φοβήθεις, μῆπως δὲ βασιλεὺς ἔλθῃ ὅπισθεν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος καὶ τὸ κατακόψῃ, προχωρεῖ ἐναντίον του. Καὶ ὅρμήσας μαζὶ μὲ τοὺς ἔξακοσίους ἵππεῖς του, νικᾷ τοὺς παρατεταγμένους πρὸ τοῦ βασιλέως καὶ τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς ἔξακισχιλίους ἵππεῖς· λέγεται μάλιστα, ὅτι ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως τὸν Ἀρταγέροντα, τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν. Ἀμέσως δέ, μόλις οὗτοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, διασκορπίζονται καὶ οἱ ἔξακόσιοι ἵππεῖς τοῦ Κύρου, δρμήσαντες πρὸς δίωξιν αὐτῶν. Ὁλίγοι ἔμειναν γύρω ἀπὸ τὸν Κῦρον, σχεδὸν μόνον οἱ λεγόμενοι δμοτράπεζοι.

"Ἐνῷ δὲ εύρισκετο μαζὶ μὲ αὐτούς, διακρίνει καθαρὰ τὸν βασιλέα ἐν μέσῳ τοῦ ἰδικοῦ του στίφους. Τότε δὲν ἐκρατήθη. Ἐφώναξε: «Βλέπω τὸν ἄνδρα!» καὶ ὀρμήσεν ἀμέσως ἐναντίον του. Τὸν κτυπᾷ μὲ δύναμιν εἰς τὸ στέρνον καὶ τὸν πληγώνει διὰ μέσου τοῦ θώρακος, ὡς διαβεβαιώνει ὁ ἱστρὸς τοῦ βασιλέως Κτησίας, ὁ δόποιος λέγει μάλιστα, ὅτι ὁ Ἰδιος ἐθεράπευσε τὸ τραῦμα.

"Ο Κῦρος ἔξηκολούθει νὰ κτυπᾷ μὲ λύσσαν. "Εξαφνα κάποιος ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς ὑψώνει τὸ ἀκόντιόν του καὶ τὸν κτυπᾷ κάτω ἀπὸ τὸν ὄφθαλμόν δυνατά. Καὶ τότε πολεμοῦν μὲ πεῖσμα δὲ βασιλεὺς καὶ ὁ Κῦρος καὶ οἱ γύρω ἀπὸ αὐτούς, διεκδικοῦντες τὴν νίκην. Ἀπὸ τοὺς πολεμοῦντας περὶ τὸν βασιλέα ἐφονεύοντο πολλοί, ὅπως λέγει ὁ Κτησίας, ὁ δόποιος ἦτο εἰς τὸ πλευρόν του.

"Αλλὰ μέσα εἰς τὴν τρομεράν πάλην φονεύεται καὶ ὁ Κῦρος καὶ δικτὼ ἀκόμη, οἱ ἀριστοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του, πίπτουν ἐπάνω εἰς τὸ ἰδικόν του σῶμα νεκροί . . .

Τὸ ὄνειρον τοῦ Ξενοφῶντος.

[Βιβλ. Γ', κεφ. 1]

Οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων συνελήφθησαν ὑπό τῶν Περσῶν καὶ διὰ δόλου ἐθανατώθησαν μαζὶ μὲ πολλοὺς λοχαγούς καὶ στρατιώτας ἐμπεσόντες εἰς παγίδα. Τότε οἱ “Ἑλληνες εὑρέθησαν εἰς μεγάλην στενοχωρίαν.” Ἐσκέπτοντο, διτὶ εὐρίσκονται εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Βασιλῶνος καὶ διτὶ δόλγυρα ἥσαν ἔθνη καὶ πόλεις ἔχθρικαί, διτὶ κανεὶς πλέον δὲν θὰ παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς τρόφιμα πρόδις ἀγοράν, διτὶ ἀπεῖχον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὅχι διλιγώτερον τῶν δέκα χιλιάδων σταδίων*, διτὶ δὲν εἶχον κανένα διδηγόδιν εἰς τὸν δρόμον των, διτὶ ποταμοὶ ἀδιάβατοι ρέοντες διὰ μέσου τῆς πρόδις τὴν πατρίδα ὁδοῦ ἐμποδίζουν τὴν πορείαν. Ἐπὶ πλέον ἐσκέπτοντο, διτὶ εἶχον πλέον προδοθῆ καὶ ἀπὸ τοὺς συνεκστρατεύσαντας μετὰ τοῦ Κύρου βαρβάρους καὶ διτὶ εἶχον ἐγκαταλειφθῆ μόνοι. Αὐτὰ ἐσκέπτοντο καὶ εὐρίσκοντο εἰς ἀπόγνωσιν. ‘Ολίγοι ἀπ’ αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἔφαγον ἄρτον καὶ δλίγοι ἤναψαν πῦρ. Πολλοὶ δὲν ἥλθον εἰς τὸ στρατόπεδον κατὰ τὴν νύκταν αὐτὴν καὶ ἀνεπαύετο ὁ καθένας, δπου ἔτυχε νὰ ευρίσκεται, διότι κανεὶς δὲν ἡμποροῦσε νὰ κοιμηθῇ ἀπὸ τὴν λύπην καὶ ἀπὸ τὸν πόθον πατρίδος, γονέων, γυναικῶν καὶ παιδιῶν, τὰ ὄποια ἐνόμιζον, διτὶ δὲν θὰ ἐπανίδουν πλέον!

‘Αλλ’ εἰς τὸ στράτευμα ἦτο καὶ κάποιος Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, δ ὁποῖος, χωρὶς νὰ εἴναι οὕτε στρατηγὸς οὕτε λοχαγὸς οὕτε στρατιώτης, συνηκολούθησε τὴν ἐκστρατείαν. Τὸν εἶχε προσκαλέσει ὁ Πρόξενος, παλαιός του φίλος. Καὶ αὐτὸς λοιπὸν τῷρα ἐλυπεῖτο μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ δὲν ἡμποροῦσε νὰ κοιμηθῇ.

Δι’ δλίγην μόνον ὕραν ἐκυριεύθη ἀπὸ τὸν ὅπνον καὶ τότε εἶδεν ὄνειρον. Τοῦ ἐφάνη, διτὶ ἥκούσθη βροντὴ καὶ ἔπεσε κεραυνὸς εἰς τὴν πατρικήν του οἰκίαν, ἡ δποία ἔνεκα τούτου ἔλαμψεν δλόκληρος. Ἐτρόμαξε καὶ ἔξύπν σεν ἀμέσως. Καὶ ἔκρινεν, διτὶ τὸ ὄνειρον, ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως ἦτο εύοίωνον*, διότι, ἐνῷ εὐρίσκετο εἰς στενοχωρίας καὶ κινδύνους, εἶδε φῶς μέγα ἐκ τοῦ Διός· ἀπὸ ἄλλης δμως ἀπόψεως ἐφοβεῖτο, μήπως τὸ ὄνειρον, ὃν καὶ ἥλθεν ἐκ τοῦ Διός, σημαίνει δυσάρεστα· μήπως δηλαδὴ τὸ

πῦρ, τὸ ὄποιον ἔλαμψεν δλόγυρα, φανερώνει, δτι δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ ἔξελθῃ εὔκολα ἀπὸ τὴν χώραν τοῦ βασιλέως, ἐμποδιζόμενος πανταχόθεν ἀπὸ ἀρκετάς δυσχερείας.

Ποίαν ἀληθῶς σημασίαν εἶχε τὸ τοιοῦτον ὅνειρον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς ἀπὸ ὅσα συνέβησαν μετά τὸ ὅνειρον. Ἀμέσως μόλις ἔξύπνησεν δὲ Ξενοφῶν, ἐσκέφθη: «Τί κάμνω ἐδῶ πλαγιασμένος; Ἡ νύκτα προχωρεῖ. Μόλις δὲ ἔξημερώσῃ χωρὶς ἄλλο θὰ ἔλθουν οἱ ἔχθροι». Ἀλλ' ἀν ύποταχθῶμεν εἰς τὸν βασιλέα, θὰ ταλαιπωρηθῶμεν καὶ θὰ δεινοπαθήσωμεν τρομερώτατα, ἐν τέλει δὲ ἀσφαλῶς θὰ ἀποθάνωμεν ἔξευτελισμένοι. Διὰ νὰ ὑπερασπίσωμεν τὸν ἑαυτόν μας ἀπὸ τὸν ἄμεσον κίνδυνον, κανεὶς δὲν παρασκευάζεται καὶ κανεὶς δὲν φροντίζει. Εἴμεθα δλοι ἔξαπλωμένοι, δῶσαν νὰ ἥτο δυνατὸν νὰ ἡσυχάσωμεν. Λοιπόν, ἐγὼ τὸν στρατηγὸν ποίας πόλεως περιμένω νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον; Εἰς ποίαν δὲ ἡλικίαν πρέπει νὰ ἔλθω, διὰ νὰ κινηθῶ; Ἀσφαλῶς δμως δὲν θὰ προφθάσω νὰ γίνω μεγαλύτερος, ἔάν σήμερον προδώσω τὸν ἑαυτόν μου εἰς τοὺς ἔχθρούς.

Μὲ τὰς σκέψεις αὐτὰς ἔγειρεται καὶ συγκαλεῖ εἰς σύσκεψιν κατὰ πρῶτον τοὺς λοχαγούς τοῦ Προξένου, τοὺς δποίους ὧθεῖ πρὸς δρᾶσιν.

Ἐπειτα ἐπροκάλεσε σύσκεψιν, εἰς τὴν δποίαν ἔλαβον μέρος ἀντιπρόσωποι δλων τῶν στρατιωτικῶν μονάδων. Κατ' αὐτὴν ὁμιλησε πρῶτος δὲ Ξενοφῶν, συνιστῶν μεταξὺ ἄλλων τὰ ἔξῆς.

«Ἐν πρώτοις φρονῶ, δτι θὰ ὀφελήσετε πολὺ τὸ στράτευμα ἐδῶ φροντίσετε ν' ἀντικατασταθοῦν δσον τὸ δυνατὸν ταχύτεροι οἱ φονευθέντες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί· διότι χωρὶς ἀρχηγούς δὲν ἡμπορεῖ νὰ προέλθῃ οὕτε καλὸν οὕτε ὀφέλιμον εἰς οὐδεμίαν περίστασιν, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὰ πολεμικά. Εἶναι φανερόν, δτι ἡ πειθαρχία σφίζει, ἡ δὲ ἀταξία πολλούς ξως τώρα ἔχει καταστρέψει. Ἀφοῦ δὲ ἐκλέξετε τοὺς ἀρχηγούς σας, συγκεντρώσατε δλους τοὺς διεσκορπισμένους στρατιώτας καὶ δώσατε εἰς αὐτοὺς θάρρος. Ἀν κάμετε δλα αὐτὸς γρήγορα, νομίζω δτι θὰ εἰσθε ἐν καιρῷ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς περιστάσεως».

Μετά τὸν Ξενοφῶντα ἔλαβε τὸν λόγον δὲ Χειρίσοφος, δοποῖος εἶπε τὰ ἔξῆς:

«Μέχρι πρὸ δλίγου, δὲ Ξενοφῶν, τίποτε ἄλλο δὲν ἐγνώριζα διὰ σέ, παρὰ μόνον, δτι εἶσαι Ἀθηναῖος. Τώρα δμως εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω ποῖος εἶσαι καὶ διὰ τοῦτο σὲ ἐπαινῶ δι' ὅσα λέγεις καὶ πράττεις. Θά δηχόμην τοιούτοι ανδρες νὰ ἥσαν περισσότεροι. Καὶ τώρα—προσέθεσε—ἄς μὴ χάνωμεν καιρόν. "Ἄς ἀπέλθετε ἀμέσως δσοι στερείσθε ἀρχηγῶν καὶ ἄς ἐκλέξετε νέους" ἀφοῦ δὲ τοὺς ἐκλέξετε, ἄς ἔλθετε εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου, φέροντες μαζὶ τοὺς ἐκλεγέντας».

Ταῦτα ἔγιναν δεκτά. Ἐξελέγησαν δὲ εἰς ἀντικατάστασιν τῶν φονευθέντων οἱ ἔξῆς στρατηγοί: ἀντὶ τοῦ Κλεάρχου δὲ Τιμασίων δὲ Δαρδανεύς, ἀντὶ τοῦ Σωκράτους δὲ Ξανθικλῆς δὲ Ἀχαιός, ἀντὶ τοῦ Ἀγίου δὲ Κλεάνωρ δὲ Ἀρκάς, ἀντὶ τοῦ Μένωνος δὲ Φιλήσιος δὲ Ἀχαιός καὶ ἀντὶ τοῦ Προξένου δὲ Ξενοφῶν δὲ Ἀθηναῖος.

Θάλασσα! Θάλασσα!

[Βιβλ. Δ', κεφ. 7]

[Ο Ξενοφῶν καὶ οἱ συστρατηγοί του συγκεντρώνουν τοὺς διεσοδοπιμένους στρατιώτας καὶ δίδουν θάρρος εἰς αὐτόύς. Οἱ Ἐλληνες τότε ὑπὸ τὴν ἡγεοίαν τῶν ἀρχίζουν τὴν πορείαν πρὸς ἐπιστροφήν. Μὲ μεγάλας δυσχερείας καὶ μὲ δισκρεῖς ἀγῶνας δισσήζουν τὴν χώραν τῶν Καρδούχων, τὴν Ἀρμενίαν, τὴν χώραν τῶν Τασχῶν καὶ ἐπειτα τὴν χώραν τῶν Χαλύβων.]

Η πορεία ἔξακολουθεῖ.

Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς Τασχους οἱ Ἐλληνες ἔφθασαν εἰς τὸν Ἀρπασον ποταμόν, δοποῖος ἔχει πλάτος ἑκατὸν εἴκοσι μέτρων περίπου. Ἀπ' ἐδῶ ἐπορεύθησαν διὰ τῆς χώρας τῶν Σκυθηνῶν καὶ ἔφθασαν εἰς μερικὸς κωμοπόλεις, εἰς τὰς δοποίας ἔμειναν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, διὰ ν' ἀναπαυθοῦν καὶ διὰ νὰ προμηθευθοῦν τρόφιμα.

Κατόπιν ἔξηκολούθησαν τὴν πορείαν τῶν καὶ ἔφθασαν εἰς πόλιν μεγάλην, πυκνοκατοικημένην καὶ πλουσίαν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Γυμνιάς. Ὁ ἄρχων τῆς πόλεως ταύτης ἀποστέλλει εἰς

τούς "Ελληνας δόδηγόν, διὰ νὰ τοὺς συνοδεύσῃ διὰ μέσου τοῦ ψπολοίπου τμῆματος τῆς χώρας τῶν Σκυθηνῶν, ἡ ὁποία ἦτο ἔχθρικὴ εἰς αὐτόν.

"Ο δόδηγὸς προσῆλθε καὶ ὑπεσχέθη εἰς τοὺς "Ελληνας, διὰ έντος πέντε ἡμερῶν θά τοὺς δόδηγήσῃ εἰς μέρος, ἀπὸ τὸ ὄποιον θ' ἀντικρύσουν τὴν θάλασσαν." Αλλως, εἶπε, δέχεται νὰ τὸν καταδικάσουν εἰς θάνατον. Καὶ ἀφοῦ ἀνέλαβε τὴν δόδηγίαν αὐτῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἔχθρικήν του χώραν καὶ τοὺς παρεκάλει νὰ τὴν κάψουν καὶ νὰ τὴν καταστρέψουν. Ἀπεκαλύφθη τότε, διὸ δι' αὐτῶν τὸν λόγον ἦλθε μὲ τοὺς "Ελληνας καὶ ὅχι ἀπὸ ἀγάπην πρὸς αὐτούς.

Καὶ φθάνουν τὴν πέμπτην ἡμέραν τῆς πορείας τῶν εἰς ὅρος, τὸ ὄποιον ὀνομάζεται Θήχης. "Οταν δὲ οἱ πρῶτοι ἔφθασαν ἐπάνω εἰς αὐτό, ἥκουσθη μεγάλη κραυγὴ. Ὁ Ξενοφῶν καὶ οἱ ὄπισθοφύλακες ἀπὸ κάτω ἥκουσαν τὴν κραυγὴν καὶ ἐνόμισαν, διὰ ἄλλοι ἔχθροι τοὺς ἐπετέθησαν ἔμπροσθεν. Τὰ πράγματα τότε θά ἦσαν δύσκολα, διότι ὅπιοθεν τοὺς ἀκολουθοῦσαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν καιομένην χώραν ἀρκετοὶ ἔχθροι. Ἀπ' αὐτοὺς μᾶλιστα οἱ ὄπισθοφύλακες στήσαντες ἐνέδραν ἐφόνευσαν καὶ ἥχμαλώτισαν μερικούς, ἐκυρίευσαν δὲ καὶ περὶ τὰς εἴκοσι ἀσπίδας ἀπὸ πυκνότριχα καὶ ἀκατέργαστα δέρματα βοῶν.

"Αλλ' ἡ βοὴ ἐγίνετο βαθμηδὸν μεγαλυτέρα καὶ ἥκουέτο ὅλονεν πλησιέστερον. Οἱ ἔκαστοτε ἀνερχόμενοι ἔτρεχον μὲ δρυμῆν πρὸς τοὺς διαρκῶς βοῶντας καὶ ἔτσι τόσον περισσότερον ἐπετείνετο ἡ βοή, ὅσον περισσότεροι ἄνδρες ἀνήρχοντο ἐπάνω. Ὁ Ξενοφῶν τότε ἐνόμισεν, διὰ κάτι ἔκτακτον θά συμβαίνῃ καὶ ἀναβάς ἀμέσως εἰς τὸν Ἱππον του καὶ παραλαβὼν μαζὶ του τὸν Λύκιον καὶ τοὺς Ἱππεῖς, ἔτρεξε ταχέως εἰς βοήθειάν των.

Καὶ τότε ἀμέσως ἀκούουν καθαρὰ καὶ ἐννοοῦν περὶ τίνος πρόκειται. Οἱ στρατιῶται ἔφώναζον: «Θάλασσα! Θάλασσα!» καὶ προσκαλοῦσαν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ σπεύσουν, διὰ νὰ ἰδουν τὸ θέαμα. «Ολοι πλέον ἔτρεχον μὲ δρυμῆν καὶ οἱ ὄπισθοφύλακες ἀκόμη, ἐφέροντο δὲ γρήγορα καὶ τὰ ὑποζύγια καὶ οἱ Ἱπποι.

"Οταν τέλος ἔφθασαν δλοι εἰς τὴν κορυφήν, τότε πλέον ἐνηγκαλίζοντο ἀλλήλους καὶ οἱ στρατιῶται καὶ οἱ στρατηγοί

καὶ οἱ λοχαγοὶ μὲ δάκρυα. Καὶ ἔξαφνα, κάποιος ἔκαμεν ἀρχὴν καὶ ἔπειτα ὅλοι οἱ στρατιῶται ἔφερον λίθους καὶ κατεσκεύασαν μέγα ὄψωμα. Ἐπάνω εἰς αὐτὸν ἀφιέρωσαν πλῆθος ἀκατεργάστων δερμάτων καὶ ράβδους καὶ τὰς ἀσπίδας, τὰς ὁποίας εἶχον κυριεύσει ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς.

Ἐπειτα οἱ "Ἐλληνες ἀποστέλλουν τὸν ὁδηγὸν εἰς τὴν πατρίδα του, ἀφοῦ τοῦ ἐδώρησαν ὅλοι διὰ κοινῆς εἰσφορᾶς ἔνστατον, μίαν φιάλην ἀργυρᾶν, μίαν περσικὴν ἐνδυμασίαν καὶ δέκα δαρεικούς. Τέλος ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὴν κώμην, ὅπου ἔμελλον νὰ σταθμεύσουν καὶ τὸν δρόμον, διὰ τοῦ ὅποιου θὰ πορευθοῦν εἰς Μάκρωνα. Καὶ κατὰ τὸ βράδυ ἀνεχώρησε.

Μετάφρασις Μιχ. X. Οικονόμου

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΠΟΙΗΣΙΝ

Εἰσαγωγικὸν σημείωμα.

"Η ἀρχαία Ἑλληνικὴ ποίησις σύν τῷ χρόνῳ διηρέθη εἰς τρία διακεκριμένα εἴδη : τὴν ἐπικήν, τὴν λυρικὴν καὶ τὴν δραματικήν. Εἰς τὴν ἐπικήν (τὸ ἔπος) ὁ ποιητὴς διηγεῖται, χωρὶς νὰ ἐμφανίζῃ τὴν ίδικην του προσωπικότητα· εἰς τὴν λυρικὴν ἀπεναντίας ὁ ποιητὴς ἐκφράζει τὰς ίδικάς του σκέψεις καὶ συναισθήματα· εἰς δὲ τὴν δραματικὴν ποίησιν γίνεται ἀναπαράστασις παάξεων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τελουμένη διὰ διαλόγου ἐμμέτρου (ἐπικὸν στοιχεῖον) καὶ δι' ἔσματος (λυρικὸν στοιχεῖον).

"Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ποιητικῶν εἰδῶν ἡ λυρικὴ ποίησις ἔχει τὴν ἀρχήν της παλαιότατα εἰς τὰ ἔσματα τοῦ λαοῦ ἐν ἀτέχνῳ ἢ δημώδει ποιήσει. "Ἡ ἔντεχνος ὄμως λυρικὴ ποίησις ἀνεφάνη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Η' π. Χ. αἰώνος, ἥτοι μετά τὴν ἐπικήν. 'Απὸ τοῦ χρόνου τούτου βαθμηδόν προήχθη μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ε' π. Χ. αἰώνος, διε τε ἔφθασεν εἰς ὄψιστην ἀκμὴν.

Κατωτέρω παρέχονται εἰς ἔμμετρον νεοελληνικήν μετάφρασιν διλύγα δείγματα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λυρικῆς ποίησεως.

ΩΣ ΠΟΤΕ ΠΙΑ :

[¹Ο ποιητής Καλλίνος ἔγεννήθη τὸ 700 π.Χ. περίπου. Διὰ τὴν καταγωγήν, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατόν του δὲν ὑπόρχουν θετικοὶ πληροφορίαι. 'Υπῆρξε λυρικός ποιητής καὶ μὲ τοὺς στίχους του ἡθέλησε νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς συμπολίτας του Ἐφεσίους καὶ νὰ παρορμήσῃ αὐτοὺς εἰς πόλεμον ἐναντίον τῶν Κιμμερίων, βαρβαρικοῦ λαοῦ, ποὺ εἶχεν εἰσβάλει ἀπὸ βορρᾶ εἰς τὴν Λυδίαν καὶ τὰς ἐλληνικὰς χώρας τῆς Ἀσίας. Εἶναι οἱ μόνοι σφιζόμενοι στίχοι τοῦ ποιητοῦ].

'Ως πότε πιὰ κατάκοιτο ; 'Ορμήν πότε θά βρῆτε ;
Δὲ ντρέπεστε τοὺς γείτονες γιὰ τὴν ὁκνιάν αὐτή ;
'Ἐ, παλικάρια, εἰρηνικὰ πὼς κάθεστε, θαρρεῖτε
κι ὡστόσο γύρω δι πόλεμος ὅλη τὴν γῆ κρατεῖ . . .

Εἶναι τιμὴ κι εἶναι χαρὰ στὸ παλικάρι ἡ μάχη
γιὰ τὴν πατρίδα, τὴν καλὴ γυναίκα, τὰ παιδιά.
'Ο θάνατος τότε θαρρή, ὅταν ἡ Μοῖρα λάχῃ·
μόνο καθεῖς ἀς ὅρθωθῇ μ' ἀτρόμητη καρδιά.

Κι ἀς δράξη ἀμέσως τὸ σπαθὶ κι ἀς ζώσῃ τ' ἄρματά του
κι ὡς εἶναι τοῦ πολέμου ἀρχή, ἀς δράμῃ ἐκεῖ μπροστά,
γιατὶ νὰ φύγῃ ἀδύνατο τὴ μοῖρα τοῦ θανάτου
κι ἀν ἡ γενιά του ἀπὸ θεοὺς ἀθάνατους βαστᾶ.

Κάποτε, ἀν ἀπ' τὸν πόλεμο δειλὰ λιποταχτήσῃ,
μέσα στὸ σπίτι βρίσκει τὸν ἡ ὥρα του ἡ στερνή.
Μὰ τοῦτον ποιός τὸν ἀγαπᾷ καὶ ποιός θὰ τὸν ποθήσῃ :
'Ἐνῶ τὸν ἄλλον δ λαός, ἀν πάθη, τὸν πονεῖ.

Γιατὶ δ λαός δλάκαιρος θρηνεῖ τὸ παλικόρι,
σὰν ἀποθάνῃ· κι ἔχουν τὸν ἡμίθεο δσο ζῆ,
σὰν πύργο δλοι κατάματα θεωροῦν τὸν μὲ καμάρι,
γιατὶ μονάχος κάμνει αὐτὸς δσα πολλοὶ μαζί.

Καλλίνος δ Ἐφέσιος. Μετάφρασις Σίμου Μενάρδου.

Η ΛΕΒΕΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

[Ο Τυρταῖος ἡτο δὲ πατριωτικὸς ποιητὴς τῆς ἀρχοίας Σπάρτης. Ἐζησε περὶ τὸ 650—600 π.Χ. Μέ τὰς Ὑποθήκας του (δηλαδὴ συμβούλας) ζητεῖ νὰ ἐιθαρρύνῃ τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τὸν ἄγῶνα τῶν ἑνοντίον τῶν Μεσσηνίων κατὰ τὸν β' Μεσσηνιακὸν πόλεμον (645 628 π.Χ.). Αἱ Ὑποθῆκαι αὐταὶ ἐνεθουσίαζον τοὺς νέους καὶ ἐψάλλοντο εἰς τὰ συσσίτια τῶν Σπαρτιατῶν. Πολὺ γνωστὴ εἶναι ἡ μεταφρασθεῖσα ἀπὸ τὸν Σπυρίδωνα Τρικούπην «Τι τιμῇ στὸ παλικάρι...». Ἀλλὴ ἔξ ἴσου δύναμαστὴ εἶναι κοὶ ἡ κατώτερων Ὑποθῆκη τοῦ Τυρταίου κατὰ μετάφρασιν Σίμου Μενάρδου.]

Δὲ λογαριάζω ούδὲ ψηφῷ κανένα τῶν ἀνθρώπων
ἔγῳ γιά τάχος τῶν ποδιῶν ἡ δυναμοχεριά
κι ἀν ἔχη τὴν κορμοστασιά καὶ τῇ γροθιά Κυκλώπων,
μά κι ἀν νικάη στὸ τρέξιμο τῆς Θράκης τὸ βοριά.

Κι ἀν ἔχη ἀπὸ τὸν Τιθωνὸ πιότερα τοῦτος κάλλη
κι ἀπὸ τὸν Μίδα τὸν πολὺ πιὸ πλούσιος ἀν γενῆ
κι ἀν ξεπερνάτη τὸν Πέλοπα στὴν ἀρχοντιά τὴν ἄλλη
κι ἀν ἔχη τῇ γλυκόλαλη τ' Ἀδράστου τῇ φωνῇ.

Κι ἀν ἔχη πᾶσα χάρη τε υἱοῦ: χωρὶς λεβεντιά νάχη!
Γιατὶ ἄντρας τοῦτος δὲν εἶναι—τοῦ κάκου—ἀν δὲν μπορῇ¹
τοὺς ματωμένους σκοτωμούς νὰ βλέπῃ μὲς στὴ μάχη
καὶ στὸν ἔχθρὸ δόλο πιὸ κοντὰ νὰ πάη καὶ νὰ βαρῇ!

Νά, τούτη εἰν' παλικαριά, τ' ἀτίμητο στεφάνι,
π' ἀξίζει πρῶτα νὰ φορῇ στὸν κόσμο κάθε νιός,
γιατὶ καὶ τῆς Πατρίδος του καὶ δλῶν καλὸ θὰ κάνη,
σὰν προσπερνᾶ ἀπὸ τὶς γραμμές καὶ μπαίνει ἐμπρὸς ἐμπρός.

Καὶ ντροπιασμένο τὶ θὰ πῆ φευγιὸ μηδὲ τὸ ξέρει
κι δλὴ του βάζει τὴν ψυχὴ ἔκει καὶ τὸ θυμὸ²
καὶ δίνει τοῦ συντρόφου του θάρρος πολὺ καὶ χέρι.
Αὔτὸς εἶναι στὸν πόλεμον δ ἄνδρας ποὺ τιμῶ!

Τῶν ἀντιμάχων γρήγορα τοὺς λόχους θάσκορπίση.
αὐτὸς τῆς μάχης σταματᾷ τὸ κύμα, τὴν ὁρμήν.
Καὶ πάλι ὅποιος ἀνάμεσα στοὺς πρώτους ξεψυχήσῃ.
καμάρι τῆς πατρίδος του καὶ τῶν γονιῶν τιμή...

Τυρταῖος δὲ Ἀφιδναῖος. Μετάφρασις Σίμου Μενάρδου

ΑΠΟ ΤΗΝ «ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΝ ΕΝ ΑΥΛΙΔΙ» ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ

[Ο Εύριπίδης, μαζί μὲ τὸν Σοφοκλέα καὶ τὸν Αἰσχύλον, εἶναι μέγας δραματικός ποιητὴς τῆς ἀρχαιότητος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σαλαμῖνα κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς ἐνδόξου ναυμαχίας, ἥτοι τὴν 20 Σεπτεμβρίου 480 π.Χ. Ἐμορφώθη πολὺ καὶ ἐμελέτησε τὴν διδασκαλίαν τῶν διαφόρων φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς του. Ἐγράψε πολλὰ δράματα, ἕκ τῶν δύοιων διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν δέκα ἐννέα Ἀπέθανεν εἰς τὴν Μακεδονίαν τῷ 407.

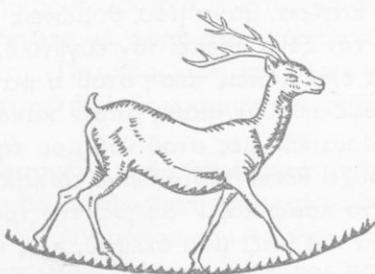
“Ἐν ἀπὸ τὰ σξιολογώτερα δράματα τοῦ Εύριπίδου εἶναι ἡ *Ιφιγένεια ἐν Αὐλίδι*», τὸ ὅποιον ἔχει ὡς ὑπόθεσιν τὸν μῆθον τὸν σχετικὸν μὲ τὴν σκληρὰν θυσίαν τῆς Ιφιγενείας καὶ μὲ τὴν ἀνέλπιστον σωτηρίαν τῆς.

Εἰς τὸ παρατιθέμενον ἀπόσπασμα ἐμφανίζεται δημιοῦρσα τῆς Ιφιγένειας. Αὕτη, ὅταν κατὰ πρῶτον ἤκουσε τὴν ἀτόφασιν τοῦ πατρός της νὰ θυσιασθῇ εἰς τὴν *Ἄρτεμιν χάριν* τῆς ἐναντίον τῆς Τροίας ἐκστρατείας, ἥρχισε νὰ θρηνῇ. Ἀλλὰ κατόπιν βλέπουσα καὶ τὸν *Ἀχιλλέα*, μὲ τὸν ὅποιον ἥτοι μνηστευμένη, κινδυνεύοντα πρὸς χάριν της, ἀποφασίζει ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ πατρίδος καὶ λέγει πρὸς τὴν μητέρα της τὰ ἔξῆς :]

“Ἄδικα μὲ τὸν πατέρα, μάνα μου, θυμώνεις ἵσως.
Νά παινέσωμε τὸν ξένο πρέπει τὸν εὐγενικό,
μὰ νὰ δοῦμε κι ὅλα μήπως πέσῃ στοῦ στρατοῦ τὸ μίσος
καὶ χωρὶς νὰ ὠφεληθοῦμε, πάθη τίποτε κακό.
“Ἀκουσε τί μοῦ κατέβῃ μὲς στοῦ νοῦ μου τὴ λαχτάρα
ν' ἀποθάνω μούχει δόξει· τοῦτο θέλω τὸ καλὸ
δοξασμένα νὰ τὸ κάμω καὶ ν' ἀφήσω τὴν τρομάρα.
Μάνα μου, ἔλα καὶ μαζί μου σκέψου, πῶς καλὰ μιλῶ
Τὴν *Ἐλλάδα* ν' ἀποβλέπη σ' ἐμὲ τώρα ὅλη τὴν εἶδα·”

καὶ τῆς Τροίας εἰν' ἡ τύχη κι ή κατασκοφή σ' ἔμε
 κι ἀν οἱ βάρβαροι ἀδικήσουν ἄλλοτε μιὸν Ἑλληνίδα,
 δὲ θ' ὅφήσουν τέτοιαν ὕβρι δλ' οἱ "Ἐλληνες ποτέ.
 Τῆς Ἐλένης θὰ πληρώσουν τώρα τὸ χαμόδην ἐκεῖνοι.
 Κι δλ' αὐτὰ θὰ κατορθώσω μὲ τὸ θάνατό μου ἔγω
 καὶ πῶς σωζώ τὴν Ἐλλάδα τὸ δόνομά μου θ' ἀπομείνῃ.
 Χάριν μιᾶς ψυχῆς δὲν πρέπει τόσο νὰ μικρολογῷ.
 Μ' ἔκαμες γιὰ τὴν Ἐλλάδα καὶ ὅχι, μάνα, μόνη ἔσένα !
 "Αιδρες ἔτρεξαν χιλιόδες τὰ σπαθιά τους νὰ ζωθοῦν,
 τὰ κουπιά χιλιάδες ναῦτες ἄδραξαν τὰ φτερωμένα,
 δλοι τους γιὰ τὴν Ἐλλάδα εἰοιμοι νὰ σκοτωθοῦν.
 Κι' δλ' αὐτὰ νὰ στιματήσῃ μιὰ ψυχή μου τὰ γενναῖα ;
 Εἶναι τάχα δίκαιο τοῦτο ; θάν' ἡ ἄρνησή μου δρθή ;
 Τώρ' δς ἔλθωμε κοι στ' ἄλλο. Πρέπει ἔγω τὸν Ἀχιλλέα
 νὰ τὸν μπλέξω σὲ διαμάχη, ποὺ μπορεῖ νὰ σκοτωθῇ ;
 Τέτοιος ἀνδρας παρὰ χίλιες κόρες ζωντανές δξίζει !
 Κι ἀν ἡ "Αρτεμις τὸ σῶμα τοῦτο θέλη γιὰ τιμή,
 πῶς μπορεῖ θνητὴ κοπέλα μιὰ θεὸν νὰ τὴν μποδίζῃ ;
 Τόχει ἀνάγκη ; τὸ χαρίζω στὴν Ἐλλάδα τὸ κορμί !
 Σφάξειέ με καὶ νικᾶτε ! Τ' ἄριστο τῶν μνημοσύνων
 θάν' αὐτὸ γιὰ μένα, δόξα, παιδιά, γάμος καὶ γιορτή.
 "Ἐλληνες ν' ἄρχουν βαρβάρων, ὅχι βάρβαροι Ἐλλήνων
 πρέπει, μάνα· ἐκεῖνοι σκλάβοι καὶ ἐλεύθεροι εἰν' αὐτοι !

Μετάφρασις Σίμου Μενάρδου.

B'

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ «ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑΝ» ΤΟΥ ΙΩΑΝ. ΜΑΛΑΛΑ

[Κατά τὸν μεσαίωνα οἱ δισχολούμενοι περὶ τὴν Ἰστορίαν ἀνέγραφον τὰ διάφορα γεγονότα ἀνεξάρτητα τὸ ἐν ἀπὸ τὸ δὲ λλο, κατὰ χρονολογικήν σειρὰν κοινῷ χωρὶς νὰ ἔνδιαφέρωνται διὰ τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν γεγονότων σχέσιν. Αἱ τοισῦνται ἀφηγήσεις λέγονται χρονικά, οἱ ἐπιδιδόμενοι εἰς τὴν ἀναγραφήν αὐτῶν λέγονται χρονογράφοι, ἡ δὲ ἐργασία των χρονογραφία.

'Ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων δὲ κυριώτερος εἶναι δὲ Ιωάννης Μαλάλας.

Σδος ἔγεννῆθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ὑπῆρχε σύγχρονος τοῦ αὐτοκράτορος Ιουστινιανοῦ (527—565). Πληρεφορίαι ἀκριβεῖς περὶ τοῦ βίου του δὲν ὑπάρχουν. 'Ο Μαλάλας ἔγραψε βιβλίον, εἴσος παγκοσμίου Ἰστορίας, μὲ τὸν τίτλον «Χρονογραφία». Τὸ περιεχόμενον τὸ βιβλίον τούτου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν μυθικὴν Ἰστορίαν τῶν Αιγυπτίων κοινῷ φάνεται ἔως τὸ 563 μ. Χ., δηλαδὴ ἔως τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Ιουστινιανοῦ.

'Η «Χρονογραφία» τοῦ Μαλάλα ἔχει ἀρκετὴν σπουδαιότητα, διότι εἶναι γραμμενη εἰς τὸ κοινὸν γλωσσικὸν ἴδιωμα τῆς ἐποχῆς του, τὸ ὅπεριν ὥμιλετο τότε εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ τοῦ δοπούον μᾶς διδει πιστὴν εἰκόνα. Λόγῳ τῆς δημώδους γλώσσης, τὴν δοτὸν ἔχορησιμοτέρησεν δὲ Μαλάλας, πορ' ὅλας τὰς ἀνακριβεῖσας καὶ τὰς δτελείας του, ὑπῆρξεν δὲ προσφιλέστερος τῆς ἐποχῆς του συγγραφέας, διότι δὲ λαός κατενόει εὐκόλως τὸ βιβλίον του καὶ ἐτέρπετο ἐκ τῶν μικρῶν διηγήσεων, τὰς ὅποιας περιεῖχε.]

Τὸ ὅραμα τοῦ Κωνσταντίνου.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐβασίλευσεν ὁ θειότατος καὶ πιστότατος, ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας· καὶ ἔμεινε βασιλεύων ἕτη λβ'. Ἡν δὲ μακρὸς μακρός, πυρρός, μεγαλόψυχος, ἡσυχος, θεοφιλής.

Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας αὐτοῦ πόλεμος ἐγένετο ἐν τῇ δύσει μέγασ· καὶ ἔξηλθε κατ' αὐτῶν ὁ θειότατος Κωνσταντῖνος καὶ ἡτηθεὶς ἐφοσσεύετο¹ ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Καὶ θλιβόμενος ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν καθεύδειν, ηὔχετο ρυσθῆναι² ἀπ' αὐτῶν· καὶ ἐλκυσθεὶς εἰς ὅπνον εἶδε κατ' ὄνταρ ἐν τῷ οὐρανῷ σταυρόν, ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο: «Ἐν τούτῳ νίκα». Καὶ ἀναγνοὺς τὸ ἐπιγεγραμμένον ἐν τῷ σταυρῷ διυπνίσθη³· καὶ ἀναστὰς ἐποίησε σίγνον⁴ σταυροῦ, ὃς εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ προηγεῖτο αὐτοῦ. Καὶ προτρεψάμενος τὸν Ἰδιον στρατόν, λέγων, διτ: «νικῶμεν!» καὶ δρμήσας καὶ συμβαλὼν⁵ τοῖς βαρβάροις, ἐνίκησε τὸν πόλεμον κατὰ κράτος, ὥστε μηδένα τῶν βαρβάρων σωθῆναι, ἀλλὰ πάντας ἀπολέσθαι.

Καὶ ἐπανῆλθεν ἐν τῇ Ρώμῃ μετὰ νίκης καὶ χαρᾶς μεγάλης, ἔχων ἔμπροσθεν αὐτοῦ τὸ σίγνον τοῦ σταυροῦ. Ἐξηγεῖτο δὲ πᾶσι τὴν τοῦ δράματος καὶ τοῦ σίγνου τοῦ σταυροῦ δύναμιν, λέγων, διτ: «Τοῦτο τὸ σημεῖόν ἐστι τοῦ Θεοῦ τῶν Γαλιλαίων, τῶν λεγομένων Χριστιανῶν.»

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΛΕΙΜΩΝΑ» ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΣΧΟΥ

[Ο μοναχὸς Ἰωάννης Μόσχος ἦκμασεν ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου τοῦ Α' (578 - 582). Ἐπεχείρησε μακρὰς περιοδείας μετὰ τοῦ φίλου του Σωφρονίου, ὁ δποῖος ἔπειτα ἔγινε πατριάρχης Ἱεροσολύμων. Κατὰ τὰς περιοδείας του ἐπεσκέφθη]

-
1. τοῦ ρ. φοσσεύομαι=περικλείομαι, πολιορκοῦμαι. 2. τοῦ ρ. ρύομαι=νά σωθῆ, ν' ἀπαλλαχθῆ. 3. ἀφυπνίσθη, ἔξύπνησε. 4. διακριτικὸν σημεῖον, σημαία. 5. συμπλακεῖς.

τὰ μοναστήρια τῆς Παλαιοτίνης, τῆς Αιγύπτου, τῆς Χερσονήσου τοῦ Σινά, τῆς Συρίας, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ πολλῶν ἔλληνικῶν νῆσων. Ἀπό ὅσα εἶδε καὶ ἤκουσε κατὰ τὰς περιηγήσεις ταύτας, συνέλεξεν ὑλικόν, τὸ δόποῖον συνεκέντρωσεν εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Λειμῶν ἢ Λειμωνάρχαιον». Περιλαμβάνει δὲ εἰς αὐτὸν ἀνέκδοτα, ἀπειμημονεύματα, ἀξιολόγους πράξεις καὶ θαύματα τῶν μοναχῶν καὶ ἀσκητῶν τῆς Ἀνατολῆς.

[Ο Μόσχος, δπως καὶ ὁ Μαλάλας, ἔχρησιμοποίησε τὴν ἀπλῆν λαϊκὴν γλώσσαν. Αἱ μικραὶ Ιστορίαι του είναι γραμμέναι δλαι μὲ παιδικὴν ἀφέλειαν.]

Ἡ γῆ κατέπιε τὸν Σαρακηνόν

Διηγήσαντο οἱ τῆς αὐτῆς μονῆς (τοῦ Ἀγίου Θεοδοσίου) Πατέρες, δτι: Πρὸ τούτου τοῦ χρόνου ἐγένετο ἐνταῦθα γέρων ὕνδροι τοιούτοις "Ιανθίος, δς ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἀπῆι¹ ἐπὶ τὸν Κουπιλᾶν (ὅρος).

"Ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ ὡς ἦν εἰς τὴν ἔρημον, Ιδοὺ Σαρακηνοὶ² ἔλθοντες εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ ιδόντες τὸν γέροντα. Εἰς ἐξ αὐτῶν γυμνώσας τὸ ξίφος αὐτοῦ ἥρχετο πρὸς τὸν γέροντα θελῶν φονεύσαι αὐτόν. Ὁ δὲ γέρων θεασάμενος τὸν Σαρακηνὸν ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν, ἀτενίσας πρὸς τὸν οὐρανόν, εἶπε: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, τὸ θέλημά Σου γενέσθω». Καὶ εὐθέως ἤνοιχθη ἡ γῆ καὶ κατέπιε τὸν Σαρακηνόν.

Εὔποιία γέροντος.

"Ἡν τις γέρων εἰς τὰ κελλία τοῦ Χωζιβᾶ οἰκῶν καὶ διηγοῦμεντο ἡμῖν περὶ αὐτοῦ οἱ τοῦ αὐτοῦ τόπου γέροντες, δτι: "Οτε ἦν ἐν τῇ κώμῃ αὐτοῦ, ταύτην εἰχεν τὴν ἔργασίαν: εἴποτε ἔβλεπέν τινα εἰς τὴν κώμην αὐτοῦ διὰ πολλὴν πενίαν μὴ εὔποροιντα σπεῖραι τὸ χωρίον τὸ ἴδιον, ἀπήρχετε ἐν νυκτὶ μὴ γινώσκοντος τοῦ κυρίου τοῦ χωρίου καὶ ἐλάμβανεν τὰ ἴδια βιθδια καὶ σπόρων ἴδιον, καὶ ἐσπειρεν τὸ τοῦ ἐτέρου χωρίον. "Οτε δὲ ἤλθεν εἰς

1. Παρατατ. τοῦ ἀπέρχομαι. 2. Ὄνομασία τῶν Ἀράβων καὶ ἔπειτα κατ' ἐπέκτασιν δλων Μωαμεθανῶν.

τήν ξρημον καὶ ἔμεινεν εἰς τὰ κελλία τοῦ Χωζιβᾶ, τὴν σύτην πάλιν συμπάθειαν εἶχεν δέ γέρων. Ἀπήρχετο γάρ εἰς τὴν δόδὸν τὴν ἄγουσσαν εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν ἀπὸ τοῦ ἀγίου Ἰορδάνου, βαστάζων ὅρτους καὶ ὅδωρ. Καὶ εἴποτε¹ εἰδέν τινα ἀτονῆσαντα², ἐβάσταζεν τὸ γομάριν³ αὐτῷ, καὶ ἀνήρχετο ἔως τοῦ ἀγίου ὄρους τῶν Ἐλαιῶν· καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν ὑπέστρεψεν, βαστάζων, εἴπερ εὑρεν ἄλλους, τὰ ἔκεινων γομάρια ἔως Ἱεριχώ. Ἡν οὖν ἰδεῖν⁴ τὸν γέροντα, ποτὲ μὲν βαστάζοντα γομάριν μέγα καὶ ἰδροῦντα, ποτὲ δὲ παιδίον εἰς τὸν ὅμον φέροντα⁵ ἔστιν δὲ δτε καὶ δύο ἐβάσταζεν. Ἀλλοτε ἐκάθητο, τὰ ὑποδήματα, εἰ ἐκόπη, ἀνδρὸς ἢ γυναικός ποιῶν⁶. ἐβάσταζεν γάρ τὰ ἐπιτήδεια. Ἀλλους ἐπότιζεν ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου παρ' αὐτῷ ὅδατος ἄλλοις δὲ καὶ ὄρτους παρεῖχεν. Εἰ δὲ εὗρεν γυμνόν, καὶ τὸ ἴματιον, δέ έφόρει, ἐδίδου αὐτῷ. Καὶ ἦν ἰδεῖν αὐτὸν διὰ πάσης ἡμέρας κοπιῶντα. Εἴποτε δὲ καὶ νεκρὸν εὗρεν ἐν τῇ δόδῳ, ἐποίει ἐπάνω αὐτῷ τὸν κανόνα⁷ καὶ ἔθαπτεν αὐτόν.

ΑΠΟ ΤΗΝ «ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑΝ» ΤΟΥ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ

[Ο Θεοφάνης, μοναχὸς τοῦ 9ου αἰώνος, ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνοτατινούπολιν ἀπὸ γονεῖς πλουσίους καὶ ὑπῆρξε σύνχρονος τοῦ Κωνσταντίνου Ε' (746—775 μ. Χ.). Ἰδρυσε παρα τὴν Κύζικον τῆς Προποντίδος τὴν λεγομένην Μονὴν τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ, εἰς τὴν δόποιαν ἐμόνασεν. Ἐκεῖ ἔγραψε τὴν «Χρονογραφίαν» του. "Ἐπειτα κηρυχθεὶς ἔχθρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς Μεταρρυθμίσεως, ἐφυλακίσθη ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ε' καὶ ἔξωρίσθη εἰς τὴν Σαμοθράκην, διπού ἀπεθανε τὸ 817 μ. Χ.]

[Η «Χρονογραφία» τοῦ Θεοφάνους ἀρχίζει ἀπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Διοκλητιανοῦ (284) καὶ φτάνει μέχρι Μιχαὴλ Α' καὶ Θεοφυλάκτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (813). Καὶ δὲ Θεοφάνης γράφει εἰς γλώσσαν ἀπλῆν, ἡ δόποια πλησιάζει πρὸς τὴν διμιλουμένην τῆς ἐποχῆς του. 'Ως δεῖγμα τῆς γλώσσης του παρατίθενται τὰ κατωτέρω ἀποσπάσματα.]

1. 'Οσάκις ἔβλεπε. 2. Νὰ ἀδυνατῇ, νὰ μὴ δύναται νὰ μεταφέσῃ τὰ πράγματά του. 3. Φορτίον. 4. Ὅτο δυνατὸν νὰ τῇ κανείς, πολλάκις ἔβλεπε κανείς. 5. 'Επισκευάζων. 6. Τὴν νεκρώσμον ἀκολουθιαν.

‘Ο ‘Ηράκλειος ἐπιστρέφει νικητής.

Τούτῳ τῷ ἔτει (628) εἰρήνης γενομένης μεταξὺ Περσῶν καὶ Ρωμαίων, ἀπέστειλεν δὲ ὁ Ἡράκλειος Θεόδωρον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν μετὰ γραμμάτων καὶ ἀνθρώπων Σιρόου, τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, δπως τοὺς ἐν Ἐδέσῃ (Συρίας) καὶ Παλαιστίνῃ καὶ Ἱεροσολύμοις καὶ ταῖς λοιπαῖς πόλεσι τῶν Ρωμαίων Πέρσας μετὰ εἰρήνης ἀποτρέψωσιν ἐν Περσίδι καὶ ἀβλαβῶς παρέλθωσι τὴν τῶν Ρωμαίων γῆν.

‘Ο δὲ βασιλεὺς ἐν ἔξ ἔτεσι (622—628) καταπολεμήσας τὴν Περσίδα, τῷ ζ’ ἔτει εἰρηνεύσας μετὰ χαρᾶς μεγάλης ἐπὶ Κωνσταντινούπολιν ὑπέστρεψε¹, μυστικήν τινα θεωρίαν² ἐν τούτῳ πληρώσας³. Ἐν γάρ ἔξ ἡμέραις πᾶσαν τὴν κτίσιν δημιουργήσας δὲ Θεός, τὴν ἐβδόμην ἀναπαύσεως ἡμέραν ἐκάλεσεν. Οὕτω δὲ αὐτὸς ἐν τοῖς ἔξ χρόνοις πολλούς πόνους διατέλεσε⁴. τῷ ἐβδόμῳ ἔτει μετ’ εἰρήνης καὶ χαρᾶς ἐν τῇ πόλει ὑποστρέψας ἀνεπαύσατο.

‘Ο δὲ λαὸς τῆς πόλεως τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ μαθόντες, ἀκατασχέτω⁵ πόθῳ πάντες ἔξηλθον εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, σὺν τῷ Πατριάρχῃ καὶ Κωνσταντίνῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, βαστάζοντες κλάδους ἐλαϊδῶν καὶ λαμπάδας, εὐφημιοῦντες αὐτὸν μετὰ χαρᾶς καὶ δακρύων. Προσελθὼν δὲ δὲ υἱὸς αὐτοῦ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ περιπλακέντες ἀλλήλοις ἔβρεξαν ἀμφότεροι τὴν γῆν τοῖς δάκρυσιν. Τοῦτο θεσσάμενος δὲ λαός, ἀπάντες εὐχαριστηρίους ὅμνους τῷ Θεῷ ἀνέπεμπον καὶ οὕτω λαβόντες τὸν βασιλέα, σκιρτῶντες εἰσῆλθον ἐν τῇ πόλει.

‘Η ὄψωσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

Τούτῳ τῷ ἔτει (629) ἀπάρας δὲ βασιλεύς, ὅμα τῷ ἔαρι ἀπὸ τῆς βασιλευούσης πόλεως ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐπορεύετο, ἀπαγγαγών τὰ τιμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα τοῦ ἀποδιθνατοῦ⁶ τῷ Θεῷ τὴν εὐχαριστίαν.

1. ἐπέστρεψεν, ἐπανῆλθεν. 2. προφητείαν, πρόβλεψιν. 3. ἐκπληρώσας, πραγματοποιήσας. 4. διελθών, δοκιμάσας. 5. μὲν ἀσυγκράτητον. 6. διὰ ν’ ἀποδώσῃ, διὰ νὰ προσφέρῃ, ως εἶχε καθῆκον.

*Ελθόντι δὲ αὐτῷ ἐν Τιβεριάδι¹ κατηγόρησαν οἱ Χριστιανοὶ Βενισμίν τινα δόνματι ὡς κακοποιοῦντα αὐτούς. Ἡν γάρ ἐνούσιος² σφόδρα καὶ ὑπεδέξατο τὸν βασιλέα καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ. *Ο δὲ βασιλεὺς κατέκρινεν αὐτὸν, λέγων: «Διὰ ποίαν αἰτίαν κακοποιεῖς τοὺς Χριστιανούς;» *Ο δὲ εἶπεν: «*Ως ἔχθροὺς τῆς πίστεώς μου». Ἡν γάρ Ἰουδαῖος. *Ο δὲ βασιλεὺς νουθετήσας αὐτὸν καὶ πείσας ἔβάπτισεν εἰς τὸν οἶκον Εὐσταθίου τοῦ Νεαπολίου, Χριστιανοῦ ὅντος καὶ αὐτοῦ, ὑποδεξαμένου τὸν βασιλέα.

Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἀποκαταστήσας Ζαχαρίαν τὸν Πατριάρχην καὶ τὰ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα εἰς τὸν Ἅδιον τόπον, πολλὰ ηὔχαριστησε τῷ Θεῷ. Καταλαβὼν δὲ τὴν Ἔδεσαν ἀπέδωκε τὴν ἑκκλησίαν τοῖς Ὁρθοδόξοις ὑπὲν Νεστοριανῶν³ κατεχομένην ἀπὸ Χοσρόου.

ΑΠΟ ΤΗΝ «ΒΙΒΛΟΝ ΧΡΟΝΙΚΗΝ» ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΓΛΥΚΑ

[*Ο Μιχαήλ Γλυκᾶς ὑπῆρξε χρονογράφος καὶ θεολόγος τοῦ ιβ' αἰώνος. Διετέλεσε γραμματεὺς (γραμματικός). *Αλλαι πληροφορίαι ὅντες ὑπάρχουν περὶ αὐτοῦ. *Ἐγραψεν δύκωδη χρονογραφίαν ἀπὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ θανάτου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1118) ὑπὸ τὸν τίτλον «Βίβλος Χρονική». *Ἐπίσης ἔγραψε «Στίζους Γραμματικόν», τοὺς ὄποιους ἀπηγθυντε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, ζητῶν τὴν ἀπελευθέρωσιν του ἀπὸ τὰς φυλακάς, διότι ἀδίκως, ὡς λέγει, συκοφαντηθεὶς ἐφυλακίσθη. *Ἡ γλώσσα του εἶναι ἀπλῇ καὶ προσεγγίζεται δημώδῃ.

Τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα εἶναι σχετικὸν μὲ τὴν Ἅδρυσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.]

1. Τιβεριάς, πόλις τῆς Παλαιστίνης, παρὰ τὴν λίμνην Γενησαρέτ
2. πλούσιος, πολυκτήμων.
3. Νεστοριανοί, οἱ διαδοτοί τοῦ Νεστορίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (428—431), δοπιοίς ἐδίδασκεν, διτὶ ὁ Χριστὸς ἦτο δημόρωπος τέλειος, γενόμενος θεός καὶ δχι θεός ἐνανθρωπισθείς, ή δὲ Παναγία ἐπρεπε νά λέγεται Χριστοτόκος καὶ δχι Θεοτόκος.

Ἡ κτίσις τῆς Νέας Ρώμης.

Πόλιν βουλόμενος κτῖσαι εἰς τὸ δνομα αὐτοῦ ὁ θειότατος οἰασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἔσπευδε δόδεύων τὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον φέρουσαν, περὶ τὴν Χαλκηδόνα¹ τὴν πόλιν οἰκοδομῆσαι. Ἀλλ' ἐκωλύετο ἀνωθεν. Ἀετούς γάρ φασὶ τὰ τῶν τεχνιτῶν ἐργαλεῖα ἥφαρπάζειν ἀπὸ Χαλκηδόνος καὶ ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ταῦτα διατερᾶν².

Ἀνανεώσας οὖν διέγας Κωνσταντῖνος τὸ ὑπὸ Βύζου³ βασιλέως Θράκης κτισθὲν τεῖχος, προσέθετο καὶ ἔτερον διάστημα, καὶ Νέαν οὕτω Ρώμην τὴν πόλιν ταύτην ὀνόμασεν.

ΑΠΟ ΤΟ «ΧΡΟΝΙΚΟΝ» ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ

[Ο Γεώργιος Φραντζής (1401—1466) ὑπῆρξε στρατιωτικός, πολιτικός καὶ συγγραφεύς, εύνοούμενος τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἀργότερον ἡλευθερώθη ἀντὶ λύτρων καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν Μυστράν, φιλοξενούμενος ἀπὸ τὸν δεστότην αὐτοῦ Θωμάν Παλαιολόγον, τὸν ὁποῖον ἡκολούθησεν ἔπειτα εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὸ 1457, κουρασμένος ἀπὸ τὰς περιπετείας, ἔγινε μοναχός καὶ ἔλαβε τὸ δνομα Γρηγόριος. Ἐγκατασταθεὶς δὲ εἰς τὴν Κέρκυραν ἔγραψε τὸ περιφήμον *«Χρονικόν»*, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πηγὴν πολύτιμον διὰ τὴν ἐλληνικὴν Ιστορίαν τῆς περιόδου ἑκείνης.]

[Απὸ τὸ *«Χρονικόν»* τοῦ Φραντζῆ παρατίθεται τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα.]

1. Πόλις ἔναντι τοῦ Βυζαντίου, ἀποικία τῶν Μεγαρέων, τῆς ὁποίας τὸ δνομα διατηρεῖται μέχρι σήμερον (τουρκ. Καντίκιοϊ). 2. τοῦ ρ. διαπερῶ=διαπεραιώνω, διαβιβάζω ἔως τὴν ὄλλην ἄκραν. 3. Βύζας ὁ Μεγαρεὺς, διδρύσας τὸ Βυζάντιον τὸ 658 π.Χ.

'Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος δμιλεῖ πρὸς
τοὺς συναγωνιστάς του.

'Ακούσαντες δὲ ἡμεῖς ἐν τῇ πόλει τῆς τοσαύτης κραυγῆς, ώσει ἦχον μέγαν θαλάσσης, ἐλογιζόμεθα τί ἄρα ἔστι· μετ' ὀλίγον δὲ ἐμάθομεν βεβαίως καὶ ἐν ἀληθεῖᾳ, δτὶ ἐπὶ τὴν αὔριον διαμιρᾶς¹ ἡτοίμασε χερσαῖον τε καὶ ὑδραῖον πόλεμον σφοδρῶς, δισον αὐτῷ ἦν δυνατόν, δῶρα τῇ πόλει. 'Ημεῖς δὲ θεωροῦντες τοσούτον πλήθος τῶν ἀσεβῶν, λέγω δέ τοι δοκεῖ², δητώς καθ'³ ἔκαστον ἡμῶν πεντακόσιοι⁴ καὶ πλεῖον ἡσαν ἔξ αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ἅνω πρόνοιαν πάσας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας ἀνεθέμεθα.

Καὶ προστάξας δι βασιλεύς, ἵνα μετὰ τῶν ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων καὶ τῶν θείων ἐκτυπωμάτων ἰερεῖς, ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοί, γυναῖκές τε καὶ παιδίσ, μετὰ δακρύων διὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιερχόμενοι τὸ «Κύριε ἐλέησον» μετὰ δακρύων ἔκραζον καὶ τὸν Θεόν ἴκέτευον, ἵνα μὴ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν παραδώσῃ ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἔχθρῶν ἀνόμων καὶ ἀποστατῶν καὶ πονηροτάτων παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ἀλλ' ἵλεως γενήσηται ἡμῖν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ.

Καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἀλλήλους ἀνεθαρρύνοντο, ἵνα ἀνδρεῖως ἀντισταθῶσι τοῖς ἐιαντίαις ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τῆς συμπλοκῆς. 'Ομοίως δὲ κοι δι βασιλεὺς τῇ αὐτῇ δύσυνηρᾳ ἐσπέρᾳ τῆς δευτέρας, συνάξας πάντας τοὺς ἐν τέλει, ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους δημάρχους καὶ ἑκατοντάρχους⁴ κοι ἑτέρους προκρίτους στρατιώτας ταῦτα ἔφη:

«'Υμεῖς μέν, εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ ἐκλαμπρότατοι δημαρχοι καὶ στρατηγοι καὶ γενναιότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς δι πιστός καὶ τίμιος λαός, καλῶς οἴδατε, δτὶ ἔφθασεν ἡ ὥρα καὶ δ

1. 'Εμίρης, ἡγεμών. 2. Λέγω, δέ τοι δοκεῖ=ύπολογίζω κατὰ τὴν γνώμην μου. 3. "Οντως καθ'³ ἔκαστον ἡμῶν πεντακόσιοι καὶ πλεῖον ἡσαν=ἀληθῶς, εἰς τὸν καθένα μας ἀντιστοιχοῦσαν πεντακόσιοι, δηλ. οἱ ἔχθροι ἡσαν πεντακοσιαπλάσιοι ἡμῶν. 4. 'Εκατόνταρχοι=άξιωματικοί, ἀρχηγοι 100 ἀνδρῶν.

έχθρος τῆς πίστεως ἡμῶν βιούλεται, ἵνα μετὰ πάσης τέχνης καὶ μηχανῆς Ισχυροτέρως στενοχωρήσῃ ἡμᾶς καὶ πόλεμον σφοδρὸν μετὰ συμπλοκῆς μεγάλης ἐκ τῆς χέρσου¹ καὶ θαλάσσης δῶσῃ ἡμῖν μετὰ πάσης δυνάμεως, ἵνα, εἰ δυνατόν, ὡς ὅφις τὸν ἴδν² ἐκχύσῃ καὶ ὡς λέων διά ήμερος καταπίῃ ἡμᾶς.

Διὰ τοῦτο λέγω κοὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα στήτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας ψυχῆς, ὡς πάντοτε ἔως τοῦ νῦν ἐποιήσατε, κατὰ τῶν ἔχθρῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. Παραδίδωμι δὲ ὑμῖν τὴν ἐκλασμπροτάτην καὶ περίφημον ταύτην πόλιν καὶ πατρίδα ἡμῶν καὶ βασιλεύουσαν τῶν πόλεων.

Καλῶς οὖν οἴδατε, ὀδελφοί, ὅτι διὰ τέσσαρά τινα ὁφειλέται κοινῶς ἔσμεν πάντες, ἵνα προτιμήσωμεν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, πρῶτον μὲν ὑπὲρ πίστεως ἡμῶν καὶ εὔσεβείας, δεύτερον δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τρίτον δὲ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ὡς χριστοῦ³ κυρίου καὶ τέταρτον ὑπὲρ συγγενῶν καὶ φίλων.

Λοιπόν, ὀδελφοί, ἔδν χρεωδοταὶ ἔσμεν ὑπὲρ ἐνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀγωνίζεσθοι ἔως θανάτου, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ πάντων τούτων ἡμεῖς, ὡς βλέπετε προφανῶς, καὶ ἐκ πάντων μέλλομεν ζημιώθηναι.

Ἐάν διὰ τὰ ἔμά πλημμελήματα παραχωρήσῃ δ Θεός τὴν νίκην τοῖς ἀσεβέσιν, ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀγίας, ἣν Χριστὸς ἐν τῷ οἰκείῳ αἷματι ἡμῖν ἐδωρήσατο, κινδυνεύομεν. Καὶ ἔδν τὸν κόσμον δλον κερδίσῃ τις καὶ τὴν ψυχὴν ζημιώθῃ, τί τὸ δφελος; Δεύτερον πατρίδα περίφημον τοιούτως ὑστερούμεθα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν. Τρίτον βασιλείαν τὴν ποτὲ μὲν περιφανῆ νῦν δὲ τεταπεινωμένην καὶ ὀνειδισμένην κοὶ ἔξουθενημένην ἀπωλέσαμεν, καὶ ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ ἀσεβοῖς ἄρχεται. Τέταρτον δὲ καὶ φιλτάτων τέκνων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν ὑστερούμεθα.»

1. Ἐκ τῆς ξηρᾶς. 2. Τὸ δηλητήριον. 3. Χριστὸς=κεχρισμένος, ἐκείνος ποὺ ἀναγορεύεται εἰς ἐν ἀξιώμα διὰ χρισματος, ὅπως οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων.

Η ΨΕΥΔΟΜΕΝΗ ΣΤΑΦΥΛΟΣ

Ι'Ο Πωρικολόγος είναι σύντομος διήγησις συνελεύσεως όπωρικδν, εις τὴν δποίαν καταδικάζεται τὸ σταφύλι ὡς ψευδόμενον. Διὰ τοῦτο τὸ καταρᾶται ὁ βασιλεὺς Κυδώνιος, νὰ πίνουν τὸ αἷμα του οἱ ἀνθρώποι καὶ νὰ μεθοῦν. 'Ο Πωρικολόνος ἔγραφη παρὰ διγνώστου κατὰ τὸν ιβ' αἰῶνα καὶ θέλει νὰ δηλώσῃ τὰς ἐπικινδὲ νους ἰδιότητας τοῦ οἶνου, συγχρόνως δὲ νὰ σατυρίσῃ τὰ περίπλος καὶ ἀξιώματα τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς.

Βασιλεύοντος τοῦ πανενδοξοτάτου Κυδώνιου καὶ ἡγεμονεύοντος τοῦ περιβλέπτου Κίτρου, συνεδριάζοντος τοῦ Ροδίου τοῦ ἐπικέρην¹, Ἀπιδίου τοῦ πρωτονοταρίου², Μήλου τοῦ Λογοθέτου³, Νεραντίσου τοῦ Πρωτοβεστιαρίου⁴, Μοσχοκαρυδίου τοῦ Μεγάλου Ἀρχοντος, Σύκου, Βατσίνου, Τζιτζίφου καὶ Κερασίοι τῶν γραμματικῶν, αὐτῶν δὲ παρισταμένων παρέστη καὶ ἡ Στόφυλος ἀναγγέλλουσα ταῦτα :

— "Ω δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε, γνωστὸν ἔστω τῆς ἀγίας σου βασιλείας, δτὶ δ πρωτοσέβαστος Πιπέριος μετὰ Θρίμπου τοῦ πρωτοσπαθαρίου⁵, Καναβουρίου τοῦ μεγάλου ἄρχοντος... κατῶν σῶν προσταγμάτων καταφρονοῦσιν καὶ τῆς βασιλείας σοι ἀτοπα ἐπιτηδεύουσιν, ὃ δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε.

— "Ακούσας δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς Κυδώνιος καὶ θυμοῦ πλησθεὶς ἔφη πρὸς αὐτήν :

— "Ἐχεις μάρτυράς τινας :

— "Η δὲ ἔφη :

— "Ναι, δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε, ἔχω Ἐλαίαν τὴν κυρα-ἡγουμένην, Φακήν τὴν κυρα - οἰκονόμισσα, Φάσουλον τὸν μαυρδυματον...

Εὕθυς δὲ ἔξεπήδησε καὶ ὁ κύρις Κρομμύδιος μετὰ κόκκινης στολῆς δισέντυτος, τρισέντυτος, τὸ γένειον αὐτοῦ χάμαι συρόμενον καὶ μετὰ δριμείας χολῆς τοὺς λόγους τούτους πρὸς τὸν βασιλέα ἀπεκρίνατο :

1. δ ἐπὶ τοῦ κεράσματος, οἰνοχόος. 2. ἀρχιγραμματεύς. 3. μέγας βυζαντινὸς ἀξιώμας, ὑπουργός. 4. αὐλικὸς ἱματιοφύλαξ. 5. ἀρχηγὸς τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως.

—²Ω δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε, δύμνύω σε οὕτως· μὰ τὸν ἀ-
θελφόν μου τὸν Σκόρδον καὶ τὸν ἔξαδελφόν μου τὸν Σινάπη
καὶ τὸν ἀνεψιόν μου τὸν Ρεπάνην καὶ συμπέθερόν μου Πράσον
τὸν μακρυγένην καὶ θεῖόν μου τὸν Κάρδαμον τὸν δριμύτατον
πάνυ.. εἰς τούτους δλους σὲ δύμνύω, δέσποτα βασιλεῦ Κυδώ-
νιε, δτὶ φεῦδος ἀνήγγειλε ἡ Στάφυλος πρὸς τὴν βασιλείαν σου·
δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε.

‘Ο δὲ βασιλεὺς Κυδώνιος ἔφη πρὸς τοὺς παρεστῶτας.

— Σεβαστὲ Μαρούλιε, Φρύγε πρωτοσπαθάριε, καὶ ‘Αντίδεε’
ιρωτοκαθῆμεν τοῦ βεστιαρίου, Σπάνιε κουροπαλάτη¹...οἱ καὶ
τὰς βιβλους κρατεῖτε, κρίνατε πρὸς ἑαυτοὺς καθὼς δέ κύριος
Κρομμύδιος ἀπεφθέγξατο, τὸ κάτινος² φευδῆ.

Οἱ δὲ εἶπον :

—³Ω δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε, τὴν δικαίαν κρίσιν θέλο-
μεν, ἵκετεύομεν τοῦ προστάξαι ἐλθεῖν τοὺς ἄρχοντας καὶ τὴν
μόνας.

Προστάξαντος οὖν τοῦ βασιλέως καὶ εἰσελθόντων τῶν ἀρ-
χόντων .. ἔκριναν τὸ ἀληθές. Ἐκάθισαν γοῦν τοῦτοι οἱ ἄρχον-
τες ἐπὶ θρόνου καὶ ἔξεταξαν ἀκριβῶς τούτους, ὡς καθὼς τοὺς
ἥρισεν αὐτοὺς καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς νὰ ἔξετάξουν δέ αὐθέντης
βασιλεὺς Κυδώνιος Λοιπὸν οὐδὲν ἐπαρήκουσαν τὸν δρισμὸν
τούς ἀμῇ³ ἐδιάβησαν καὶ ἔκριναν αὐτοὺς καὶ ἐγύρευσαν τὸ τίνος
ἐν’ τὸ δίκαιον, ὡς φρόνιμοι. Λοιπὸν ὡς καθὼς λόγους ἔξεταξαν
ἴκριβῆς καὶ εἶδαν τίς ἔνοι⁴ φεύστης, ἥ δέ Κρομμύδιος δέ κοκκι-
νοφόρος. ἥ ἡ Στάφυλος ἥ μαυροφόρος, καὶ ὡς εἶδαν ἀκριβῶς οἱ
εριτοί, εἶδασιν καὶ εύρηκασι καὶ ἔκριναν τὴν Στάφυλον ὡς
μευδῆν..

Τότε δέ βασιλεὺς Κυδώνιος μὲ θυμὸν ἐκατηράσθη μεγάλως
τὴν Στάφυλον, ταῦτα λέγων δέ βασιλεὺς Κυδώνιος:

—Ἐάν ψεῦδος ἐλάλησας πρὸς τὴν βασιλείαν μου, ταῦτα σοῦ
καταρῷμεν, Στάφυλος φεύτρια, καὶ καταρῷ σε νὰ πάθης καὶ
δίδω ἀπόφασιν νὰ τῷχης πάντοτε· ἀπὸ στραβοῦ ξύλου νὰ κρε-

1. αὐλάρχης. 2. τίνος ποίου. Κάτινος φευδῆ=ποίου εἶναι φευδῆ
τὰ λεγόμενα, ποῖος φεύδεται. 3. ἀλλά. 4. εἶναι.

μασθῆς, ύπό μαχαιρῶν κοπῆς, ύπό δὲ ἀνδρῶν πατηθῆς, καὶ τὸ αἷμά σου νὰ πίνουν οἱ ἄνδρες νὰ μεθοῦσιν, νὰ μηγὲν ἡξεύρουν τὸ πιοιοῦσιν καὶ νὰ λέγουν λόγια κλωθογύριστα¹, ὡς δαιμονιζόμενοι ἀπὸ τὸ αἷμά σου, Στάφυλε, καὶ ἀπὸ τοῖχον σὲ τοῖχον νὰ παραδέρνουν. Καὶ οἱ δρυθες νὰ τοὺς τσιμποῦσιν καὶ τοῦτοι νὰ μηδὲν γνώθουν² ἐκ τὸ αἷμά σου, Στάφυλε ψεύτρια.

Ἐτοῦτα γοῦν ἐκατηράθην δὲ βοσιλεὺς Κυδώνιος τοῦ Στάφυλος, διατί ἐλάλησε ψεῦδος ἔμπροσθεν τῆς βασιλείας του. Εὔθυς οὖν εἶπον οἱ ἄρχοντες:

— Εἰς πολλὰ ἔτη, δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε, εἰς πολλὰ ἔτη, δτι ἔσε πρέπει τὸ βασίλειον, ὡς εὐγενικός δντως δλων. Ἄμήν.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΤΩΧΟΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

[Ο Θεόδωρος Πρόδρομος ἔζησεν ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ (1118–1143) καὶ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143–1180). Ἡτο περίφημος λόγιος καὶ συγγραφεὺς πολλῶν ἔργων γραμμένων εἰς τὴν ἀρχαῖζουσαν γλώσσαν. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται καὶ τέσσαρα διασωσέντα μέχρις ήμερων ποιήματα μὲν γλώσσαν δημοτικήν τῆς ἐποχῆς του, εἰς τὰ δοποῖα σατυριζεται ἡ ζωὴ τῶν τότε πτωχῶν λογίων. Τὰ ποιήματα αὗτα ἀπευθύνονται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ζητοῦν νὰ ἔλθῃ βοήδες εἰς τὸν πεινῶντα καὶ βασανίζομενον ἀπό τὴν πενιαν του πο.ητήν. Ἐπειδὴ ἐπιστεύετο, δτι ταῦτα συνετάχθησαν ἀπὸ τὸν Θεόδωρον Πρόδρομον, λέγονται προδρομικά ἡ ποιήματα τοῦ Πτωχοπροδρόμου. Είναι δμωε πιθανόν, δτι ἔχουν γραφῆ ἀπὸ ἄλλους ἀνωνύμους ποιητός. Οδιοι ήθελον φαίνεται νὰ διακωμαδήσουν τοὺς πένητας καὶ παρασιτικοὺς λογίους, οἱ δοποῖοι ἀπετείνοντο κατ' ἐπανάληψιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ζητοῦντες βοηθήματα καὶ κολακεύοντες αὐτὸν μέχρις ἁσχάτου ἔξευτελισμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τῶν τοιούτων ἐπιμόνων ἐπαιτῶν ἦτο καὶ δ Πρόδρομος, ἐπιστεύθη, δτι συνετάχθησαν παρ' οὐτοῦ.]

Παρατίθεται κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀπὸ ποίημα ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν βασιλέα Μανουὴλ Κομνηνόν.]

1. παράλογα. 2. νὰ μὴ καταλαβαίνουν τίποτε, νὰ εἶναι ἀναίσθητοι.

‘Από μικρόθεν μ’ ἔλεγεν δὲ γέρων δὲ πατήρ μου: Παιδίν μου, μάθε γράμματα καὶ ώσταν ἐσέναν ἔχει¹. Βλέπεις τὸν δεῖνα, τέκνον μου; Πεζὸς ἐπεριπάτει, καὶ τώρα διπλοεντέληνος² καὶ παχυμουλαράτος. Αύτός, δταν ἐμάνθινε, ὑπόδησ.ν οὐκ εἶχεν καὶ τώρα, βλέπεις τὸν, φορεῖ τὰ μακρυμύτικά³ του. Αύτός, δταν ἐμάνθινε, ποτέ του οὐκ ἐκτενίσθη, καὶ τώρα καλοκτένιστος καὶ κομαροτριχόρης. Αύτός, δταν ἐμάνθινε, λουτρόθυραν οὐκ εἶδε καὶ τώρα λουτρακίζεται τρίτον τὴν ἐβδομάδα. Καὶ πείσθητι γεροντικοῖς καὶ πατρικοῖς μου λόγοις καὶ μάθε τὰ γραμματικά, καὶ ώσταν ἐσέναν ἔχει»... Καὶ ἔμαθον τὰ γραμματικά μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου. ‘Αφ’ οὖ δὲ τάχα γέγονα γραμματικὸς τεχνίτης, ἐπιθυμῶ καὶ τὸ ψωμὸν κοὶ τοῦ ψωμιοῦ τὴν μάνναν⁴. ‘Υβρίζω τὰ γραμματικά, λέγω μετὰ δακρύων: «‘Ανάθεμαν τὰ γράμματα, Χριστέ, καὶ δποὺ τὰ θέλει! ‘Ανάθεμαν καὶ τὸν καιρὸν καὶ ἐκείνην τὴν ήμέραν, καθ’ ἣν μὲ παρεδώκασιν εἰς τὸ διδασκαλεῖον, πρὸς τὸ νὰ μάθω γράμματα, τάχα νὰ ζῶ ἀπ’ ἐκεῖνα!» ‘Ἐδάρε⁵ τότε δν μ’ ἔποικαν⁶ τεχνίτην χρυσορράπτην, ἀπ’ αὐτοὺς δποὺ κάρμνουσι τὰ κλαπωτὰ⁷ καὶ ζῶσι καὶ ἔμαθα τέχνην κλαπωτὴν τὴν περιφρονημένην, οὐ μὴ ἡνοιγα τὸ ἀρμάριν μου καὶ ηὗρισκα, δτι γέμει ψωμίν, κρασίν πληθυντικὸν καὶ θυννομαγειρίαν⁸ καὶ παλαμιδοκόμματα καὶ τσίρους καὶ σκουμπρία· παρ’ οὐ δτι τώρα⁹ ἀνοίγω το, βλέπω τοὺς πάτους δλους, καὶ βλέπω χαρτοσάκκουλα γεμάτα τὰ χαρτία.

1. ‘Ωσταν ἐσέναν ἔχει—δυσνόητος ἡ φράσις. “Ισως—παιδί ώσταν ἐσένα, ἔχει μέλλον, θὰ προσδεύσῃ. 2. Πλούσιος, δ ἔχων διπλῆν (χουσῆν) ἀντελήναν. ‘Αντελήνα—τὸ λουσὶ τοῦ ἐφιπτίου. 3. Μακρὰ καὶ μυτερὰ δποδήματα. 4. Τὴν ψύχαν. 5. ‘Ιδού, νὰ λόγου χάριν. 6. ‘Αν μ’ ἔκτημαν. 7. Τὰ χυσοκεντημένα φορέματα. Τέχνη κλαπωτὴ—ἡ τέχνη τοῦ κεντήματος. 8. Τὸ μαγείρευμα τοῦ θύννου (τόννου). 9. Παρ’ οὐ δτι τώρα=ἐνῷ τώρα.

Ανοίγω τὴν ἀρκλίτσαν¹ μου, νὰ εῦρω ψωμὸν κομμάτιν,
καὶ εύρισκω χαρτοσάκουλον ἄλλο μικροτερίτοιν.
'Απλώνω εἰς τὸ περσίκιν² μου, γυρεύω τὸ πουγγίν μου,
διὰ στάμενον³ τὸ φηλαφῶ, καὶ αὐτὸ γέμει χαριά.
'Αφ' οὐδὲ τὰς γωνίας μου τὰς ὅλας ψηλαφήσω,
ἴσταμαι τόιε κατηφῆς καὶ ἀπομεριμνημένος,
λιποθυμῶ καὶ ὀλιγωρῶ ἐκ τῆς πολλῆς μου πείνας.
'Άλλ' δὲ Κομνηνοβλάστητον⁴ ἀπό πορφύρας ρόδον,
βασιλευόντων βασιλεὺν καὶ τῶν ἀνάκτων ἄναξ
καὶ κράτος τὸ τρισκράτιστον μητρόθεν καὶ πατρόθεν,
εἰσάκουσόν μου τῆς φωνῆς καὶ τῆς δεήσεώς μου,
θύραν ἐλέους ἀνοιξόν καὶ χεῖρα πάρασχέ μοι
ἀνάγουσαν ἐκ βόθρου με, λάκκου τοῦ ιῆς πενίας.
Σὺ γάρ ἐλέους οἰκτιρμῶν μετὰ Θεὸν ἡ θύρα,
σὺ μόνος ὑπερασπιστής τῶν ἐν ἀνάγκαις βίου,
σὺ καὶ τὸ καταφύγιον πάντων τῶν χριστωνύμων,
σὺ βασιλέων βασιλεὺς καὶ πάντων σὺ δεσπότης
ρῦσαί με τῆς στερήσεως, ρῦσαί με τῆς πενίας.

ΑΠΟ ΤΗΝ «ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΗΝ» ΑΛΕΞΙΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ (ΣΠΑΝΕΑ)

[Συγγραφεὺς τοῦ ποιήματος εἶναι ὁ Ἀλέξιος, ὁ υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ, ὁ ὅποῖος συνεβασίλευσε μὲ τὸν πατέρα του, ἀλλ' ἀπέθανε πρὸ αὐτοῦ, εἰς ἡλικίαν 36 ἔτῶν, τὸ 1142 μ.Χ. Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι διδακτικόν, αἱ δὲ περιεχόμεναι συμβουλαὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ ποιητοῦ, εὑρίσκομενον εἰς τὰ ξένα. Φαίνεται, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλέλεξίου τὸ ποίημα διεσκευάσθη καὶ ἔλαβε τὴν μορφήν, μὲ τὴν ὁποίαν διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Εἰς μερικοὺς παραλλαγὰς τοῦ ποιήματος διαγνωραφεὺς αὐτοῦ παρουσιάζεται μὲ τὸ ὄνομα Σπανέας, τὸ ὅποῖον εἶναι ἃλλον ψευδώνυμον.]

1. Τὸ κοσέλι. 2. Σακίδιον ἐκ περσικοῦ δέρματος. 3. Μικρὸν βυζαντινὸν νόμισμα. 4. Γέννημα τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν.

Πρὸ πάντων ἔχει τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον εἰς τὸν νοῦν σου
καὶ πρόσεχε καὶ φύλαττε τὰς ἐντολὰς τὰς τούτου·
γιγνώσκει γάρ ως πλαστουργὸς κρυπτὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.
ἐλέγχει καὶ τοὺς λογισμούς, δικάζει καὶ τὰς πράξεις
καὶ φανεροῖ καὶ τὰ κρυπτὰ καὶ τοὺς κακοὺς κολάζει
τοὺς δὲ καλοὺς εὔεργετεῖ καὶ φίλους ὀνομάζει

Τὸν βασιλέαν ἀγάπτα τὸν καὶ τίμα καὶ φοβοῦ τὸν.
Καὶ ως ἔνι¹ κίνδυνος ψυχῆς καὶ κόλασις μεγάλη,
διὸ ἀκούσῃς κατὰ τοῦ Θεοῦ ρήματα² βλασφημίας
καὶ σιωπῆσης παντελῶς κοὶ οὐκ ἐλέγχεις μᾶλλον
ως βλάσφημον καὶ κάκιστον ἐκεῖνον τὸν εἰπόντα·
οὗτος τυγχάνει κάκιστον καὶ κατὰ βασιλέως
ἔδιν ἀκούσῃς κατ'³ αὐτοῦ σκευὴν ἐπίβουλίας⁴
καὶ οὐ δράμης⁵, δοση δύναμις, καὶ σπεύσης δλοψύχως
νὰ δειξης τὸν ἐπίβουλον καὶ νὰ τὸν φανερώσῃς.
νὰ πάθῃ αὐτὸς καὶ μετ'⁶ αὐτοῦ νὰ παιδευθῶσιν ἄλλοι.

‘Ως θέλεις νὰ ἔνι ὁ φίλος σου, παιδίν μου, πρὸς ἐσέναν
τοιοῦτος ἀς ἥσαι πρὸς αὐτὸν καὶ οὐ μὴ σὲ λείψῃ φίλος.
‘Οταν δὲ θέλῃς κτήσασθαι πρὸς ἄνθρωπον φίλεαν,
πολυπραγμόνει⁷, μάνθανε, ψηλάφα, κατερώτα
τὴν γνώμην καὶ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ὑπόληψίν του,
ἄλλον διὸ εἶχε καὶ πρὸ ἐσοῦ φίλον καὶ πῶς τὸν εἶχεν
καὶ ποταπήν⁸ ὑπόληψιν ἔδειξε πρὸς ἐκεῖνον.
Καὶ διὸ μάθης, ὅτι καθαρὰν ἐφύλαξεν ἀγάπην
καὶ δόλον οὐκ εἰργάσατο καὶ ὑπόκρισιν οὐκ εἶχε,
τότε πληροφορήθητι⁹ καὶ δέξου τὸν ώς φίλον.

Μὴ προλαμβάνῃ ἡ γλῶσσα σου ποτὲ τὸν λογισμόν σου·
πολλοὺς ἀπὸ συναρπαγῆς¹⁰ ἀπώλεσεν ἡ γλῶσσα.
Δι’ αὐτό, παιδίν μου, πρόσεχε πρῶτον καλὰ καὶ σκόπει
καὶ τότε λάλει δλιγοστά καὶ μεμελετημένα.

1. Εἶναι. 2. Λόγους. 3. Σκευωρίαν κακόβουλον, ραδιουργίαν. 4.
Δὲν τρέξῃς. 5. Πολυεξέταζε. 6. Ποίαν, ποίου εἴδους. 7. Νὰ εἶσαι τε-
λείως βέβαιος. 8. *Απὸ βιαστικήν κρίσιν.

"Η προσευχὴ πρὸς τὸν θεόν μεγάλως οἰκειοῦται¹
καὶ μᾶλλον εἰ προσεύχηται κανεὶς ἀπὸ καρδίσας.

"Ωςπέρ δποῦ συνομιλεῖ πατέραν του πολλάκις,
θαρρεῖ καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν δσα καὶ οἶσα θέλει,
οὕτως δ προσευχόμενος καὶ ψάλλων καταμόνας
λαμβάνει χάριν ἐκ Θεοῦ κι εὑρίσκει παρρησίαν².

Λοιπὸν εἰς τὴν καρδίαν σου θές το, παιδί μου τοῦτο
καὶ ἔὰν εὑρίσκης ἄδειαν³ καὶ ψάλλε καὶ προσεύχου.

Οὐ φέγει φρόνιμος ποτὲ τινὰ διὰ πτωχείαν
οὔδε τὸν πλούσιον ἐπαινεῖ διὰ πλησμονῆν χρημάτων.
Πάντες γυμνοὶ ἔγεννήθημεν, γυμνοὶ ἦνθομεν εἰς κόσμον,
πλούτος δέ κάλλος, χρήματα καὶ πράγματα καὶ δόξα
παρέρχονται καὶ λύονται, κἄν φοίνωνται πρὸς ὥραν.
Τοῦθος δόμοῦ δὲ ταπεινὸν κοὶ μετριοφροσύνη⁴
αὐτά εἰσι πλοῦτος ἀληθής, δόξα μὴ πληρουμένη,
αὐτά τὸν ἔχοντα ποιεῖ ἐπαινετὸν ἐν κόσμῳ.

Γίνωσκε τιμιώτερον τῆς ἀρετῆς οὐκ ἔνι.
Τὸ κάλλος γάρ ήχρείωσαν⁵ ή νόσος καὶ τὸ γῆρας·
πολλάκις καὶ τὰ χρήματα βλάπτουν οὐκ ὠφελοῦσιν·
ή δ' ἀρετὴ κάν καὶ γηρᾶ, γίνεται λαμπροτέρα
κέρδος γάρ ἔχει μέγιστον τὴν ἄνω βασιλείαν.

Τοὺς πάντας προχαιρέτιζε μετὰ περιχαρίσας
καὶ δι' αὐτὸν νὰ ἐφέλκεσαι⁶ καὶ τὴν ἀγάπην πάντων
ἄν ἦσαι εἰς πάντας πρόσχαρος κι εύόμιλος⁷ εἰς δλους.

"Ος ἔχει χρήματα πολλά καὶ φρόνησιν οὐκ ἔχει
οὐκ εὔπορεῖ⁷ οἰκονομεῖν τὰ πράγματα εἰς τιμήν του.

1. Ἀρέσκει, γίνεται εύπρόσθετος. 2. Θάρρος. 3. Εύκαιριαν. 4. Γηρήστευσαν, τό ἔκαμαν δχρηστον. 5. Νά προσελκύης πρὸς σέ. 6. Γλυκομίλητος. 7. Δέν ἡμπορεῖ, δέν εὑρίσκει τρόπον νά διακανονίσῃ τὰ πράγματα πρὸς δφελός του.

Θλῖψίν τινος καὶ συμφοράν ποτὲ μὴ ὀνειδίσῃς,
ὅτι τὸ μέλλον ἄδηλον, κοινὴ ἡ πάντων τύχη.
"Αν δύνασαι νὰ εὐεργετῆς καὶ ἂν εὔπορῆς χαρίζειν,
καλῶς δίδε καὶ χάριζε, ίνα σ' εὐχαριστῶσι·
καλός καὶ μέγας θησαυρὸς χάρις ὁφειλομένη.
"Αρχὴ φιλίας ἔπαινος, ἀρχὴ δὲ μάχης¹ ψόγος².
λοιπὸν τοὺς ψόγους ἔασον³ κι ἐπαίνει νὰ ἔχῃς φίλους.

"Αργά καὶ μετὰ προσοχῆς ποίει καὶ τὴν βουλήν⁴ σου,
τὸ δ' ἔργον μετὰ τὴν βουλὴν συντόμως ἐπιχείρει.

"Οταν σὲ στήσουν εἰς ἀρχὴν καὶ πιάσῃς ἔξουσίαν,
καλούς ἀνθρώπους φρόντιζε νὰ στήσῃς συνεργούς σου·
εὶ δέ γε στήσῃς πονηρούς, δσα κακὰ καὶ ἄν πράξουν,
αἴτιος εἶσαι τῶν κακῶν πλειόνως παρ'⁵ ἐκείνους.

Τὴν ὀρετὴν καὶ παίδευσιν ἀγάπα καὶ τὴν γνῶσιν,
πλούτου παντὸς ἐπέκεινα καὶ θησαυρῶν μεγάλων·
ἐκεῖνα γάρ οὐδέποτε πρὸς τοὺς καλούς ὑπάγουν,
ἐκεῖνα παραμένουσιν, δὲ πλοῦτος δ' ὅδε μένει.
Τὴν φρόνησιν ἐπιμελοῦ, παιδίν μου, παρὰ πάντα,
δὲ νοῦς γάρ μέγας θησαυρὸς ἐπέκεινα τῶν δλων.
"Οταν σ'⁶ ἐπέλθῃ χαρωπόν, μὴ τὸ κενοδοξήσῃς
καὶ δταν σ'⁷ ἐπέλθῃ λυπηρόν, μὴ σὲ νικήσῃ ἡ θλῖψις.
Πάντα γάρ ταῦτα πρόσκαιρα κι ἐπιμονὴν οὐκ ἔχουν.

"Ἐχε εἰς τὸν νοῦν σου πάντοτε μελέτην τοῦ θανάτου
καὶ δὲ φόβος νὰ σὲ πολεμῇ καὶ πάντα ιὰ προσέχῃς.
Τοῦτο δὲ πρέπει γνώριζε τὸν κατ' ἀλήθειαν ἄνδρα,
ὅπόταν τύχῃ εἰς πόλεμον νὰ πολεμήσῃ ὡς ἄνδρας·
κοι ἄν ζήσῃ, ζῇ μετὰ τιμῆς καὶ προκοπῆς μεγάλης,
εὶ δ' ἀποθάνῃ, ἀπέθαγε κᾶν οὕτως κᾶν ἀλλοίως.

1. Διαμάχης, ἔχθρας. 2. Κατηγορία, κακολογία. 3. "Αφησε (τοῦ
ρ. ἔάσω ω). 4. Σκεψιν.

Καλλίων γάρ ἔνι ὁ θάνατος μετά τιμῆς, παιδίν μου,
παρὰ τὴν ἄπιμον ζωὴν καὶ τὴν ἡπορημένην¹.

Ἐνδυσον πένητα γυμνόν, χόρτασον πεινασμένον,
θλιμμένον παρηγόρησον, ἄρρωστον ἐπισκέψου·
εἴ τι γάρ δώσῃς εἰς πτωχούς, δσα καλὰ ποιήσῃς.
ἐδάνεισές τα τὸν θεόν, χρεώστην ἔκεινον ἔχεις.

Παντὸς δὲ κατορθώματος ἀγάπη κρείτων ἔνι·
καὶ ἀν ἔχης δλα τὰ καλὰ καὶ λείπῃ σε ἡ ἀγάπη·
ἐποίησας οὐδετίποτε, ἔχασες δσον εἶχες·
ἀληθινὸν δὲ γνώρισμα τὸ τῆς ἀγάπης ἔνι
ἔλεημοσύνη πρὸς πτωχούς καὶ πενητευομένους.

ΑΠΟ ΤΗΝ «ΔΙΗΓΗΣΙΝ ΠΑΙΔΙΟΦΡΑΣΤΟΝ ΤΩΝ ΤΕΤΡΑΠΟΔΩΝ ΖΩΩΝ»

[Τὸ ποίημα τοῦτο ἑγράφη ὑπὸ ἀγνώστου περὶ τὸ 1350—1400 μ.Χ. Εἰς αὐτὸ περιγράφεται συνέλευσις τῶν τετραπόδων ζῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ λέοντος, δ ὅποιος ἀπεφάσισε νὰ ἀποκαταστήσῃ διαρκῆ εἰρήνην εἰς τὸ κράτος του.

Εἰς τὴν συνέλευσιν αὐτὴν δλα τὰ ζῷα μὲ τὴν σειράν των ἀπὸ τὰ μικρότερα ἔως τὰ μεγαλύτερα, ἐπιδεικνύουν τὰ χαρακταρά των καὶ περιπατίζουν τὰ ἐλαττώματα τῶν ἔχθρῶν των. Εἰς τὸ παρὸν ἀπόσπασμα ἡ μαϊμού περιπατίζει τὸν ἐλέφαντα.]

Ο ἐλέφας καὶ ἡ μαϊμού.

[Στίχοι 930—968]

Ως ἥκουσεν ἡ μαϊμού ἐλέφαντος τοὺς λόγους
ὅλοι γάρ ἐσυντύχασιν² καὶ δλοι γάρ ἀπεῖπον³,
οὐδένας δὲ ἀπόμεινεν, μόνον αὐτῇ καὶ μόνη·
ἐκρύπτετο δ' ὡς πονηρά μέσον τῶν τετραπόδων—.

1. Δυσχερῆ, στενοχωρημένην. 2. Ἐλαβον τὸν λόγον. 3. ὀμίλησαν—

ἐπήδησεν δὲ καὶ αύτὴ καὶ ἐστάθην εἰς τὸ μέσον
καὶ ταῦτα ἀπεφθέγξατο καὶ τὸν ἐλέφαν λέγει :
«Ὦ Ηλθες καὶ σύ, μακρύμυτε, μετὰ τῆς προμυτίδος.
νὰ καυχισθῆς, νὰ ἐπαρθῆς, παράσημον¹ τῶν ζῷων .
“Ἐξω ἀπὸ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας εἶσαι
καβούρου τάξιν κέκτησαι μεγαλοχαχανάτου,
ἔχεις ἀλλοῦ τὸ στόμα σου κι' ἀλλοῦ τὴν προμυτίδαν
ἀλλοῦ συνάγεις βρώματα² καὶ ἀλλαχοῦ τὰ τρώγεις
Λοξόποδε, παράσημε καὶ κάθαρμα τῶν ζῷων.
δίχα γονάτων γέγονας καὶ δίχα ἀρμονίας
καὶ στέκεις μονοστέλεχος³ νύκταν τε καὶ ἡμέραν.
καὶ οὐ πίπτεις ν' ἀναπαυθῆς καθὼς τὰ ἄλλα ζῷα
οὔτε ἀναπαυσιν μικράν ᔁχεις δωσάν οἱ πάντες·
ἄλλ' ὅταν θέλῃς νὰ ὑπνῆς, ἵστεκεσαι ὀλόρθος
καὶ ἀκουμπίζεις εἰς δενδρὸν ἢ εἰς μεγάλην πέτραν
καὶ μετὰ φόβου στέκεσαι καὶ τρέμεις καὶ κοιμᾶσαι
Καὶ ὅν νυστάξης πάμπολα καὶ κοιμηθῆς βαρέα.
Ἄλι σ' ἐσὲν κακότυχον, πῶς θέλεις ἔξεστρέψει⁴.
νὰ γείρης ἔξανάσκελα, νὰ πέσῃς ἄνω κάτω
οἱ πόδες σου νὰ στέκουνται ἀπάνω ὕσπερ ξύλα.
ποσῶς δὲ νὰ μὴ δύνασαι διὰ νὰ γερθῆς δλόρθος
καὶ ἔρχονται οἱ ἄνθρωποι, δοπού σὲ κυνηγοῦσιν,
εὑρίσκουν καὶ σκοτώνουν σε καὶ καταλύουσίν σε.
ώς ἄνανδρον, ώς ἀσθενήν, μὴ ᔁχοντα τί δρᾶσαι.
Καὶ σὺ ληρεῖς⁵ μὲ τὰς πολλάς τὰς ψεματολογίας.
πῶς εἶσαι ζῶον μέγιστον, πάνυ ἀνδρειωμένον.
Πολλάκις δὲ οἱ ἄνθρωποι ποιοῦν καὶ ἄλλας πράξεις
καὶ τέχνας ἄλλας, ἄτυχε, πῶς νὰ σὲ καταλύσουν
καὶ οὔτε ὅπον θεωρεῖς νύκταν τε καὶ ἡμέραν·
ἀξινογλύφουν⁶ τὰ δενδρά ἢ πριονοκοποῦν τα,
καὶ ἀποκόπτουν τα λοιπόν εἰς ἄκρον νὰ κοποῦσιν.

1. ἀμορφότατον, κακόσχημον. 2. φαγητά. 3. μονοκόμματος. 4. θελεις ἔξεστρέψει=θά στραφῆς ἀνάποδα, θά χάσης τὴν Ισορροπίσν 5. φλυαρεῖς. 6. κόπτουν μὲ ἀξίνας.

Καὶ πᾶς ἔκει νὰ κοιμηθῆς, ἔκει καὶ νὸς ἀκουμπήσῃς,
τὸ δένδρον πίπτει, κρούει σε καὶ εἰς τὴν γῆν σε βάνει.
σκοτώνουν σε, ώς εἴπομεν, καὶ παίρνουν τὰ δστὰ σου.
Αὕτα γάρ εἶναι τὰ καλὰ καὶ τὸ ἀγαθὰ τὰ ἔχεις».

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΔΙΓΕΝΗ ΑΚΡΙΤΑΝ»

[Ἐπὶ βασιλέως Ἡρακλείου (610 — 641) ὠργανώθη εἰδικόν σῶμα ἐπιλέκτων ἀνδρῶν διά τὴν φρούρησιν τῶν ἀνατολικῶν συνόρων τοῦ κράτους. Τὸ οὖμα τοῦτο διετηρήθη μέχρι τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου (1261—1282). Οἱ ἀνδρες οἱ ἀποτελούμενοι αὐτῷ ὠνομάζοντο ἀκρίται, ώς φύλακες τῶν ἄκρων (τῶν συνόρων). Οὗτοι ἡγωνίζοντο κατὰ καιρούς ἡρωκάτιτα ἐναντίον κυρίων τῶν Ἀράβων, τῶν καλούμενων Σαρακηνῶν, οἱ δοῖοι μὲν ἐπιμονὴν ἡπειρουν διαρκῶς νὰ περάσουν τὰ σύνορα. Ἀλλοις ἐπίσης τραχὺς ἔχθρος, ἐναντίον τῶν δοπίων ἐποιλέμουν συχνὰ οἱ ἀκρίται, ἥσαν οἱ πολυάριθμοι ἀτακτοι ἐπιδρομεῖς, λησταὶ καὶ ἀπαγεῖς, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ δνομα κάπελάται, οἱ δοῖοι ἐνήργουν ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους.]

Τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τῶν ἀκριτῶν ἐναντίον ἔχθρων σκληρῶν καὶ τραχέων, διήγειραν τὸν θαυμασμὸν τοῦ λαοῦ καὶ ἐδημούργησαν ποικίλους θρύλους γύρω απὸ τὰ ὀνόματα τῶν διακρινομένων κατὰ καιρούς ἡρώων. Τοιοῦτο διαλάμψιντες ἀκρίται εἶναι γνωστοὶ μὲ τὰ ὀνόματα 'Ἀρμούρης, Βάρδας, 'Ανδρόνικος, Διγενὴ κ. ά.

Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἀκριτῶν κατέχει ὁ ἡρως Διγενῆς ἀκρίτας, διά τὸν δοπίον εἶχον διαδοθῆ μεταξὺ τοῦ λαοῦ πολλὰ ἔργα, ἔγκωμάζοντα τὰ θαυμάσια ἀνδραγαθήματά του. Ἀργότερον διάφοροι λόγιοι ἐπεχείρησαν νὰ συγκεντρώσουν καὶ νὰ συγχωιέσουν τὰ ποικίλα δημοτικὰ ἀκριτικὰ τραγούδια διασκευάζοντες αὐτὰ εἰς ἐνιαίον ἔπος. Τοιαῦτα μακρότερα ἔπη, διασκευασθέντα ἀπὸ ἀγνώστους λογίους, ἤρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν εἰς ἀνιγραφαὶ ἀπὸ τοῦ δεκάτου οιώνος καὶ ἐφεξῆς.

Χειρόγραφον εὑρεθέν τὸ 1875 εἰς Τραπεζοῦντα ἔφερεν εἰς φῶς ἐν τοιούτον ἔπος μὲν ἡρωα τὸν Βασίλειον Διγενῆ ἀκρίταν. Μετά ταῦτα εὑρέθησαν ἀλλα χειρόγραφα, τῶν δοπίων τελειότερον εἶναι τὸ εὑρεθέν τὸ 1881 εἰς τὴν "Ανδρον καὶ ἐκδοθέν ἀπὸ τὸν Ἀντ. Μηλιαράκην (έκ στίχων 4778).

* Η ύπόθεσις τοῦ ποιήματος τούτου εἶναι ἡ ἔξῆς : 'Ο χριστι-

ανδς βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀνδρόνικος νυμφεύει τὴν κόρην του μὲ ξνα Αγαρηὸν Ἐμήρην τῆς Συρίας. Ἐξ αὐτῶν γεννᾶται υἱὸς δονομασθεὶς Διγενῆς (ώς καταγόμενος ἐκ δύο γενῶν). Οὗτος ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας φαίνεται ἀξιοθάμαστος. Δωδεκαετῆς ἔκτελεῖ διπευθυνικά κατορθώματα εἰς κυνήγιον ἀγρίων θηρίων. Ἔπειτα νικᾷ πολλοὺς ἀπελάτας (ληστάς), τοὺς δποίους κτυπᾷ μὲ τὸ ρόπαλόν του. Ἀνδρωθεὶς λαμβάνει ὡς σύζυγον τὴν Εύδοκιαν, κόρην τοῦ στρατηγοῦ Δούκα. Οἱ Ἀκρίτας συνοδευόμενος ἀπὸ τὴν οὔζυγόν του συνεχίζει τὸν ἡρωικὸν βίον του, τόση δὲ εἶναι ἡ φήμη του, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς ἔρχεται νὰ τὸν ἐτισκεφθῇ καὶ τοῦ ἀπονέμει μεγάλας τιμάς. Τέλος μετὰ μακράν σειράν θαυμασίων κατορθωμάτων ἀποσύρεται εἰς περικαλλές ἀνάκτορον, τὸ δποῖον κτίζει εἰς μαγευτικὴν θέσιν παρὰ τὸν Εύφρατην.

Τοῦ ἔπους τούτου παρατίθενται κατωτέρω δύο ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ χειρογράφου τῆς "Ἀνδρου".

'Η ἀμαζόνα¹ Μαξιμώ.

[Οἱ Διγενῆς Ἀκρίτας ἐμονομάχησε μὲ πολλοὺς σπουδαίους ἀρχηγοὺς τῶν ἀπελατῶν, τοὺς δποίους κατέβαλε θαυμαστάς. Οἱ ἀπελάται τότε παρακαλοῦν τὴν περίφημον δμαζόνα Μαξιμώ νὰ μονομάχῃ μὲ τὸν Διγενῆ. Καὶ ταύτην δμως κατενίκησεν δ ἀνυπέρβλητος ἥρως.

Εἰς τὸ κατωτέρω διόσπασμα γίνεται λόγος διὰ τὴν ἀξιοθαύμαστον Μαξιμώ, δπως ἔρχεται ἔφιππος νὰ ἀγωνισθῇ μὲ τὸν Ἀκρίταν.]

Αὕτη δὲ ἦν ἀπόγονος ἀπὸ τέκ τῆς Ἀμαζόνες,
τῶν Ἀμαζόνων γυναικῶν ἐκείνων τῶν ἀνδρείων,
δς βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἔφερεν ἐκ Βραχμάνων².
Εἶχε τὴν ἐνέργειαν μεγάλην ἐκ προγόνων,
τὸν πόλεμον εἶχε τὸν ζωὴν εἰς δλον τῆς τὸν χρόνον...
Καὶ δταν ἡμέρα γέλασε καὶ ἥλιος ἔφάνη
καὶ τοῦ ἥλιου λάμψαντος ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας³

1. Ἀμαζόνες ἐλέγοντο φανταστικὰ δντα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μυθολογίας, ἔθεωροῦντο δὲ περίφημοι διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν καὶ ἐμάχοντο συνήθως ἔφιπποι. Ἡ παράδοσις περὶ τούτων διεσώθη καὶ πορὰ Βυζαντινοῖς. 2. Βραχμάνες λέγονται οἱ Ἰνδοὶ, δπαδοὶ τῆς Βραχμανικῆς θρησκείας (Βράχμα=Θεός). 3. Εἰς τὰς ἄκρας τῶν δρέων, εἰς τὰς ράχεις καὶ τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν.

καὶ τότε μόνη ἡ Μαξιμώ ἐφάνη εἰς τὸν κάμπον.

"Ἴππον ἔκαβαλίκευεν ἀσπρον ὁσάν χιόνιν.

Τὰ τέσσαρα δύνχια τοῦ δηλωθέντος Ἰππου
βαμμένα δλα ἥσασιν κίτρινα μὲ τὸν κρόκον·
λορίον⁴ θαυμαστότατον καὶ κατωχυρωμένον,
ἀπάνω στὸ λορίκιον¹ λαμπρὸν ἐφόρει ροῦχον,
πολύτιμον καὶ θαυμαστὸν διὰ λιθομαργάρων.

'Ἐν τῇ χειρὶ ἐβάσταζε πολλὰ λαμπρὸν κοντάρι,
κοντάρι ἀραβίτικον, βένετον,² χρυσωμένον·
σπαθίον εἰς τὴν μέσην τῆς, ἀρτάχιν³ εἰς τὴν σέλαν.
σκουτάρι⁴ ἐκράτει ἀργυρόν, γύρωθεν χρυσωμένον·
στὴν μέσην εἶχε λέοντα δλόχρυσον ἐκ λίθων
καὶ διὰ τάχους ἤρχετο, διὰ νὰ πολεμήσῃ...

'Ο Διγενής στὸ παλάτι του.

Βασίλειος δ Διγενής καὶ θαυμαστὸς Ἀκρίτας,
τῶν Καππαδόκων τὸ τερπνὸν καὶ πανθαλές τὸ ρόδον,
δ τῆς ἀνδρείας στέφανος, ἡ κεφαλὴ τῆς τόλμης,
πάντων τῶν νέων δ τερπνὸς καὶ πάγκαλος ἀνδρεῖος.
μετὰ τὸ πάσας ἀκριβῶς τὰς ἄκρας ὑποτάξας,
πλείστας πόλεις κατασχών καὶ χώρας ἀπειθούντων
καὶ γέγονε περίφημος εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον
ἐν τῷ Εὐφράτῃ ποταμῷ ἥράσθη κατοικῆσαι.

Οὗτος δὲ πάντων ποταμῶν καλλίστατος ὑπάρχει...

Παλάτιν δ' ἔκτισε λαμπρόν, μέσον τοῦ παραδείσου,
τὸ κάλλος καὶ τὴν σύνθεσιν εἰπεῖν οὐκ ἔξισχύω⁵...

Οἱ μεγιστάναι λέγω δὴ καὶ οἱ σατράπαι πάντες,
φιλοτιμίας ἔστελλον, χαρίσματά τε πλείστα,
δμοίως καὶ οἱ ἄρχοντες, τῆς δλῆς Ρωμανίας,
ἔστελλον δῶρα θαυμαστά, ἔξαίσια ἥδεως,

1. Λορίον καὶ ύποκοριστικὸν λορίκιον (ἐκ τοῦ λατ. lorica)=θώραξ.
μεταλλινὸν ἢ δερμάτινον περίβλημα, προφυλακτικὸν τοῦ στήθους. 2. Κυα-
νοῦν, γαλάζιον. 3. Μέγα ξίφος. 4. Ἀσπίς (λατ. scutum). 5. Ἐπεθύμησε
(τοῦ ο. ἥράσματι-δηματι). 6. Δέν ἡμπορῶ.

αύτὸν μετὰ φιλότητος καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης
 'Αλλὰ καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς ἔστελλεν καθ' ἐκάστη
 μεγίστας τοῖνυν δωρεάς τῷ θαυμαστῷ Ἀκρίτῃ.
 Ρωμαίων δέ, Σαρακηνῶν, Περσῶν καὶ τῶν Ταρσίτων·
 οἴ τάς δδούς διέτριβον ἐκείνας τότε πάσας.
 οὐδέποτε ποτὲ ἔτολμησε ἐκεῖσε πλησιάσαι,
 εἰ μὴ αὐτὸς προσέταττεν, ὡς θαυμασμὸς δπού τον
 Πᾶς ἀνθρωπος, δπούθελεν ἐκεῖθεν νὰ περάσῃ
 τὴν βούλλασν⁹ κράτει αὐτουνοῦ, ἐπέρνα χωρὶς φόβον
 καὶ δστις δὲν ἔβάσταζε τὴν βούλλαν τοῦ Ἀκρίτου.
 εύθὺς κακῶς ἀπώλετο ἀπὸ τῶν ἀπελάτων.
 Οἱ ἀπελάται ἀπαντες προσκύνησαν ἐκεῖνον
 καὶ φόβον εἶχον ἀπειρον ὑπὸ τὴν χειρα τούτου
 ὅσπερ ἵκεται βασιλεῖ καὶ ὡς δεσπότη δούλοι.

ΑΚΡΙΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

ΙΔιὰ τὸν θάνατον τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ
 ἔπλασε διαφόρους μύθους, πλήρεις θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ἥρωα
 Τὸ κατωτέρω ποίημα εἶχε διαδοθῆ εἰς τὴν Κρήτην, εἶναι δηλαδὴ
 κρητικὴ παραλλαγὴ τοῦ πανελλήνιου ἔσματος περὶ τοῦ θανάτου
 τοῦ Διγενῆ. 'Ο γενναῖος Ἀκρίτας ἔλαβεν εἰς τὴν Κρήτην ὑπερφυ-
 σικὴν μορφήν. Παρουσιάζεται δπως οἱ Γίγαντες καὶ οἱ Τίτανες
 καὶ δὲν διστηρεῖ τίποτε τὸ ἀνθρώπινον. Εἶναι τόσον ἀκατάβλητος
 ἡ δύναμίς του, ὃστε δὲ Χάρος δὲν τολμᾷ νὰ παλαίσῃ μαζί τοι-
 στήθος πρὸς στήθος, ἀλλὰ τὸν πληγώνει ἔξι ἐνέδρας.†

A'.

'Ο Διγενῆς ψυχομαχεῖ κι ἡ γῆ τόνε τρομάσσει.
 Βροντᾶ κι ἀστράφτει δούρανδς καὶ σειέται δ ἀπάνω κόσμος

1. Ταρσῖται, οἱ ἐκ τῆς πόλεως Ταρσοῦ τῆς Μ. Ἀσίας (πατρίδος τοῦ Ἀπ. Παύλου). 2. Τὴν σφραγίδα.

κι δέ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια
 κι ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾶ πῶς θὰ τόνε σκεπάσῃ,
 πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν ἀιτὸ τῆς γῆς, τὸν ἀντρειωμένο.
 Στίτι δὲν τὸν ἑσκέπαζε, σπήλιο δὲν τὸν ἔχωρει.
 Τὰ ὅρη ἐδιασκέλιζε, βουνοῦ κορφές ἐπήδα,
 Χαράκια¹ ὅμαδολόγανε² καὶ ριζιμιᾶ³ ζεκούνει.
 Στὸ βίτσιμά⁴ πιανε πουλιά, στὸ πέταμα γεράκια,
 στὸ γλάκιο⁵ καὶ στὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τ' ἀγρίμια⁶.
 Ζηλεύγει δὲ Χάρος, μὲ χωιά⁷, μακρὰ τόνε βιγλίζει⁸
 καὶ λάβωσέ του τὴν καρδιά καὶ τὴν ψυχή του πῆρε.

B'.

[Τὸ κατωτέρω ποίημα εἶναι ἀλλη πασαλλαγή, διαμορφωθεῖσα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Κατ' αὐτὴν δὲ Διγενῆς ἀποθήσκει, ἀφοῦ ἐπάλαισε γενναῖας πρὸς τὸν Χάρον. Οἱ φοβερὸς ἀντίπλιος τοῦ Διγενῆ, δὲ Χάρος, ἐμφανίζεται εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ, δπως παριστάνεται εἰς τὰς ἀγιογραφίας τῶν ἑκκλησιῶν δὲ ψυχοπομπός ἀρχαγγελος Μιχαήλ.]

Τρίτη ἔγεννήθη δὲ Διγενῆς καὶ Τρίτη θὰ πεθάνῃ.
 Πιάνει, καλεῖ τοὺς φίλους του κι δλους τοὺς ἀντρειωμένους,
 νάρθη δὲ Μηνάς κι δ Μαυραΐλής, νάρθη κι δ γιδος τοῦ Δράκου
 νάρθη κι δ Τρεμαντάχειλος, ποὺ τρέμει ἡ γῆ κι δ κόσμος.

Καὶ πῆγαν κοὶ τὸν ηὔρανε στὸν κάμπο ξαπλωμένο.
 Βογγάει, τρέμουν τὰ βουνά, Βογγάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
 «Σάν τι νὰ ο’ ηύρε, Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνης;»

«Φίλοι, καλῶς δρίσατε, φίλοι κι ἀγαπημένοι,
 συχάσατε, καθίσατε κι ἔγώ σᾶς ἀφηγιέμαι.
 Στῆς Ἀραβίνας⁹ τὰ βουνά, τῆς Σύρας τὰ λαγκάδια,
 ποὺ κεῖ συνδυό δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
 παρὰ πενήντα κι ἑκατό, καὶ πάλε φόβον ἔχουν

1. Βράχους. 2. ἔπαιζε ὀμάδες. Τοὺς βράχους τοὺς ἔπαιζεν ὡς ὀμάδες (δισκον). 3. πέτρες ριζωμένες. 4. τίναγμα τοῦ σώματος. 5. τρέξιμο, ἀγών δρόμου. 6. ἀγρίας αἴγας, αἴγαρους. 7. ἐνέδρα, καρτέρι. 8. παραφυλάει. 9. τῆς Ἀραβίας.

κι έγώ μονάχος πέρσσα πεζός κι ἀρματωμένος,
μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς δρυγιές κοντάρι.
Βουνά καὶ κάμπους ἔδειρα,¹ βουνά καὶ καταράχισ,²
νυχτιές χωρίς ἀστροφεγγιά, νυχτιές χωρίς φεγγάρι.
Καὶ τόσα χρόνια πούζησα δῶ στὸν ἀπάνω κόσμο
κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.
Τώρα εἶδα ἔνα ξυπόλυτο κοὶ λαμπροφορεμένο,
πόχει τοῦ ρίσου³ τὰ πλουμιά,⁴ τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια
μὲ κράζει νὰ παλέψωμε σὲ μαρμαρένια ἀλώνια
κι δποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυό, νὰ παίρνη τὴν ψυχή του»

Καὶ πήγαν καὶ παλέψανε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια·
κι δθε χτυπέσι δ Διγενής, τὸ αἷμα αύλακι κάνει.
κι δθε χτυπάει δ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει.

Δημοτικά.

**Ἐκλογαὶ Ν. Γ. Πολίτου.*

ΑΚΡΙΤΙΚΟ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

Κοιμήσου, γέ μου, καλογιέ, ὅμορφε, διωματόρη,⁵
γιὰ νὰ γληγοροκοιμηθῆς καὶ γιὰ ν' ἀργωξυπνήσῃς,
νὰ μεγαλώσῃς, νὰ γενῆς μεγάλο παλικάρι,
νὰ χτενιστῆς, νὰ διαρμιστῆς,⁶ νὰ στολιστῆς, ν' ἀλλάξῃς,
ν' ἀρματωθῆς μὲ τὸ σπαθί, μὲ τ' ἀργυρὸ κοντάρι,
νὰ πᾶς ἐπάνω στ' ἄλογο, ποὺ περπατεῖ καὶ τρέμει,
μὲ τὰ χρυσοχαλίναρα τὰ χρυσοκεντημένα,
μὲ τ' ἀσημένια πέταλα καὶ μὲ τὰ φτερνιστήρια.
νὰ πάγης εἰς τὸν πόλεμο νὰ λεοντοπολεμήσῃς,
μ' ὅλους σου τοὺς ἀκράνηδες,⁷ μ' ὅλους τοὺς στρατολάτες.⁸
Κοὶ σ' δποιο πόλεμο βρεθῆς, νὰ βγῆς τριδοξασμένος
νὰ πάρης χάρες καὶ χαρές, χῶρες, χωριά καὶ κάστρα...

Δημοτικόν.

**Καρπαθιακά*, **Εμμ. Μανολάκη.*

1. μετοφ. ἐπέρσσα ἐπανειλημμένως. 2. αἱ κατωφέρειαι τῶν βουνῶν.
3. ρίσος=δ λύγε (εἶδος λεοπαρδάλεως).
4. στολίσματα, ποικίλματα.
5. ὀροῖος, καλοσώματος.
6. δ αρμιζομαι=συγυριζομαι, εὑπρεπίζομαι.
7. τοὺς συντρόφους.
8. τοὺς στρατιώτας, τοὺς πολεμιστάς.

«ΑΝΑΚΛΗΜΑ¹ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ»

[1453]

[Τδ ποίημα τοῦτο ἔξ 118 στίχων ἔχει γραφῆ ἀπὸ ἄνθρωπον (Κρῆτα πιθανόν), ὁ ὄποῖς μόλις θὰ ἡμποροῦσε νά κεκατῇ τὴν πέννα καὶ ὁ ὄποῖς δὲν γνωρίζει κάν νὰ χωρίζῃ τὰς λέξεις ἀπ' ἀλ. λήγων. Παραθέτομεν τοὺς πρώτους 15 στίχους μόνον ὡς δεῖγμα.]

Θρῆνος, κλαυμὸς καὶ δύσυρμὸς καὶ στεναγμὸς καὶ λύπη,

θλῖψις ἀπαραμύθητος ἔπεσεν τοῖς Ῥωμαίοις!

Ἐχάσασιν τὸ σπίτιν τους, τὴν πόλιν τὴν ἀγίαν,
τὸ θάρρος καὶ τὸ καύχημα καὶ τὴν ἀπαντοχήν² τους.

Τίς τόπεν; Τίς τὸ μήνυσε; Πότε ἥθεν τὸ μαντάτο;³

Καράβιν ἐκατέβαινε στὰ μέρη τῆς Τενέδου,
καὶ κάτεργον⁴ τὸ ὑπάντεσε⁵, σκέκει καὶ ἀναρωτᾷ τὸ

«Καράβιν, πόθεν ἔρχεσαι καὶ πόθεν κατεβαίνεις;

— Ἐρχομαι ἀκ' τ' ἀνάθεμα κι ἔκ τὸ βαρὺν τὸ σκότος,
ἀκ' τὴν ἀστραποχάλαζην, ἀπ' τὴν ἀνεμοζάλην:
ἀπαὶ τὴν Πόλιν ἔρκομαι τὴν ἀστραποκαμένην.

Ἐγώ γομάριν⁶ δὲν βασιώ, ἀμὲ⁷ μαντάτα φέρων
κακά διὰ τοὺς Χριστιανούς, πικρά καὶ θολωμένα:

οἱ Τουρκιῶται ἥρθασιν, ἐπήρασιν τὴν Πόλιν,
ἀπώλεσαν τοὺς Χριστιανούς ἔκει καὶ πανταχόθεν».

1. Παράκλησις, Ικεσία. 2. Τὴν ἔλπιδα. 3. Ἡ εἰδησις. 4. Μεσαιωνικὸν τλοίον κωπήλατον καὶ ιστιοφόρον συγχρόνως. 5. Συνήντησε. 6. Φοοτίον. 7. Ἀλλά.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

A

ἄβουλος — ἀναποφάσιστος, χωρὶς θέλησιν.

ἀγορά — συνάθροισις· κυρίως ἡ συνάθροισις τοῦ λαοῦ. Ἀγορὰ λέγεται καὶ τὸ μέρος, δῆπου ἐγίνετο ἡ συνάθροισις καὶ τὸ διποίον ἔχρησίμευεν ἀκόμη καὶ ὡς τόπος ἀγοραπωλησίας διαφόρων πραγμάτων. — Περὶ πλήθουσαν ἀγοράν=τὴν ὥραν κατὰ τὴν διποίαν ἡ ἀγορὰ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κόσμου, δηλαδὴ κατὰ τὴν 10 π.μ. — 12 μεσημβρινῆς.

ἀγοραγόμοι — ἄρχοντες τῆς ἀγορᾶς κανονίζοντες τὰς ἐκεῖ γινομένας ἀγοραπωλησίας.

ἀθέρας — κυρίως λέγεται ἡ ἀκίς τοῦ στάχυος (ἀρχ. ἀθήρ). γενι κώτερον=τὸ λεπτότατον ἄκρον, ἡ κόψη τοῦ ξίφους.

αἰγίδιαλος — τὸ πτηνὸν τὸ καλούμενον τρυποκάρυδον, μελισσοφάγος ἡ παπαδίτσα. "Εχει μικρότατον σῶμα καὶ ζῇ τρεφόμενον μὲ διάφορα ἔντομα.

ἀίδιος — αἰώνιος, παντοτεινός.

ἀκάθετος — ἀκράτητος, δρυμητικός.

ἀκαλήφη — τσουκνίδα.

ἀκράτισμα — τὸ πρόγευμα, τὸ πρωινὸν φαγητὸν (τὸ μεσημβρινὸν ἐλέγετο ἄριστον καὶ τὸ ἐσπερινὸν δεῖπνον).

***Ἀλαμανοί** — γερμανικὰ φύλα, τὰ διποῖα συνηγάθησαν καὶ ἤρχισαν ν' ἀποτελοῦν ἔθνος ἀπὸ τὸν β' μ.Χ. αἰώνα. Οὗτοι

- είχον ώς κοιτίδα τὸν Μοῖνον (παραπόταμον τοῦ Ρήνου) καὶ εἰσέβαλον τὸ 256 μ.Χ. εἰς Γαλατίαν καὶ Ἰταλίαν.
- ἀμάλαγος** — (καὶ ἀμάλαχτος)=ἀμιγής, διοκάθαρος, ἀνέγγιχτος.
- Ἀμύκλαι** — πόλις τῆς Λακωνίας. Εἰς αὐτὰς κατεσκευάζοντο περίφημα πέδιλα, καλούμενα ἀμύκλαι ἢ ἀμυκλαῖδες.
- ἀναδεύω** — ἀνακινῶ, ἀναταράζω.
- ἀνάμπαιγμα** — ἀντικείμενον ἐμπαιγμοῦ, κορόιδο.
- ἀπελατίνι** — ρόπαλον συνήθως σιδηροῦν, ἀκανθωτόν, δπλον τῶν ἀπελατῶν.
- ἀπελάτης** — ληστὴς τῶν συνόρων, ληστεύων ἔχθροὺς καὶ φίλους.
- ἀπίκιο** — ἐπίρημα (λ. τουρκική)=ἀμέσως. Εἴμαι ἀπίκο = εἴμαι ἔτοιμος.
- *Ἀποθέται, αἱ** — τόπος βαραθρώδης παρὰ τὸν Ταῦγετον, ὅπου ἀφήνοντο (ἀπετίθεντο) τὰ καχεκτικὰ ἢ ἀνάτηρα νεογέννητα τέκνα τῶν Σπαρτιατῶν. Αἱ Ἀποθέται πιθανῶς εύρισκοντο παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Παρώρι, μίαν ὥραν ΝΔ τῆς Σπάρτης.
- *Ἀρκάδι** — ἀρχαιοτάτη μονὴ τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ρεθύμνης, κτισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1865 ἐποιορκήθησαν ἐντὸς τῆς μονῆς 300 πολεμισταὶ καὶ 643 γυναικόπαδα ὑπὸ 28.000 Τούρκων. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἡ μονὴ κατελήφθη, δικαστικῶς οὐδέποτε κατέτησε κατὰ τῆς πυριτιδαποθήκης κοὶ μέγα μέρος τῆς μονῆς ἀνετινάχθη.
- ἀτζαμῆς** — λ. τουρκική=ἀρχάριος εἰς τὴν τέχνην, ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει πείραν.
- αὐθαιρεσία** — ἐνέργεια, ποὺ γίνεται μὲ τὴν βίαν, μὲ τὸ «ἔτσι θέλω».
- αὐλητῆς** — ἐκεῖνος, ποὺ παίζει αὐλόν.
- αὐλός** — πνευστὸν ὅργανον μὲ γλωσσίδα, εἶδος κλαρινέτου.

Β

βαλιντέ Σουλτάνα — τίτλος, δόποιος ἀπενέμετο εἰς τὴν μητέρα τοῦ βασιλεύοντος Σουλτάνου (=βασιλομήτωρ).

βαι/βίδα — τὸ μέρος τῆς συσκευῆς, ποὺ ἐπιτρέπει καὶ κανονίζει τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὅδατος.

βεδούθες — ξύλινον χυτροειδὲς ἀγγεῖον, εἰς τὸ δόποιον τίθεται τὸ δξύγαλα (γ.ασύρτι).

βέξιλλον — εἶδος σημαίας τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, διακριτικὸν σῆμα ἱππικοῦ τάγματος.

βερεδάχιος — ἀγγελιαφόρος, ταχυδρόμος.

βλίτρα, τὰ — χέρτα μὲ γλυκεῖαν γεῦσιν (λέγονται καὶ βλίτα) τῆς οἰκογειείας τῶν ἀμαραντοειδῶν.

Βοταί ειάτης Θειφύλικρος—Βιζαντινὸς στρατηγὸς τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου, ἡτηθεὶς καὶ φονευθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παρὰ τὴν Στρώμνισαν τὸ 1014 μ. Χ.

βράσιμος — φαγώσιμος.

Γ

Γαλάται — ἀρχαῖον ἔθνος, κλάδος τῶν Κελτῶν (τῆς ἀρίας δόμοφυλίας). Οἱ Γαλάται ἦλθον καὶ κατώκησαν κατὰ τοὺς προϊστορικούς χρόνους εἰς τὴν ὑπὸ αὐτῶν κληθεῖσαν Γαλατίαν, ἥσαν δὲ λαός ὀρμητικός κοὶ πολεμικός ἐνεργήσας πολλὰς ἐκστρατείας κοὶ κατακτήσεις μέχρι τοῦ γ' π. Χ. αἰῶνος, δτε ὑπε·ἀγησαν δλοσχερῶς εἰς τοὺς Ρωμαίους.

γαλέψα — πολεμικὸν μεσαιωνικὸν πλοῖον, μακρόν, μὲ πολλὰς κώπας κοὶ ἴστια.

γαλιότα, ἡ — εἶδος κωπηλάτου γαλέρας. Οἱ κωπηλάται ἦσαν συιήθως κατάδικοι σκλάβι, αἰχμάλωτοι πολέμου κλπ. Ἀνάλογα ἦσαν, τὰ βυζιτινὰ «κά εργα».

γινονδούσι — ἔφοδος, ὀρμητικὴ ἐπίθεσις.

γιγλάντα, ἡ — (λ. Ἰταλ.) = παρυφὴ ἐ·δύματος καὶ γενικῶς διακοσμητικὸν κέντημα. Κατ' ἐπέκτασιν = πλέγμα ἐκ φύλλων δενδρῶν ἢ ἀνθέων πρός διακοσμησιν θυρῶν κλπ.

Γκεκαριά — οἱ Γκέκηδες, δρεινὴ φιλοπόλεμος φυλὴ τῆς Β. Ἀλβανίας.

Δ

Λάνδολος Ἐρρήνος (1105—1205) — δόγης (ἀρχηγὸς) τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας, δὲ δόποιος ἔδρασε κατὰ τὴν δὲ σταυροφορίαν καὶ μετέφερεν εἰς τὴν πατρίδα του πολλὰ κειμήλια ἀπό τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Λαφνούμήλης Ἐνστάθμιος — Ἐπιφανῆς στρατηγὸς διαπρέψας κατὰ τοὺς ἄγωνας τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου (956—1025) ἐναντίον τῶν Βουλγάρων διετέλεσε διοικητὴς Ἀχρίδος καὶ Δυρραχίου.

Λιαγόρας — εὐγενῆς Ρόδιος πολλάκις νικήσας εἰς ἄγωνας Πρὸς ἑξύμνησίν του δὲ ποιητὴς Πίνδαρος ἔγραψε τὸν ζεῖς δλυμπιονίκας ἐπίνικον ὅμονον, δὲ δόποιος εἶχε λαξευθῆ μὲν χρυσᾶ γράμματα ἐπὶ μαρμάρου ἀνακειμένου εἰς τὸν ναὸν τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς ἐν Λίνδῳ τῆς Ρόδου. Οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Διαγόρα, δὲ Δημάγητος, δὲ Ἀκουσίλαος καὶ δὲ Δωριεὺς ὑπῆρξαν Ὀλυμπιονίκαι.

δέξαι — (προστ. μέσου ἀορ. τοῦ δέχομαι)=δέξου. Ἐγράφετο ἐπάνω εἰς τὰ βέλη ἡ λέξις αὐτὴ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν ἔχθρόν, δὲ δόποιος θά τὰ ἐδέχετο.

Μέβονλος — διστακτικός, ἀντιποφάσιστος.

Μίκρανον — γεωργικὸν ἔργαστεῖον, τὸ δόποιον ἀποτελεῖται ἀπὸ μακρὰν ξυλίνην λαβῆν φέρουσαν περόνην μὲν δύο συνήθως δδόντας, κάποτε δύμως καὶ περισσοτέρους. Χρησιμεύει διὰ τὸ λίχνισμα τῶν σιτηρῶν κατὰ τὸ ἀλώνισμα, ἐπὶ σης διὰ τὴν περισυλλογὴν χόρτου, διὰ τὴν ἀνακίνησιν τῆς κόπρου κ.λ.

Ε

ἔδεσμα — φαγητόν, τροφή.

εἰδυλλιακὴ εἰκὼν — ἐκείνη ποὺ παριστάνει χαριτωμένας σκηνάς ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν ἢ ποιμενικὴν ζωήν.

«Ἐκκλησιαστής» — βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης, εἰς τὸ δποῖον τοῦ οἰκουμενικοῦ ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων μεγαλείων καὶ ἀπολαύσεων («ματαιότης ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης»).

Ἐλελεῦ — πολεμικὴ κραυγὴ τῶν ἀρχαίων, ἐπιφώνημα ἔξορμή σεως, θριάμβου, νίκης καὶ χαρᾶς (παράβαλε τὰ νεώτερα ἐμπρόδεις, ἀέρας κτλ.).

Ἐλκω — σύρω, τραβῶ.

Ἐλλανοδίκαι — ἀρχοντες, διευθύνοντες τοὺς ἀγῶνας καὶ δικασταὶ ἐπιλύοντες πᾶσαν διαφοράν, ἡ δποία ἐγεννᾶτο μεταξὶ τῶν ἀγωνιστῶν (ἐλλανοδίκαιοι = οἱ Ἑλλήνων δικασταί).

Ἐμπήγνυμα — χώνομαι, στερεώνομαι.

Ἐπικός — ἡρωικός, ἄξιος νὰ ἔξιστορηθῇ καὶ ν' ἀπαθανατισθῇ διὰ τῆς ποιήσεως (διότι ἡ λεγομένη ἐπική ποίησις ἔξιστοριστε κυρίως τὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων).

Ἐναγῆ ἴδρυματα — φιλανθρωπικά ἴδρυματα, τὰ δποῖα ἔχουσκοπὸν τὴν περιθαλψιν τῶν πασχόντων (νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα, δρφανοτροφεῖα κτλ.).

Ἐνοίωνος — ἐκεῖνος ποὺ δείχνει καλὰ σημάδια διὰ τὰ μέλλοντα (καλούς οἰωνούς).

Ἐνσιβίος — (265–340 μ.Χ.) ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς σύγχρονος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, διατελέσας ἐπίσκοπος Καισαρείας καὶ Παλαιστίνης. Ἐγραψε πρῶτος «Ἐκκλησιαστικὴν Ἰστορίαν».

Ζ

Ζασρές — (λέξις τουρκική), τροφή, φαγητόν.

Ζαππέιος — Τούρκος χωροφύλαξ ἢ ύπαξιωματικός τῆς Χωροφυλακῆς

Ζωνίζοντα — μικρὰ καὶ ἐνοχλητικά ἔντομα.

Ζωφόρος — διάστημα ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κίονας τῶν ἀρχαίων ιωνικῶν ναῶν, ἐπὶ τοῦ δποίου ὑπῆρχον ἀνάγλυφοι διάφοροι παραστάσεις.

Η

Ἡλύοια πεδία — τὸ μέρος τοῦ Ἀδου, δποὺ οἱ ἀρχαῖοι ἐπιστευον, δτι εὑρίσκετο δ Παράδεισος, δ τόπος, δποὺ διέμενον

αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων (ἐνῷ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀδίκων διέμενον εἰς τὸν Τάρταρον).

**Ηφαιστειον* — ναός τοῦ Ἡφαίστου, κείμενος ΒΔ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἰδρύθη τὸ 474 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Κίμωνος καὶ εἶναι ἔξαστυλον περίπτερον οἰκοδόμημα δωρικοῦ ρυθμοῦ διατηρούμενον εἰς καλὴν κατάστασιν. Οὗτος κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὠνομάσθη Θησεῖον, διότι ἐνομίσθη ὅτι ἦτο ναός τοῦ ἑθνικοῦ ἥρωος τῶν Ἀθηνῶν Θησέως.

Θ

Θέσπιος κάμπος — ἡ Βοιωτικὴ πεδιάς, ὅπου καὶ ἡ ἀρχαία πόλις Θεσπιαὶ ἡ Θέσπεια, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι διεκρίθησαν διὰ τὴν γενναιότητά των κατὰ τοὺς περσικούς πολέμους.

I

Ιδιοφνῖα — Ιδιαιτέρα κλίσις, Ιδιαιτέρα ἴκανότης τοῦ πνεύματος.

Κ

καινὸς — νέος, καινούριος.

καλλίγιον — χονδρὸν στρατιωτικὸν ύπόδημα.

καλογιγλώνω — στερεώνω καλὰ τὴν γίγλαν τοῦ ἀλόγου. Γίγλα=ἡ μεσιά, ἡ ζώνη ποὺ συγκρατεῖ τὸ ἐφίππιον (τὴν σέλαν).

καλπάκι — 1) εἶδος πηληκίου, ίδιως ἵων Σλαύων, τὸ ὄποιον ἐφοροῦσαν οἱ νησιώται· 2) κατὰ συνεκδοχῆν καλπάκι σημαίνει καὶ τὸν ίδιον τὸν φοροῦντα. Τρανὸς καλπάκια=οἱ τρανοὶ ναυτικοὶ μας.

καλτεριμωμένος — στρωμένος μὲν καλτερίμι (πλακόστρωτος).

καντένα — ἀλυσσοίδα.

κάπηλος — μικρέμπορος, μικροπωλητής, μεταπράτης (ἔπειτα εἰδικώτερον κάπηλος=οἰνοπώλης).

καρίνα, ἡ — λέγεται καὶ καρένα (ἀρχ. τρόπις)=ξυλίνη ἡ σιδηρᾶ δοκὸς ἀποτελοῦσα τὸ κατώτερον καὶ κυριώτερον τμῆμα τοῦ σκελετοῦ τοῦ πλοίου, εἴδος σπονδυλικῆς στήλης αὐτοῦ.

καταλυτής — ἐκείνος ποὺ καταλύει, καταργεῖ, (δι παραβαίνων τὸν νόμον).

κεντηγίων — ἔκατόνταρχος, ἀξιωματικός διοικῶν στρατιωτικῆν μονάδα ἐξ ἔκατὸν ἀνδρῶν.

Κεραμεικός — δῆμος τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ΒΔ τῆς πόλεως.

Κατώκειτο ύπό κεραμέων καὶ εἶχε πολλὰ κεραμουργεῖσα. Διὰ μέσου τοῦ Κεραμεικοῦ διήρχοντο τὰ τείχη τῆς πόλεως, τὰ δποῖα οὗτως ἔχωριζον αὐτὸν εἰς δύο τμήματα, εἰς τὸν ἕσω (τῶν τειχῶν) Κεραμεικὸν καὶ εἰς τὸν ἔξω Κεραμεικόν, ἔνθα καὶ τὸ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον. Τοῦτο ἔχωρίζετο εἰς τρία μέρη, ἐκ τῶν δποίων τὸ σπουδαιότερον ἔξετείνετο ἀπὸ τὸ λεγόμενον Δίπυλον μέχρι τῆς Ἀκαδημίας. Εἰς αὐτὸ δὲ ἔθαπτοντο δημοσίᾳ δαπάνῃ οἱ ἐν πολέμῳ πεσόντες.

κέραυνος — στρατιωτικὴ σάλπιγξ κατεσκευασμένη ἀπὸ κέρατα ζώων.

κερκίς — τὸ τμῆμα τοῦ κοίλου τοῦ περιβάλλοντος τὸ θέατρον ἢ τὸ στάδιον. Τὰ τμήματα ταῦτα ἔχουν σειράς βαθμίδων μὲ πολλὰ ἔδωλια ἐκάστην.

κεστός τῆς Ἀφροδίτης — εἶδος θαλασσοίων μαλακίων.

κλιβανάριοι — θωρακοφόροι.

κολυμβίς, ἥ — ἀγριόπαπια.

κομπογιαννίτης — ἐμπειρικός ιατρός, φευτογιατρός, ἀπατεών.

κονεύω — καταλύω, κάμνω κονάκι, σταθμεύω.

Κονιάριά, ἥ — οἱ Κονιάροι. Οὕτως ἐκαλούντο οἱ Τούρκοι, οἱ δποῖοι προερχόμενοι ἐξ Ἰκονίου ἐγκατεστάθησαν κατὰ τὸν ιε' μ.Χ. αἰῶνα εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν.

κονιστρα — τὸ μέρος τοῦ σταδίου, τὸ δποῖον προωρίζετο διὰ τοὺς ἀγωνιστάς (παλαιστάς, πύκτας, ἄλτας). Τοῦτο ἦτο στρωμένον μὲ λεπτὴν ὅμμον, διὰ νὰ γίνεται ἀκίνδυνος ἡ πτῶσις τῶν ἀγωνιστῶν.

κότινος, ἥ — ἡ ἀγρία ἐλαίσια, ἀπὸ κλάδους τῆς δποίας ἐγίνοντο οἱ στέφανοι τῶν δλυμπιακῶν ἀγώνων.

κουρσάρος — ληστής τῶν θαλασσῶν, ληστοπειρατής.

κουρσεύω — ληστεύω πλοῖα ἥ παράλια ὡς κουρσάρος.

κουφιπμός — ἀνακούφισις, ἔλαφρωσις.

κοχόρτεις — ὑποδιάιρεσις τῆς ρωμαϊκῆς λεγεωνος. Ἡ λεγεων εἶχεν 6600 ἄνδρας περίπου καὶ διηρεῖτο εἰς δέκα κοχόρτεις.

κροσσοί — κρόσσιο, θύσανοι, φοῦντες.

κύμβαλον — ὅργανον μουσικὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ δύο δρειχαλ-

κίνους δίσκους ἐλαφρῶς κοίλους, οἱ δποῖοι συγκρουόμενοι
ἀποδίδουν λιχυρότατον ἥχον.

A

λαθονράτος — ποικιλόχρωμος, μὲ στίγματα διαφόρων χρωμάτων.
Δακτάντιος — Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς ἀκμάσας κατὰ τὸ
τέλη τοῦ τρίτου καὶ ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰώνος. Πρὶν γίνῃ
χριστιανός, ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς ἐν Νικομηδείᾳ.
ἱηνδός — πατητήρι, ἡ δρθογώνιος ἡ τετράγωνος δεξαμενὴ μὲ τοί-
χους ὅψους ἐνὸς περίπου μέτρου καὶ δάπεδον ἐπικλινές,
ἐντὸς τῆς δποίας γίνεται διὰ τῶν ποδῶν ἡ ἔκθλιψις τοῦ γλεύ-
κους ἐκ τῶν σταφυλῶν.

λιακὸς — δέξιωστης τῶν χωρικῶν σπιτιῶν.

Δογγῖνος — ἑκατόνταρχος, ὑπηρετῶν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μ.
Κωνσταντίνου. Οὗτος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν χριστιανῶν ἐπολέμη-
σε μὲ φανατισμὸν κατὰ τοῦ Μαξεντίου μὲ σκοπὸν νὰ στη-
ρίξῃ τὴν νέαν θρησκείαν.

λεύκια, τὰ — σωλῆνες.

M

μανονθράσω — ἐργάζομαι τεχνικά, χρησιμοποιῶ διαφόρους τρό-
πους πρὸς κάποιον ὀρισμένον σκοπόν.

μιντέρι, τὸ — λέγεται καὶ μεντέρι (ἀραβικὴ λέξις)· χαμηλὸν ἀνάκλιντρον,
ντιβάνι.

μιξοπόλιος — ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τρίχας λευκάς μὲ μαύρας ἀνα-
μείκτους.

μπαγιονέτα — (λ. γαλλική), ἡ ξιφολόγχη.

μπακούσι — (λέξις τουρκική), φιλοδώρημα.

μπάτης — ἡ θαλασσία αὔρα.

μπρασέρα, ἡ — λιστιοφόρον μὲ δύο λιστούς, λίαν ταχό.

N

νυοτροπία — δέξιωριστός τρόπος, μὲ τὸν δποῖον σκέπτεται δ
καθένας.

ντεπόζ' ιτο — ἀποθήκη, λίως ἀποθήκη υδατος.

Ξ

ξάγγαντο — τὸ ἀνοικτὸ μέρος ποὺ ἀπλώνεται ἐμπρός μας.

Ο

δχοῦμαι — βαίνω ἐπάνω εἰς δχημα, ἄμαξαν, ἄρμα κτλ.
δψα, τὰ — τὰ ψώνια.

δψοκομιστής — ἐκεῖνος ποὺ μεταφέρει τὰ ψώνια, δ κομιστής τῶν τροφίμων.

Π

παγκράτιον — διπλοῦν ἀγώνισμα πυγμῆς καὶ πάλης συγχρόνως.

παιάν — νικητήριον καὶ θριαμβευτικὸν ἀσμα.

παννυχίς, ἡ — ἔօρτη διαρκοῦσα δλόκιληρον τὴν νύκτα, ἀγρυπνία.

παραμηρίδια, τὰ — σιδηρᾶ ἢ δερμάτινα προφυλακτικά τῶν μηρῶν.

πένταπλον — ἀγώνισμα πενταπλοῦν, τὸ δποῖον περιελάμβανε τὸν δρόμον, τὸ ἄλμα, τὸν δίσκον, τὸ ἀκόντιον καὶ τὴν πάλην συγχρόνως.

πέτρασος — πῦλος ἀπὸ συμπίλημα ἑρίου ἢ χόρτου, πλατύγυρος, τὸν δποῖον ἐφόρουν πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἥλιον τοῦτον ἔφερον κυρίως οἱ ποιμένες καὶ οἱ θηρευταί, ἔχρησιμοποιεῖτο δὲ πολὺ εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

πινδαρικὸς ὅμνος — ὅμνος γραμμένος ἀπὸ τὸν Πινδαρον, ἢ δομοιάζων μὲ τοὺς ὅμνους τοῦ Πινδάρου, ἔξδχου λυρικοῦ ποιητοῦ. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς Κυνδὸς Κεφαλάς τῶν Θηβῶν (522—448 π.Χ.) καὶ συνέθεσεν ὅμνους, παιδαράς, διθυράμβους καὶ ἐπινίκια πρὸς ἔξυμνησιν δλυμπιονικῶν.

πολεμάρκο — ναυαρχίς.

Πονέντης — δ δυτικός ἄνεμος (Ζέφυρος).

Πορφυρογέννητος — δνομασία, ἡ δποία ἐδίδετο εἰς τὸ τέκνον τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τὸ γεννώμενον καθ' ὃν χρόνον δ πατήρ του διετέλει ἐπὶ τοῦ θρόνου.

ποντούρι — (λ. τουρκική), εἶδος περισκελίδος, ἐπανωβράκι.

πραιτωριανοί — στρατιωτικὸν σῶμα τῶν Ρωμαίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας. Οὗτοι ἀπετέλουν τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, εἶχον δὲ ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν καὶ πολλάκις καθήρουν ἢ ἀνεδείκνυον αὐτοκράτορας.

προμετωπίδια — σιδηρᾶ ἢ δερμάτινα προφυλακτικά τοῦ μετώπου.

προστερνίδια — σιδηρᾶ ἥ καὶ δερμάτινα προφυλακτικὰ τοῦ στήθους.

πυριόβολο — πυρίτις λίθος μαζὶ μὲ τσακμάκι.

P

ρόλο, *στὸ* — εἰς τὰ χαρτιά, εἰς τὸν κατάλογον.

S

σεῖστρα, τά — μουσικὸν ὅργανον τῶν ἀρχαίων Αἴγυπτίων (καὶ βραδύτερον τῶν Ἑλλήνων), ἀποτελούμενον ἐκ μεταλλίνων ράβδων, αἱ δποῖαι σειδμεναι ἀνέδιδον ἥχους.

σιβυλλιακὸν χρησμοί — συλλογὴ προφητειῶν περὶ τῶν πεπρωμένων τῆς Ρώμης, συνταχθεῖσα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν μάντιδα Σιβυλλαν. Αἱ προφητεῖαι αὗται ἔθεωροῦντο ἀλάνθαστοι, ταύτας δὲ ἔπρεπε νὰ συμβουλεύωνται εἰς πᾶσαν δυσχερῆ περίστασιν.

σκυτοτομεῖον — ὑποδηματοποιεῖον καὶ βυρτοδεψεῖον (ὅπου ἐγίνετο ἡ κατεργασία τοῦ δέρματος).

σκῶμμα — πέρασμα, κοροϊδία.

σπαχῆς — ἵππεύς, κυρίως ἵππεὺς ἀτάκτου στρατιωτικοῦ σώματος τῶν Τούρκων. Βραδύτερον σπαχῆδες ὀνομάζθησαν καὶ οἱ ἵππεῖς τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ.

στάδιον — μέτρον μήκους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἵσον πρὸς 600 πόδας, δηλαδὴ 180 μέτρα περίπου (ἀπόστασις δύο λεπτῶν τῆς ὁρας).

Στράβων — δ κατ' ἔξοχὴν γεωγράφος τῆς ἀρχαιότητος (67 π.Χ. — 23 μ.Χ.) ἐξ Ἀμασείας τοῦ Πόντου. Τὸ ἔργον του «Γεωγραφικὰ» ἐκ 17 βιβλίων ἐσώθη μέχρις ἡμῶν.

στυππίον — στουππί, ἀπὸ χονδρὸν λινάρι.

σύμβασις — συμφωνία εἰς ὡρισμένους δρους μεταξὺ δύο μερῶν (προσώπων, διμάδων, κρατῶν κ.λ.).

«*Σωτηρία*» — κρατικὸν θεραπευτήριον φυματικῶν, κείμενον παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὅμητοῦ, πέντε χιλ. ἔξω τῶν Ἀθηνῶν.

Τ

Τάρατς — δό ποταμός Δδὸν τῆς Ρωσίας, πηγάζων ἀπό τὴν λίμνην Ἰβάν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν Ἀζοφ κήν.

τιτάνιο χέρι — τὸ χέρι ποὺ ἔχει ὑπερφυσικὴν δύναμιν, τὸ χέρι τῶν Τιτάνων. Οὗτοι ἔθεωροῦντο ὡς ἀρχαιότατοι θεοί, τέκνα τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς ἔχοντες πελῷαν δύναμιν.
τουξιλούνια, τά — (λ. τουρκική)=κάλτσες φουστανελοφόρων.

τουλαμάς — δό μανδύας, τὸ ἐπανωφόριον τῶν φουστανελοφόρων.

Ρριπτόλεμος — Εἰς ἐκ τῶν λατρευομένων εἰς Ἐλευσῖνα θεῶν. Οὗτος ἔδιδάχθη ἀπό τὴν Δῆμητρα τὴν γεωργίαν καὶ τὴν σπορὰν τῶν σιτηρῶν, τὴν τέχνην δὲ αὐτὴν κατὰ τὴν παράδοσιν μετέδωσεν ἔπειτα εἰς ὅλον τὸν κόσμον, περιελθών αὐτὸν ἐφ' ἄρματος καὶ διανέμων σπόρους σίτου.

τριμέτρα, ἥ — σχῆμα τετραγώνου ἐντὸς τοῦ δποίου διασταυροῦνται τέσσαρες εὐθεῖαι γραμμαῖ.

τσεβρὲς — (λ. τουρκική), μανδήλι, ἐπίδεσμος.

Υ

θπείκια — ὑποχωρῶ, ὑποτάσσομαι ἐξ ἀνάγκης.

Φ

Φέρι Ρόμα — ἐπάνω εἰς τὰ βλήματα τῶν σφενδονῶν οἱ Ρωμαῖοι ἔγραφον: Feri Roma=θηρία ἐκ Ρώμης ἥ μόνον Fir=θηρίον (θήρ, φήρ) δηλοῦντες τὴν ἀγριότητα τοῦ βλήματος, τοῦ ἐκ Ρώμης βαλλομένου.

φίλιτρον, τὸ — μέσον μαγικὸν ἥ φάρμακον, μὲ τὸ δποίον ἐπιστευον, δι π δύναται κανεὶς νὰ προσελκύσῃ κάποιον ἥ νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς ψυχῆς του.

φιό, τὸ — ἥ παγωνιά.

φὶρ — βλέπε ἀνωτέρω Φέρι Ρόμα.

φλάμουρον — (καὶ φλάμμουρον εἴτα φλάμπουρον)=τὸ βασιλικὸν λάβαρον, παρὰ Βυζαντινοῖς, γενικῶς=σημαία.

φλάμπουρον — βλέπε ἀνωτέρω λέξιν.

Φλαντανέλις — γενναῖος πλοίαρχος διασπάσας τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1453 τὴν κατὰ Θάλασσαν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

φλιά, ἡ — αἱ ἐκατέρωθεν παραστάδες τῶν θυρῶν, τὰ δρθογώνια
καὶ ἐπιμήκη περιθώρια ἐξ ξύλου, σιδήρου κτλ.

φλόκος — ίστιον τριγωνικὸν τῆς πρώρας.

φόκος — μεγάλη φλόγα.

X

Χελιδονού — ωραία ἔξοχική τοποθεσία τῆς Ἀττικῆς ἀπέχουσα·
δύο χιλιόμ. ἀπὸ τὸ Στροφίλι τῆς Κηφισιᾶς, μὲ πυκνὴν βλά·
στησιν καὶ ἀφθονα νερά. Ὁ ἐκεῖ ναός τῆς Παναγίας ὁνομά·
ζεται Παναγία ἡ Χελιδονού.

χερόβολα — δέσμη σιτηρῶν τόσου μεγέθους, δση χωρεῖ εἰς τὸ
ἔνα χέρι.

χιτών — ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐνδυμάτων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.
‘Ο δωρικὸς εἶναι βραχύς, χωρὶς χειρίδας καὶ φέρεται κυρίως
ὑπὸ ἀνδρῶν, ἐνῷ δὲ ιωνικὸς εἶναι ποδήρης καὶ μὲ χειρίδας·
χλαμύς, ἥ — ἔξωτερικὸν ἐνδυματ τῶν ἀρχαίων. Τοῦτο ἥτο βραχὲ·
καὶ ἀνευ χειρίδων, ἐρρίπτετο δὲ ἐπὶ τῶν νώτων ἥ ἐπὶ τοῦ
ἐνὸς δμου, συγκρατούμενον μὲ πόρπην περὶ τὸν τράχηλον.

χλιδὴ — καλοπέρασις, πολυτέλεια.

χολωθεὶς — δογισθεὶς (χολοῦμαι = δργίζομαι, θυμῶνω).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Έγεννήθη εις Βιζύην τῆς Θράκης το 1848. Έσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ Ἐσπερίαν, διετέλεσε δὲ καὶ ἡγητήρια γυμνασίου εἰς Ἀθήνας. Ἀπέθανε τὸ 1896. Ἔργα του ποιητικά: «Ἀιθίδες αὐται», «Ποιήματα». Πεζά: «Τὸ ἀμάρτητα τῆς μητρός μου καὶ ἄλλα διηγήματα», «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» κ.ἄ. Ἔγραψεν ἐπίσης τὴν μοναδικὴν μελέτην «Ἄνα τὸν Ἐλικῶνα» περὶ βαλλισμάτων (μπαλλάντας). Ο Β. εἶναι δὲ πρώτος ἔλλην διηγηματογράφος.

ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

Έγεννήθη τὸ 1880 εἰς Γρανίτσαν τῆς Εύρυτανίας καὶ ἀπέθανε τὸ 1915. Ὅπηρξε δημοσιογράφος καὶ βουλευτής. Εἰς τὰ ἔργα του ἡσχολήθη κυρίως μὲν τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν καὶ τὰς λαϊκὰς παραδόσεις. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του ἔχει τὸν τίτλον: «Τὸ ἄγρια καὶ τὰ ἥμερα τοῦ βοινοῦ καὶ τοῦ λόγγον». Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ διάφορα ἀξιόλογα ποιήματα εἰς ἑφημερίδας καὶ περιοδικά.

ΔΑΦΝΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Θρασυβούλου Ζωιοπούλου. Ἐγεννήθη τὸ 1882 εἰς Ἀργος. Ἐσπούδασε μαθηματικά εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, διετέλεσε καθηγητής, εἶτα διωρίσθη τμηματάρχης εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, εἰς τὴν θέσιν δὲ ταύτην διατελεῖ μέχρι σήμερον. Ποιητής καὶ θεατρικός συγγραφεύς, ἔξεδωσεν εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ποιητικάς σειράς ὑπὸ τοὺς τίτλους : « Ἑλληνικοὶ ἄγῶνες », « Ἀνθισμένος δρόμος », « Φθινοπωρινὲς ἄψες », Ρόδακες καὶ ἀνθέματα », « Τὸ ἀνοικτὸ παράθυρο » Ἀπὸ τὰ θεατρικά του ἔργα τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ βραβευθὲν « Πατρικὸ σπίτι ».

ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ

Ἐγεννήθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν τὸ 1874, τὸ γένος Μπενάκη. Ἐγραψε ἔργα κυρίως παιδαγωγικοῦ καὶ ἔθνικοῦ περιεχομένου μὲ ἀπλότητα ἀλλὰ μεγάλην λογοτεχνικὴν χάριν. Τούτων σπουδαιότερα εἶναι : « Γιὰ τὴν Πατρίδα », « Τὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου », « Πιστούνι χωρὶς ὄνομα », « Τὰ μυστικὰ τοῦ Βάλτου », « Ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ » Κ. ξ.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ γονεῖς Μεσολογγίτας. Μετὰ τὰς σπουδάς του εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς τμηματάρχης εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας. Ἐδημοσίευσε πολλάς συλλογὰς ποιημάτων καὶ ἀρκετά πεζά, διηγήθυνε δὲ καὶ διάφορα περιοδικά. Ἀπὸ τοῦ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τὰ ποιήματά του διακρίνονται αἱ συλλογαί : « Φωτεινὰ σκοτάδια », « Κλει-

στὰ βλέφαρα», «Γαλήνη», «Θὰ βραδιάξῃ», «Εἶπε», «Φευγάτα χελιδόνια», ἀπὸ δὲ τὰ πεζά του τά: «Ἀμαρυλλίς», «Ἀγροτικαὶ ἐπιστολαί», «Ἐρση» κ. ἄ.

ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Κλεάνθους Μιχαηλίδου. Ἐγεννήθη εἰς Μόλυβον τῆς Μυτιλήνης τὸ 1849 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Ἄν καὶ νέος ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐν τούτοις ἡσχολήθη ἐπιτυχῶς καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Τὰ ἔργα του διακρίνει πρὸ παντὸς ἔξαιρετος ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας. Κυριώτερα τούτων είναι: «Νησιώτικες ἴστορίες», «Φυλλάδες τοῦ γερο-Δήμου», «Ἴστορία τῆς Ρωμοσύνης» κ.ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης ἐμμέτρως καὶ τὴν «Οδύσσειαν» τοῦ Ὁμήρου.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΙΣΤΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. Ἐσπούδασε μηχανικὸς χημικὸς εἰς Γερμανίαν. Ἐγραψε τὸ «Γύρω ἀπὸ τὴν Ἕλλαδα», βιβλίον ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν Ἑλληνικῶν τοπίων καὶ διὰ τὰς πλουσίας εἰς αὐτὸν ἴστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς πληροφορίας.

ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ἐγεννήθη εἰς Λευκάδα τὸ 1813 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἐλβετίαν το 1881. Ο Ζαμπέλιος κυρίως ἡσχολήθη μὲ ἴστορικὰς μελέτας ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν καὶ μετέπειτα ἴστορίαν, δναδειχθεὶς μεταξὺ τῶν πρώτων ἴστοριοιφῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐργα του: «Βυζαντιναὶ μελέται», «Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἕλλαδος», μὲ περισπούδαστον εἰσαγωγὴν διὰ τὴν γένεσιν καὶ διάδοσιν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδισμοῦ, «Κρητικοὶ γάμοι», μυθιστόρημα μὲ ὑπόθεσιν τὴν ἐν Κρήτῃ Βενετοκρατίαν, θεωρούμενον ἀπὸ τὰ κάλλιστα τῆς νεοελ-

ληνικής λογοτεχνίας κ.ά. "Εγραψεν έπισης και ἔργα εἰς Ιταλικήν γλῶσσαν.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΤΡΕΑΣ

'Εγεννήθη τὸ 1866 εἰς τὰ Λεχαινὰ τῆς Ἡλείας καὶ ἀπέθανε τὸ 1922 εἰς τὸ Ἀμαρούσιον. Ήτο στρατιωτικός ἀρχίατρος, κυρίως δμως διεκρίθη ὡς διηγηματογράφος μὲ ἀγάπην πρὸς τὰς παραδόσεις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ κοὶ πίστιν εἰς τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν δημιουργίαν ἐνὸς νέου ἔθνικου μεγαλείου. Ο Κ. μᾶς ἀπεκάλυψεν δλόκληρον τὸν ἐλληνικὸν κόσμον, θεωρεῖται δὲ εἰς ἀπότομον τοὺς μεγαλυτέρους διηγηματογράφους τῆς νέας Ἑλλάδος. Τὸ ἐκδοθὲν ἔργον του ἀποτελεῖ πολλοὺς τόμους. Τὰ κυριώτερα τῶν διηγημάτων τοι εἶναι: «Ο Ζητιάνος», «Δόγια τῆς πλώρης», «Η Λυγερή», «Ο Αρχαιολόγος», «Παλιὲς ἄγαπες», «Διηγήματα» κ.ἄ.

ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΦΩΤΗΣ

'Εγεννήθη εἰς τὰς Κυδωνίας τῆς Μ. Ασίας τὸ 1895 καὶ ὑπηρετεῖ ὡς ἐπόπτης εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον. "Εργα του: «Βασάντα», «Ταξίδια» κ.ἄ. Ιδρυσεν ἐπίσης τὸ καλλιτεχνικὸν περιοδικὸν «Φιλικὴ Ηπαιρία». Ο Κ. εἶναι καὶ ἐκλεκτός ζωγράφος ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν Τέχνην.

ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

'Εγεννήθη τὸ 1858 εἰς τὸ Μυριόφυτον τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανε τὸ 1928 εἰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε φιλοσοφικά καὶ παιδαγωγικά ἐν Εὐρώπῃ, διετέλεσε δὲ καθηγητής καὶ διευθυντής Διδασκαλείου ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἐδημοσίευσεν ἀρκετὰ παιδαγωγικά ἔργα. Απὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1893 διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τῆς «Διαπλάσεως

τῶν Παιδων», δπου ἔδημοσίευσε πολλά ἔργα του, τὰ ὅποια ἔξε-
δόθησαν μετὰ ταῦτα εἰς τόμους: «Παιδικὰ διηγήματα», «Θέα-
τρον οἰκογενείας καὶ σχολείου», «Παιδικοὶ διάλογοι» κ.ἄ.

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1811 εἰς Ληξούριον καὶ ἀπέθανε τὸ 1901. Ἐ-
σπούδασεν εἰς Εύρωπην νομικά, ἀλλ᾽ ἐπ' ὄλιγον ἡσχολήθη μὲ
τὴν ἐπιστήμην ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Διεκρίθη ὡς σα-
τυρικός ποιητής καυτηριάσας ἰδίως τὰς προλήψεις καὶ τὴν ἀμά-
θειαν τοῦ λαοῦ. Ἔργα του: «Τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλλονιᾶς»,
«Στιχουργήματα», «Ἴδον δ ἄγνωστος» — Χαρακτῆρες — «Στοχα-
σμοὶ» κ. ἄ.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1870 καὶ ὑπηρετεῖ ως ἀ-
ἱώτατος ὑπάλληλος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Ἐσπούδασε
νομικά ἀλλ᾽ ἡσχολήθη κυρίως εἰς τὴν ποίησιν. Ἐξέδωσε διαφό-
ρους συλλογάς ποιημάτων ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Συντρίμματα»,
«Ωρες», «Ἄσφρόδελοι», «Πεπωμένα», «Ἀντίφωνα», «Ἡ κυρά τοῦ
Πύργου» δραματικὸν ποίημα κ. ἄ. Ἔγραψεν ἐπίσης μελέτας, πε-
ριγραφάς, διηγήματα κ. ἄ. εἰς διαφόρους ἔφημερίδας καὶ πε-
ριοδικά.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κύπρον τὸ 1898. Διηγηματογράφος καὶ
δημοσιονόραφος. Ἔργα του: «Τὸ κλεισμένο σπίτι», «Ἄσμα ἀσμά-
των» κ. ἄ. Ἀπὸ τὸ 1936 διευθύνει τὸ μορφωτικὸν καὶ λογοτε-
χνικὸν περιοδικὸν «Πνευματικὴ Ζωή».

ΜΕΝΑΡΔΟΣ ΣΙΜΟΣ

Έγεννήθη εις Κύπρον τό 1872 καὶ ἀπέθανε τὸ 1933. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ Ὀξφόρδην. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τὸ δὲ 1926 ἐγένετο Ἀκαδημαϊκός. Ἐκτὸς ἄλλων ἔργων ἐδημοσίευσε συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιγράμματα», μετάφρασιν τῆς «Ιστορίας τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας» τοῦ Ἀγγελου Μώρρου καὶ τὸν «Στέφανον», συλλογὴν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ποιημάτων μεταφρασμένην εἰς δημοτικοὺς στίχους.

ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ

Έγεννήθη εις τὴν Μυτιλήνην τὸ 1892. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας κατέγινεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Συνειργάσθη εἰς πολλὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, ὅπου ἐδημοσίευσε διηγήματα, χρονογραφήματα καὶ διαφόρους μελέτας. Εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἔξης : «Τὸ πρόσιπο βιβλίο», «Τὸ τραγούνδι τῆς γῆς» «Ἡ δασκάλα μὲ τὰ χρονσά μάτια», «Τὸ γαλάζιο βιβλίο» κ. ἄ. Ο Μ. ὑπηρετεῖ ἡδη ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

ΜΩΡΑΙΤΙΝΗΣ ΤΙΜΟΣ

Έγεννήθη εις τὰς Ἀθήνας τὸ 1875. Ἐγραψε πολλὰς κωμῳδίας καὶ ἄλλα θεατρικὰ ἔργα, τῶν δποιῶν κυριώτερα είναι : «Πρωθυπουργίνα», «Δακτυλογράφος ζητεῖ Θέσιν», «Μοντέρνο σπίτι» «Ο ἄρχοντας τῆς Γῆς» κ.ἄ. Ἐγραψεν ἐπίσης τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Φθινοπωρινά» ὡς καὶ πολλὰ χρονογραφήματα δημοσιεύμένα εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικά.

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς Ρωσίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1938 εἰς Ἀθήνας. Ἡτο ἀρχίατρος τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, δημοσιογράφος καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγραψε διηγήματα, χρονογραφήματα καὶ θεατρικὰ ἔργα καὶ τὴν «Γλωσσικὴν αὐτοβιογραφίαν του», ἐκδοθέντα εἰς πολλοὺς τόμους. Τούτων κυριώτερα είναι: «Παγὰ λαλέονσα», ποιητικὴ συλλογή, «Τὸ συναξάρι τοῦ παπα Παρθένη», «Ἡ βοσκοπούλα καὶ τὰ μαργαριτάρια», «Θέατρον» τόμ. 2, «Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσόφου», καὶ τὸ μυθιστόρημα «Τὸ Ἀγριολούδο».

ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1867 εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνετράφη εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἐσπούδασε μαθηματικὰ καὶ φιλολογίαν καὶ εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὰ ἔργα του ἀποτελοῦν πολλοὺς τόμους διηγημάτων, μυθιστορημάτων κ.ἄ. καὶ τρεῖς τόμους «Θεάτρον». Ἐγραψε καὶ «Παιδικὸν Θέατρον» διὰ μαθητᾶς. Ἀπό πολλῶν ἔτῶν δημοσιεύει ἐπιστολάς μὲ τὸ ψευδώνυμον «Φαίδων» εἰς τὸ περιοδικὸν «Διάπλασις τῶν Παίδων».

ΠΑΛΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὸν Πειραιά καὶ ἀπέθανε τὸ 1935 εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐχει μεταφράσει τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἔγραψε πολλὰ πρωτότυπα ποιήματα. Τὰ κυριώτερα ἔργα του είναι: «Τραγούδια γιὰ τὰ παιδιά»; «Ταμπουράς καὶ κόπανος», «Κούφια καρύδια» καὶ «Μπρουσάς».

ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΟΣ

Έγεννήθη τό 1875 εις τό Ξυλόκαστρον τής Κορινθίας. Υπήρχε σενέπι πολλά ἔτη ώς ἐπιθεωρητής τῶν δημοτικῶν σχολείων. Έργα του: «Διηγήματα», «Ἐντυπώσεις Ἐπιθεωρητοῦ», «Ἡ δασκάλα» κ.ἄ. Επίσης ἐδημοσίευσε καὶ μεταφράσεις ἐκ τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

Έγεννήθη εις Κωνσταντινούπολιν τό 1857 καὶ ἀπέθανε τό 1906. Πολλὰ χρόνια ἦτο διδασκάλισσα. Έγραψε πολλὰ διηγήματα ἐθνικοῦ καὶ παιδαγωγικοῦ περιεχομένου, ποιήματα καὶ χρονογραφήματα. Έργα της ἐκδοθέντα εἰναι: «Δεσμὸς διηγημάτων», «Διηγήματα» καὶ «Περιπέτειαι μᾶς διδασκαλίσσης».

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ

Έγεννήθη τό 1877 εις τό Καρπενήσιον καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τό 1940. Διετέλεσε διευθυντής τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Έγραψε ποιήματα, διηγήματα, λογοτεχνικάς καὶ καλλιτεχνικάς κριτικάς κ.ἄ. Τὰ κυριότερα ἔργα του εἰναι: τὰ «Διηγήματα», «Πεζοὶ ουνθμοί», «Θεῖα δῶρα», «Ὀδων», «Ἄγιον Οόρος», «Βυζαντινὸς ὄρθρος», «Θυσία» καὶ τὰ «Χελιδόνια», ποιήματα διὰ παιδιά.

ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Έγεννήθη εις Ἀνδρούσαν τῆς Μεσσηνίας τό 1877, καταγόμενος ἐκ Μάνης καὶ ἀπέθανε τό 1933. Ἐσπούδασε νομικά καὶ ὑπηρέτησεν ώς δικαστής καὶ ἀνώτερος διοικητικός ὑπάλληλος. Ἁσχολήθη εις τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἔγραψεν ἐμμετρα καὶ πεζά. Έργα του: «Τὰ πρῶτα παραμύθια», «Μοσκιές» (διηγήματα), «Σπλάρτη - Μυστράς», «Μανιάτικα μοιρολόγια» κ.ἄ.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ - ΛΑΥΡΑΣ

Έγεννήθη εις τάς Ἀθήνας τὸ 1873. Ὑπηρέτησεν εις τὸν στρατὸν μέχρι τοῦ 1917, δόποτε παρητήθη μὲ τὸν βαθὺδὸν τοῦ συνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ. Διετέλεσε καὶ νομάρχης καὶ διευθυντὴς τῆς Γερουσίας. Δημοσιεύει χρονογραφήματα εις ἐφημερίδας καὶ ἔχει γράψει ἀρκετὰ διηγήματα καὶ ποιήματα. Αἱ γνωστότεραι ποιητικαὶ συλλογαὶ του εἰναι : «*Ἄπλα λόγια*» καὶ «*Eγκόλπια*».

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Έγεννήθη τὸ 1862 εις τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἐγραψε πολλὰς συλλογὰς ποιημάτων. Αἱ σπουδαιότεραι εἰναι : «*Χειμώνανθοι*», «*Τὸ παλὴὸ βιολὶ*», «*Σπασμένα μάρμαρα*», «*Ο τραγουδιστὴς*», «*Ἐσπερινὸς*», «*τὰ Πρῶτα Βήματα*» (ἡ τελευταῖα διὰ παιδιά). Μετέφρασε καὶ τὰ «*Ειδύλλια*» τοῦ Θεοκρίτου.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Έγεννήθη εις τὰς Καλάμας τὸ 1852 καὶ ἀπέθανεν εις τὰς Ἀθήνας τὸ 1921. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ νομικὰ εις τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ εις τὴν Γερμανίαν. Ὑπηρέτησεν ὡς τμηματάρχης τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ κατόπιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Μυθολογίας εις τὸ Πανεπιστήμιον μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐργα του : «*Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ*» (3 τόμοι), «*Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ*» κ.ἄ. Εἰσήγαγε πρῶτος εις τὴν Ἐλλάδα τὴν Λαογραφίαν ὡς ἐπιστήμην, δηλ. τὴν μελέτην τοῦ βίου τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ μνημεῖα του καὶ ἀπὸ τὰ ἥμιθα καὶ ἔθιμά του. Ἀπέκτησε φήμην μεγάλου ἐπιστήμονος καὶ εις τὴν Εὐρώπην ἀκόμη.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ ΠΛΑΤΩΝ

Έγεννήθη εις Σμύρνην τὸ 1883 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1920. Δημοσιογράφος, δραματικὸς συγγραφεὺς, ἀλλὰ κυρίως ἴστορικὸς ἀσχοληθεὶς μὲ βυζαντινάς ἰδίας μελέτας. "Ἐργα του ἴστορικά : «Βυζαντινὰ πολύπτυχα», «Ἡ Βασίλισσα καὶ αἱ βυζαντιναὶ ἀρχόντισαι», «Βυσσινὶ τριαντάφυλλο» κ. ἄ.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Έγεννήθη τὸ 1798 εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀπέθανε τὸ 1857 εἰς Κέρκυραν. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἶχεν δῆμος μεγάλην κλήσιν εἰς τὴν ποιήσιν. Ἐνīαι δὲ ἔθνικός μας ποιητὴς καὶ δὲ πρῶτος ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Τὰ ἔργα του συνέλεξε καὶ ἔξεδωσε μετὰ τὸν θάνατόν του πρῶτος δὲ φίλος του ποιητὴς καὶ λόγιος Ἰάκωβος Πολυλάς. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι : «Ὑμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» (δὲ ἔθνικός μας "Ὕμνος"), οἱ «Ἐλευθεροὶ Πολιορκημένοι», «δὲ Κρητικός», «δὲ Λάμπρος». Ἐγραψε καὶ ποιήματα εἰς τὴν Ιταλικήν γλώσσαν.

ΣΠΕΡΑΝΤΖΑΣ ΣΤΕΛΙΟΣ

Έγεννήθη εις Σμύρνην τὸ 1885. Ἐσπούδασεν Ιατρικὴν καὶ ἥδη ὑπηρετεῖ ὡς καθηγητὴς τοῦ Ὁδοντοϊατρικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Πλὴν τῶν ἐπιστημονικῶν του ἔργων ἐδημοσίευσε πολλάς ποιητικὰς συλλογὰς τυχῶν καὶ φιλολογικῶν βραβείων καὶ διεκρίθη εἰς τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν. "Ἐργα του : «Ἴαδες αὐδαί», «Συμφωνίες», «Ψηφιδωτά», «Ὀταν φεύγονταν οἱ ὄρες»—βραβευθέν—, «Παιδικές ψυχές», «Τραγουδιστὴς τῶν παιδιῶν» κ. ἄ.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Έγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὸς Σπέτσας καὶ ἀπέθανε τὸ 1938. Ἐσπούδασεν εἰς τὸς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ μετὰ ταῦτα διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη δημόσιος ὑπάλληλος. Ἔγραψε διηγήματα καὶ θεατρικά ἔργα, ἀλλὰ κυρίως ἦτο ποιητής. Αἱ γνωστότεραι ποιητικαὶ συλλογαὶ του εἶναι: «Τρογούδια τοῦ σπιτιοῦ», «Τυαγούδια τοῦ ηγειοῦ», «Τυόπαια», «Τί λὲν τὰ κύματα» κ.ἄ. Ἐπίσης κατέγινε καὶ εἰς μεταφράσεις ἔργων τῆς ξένης λογοτεχνίας.

ΤΑΝΑΓΡΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

Φιλολογικὸν φευδώνυμον τοῦ Ἀγγέλου Εὐαγγελίδη. Ἐγεννήθη τὸ 1877 εἰς τὸς Ἀθήνας. Ἐσπούδασεν Ιατρικὴν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὅπηρέτησεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν. Ἰδρυσε τὴν «Ἐταιρίαν Ψυχικῶν Ἐρευνῶν». Ἐκτὸς πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων του συνέγραψε καὶ λογοτεχνικά. Τούτων κυριώτερα εἶναι: «Μεγαλόχορη», «Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἴγαιου», «Μακεδονικαὶ ραψῳδίαι», «Ἀγγελος ἐξολοθρευτής», «Νενίκηνας Ναζωραῖε» κ.ἄ.

ΤΑΡΣΟΥΛΗ ΑΘΗΝΑ

Έγεννήθη τὸ 1887 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε ζωγραφικὴν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τοὺς Παρισίους. Ἔγραψεν ἐπίσης τὰ λογοτεχνικά ἔργα: «Μανιώ Μαυρογένους», «Κάστρα καὶ πολιτεῖες τοῦ Μωρᾶ», «Ἀσπρα ηγειά» κ.ἄ. Τὰ ἔργα της διακρίνονται διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ὄπαιθρον καὶ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

Έγεννήθη εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1868. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητής, ἐπιθεωρητής, γυμνασιάρχης

καὶ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος. "Ἐγραψε διάφορα διηγήματα καὶ μυθιστορήματα. Τούτων διακρίνονται «'Η Κρονσταλλένια», «'Απολογία Μισανθρώπου», βραβευθεῖσα ύπό τῆς Ἀκαδημίας, «'Η λιοστάλαχτη», «Δεηλασία μιᾶς ζωῆς» κ.ἄ.

ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

"Ἐγεννήθη τὸ 1871 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. "Υπῆρξε δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης, γράψας θεατρικά ἔργα, ἴστορικάς μελέτας κ.ἄ. Εἰς τὰ γνωστότερα ἔργα του ἀνήκουν: «'Η Βασίλισσα τοῦ Σαββᾶ», «Ἐις ἀναζήτησιν εὐτυχίας», «'Ο βασιλεὺς τῆς φέγγας» δραματικά ἔργα. «Γυναικεῖς τοῦ Βυζαντίου», «'Απὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν» ἴστορικά κ.ἄ.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΙΣΤΟΣ

"Ἐγεννήθη τὸ 1857 εἰς Στενήμαχον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης καὶ τῆς Ἐπιγραφικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. "Ἐργα του δημοσιεύθεντα: «Μυκῆναι καὶ μυκηναϊκὸς πολιτισμός», «Ἄι Ἀκροπόλεις τοῦ Διμινίου καὶ Σέσκλου», «'Ιστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φύγης», «'Η Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν» (ἐν τῇ συλλογῇ ὀφελίμων βιβλίων) κ.ἄ.

ΦΩΤΙΑΔΗΣ ΑΛΕΚΟΣ

"Ἐγεννήθη τὸ 1870 εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ποίησιν. Ποιητικά ἔργα του: «'Αροικτὰ μυστικά», «Μύθοι». "Εχει μεταφράσει καὶ τὴν «'Ιφιγένειαν ἐν Αὐλίδι» τοῦ Εὐριπίδου.

ΧΑΤΖΑΡΑΣ ΝΙΚΟΣ

Έγεννήθη εις Πειραιά τό 1884. Συνειργάσθη εις περιοδικό και έφημερίδας τοῦ Πειραιώς, διευθύνει δὲ ἥδη τὸν «Χρονογράφον». Έγραψε διάφορα ποιήματα, τὰ δποῖα συνεκέντρωσε καὶ ἔξεδωσεν ύπο τὸν τίτλον: «Εἰδόλλια» (1931).

ΧΙΛΙΑΔΑΚΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ

Έγεννήθη ἐν Ἀθήναις τό 1893. Ἀπὸ τοῦ 1928 διηύθυνε τὸν Ελλ. Ὀργανισμὸν Τουρισμοῦ, ἥδη δὲ διατελεῖ Διευθυντὴς τῆς Γουριστικῆς δργανώσεως τοῦ Ὑφυπουργείου Τύπου καὶ Τουρισμοῦ. Εἶναι εἰς τῶν δημιουργῶν τῆς τουριστικῆς κινήσεως ἐν Ἑλλάδι. Έγραψε: «Παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ γιὰ τὴν κάτω Γῆ καὶ τὸ Χάρο», «Βυζαντινὸς Τρίπτυχος» (1938), «Πῶς θὰ δημιουργήσωμε Τουρισμό» (1940), ὡς καὶ διαφόρους κριτικὰς μελέτας. Επίσης μετέφρασε τὰ «Αἰθιοπικὰ» τοῦ Ἡλιοδώρου

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΒΡΥΖΑΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

Έγεννήθη εις τάς Θήβας τὸ 1814 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Μόναχον τῆς Γερμανίας τὸ 1878. Ἀπαγχονισθέντος τοῦ πατρός του τὸ 1821, εἰσήχθη εἰς τὸ ἐν Αιγίνῃ ὁρφανοτροφεῖον τὸ ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια. Μετὰ τοῦτο ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις συσταθὲν «Τεχνικὸν σχολεῖον» τοῦ νῦν Πολυτεχνείου. Τῇ συστάσει τοῦ Τεχνικοῦ Σχολείου ἐστάλη εἰς Μόναχον ώς ὑπότροφος τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου, πατρὸς τοῦ Ὀθωνος, ἐνθα ἐσπούδασε τὴν ζωγραφικήν. Ο Βρυζάκης ἔγραψε πολλοὺς πίνακας μὲν ὑπόθεσιν τὰ γεγονότα τῆς Ἑλληνικῆς Ἑπαναστάσεως, τοὺς δποίους κατὰ μέγα μέρος ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

ΓΥΖΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Έγεννήθη ἐν Τήνῳ τὸ 1842 καὶ ἐσπούδασε, συνεχῶς διακρινόμενος καὶ βραβευόμενος, εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν καὶ εἰς Μόναχον, δπου ἀνεδείχθη, διατελέσας καὶ καθηγητής τῆς ἑκεῖ περιφήμου Ἀκαδημίας. Ο Γύζης ἐλάτρευε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐνεπνέετο ἀπὸ τάς ἑθνικάς καὶ θρησκευτικάς τῆς παραδόσεις.

Ἐλθών εἰς Ἑλλάδα (1871) ἐμελέτησε τὴν ἐλληνικὴν ζωὴν, ἐκ τῆς δποίας καθὼς καὶ ἐκ τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας ἐνεπνεύσθη πλεῖστα ἔργα του: «Καταστροφὴ τῆς Χίου», «Τὸ κρυφὸ σχολεῖο», «Τὸ τόμα», «Τὸ παραμύθι τῆς γιαγιᾶς», «Ἀρραβώνες παίδων», «Ο μικὺς σοφὸς» κλ.

Εἶναι ζωγράφος ιδεολόγος, διακρίνει δὲ τὴν τέχνην του κλασικὴ ἀπλότητας καὶ λιτότης καὶ ἐπιμέλεια εἰς τὸ σχέδιον τῶν ἔργων του.

Ἐν τῇ ἔξελιξει του ἑζωγράφισε θέματα συμβολικά καὶ ἀληγορικά: «*Ἡ Ἰστορία*», «*Ἡ Αρμονία*», «*Θεωρία καὶ Πρᾶξις*», «*Ἡ Φήμη*», «*Ολυμπιονίκης*», «*Ἡ Δόξα*» κ.ἄ.

Πλεῖστα ἔργα του εύρισκονται εἰς τάς πινακοθήκας τῆς Εὐρώπης ἀλλὰ καὶ ἡ Πινακοθήκη Ἀθηνῶν, κατέχει τινὰ ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων του. Ἀπέθανε τὸ 1901..

ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Λέσβον τὸ 1858 καὶ ἀπέθανε τὸ 1930 εἰς Ἀθήνας Ἐσπούδασε ζωγραφικὴν καὶ γλυπτικὴν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὸ Μόναχον. Διετέλεσεν Ἐφόρος τῆς Ἑθνικῆς Πινακοθήκης καὶ καθηγητὴς τῆς ζωγραφικῆς εἰς τὴν Ἀνωτάτην Σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Ἀθηνῶν. Διεκρίθη ἵδιως ὡς ζωγράφος παιδιῶν. Τὰ ἔργα του κοσμοῦν διαφόρους πινακοθήκας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τα κυριώτερα τούτων εἶναι: «*Ἡ παιδικὴ συναντία*», ἡ δόποια εύρισκεται εἰς τὴν Ἑθνικήν μας Πινακοθήκην, «*Τὰ πρῶτα βήματα*», «*Ο κακὸς ἔγγονος*», «*Τὸ κτένισμα τῆς ἔγγονῆς*», «*Ο παιδικὸς κανγάς*» κ.ἄ.

ΧΟΦΜΑΝ ΕΡΡΙΚΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ντάρμστατ τῆς Γερμανίας τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Ἐσπούδασεν εἰς Ντύσελντορφ καὶ εἰς Ἰταλίαν. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν εἰς Δρέσδην, συνετέλεσε δὲ πολὺ εἰς τὴν ἑξύψωσιν τοῦ ἔκει θεάτρου.

Ἀρχικῶς ἐπεδόθη εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἴστορικορωμαντικῶν θεμάτων «*Pωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα*», «*Οθέλος καὶ Δεισδαιμόνα*» βραδύτερον δὲ θρησκευτικῶν σκηνῶν καὶ εἰκόνων, διατηρῶν σταθερῶς τὴν ἰδεαλιστικὴν ἀντίληψιν τῶν κλασσικῶν χρόνων. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν τὰ κυριώτερα εἶναι: «*Ο Ἰησοῦς διδεκαεῖ τὴς ἐν τῷ Ναῷ*», «*ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ πλούσιος νεανίας*». «*ὁ Χριστὸς διδάσκων παρὰ τὴν θάλασσαν*», «*ὁ Ἰησοῦς συλλαμβάνεται*», «*ὁ ἔνταφιασμὸς τοῦ Σωτῆρος*» (Ἐθνικὴ Πινακοθήκη Βερολίνου) κ.ἄ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α' ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

	Σελίς
1. 'Ο Ιησοῦς δώδεκα χρονῶν, <i>Πηγελόπης Δέλτα</i>	7
2. Στὸ δρόμο τοῦ Γολγοθᾶ, <i>Π. Δ. Παναγοπούλου</i>	10
3. Γολγοθᾶς (ποίημα), <i>Π. Πετιμεζᾶ-Λαύρα</i> .	13
4. Τὸ μοιρολόγι τῆς Παναγίας (δημοτικὸν)	13
5. 'Ἐν τούτῳ νίκα, <i>Ἄγγέλου Τανάγρα</i>	15
6. 'Η Ἀγία Τράπεζα τῆς Ἀγια - Σοφιᾶς, <i>Ἀντρέα Καρκαβίτσα</i> (κατὰ λαϊκὴν παράδοσιν)	21
7. 'Η Παναγία ἡ Χελιδονοῦ (λαϊκὴ παράδοσις) κατὰ <i>N. Γ. Πολλίτην</i>	23
8. 'Ο Αι-Νικήτας (λαϊκὴ παράδοσις) κατὰ <i>N. Γ. Πολλίτην</i>	24
9. Τὸ ξωκλήσι (ποίημα), <i>Γεωργίου Δροσίνη</i>	25

Β' ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Στὴν ἀρχαίᾳ Σπάρτη, <i>Κώστα Πασαγιάννη</i>	29
2. 'Ο θριαμβὸς τοῦ Διαγόρα (ποίημα), <i>Στεφάνου Δάφνη</i>	31
3. 'Η πομπὴ τῶν Παναθηναίων, <i>Χρίστου Τσούντα</i>	33
4. 'Η λαϊκὴ ἀγορά τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, διασκευὴ <i>Δημ. Ζήση</i>	37
5. "Υμνος τῶν προγόνων (ποίημα), <i>Γεωργίου Δροσίνη</i>	41

Γ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Πληγωμένοι καὶ οἱ δυό, <i>Πηγελόπης Δέλτα</i>	45
2. Τὸ προσκύνημα τοῦ Βουλγάροκτόνου (ποίημα), <i>Γεωργ. Δροσίνη</i>	51
3. 'Ο πόλεμος μὲ τοὺς Φράγκους (δημοτικὸν)	52
4. 'Η Ἐθνικὴ οἰκονομία τῶν Βυζαντινῶν, <i>Γεωργίου Τσονεπούλου</i>	52
5. Γυναικεῖος βυζαντινὸς κόσμος, <i>Πλάτωνος Ροδονανάνη</i>	56
6. 'Ο Φλαντανελάς, <i>Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου</i>	60
7. 'Η τελευταία λειτουργία, <i>Παύλου Νιοβάνα</i>	62

	Σελίς
8. Τὸ συέδιο τῆς Ἀγια - Σοφιᾶς (λαϊκὴ παράδοσις)	67
9. Τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης (δημοτικόν)	67

**Δ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ
ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ**

1. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο (ποίημα), <i>Ίωάννου Πολέμη</i>	71
2. Ἡ θυσία, <i>Ἀντρέα Καρκαβίτσα</i>	72
3. Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου (δημοτικόν)	85
4. Ὁ Πυρπολητής, <i>Δριστοτέλους Κουντίδου</i>	86
5. Κανάρης (ποίημα), <i>Άιεξίου Πάλλη</i>	90
6. Ἡρωίδες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, <i>Ἀθηνᾶς Ταρσούλη</i>	91
7. Ὁ σκλάβος (τοίημα), δημοτικόν.	95
8. Τοῦ "Ολυμπού καὶ τοῦ Κισάβου (δημοτικόν).	97
9. Τὸ δόλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου (ἀπόσπασμα λόγου), <i>I. Μεταξᾶ</i>	97
10. Τὶ εἶναι Πατοῖς (ἀπόσπασμα λόγου), <i>Ιω. Μεταξᾶ</i>	100
11. Ὁ Γιάννης, <i>Γρηγορίου Ξενοπούλου</i>	102
12. Ὁ καλύτερος ἔօρτασμός, <i>Μελῆ Νικολαΐδη</i>	104
13. Στοὺς νέους τῆς Ε.Ο.Ν. (ποίημα), <i>Μιλτ. Μαλακάση</i>	111
14. "Υμνος τῆς 4ης Αύγουστου (ποίημα), <i>Τίμου Μωραΐτίνη</i>	112
15. Ἐκ τοῦ «ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» (ἀποσπάσματα), <i>Δ. Σολωμοῦ</i>	113

Ε'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Ὁ γυφτοδάσκαλος, <i>Ἀντωνίου Τραυλαντώνη</i>	119
2. Ἡ «Μάνα», <i>Γρηγορίου Ξενοπούλου</i>	129
3. Ἀποχωρισμός (τοίημα), <i>Γεωργίου Βιζυηνοῦ</i>	131
4. Τὰ πρῶτα βήματα (ζωγραφικὸς πίνακας Γ. Ἰακωβίδου), <i>Νικολάου Κοντοπούλου</i>	132
5. Ἄσθων ἀφθυνια, <i>Ἀντρέα Καρκαβίτσα</i>	136
6. Ὁ ἄγνωστος μειανάστης, <i>Γεωργίου Καλαματινοῦ</i>	139
7. Τί θέλω (τοίημα), <i>Γεωργίου Δροσινῆ</i>	143
8. Γράμματα ἀπό τὸ στρατόπεδο <i>«Ἴωάννης Μεταξᾶς»</i> , <i>Μελῆ Νικολαΐδη</i>	144
9. Ζίζικας καὶ γρύλος (ποίημα), <i>Ἀνδρέα Λασκαράτου</i>	152

ΣΤ'. ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

1. Μυστράς, <i>Κώστη Πασαγιάννη</i>	155
2. Τήνος, <i>Γεωργίου Σιρατήγη</i>	158

	Σελίς
3. Μικρό χωριό (ποίημα), <i>Στέλιου Σπερδάντσα</i>	162
4. Δημητσάνα, <i>Φώτη Κόντογλου</i>	163
5. Τὸ τραγούδι τοῦ Νέστου, <i>Δημητρίου Κοντογιάννη</i>	167

Z'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ EN ΑΥΤΗ ΖΩΗΝ

1. Τὸ ἀθάνατο πουλί, <i>Ζαχαρία Παπαντωνίου</i>	173
2. Χελιδόνισμα (δημοτικόν)	178
3. Τὸ σπίτι μας (ποίημα), <i>Μ. Χαντζάρα</i>	180
4. Μές στ' ὕριο περιβόλι μας (ποίημα), <i>*Αγούρη *Εφταλιώτη</i>	180
5. Ἡ πουμπή τῆς ἔργασίας, <i>Στέλιου Χιλιαδάνη</i>	181
6. Τὸ τραγούδι τῆς δουλειᾶς (ποίημα), <i>Στράτη Μυριβήλη</i>	191
7. Χαρά στ' ἀλέτρι (ποίημα), <i>*Άλέκου Φωτιαδη</i>	192
8. Τὸ τσακάλι, <i>Στεφάνου Γρανίσα</i>	192
9. Ἀπὸ τῇ ζωῇν τῶν σφουγγαράδων, <i>*Αντρέα Καρκαβίτσα</i>	194
10. Ταξιδεύοντας ἀπ' τῇ Σαντορίνη στὴν Κρήτη, <i>Χρ. Ζαλοκώστα</i>	198

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

A'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ¹

1. Ἀπὸ τὴν «Ιστορίαν» τοῦ Ἡροδότου (κατὰ μετάφρασιν <i>Μιχ. Οἰκονόμου</i>)	205
2. Ἀπὸ τὴν «Κύρου Ἀνάβασιν» τοῦ Ξενοφῶντος (κατὰ μετάφρασιν <i>Μιχ. Οἰκονόμου</i>)	211
3. Ὡς πότε πιά; (ποίημα), Καλλίνου τοῦ Ἐφεσίου (μετάφρασις <i>Σίμου Μενάρδου</i>)	223
4. Ἡ λεβεντιά στὸν πόλεμο (ποίημα), Τυρταίου τοῦ Ἀφιδναίου (μετάφρασις <i>Σίμου Μενάρδου</i>)	224
5. Ἀπόσποσμα (1370-1401) ἐκ τῆς Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι, Εύριπδου (μετάφρασις <i>Σίμου Μενάρδου</i>)	225

B'. ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ἀπὸ τὴν «Χρονογραφίαν» τοῦ Ἰωάννου Μαλάλα: Τὸ δραμα τοῦ Κωσταντίνου	227
2. Ἀπὸ τὸν «Λειμῶνα» τοῦ Ἰωάννου Μόσχου: Ἡ γῆ κατέπιε τὸν Σαρακηνό, Εύποιία γέροντος	228

¹ Διά τοὺς μαθητὰς τῶν ἀστικῶν σχολείων.

	Σελίς
3. Από τὴν «Χρονογραφίαν» τοῦ Θεοφάνους : 'Ο Ἡράκλειος ἐπι- στρέφει νικητής. Ἡ ὅψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ	230
4. 'Από τὴν «Βίβλον Χρονικήν», Μιχ. τοῦ Γλυκᾶ : 'Η κτίσις τῆς Νέας Ρώμης	232
5. 'Από τὸ «Χρονικόν» τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ: 'Ο Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς συναγωνιστάς του	233
6. 'Η φευδομένη στάφυλος, (ἄγνωστου)	236
7. 'Από τὰ ποιήματα τοῦ Πτωχοπροδρόμου	238
8. 'Από τὴν «Διδασκαλίαν Παραινετικήν» 'Ἀλεξίου Κομνηνοῦ	240
9. 'Από τὴν «Διηγήσιν παιδιόφραστον τῶν τετραπόδων ζώων» (Ἄγνωστου)	244
10. 'Από τὸν Βασιλείον Διγενῆ 'Ακρίταν, (άγνωστου).	247
11. 'Ακριτικά Δημοτικά τραγούδια 'Ο θάνατος τοῦ Διγενῆ (δημοτικόν) 'Ακριτικὸν νανούρισμα (δημοτικόν).	249 251
12. 'Από τὸ «'Ανάκλημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως» (άγνωστου). Παράρτημα Α'. Αεξιλόγιον. Παράρτημα Β'. Βιογραφίαι συγγραφέων. Βιογραφίαι καλλιτεχνῶν.	251 253 265 278

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΕΙΣ

I. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΒΕΚΙΑΡΕΛΛΗ

	Σελίς
1. Γολγοθάς (ποίημα), <i>Νικ. Πετιμεζᾶ – Δαύρα</i>	13
2. Στήν όρχαία Σπάρτη, <i>Κώστα Πασαγιάννη</i>	29
3. 'Ηρωίδες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, 'Αθηνᾶς Ταρσούλη .	91
4. 'Εκ τοῦ ὅμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (ἀποστάσιμα), Δ. Σολωμοῦ	113
5. 'Η «Μάνα», <i>Γρηγορίου Ξενοπούλου</i>	129
6. 'Αποχωρισμός (ποίημα), <i>Γεωργίου Βιζυηνοῦ</i>	131
7. Ζίζικας και γρύλος (ποίημα), 'Ανδρέας Λασηαράτον	152
8. Τὸ σπίτι μας (ποίημα), <i>N. Χαντζάρα</i>	180
9. 'Απὸ τὴν «Βίβλον Χρονικήν», <i>M.χ. τοῦ Γλυκᾶ</i>	232
10. 'Απὸ τὴν «Διδασκαλίαν Παραινετικήν», 'Αλεξίου Κομνηνοῦ .	240

II. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

1. Πληγωμένοι καὶ οἱ δυό, <i>Πηνελόπης Δέλτα</i>	45
2. Εθνική Οικονομία τῶν Βυζαντινῶν, <i>Γεωργίου Τσοκοπούλου</i> .	52
3. Γυναικεῖος βυζαντινὸς κόσμος, <i>Πλάτωνος Ροδονανάη</i> .	56
4. 'Ο Φλαντανελάς, 'Αλεξάνδρας Παπαδοπούλου	60
5. Τὸ σχέδιο τῆς Αγια-Σοφίας (λαϊκὴ παράδοσις)	67
6. 'Η θυσία, 'Αντρέας Καρναβίτσα	72
7. Κανάρης (ποίημα), 'Αλεξίου Πάλλη	90
8. Τοῦ "Ολυμποῦ καὶ τοῦ Κίσαβου (δημοτικὸν)	97
9. 'Ο Γιάννης, <i>Γρηγορίου Ξενοπούλου</i>	102
10. 'Ο Γυφτοδάσκαλος, 'Αντωνίου Τρανταντώνη	119
11. Τὸ πρῶτα βῆματα, (ζωγραφ. κός πίνακας Γ. 'Ιανωβίδεον)	132
12. Μυστράς, <i>Κώστα Πασαγιάννη</i>	155
13. Τήνος, <i>Γεωργίου Στρατήγη</i>	158
14. Τὸ μικρὸ χωριό (ποίημα), <i>Στέλιου Σπεράντσα</i>	162
15. Τὸ ᾀθάνατο πουλί, <i>Ζαχαρία Παπαντωνίου</i>	173

	Σελίς
16. Χαρά στ' ἀλέτοι (ποίημα), <i>Ἀλέκου Φωτιάδη</i>	192
17. Τὸ τσακάλι, <i>Στεφάνου Γρανίτσα</i>	192
18. Ἀπό τὴν ζωὴν τῶν σφουγγαράδων, <i>Ἄντσέα Καρκαβίτσα</i>	194
19. Ταξιδιώντας ἀπό τὴν Σαντορίνη στην Κρήτη, <i>Χρ. Ζαλοκώστα</i>	198
20. Ἡ ψευδομένη στάφυλος (ἄγνωστου)	236

III. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΜΙΧΑΗΛ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

1. Τὸ μιορολόγιο τῆς Πανανίας (δημοτικὸν)	13
2. «Ἐν τούτῳ νίκα», <i>Ἄγγέλου Τανάγρα</i>	15
3. Ὁ θρίσμβος τοῦ Διαγόρα (ποίημα), <i>Στεφάνου Δάφνη</i>	31
4. Ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων, <i>Χρίστου Τσούντα</i>	33
5. Τὸ προοκύνημα τοῦ Βουλγαροκτόνου (ποίημα), <i>Γ. Δροσίνη</i> . .	51
6. Ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Φράγκους (δημοτικὸν)	52
7. Τὸ κρυφὸ σχολειό, (ποίημα), <i>Ιω. Πολέμη</i>	71
8. Ὁ σκλάβος (δημοτικὸν)	95
9. Στοὺς νέους τῆς ΕΟΝ. (ποίημα), <i>Μιλτιάδου Μαλακάση</i> . . .	111
10. Ἡ γαθῶν ἀφθονία, <i>Ἀντσέα Καρκαβίτσα</i>	136
11. Δημητοάνα, <i>Φώτη Κοντογλού</i>	163
12. Ἀπὸ τὴν Ἰστοριὰν τοῦ Ἡροδότου	205
13. Ἀπὸ τὴν Κύρου Ἀνάβασιν τοῦ Ξενοφῶντος	211
14. Ὡς πότε πιά, (ποίημα), <i>Καλλίνεον τεῦ Εφεσίον</i> . Κατὰ μετάφρασιν <i>Σίμου Μενάρδου</i>	223
15. Ἡ λεβεντιά στὸν π λεμο (ποίημα), <i>Τυρταίου τοῦ Αφιδναίου</i> . Κατὰ μετάφρασιν <i>Σίμου Μενάρδου</i>	224
16. Ἀπὸ τὴν «Χωνογραφίαν» Ιωάννου Μαλάλα. Τὸ δράμα τοῦ Κωνσταντίνου	227
17. Ἀπὸ τὸν «Λειμῶνα» τοῦ Ιωάννου Μόσχου: Ἡ γῆ κατέπιε τὸν Σαρακηνὸν	228
18. Ἀπὸ τὴν «Χρονογραφίαν» τοῦ Θεοφάνους. Ὁ Ἡράκλειος ἐπιστρέφει νικητής. Ἡ ύψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ	230
19. Ἀπὸ τὰ ποίηματα τοῦ Πιτωχοπροδόδουμον	238
20. Ατὸ τὸν Βασίλειον Διγενῆν <i>Ἀκρίταν</i>	246
21. Ἀκριτικὰ δημοτικὰ τραγούδια · Ο θανατος τοῦ Διγενῆ · Ακριτικό νανούρισμα.	249 251

IV. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΖΗΣΗ

1. Τὸ ξωκλήσι (ποίημα), <i>Γεωργ. Δροσίνη</i>	25
---	----

2. Ή λαϊκή ἀγορά τῶν ἀρχοίων Ἀθηνῶν (Διασκευὴ)	37
3. Ο Πυρπολητής, <i>Ἄριστοτέλους Κουρτίδον</i>	86
4. Τὸ δόλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου (ἀπόσπασμα λόγου), <i>Ιω Μεταξᾶ</i>	97
5. Τί εἶναι Πατρίς ; (ἀπόσπασμα λόγου), <i>Ιωάννου Μεταξᾶ</i>	100
6. Τί θέλω (ποίημα), <i>Γεωργίου Δροσίνη</i>	143
7. Ή πεμπή τῆς ἐργασίαι, <i>Στέλιου Σιλιαδάνη</i>	181
8. Ἀπὸ τὸν «Λειμῶνα» τοῦ Ἰωάννου Μόσχου : Εὔποιία γέροντος.	228
9. Ἀπὸ τὴν «Διήγησιν παιδιόφραστον τὸν τετραπόδων ζώων, (ἀγνώστου)	244
10. Ἀπὸ τὸ «Ανάκλημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως», (ἀγνώστου)	251

V. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ - Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ

1. Ή Ἀγία Τράπεζα τῆς Ἀγια-Σοφιδῖς (κατὰ λαϊκὴν παράδοσιν) <i>Ἀντρέα Καρκαβίτσα</i>	21
2. Ή Πιναγία ἡ χειλίδονού (λαϊκὴ παράδοσις) κατὰ <i>N. Γ. Πολίτην</i>	23
3. Ο Ἀ.-Νικήτας (λαϊκὴ παράδοσις) κατὰ <i>N. Γ. Πολίτην</i>	24
4. Ο καλύτερος ἑορτασμός, <i>Μελῆ Νικολαΐδη</i>	104
5. Ο ὅγνωστος μετανάστης, <i>Γ. Καλαματιανοῦ</i>	139
6. Γράμματα ἀπὸ τὸ στρατόπεδο <i>»Ιω. Μειοξάς«</i> , <i>M. Νικολαΐδη</i>	144
7. Μὲς στ' ὕριο περιβόλι μας (ποίημα), <i>Ἀερύνη Εφταλιώτη</i>	180
8. Ἀπὸ τὸ «Χρονικόν» τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ : Ό Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος δύμιλει πρὸς τοὺς συναγωνιστάς του	233

VI. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΛΑΜΠΡΟΥ ΠΑΡΑΡΑ

1. Ο Ἰησοῦς δῶδεκα χρονῶν, <i>Πηγελόπης Δέλτα</i>	7
2. Τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης, (ἀγνώστου)	67
3. Ή ξέδος τοῦ Μεσολογγίου (δημοτικὸν)	85
4. Χελιδόνισμα (δημοτικὸν)	178
5. Ἀπὸ τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Αὐλίδι, Εύριπίδου κατὰ μετάφρασιν <i>Σίμου Μενάρδου</i>	225

ΕΚ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

1. Στὸ δρόμο τοῦ Γολγοθᾶ, <i>Π. Δ. Παναγοπούλου</i> (Συλλογὴ Π. Νιρβάνα-Δ. Ζήση)	10
2. Ή τελευταία λειτουργία, <i>Π. Νιρβάνα</i> (Συλλογὴ Π. Νιρβάνα-Δ. Ζήση)	62
3. Τὸ τραγούδι τοῦ Νέστου, <i>Δημητρίου Κοντογιάννη</i> (Συλλογὴ Δ. Κοντογιάννη)	167

Η καλλιτεχνική διακόσμησις του βιβλίου είναι του ζωγράφου κ. *Βάσου Γερμενῆ*.

024000028001

*Ανάδοχοι έκτυπώσεως :
Ιωάν. και Αριστ. Γ. Παπανικολάου - Βορέου 7 - Τηλέφ. 24040.

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦ. ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ

ΔΡΧ. 54.—

ΔΙΑ ΤΑΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΔΡΧ. 59.40